

קובץ גליונות

פרשת בשלה

ממרנז ורבנז גדולי ומאורי הדור

הגאון הגדול
רבי שלום בן ציון פלמן זצ"ל
נלב"ע י"ב שבט תשע"ה
תנצב"ה

ויבלחט"א
מרן שר התורה
הגר"ח קניבסקי שליט"א
מרן פוסק הדור
הגר"נ קרליץ שליט"א
מרן ראש הישיבה
הגר"ג אדלשטיין שליט"א

הגאון הגדול
רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
הגאון הגדול
רבי דוד כהן שליט"א

דברי שיח

כאיל תערוג

פרי חיים

נשיח בחוקיך

גאון יעקב

דברי אמת

פניני דעת

דובב שפתיים

נפשו גחלים תלהט

פנינים משולחן רבינו

שלמים מציון

דרכי החיזוק

זכות הלימוד בקובץ:

לעילוי נשמת:

ר' מנחם מנדל ב"ר צבי קנול ז"ל

נלב"ע י"ז שבט תשנ"ח

תנצב"ה

לעילוי נשמת:

מרת רחל ב"ר מנחם מנדל (גולדברגר) המלי ע"ה

נלב"ע ט"ו בשבט תשנ"ה

תנצב"ה

ברכת מזל טוב
לידידנו החשוב
הרה"ג ר' יעקב אריה אריאל שליט"א
לרגל שמחת נישואי בנו בשעתו"מ
יהי רצון שיזכה להקים בית נאמן בישראל
על אדני התורה והיראה
בברכה מרובה
מערכת 'קובץ גליונות'

ברכת מזל טוב לידידנו החשוב
הרה"ג ר' הלל מן שליט"א
אשר טורח רבות בהפצת קובץ גליונות
בכולל בית הלל בבני ברק
לרגל הכנס בנו הבחור מרדכי ליב נ"י
לעול תורה ומצוות
יהי רצון שיזכה לרוות ממנו רב נחת
בברכה מרובה מערכת 'קובץ גליונות'

לעילוי נשמת
אברהם אלטר ב"ר אפרים פישל ז"ל
נלב"ע ט"ז שבט תשע"ד
תנעב"ה

לעילוי נשמת אמי מורתי
מרת חוה בת לייזר
נלב"ע י"ד שבט תשמ"ו
תנעב"ה

יו"ל בסיוע:
יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע.ר.

הודעה חשובה
לאחר ששמענו שיצאו לאור הספרים רבים היכולים
לגרסם לציבור חיוזק גדול, נשמח במי שימציא
לידינו הספרים אלו אשר יצאו ע"י בתי כנסת
ושכונות ברחבי הארץ וא"ה נשתדל להביאם באחד
הקבצים הבאים לזיכוי הרבים.

המעוניינים לסייע (בשעת הצורך)
בהעברת הקבצים,
ירשמו במס' 072-2587402
יש להקיש 5 ואח"כ 4
הבקשה תשמע לכל הרשומים,
ומי שיוכל לסייע יצור קשר
**המעוניינים לפתוח מוקד הפצה
באיזור מגוריהם**
וכן בכל עניני הקובץ ניתן לפנות
למס': 053-3145900
פקס: 077-2092005
או במייל: k.cilvonot@gmail.com

**להקדשות ע"ג הקובץ ניתן לפנות
למס' 053-3145900**
ניתן לתרום במכשירי
"קהילות" ו"נדרים פלוס"
בבתי הכנסת,
יש להחזיק על לחצן 'קופות נוספות'
ובחיפוש קובץ גליונות,
וכן בקו הצדקה 073-2757000
יש להקיש עבור קוד 4311
ניתן להעביר גם לבנק מרכתיל סניף 745
מס' חשבון: 45458
לקבלת הקובץ במייל
ניתן לשלוח בקשה
למערכת 'קובץ גליונות'
kovetz+subscribe@aolalegroups.com

לכל הקוראים וחלומדים החשובים שליט"א
הקדישו ע"ג הקובץ את יקיריכם באחת משבתות השנה
ותזכו להיות שותפים בזיכוי הרבים הגדול להגדיל תורה ולהאדירה

קרח	ג' תמוז	תזריע מצורע	כ"ט ניסן	בשלח	י"א שבט
חוקת	י' תמוז	אחרי מות קדושים	ו' אייר	יתרו	י"ח שבט
בלק	י"ז תמוז	אמור	י"ג אייר	משפטים	כ"ה שבט
פנחס	כ"ד תמוז	בהר	כ' אייר	תרומה	ב' אדר
מטות מסעי	ב' אב	בחוקותי	כ"ז אייר	תצוה	ט' אדר
דברים	ט' אב	במדבר - שבועות	ה' סיון	כי תשא	ט"ז אדר
שופטים	ז' אלול	נשא	י"ב סיון	ויקהל פקודי	כ"ג אדר
כי תצא	י"ד אלול	בהעלותך	י"ט סיון	ויקרא	א' ניסן
כי תבא	כ"א אב	שלח	כ"ו סיון	צו - פסח	ח' ניסן

דברי שי"ח

ממרן שר התורה הגר"ה קניבסקי שליט"א

על הפרשה

הנהגות מרן שליט"א בט"ו בשבט

בט"ו בשבט (בצהרים) נוהג לאכול מכל מיני פירות וירקות שיש בידו ומברך כל הברכות. ואמר לי שכן הי' מנהג אביו מרן ז"ל ועי' סי' קל"א במ"ב סקל"א, ואמרתי לפני מרן שראיתי שח"ח אחד שליט"א כתב שאולי ראוי שלא לאכול מפירות האדמה ביום ט"ו בשבט כדי שלא יבואו לטעות ולומר שהיום קובע לענין מעשר גם בפירות האדמה, וענה לי מרן שהדברים הבל וריק, וזה איננו.

בשנים קודמות רבות, שחי חיי דוחק ממש לא היו לו כמעט פירות ובירך על מה שהרבנית יכלה לקנות, אבל בשנים האחרונות מביאים לפניו הרבה פירות, וכיון שמביאים לפניו טועם מהם.

כשט"ו בשבט היה בשבת אבל המינין רק בסעודה א', ומיד לאחר המוציא.

ואמר שכן נהגו אצלם.

לא אומר שום בקשות או תפילות וגם לא על אתרוג.

ואף שיש לזה מקור באיזה מהספרים, אמר טעמו שהרי מה שכתבו ט"ו בשבט ר"ה לאילנות, הכוונה למעשר ולא לדין (ובעידתו חזק אמר לי עוד משום שט"ו בשבט אינו ר"ה על אתרוג כי הרי הוא גדל על כל מים) ולכן הורה עוד כי גם אלו שכן נוהגים להתפלל ביום זה על אתרוג כשחל בשבת אין להתיר, כי אין מבקשים בקשות בשבת ורק מה שנחזק או שאז זמנו, התייר (מתוך הספר 'אלא' הנהגות מרן שליט"א על סדר השר"ע)

"ושם שתיים עשרה עניות מים ושבעים תמרים" (טו, כז)

פירש"י כנגד שבעים זקנים, וכן הוא במכילתא. וצריך טעם למה דוקא תמרים. וי"ל ע"פ הגמרא בפסחים פ"ז ב' לא הגלה הקב"ה את ישראל לבבל אלא כדי שיאכלו תמרים ויעסקו בתורה ובירושלמי תענית פ"ד ה"ה קודם לארבעים שנה עד שלא גלו ישראל לבבל נטעו תמרים בבבל ע"י שיהיו להוטים אחר מיני מתיקה שהיא מרגלת הלשון לתורה, ומבואר דתמרים הוא סגולה שיעסקו בתורה, לכן היו התמרים כנגד הסנהדרין עוסקי בתורה ופשוט.

"ויקראו בית ישראל את שמו מן" (טז, כז)

את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו. הק' במושב זקנים למה הם צריכים לאפות ולבשל הרי סגי לחשוב עליהן. ותי' דצריך לחשוב בשעת אכילה וזה אסור בשבת דהוי כמבשל. מכאן מוכח דהיכא דבמחשבתו איתעביד מעשה הוי כמעשה ואסור בשבת, ודלא כשטמ"ק בביצה ל"ד ב' דמותר לעשר בשבת במחשבתו אע"ג דבדיבורו איתעביד מעשה, ועמש"כ בזה בבח"ל פ"ט ממעשר ה"ז ד"ה אומר.

"ויקראו בית ישראל את שמו מן" (טז, לא)

ובמכילתא דורשי רשומות אמרו בית ישראל קראו את שמו מן. יתכן דכוונתו דבית ישראל אלו הנשים כדפירש"י לקמן י"ט ג' (והוא ממכילתא שם) כה תאמר לבית יעקב אלו הנשים משום שהנשים קראו לו שם כי כתיב אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו ומלאכות אלו נמסרו לנשים כדפירש"י בשבת ל"ב א' דלכן נמסר מצות חלה לאשה משום שהיא עוסקת בו (עי' פסחים מ"ח ב' שלש נשים עוסקות כאחד א' לשה וא' עורכת וא' אופה) לכן גם קריאת השם נמסר להן.

(טעמא דקרא)

עלי שי"ח

"ההבדל בין רבינו להחזון איש"

המעשה הבא אידע לא מזמן.

היה זה כאשר אחד מראשי המוסדות הגדולים בארץ, הגיע אל רבינו שליט"א עם כמה נגידים המסייעים בכספם להחזיק את המוסדות, וביקשו שרבינו יברך אותם, רבינו אכן שמע את אשר על ליבם והעניק לכל אחד מהם את הברכה, תוך שהוא מורה לכל אחד מהם להתחזק, לפתע הבחין רבינו כי בסמוך עומד יהודי עם מצלמה מיוחדת ומצלם את רבינו עם התורמים. רבינו סימן לו בידו שיפסיק כי אינו מרוצה מזה. [כידוע שמקפיד על זה מאוד, ופעם התבטא גיס רבינו, הגאון ר"י זילברשטיין, כי דוקא היהודי שהכי מקפיד על זה שלא יצלמו אותו, יש ממנו יותר תמונות מכל הרבנים, כי משמים סיבכו שהכל רוצים לראות פניו ולשמור דיוקנו].

הצלם כמובן הפסיק. אבל למנהל המוסד היה אכפת, כי הנדיבים רצו מאוד תמונה למזכרת עם רבינו, והוא הרגיש כי הפגישה 'אינה מושלמת' אם אין תמונה... הוא ניגש למנהל לברר וביקש לשאול שא"ה: מסופר על מרן החזון איש שהגיע פעם לבחון נערים צעירים ביישיבת תפארת ציון בבני ברק, ובצאתו ביקשה ממנה ההנהלה שיועיל לעמוד רגע, כדי שיוכלו לצלם אותו על בנין הישיבה ולציידו התלמידים, כדי שאח"כ יראו לתורמים ונדיבי עם כי הנה מרן החזון איש בא לישיבה, וככה הישיבה תוכל להתקיים טוב יותר בגשמיית. החזון איש הסכים, ואכן התמונה הוז מפורסמת שהוא עומד על מדרגות הישיבה ברחוב ירושלים שבבני ברק, מסובב בתלמידים, רבינו שליט"א אישר שהסיפור אכן נכון. שא"ה מנהל המוסד: מה אני שונה ממנהלי תפארת ציון, הלא אם החזון איש הסכים להם שיעלמו, מדוע לי הרב לא מסכים שאצלם, והרי יהיה מזה תועלת גדולה לתלמידים?

רבינו שליט"א השיב לו על אתר: אני לא החזון איש! בתמונה שלי אין כל תועלת! שא"ה מנהל המוסד: והלא הנדיבים שהבאתי רוצים מאוד, ואני יודע שיהיה תועלת? ענה רבינו בעניו, ובלי להתפעל: בגלל שהנדיבים שלך משונים ומשום מה רוצים תמונה שלי לכן אתיר? יש ענין שלא יצלמו בן אדם!

כשיצאו, התפעלו הנדיבים מעוצמת הפשטות של רבינו, שבאמת הוא סבור בכל ליבו ובטוח באמת שהתמונה שלו לא מעניינת אף אחד, והבטיחו להכפיל את התרומה.

יחזקאל 3160

ספרת שבת 80

שאלות שהתקשה בהם

רבינו מרן שר התורה הגר"ה קניבסקי שליט"א

בעניני ט"ו בשבט

א. הא דנקבע ט"ו בשבט ביום ט"ו ולא ביום ט"ז דהוא רוב החודש הטעם שקבעו חז"ל ט"ו בשבט ביום ט"ו בחודש דאיתא בגמ' דהואיל ויצאו רוב גשמי שנה וכבר עלה השרף באילנות והקשה רבינו שליט"א דלפי זה היה להם לחז"ל לקבוע ר"ה לאילנות ביום ט"ז לחודש מפני דט"ו הוא רק מחצה ולא רוב דימות הגשמים זה טבת שבט אדר ונשאר רבינו בצריך עיון.

ב. הנה קי"ל בשו"ע או"ח סי' ר"א ס"א שאם יש לפניו כמה מיני פירות אזי אם ברכותיהן שוות מברך קודם על מין שבעה ואח"כ על החביב. ואם אין ברכותיהן שוות כגון שהיה לפניו מינים שברכתן בפה"ע ומינים שברכתן בפה"א דעת רוב הפוסקים שצריך להקדים את החביב. ולפי"ז יש להסתפק אם היה לפניו כגון רימון, תפוז, ובננה. וסדר החביבות אצלו הוא תחילה תפוז ואח"כ בננה ואח"כ רימון, דלכאורה ברכת התפוז קודם ברכת הבננה משום דכשאין ברכותיהן שוות אוליין בתר חביב והתפוז חביב אצלו יותר, אלא דכשבא לברך בפה"ע על התפוז יש לו להקדים הרימון דהא התפוז והרימון ברכותיהן שוות ומין שבעה קודם לחביב אלא דאם בא לברך על הרימון יש לו להקדים את הבננה כי באין ברכותיהן שוות חביב קודם ואצלו הבננה יותר חביב. ונמצא דיש כאן גלגל החזון ומה עליו להקדים בהאי מילתא. עכ"ד. (ט"ו בשבט בהלכה)

(נשמה לקבל את תשובות הקוראים לב' השאלות)

על הדף

שנת החורבן

ע"ז ט' ב' אמר רב הונא בריה דרב יהושע האי מאן דלא ידע כמה שני בשבוע הוא עומד ניטפי חד שתא ונחשוב כללי ביובלי ופרטי בשבועי ונשקל ממאה תרי וכו'. אי בערכין י"א ב' ר' יוסי אומר מגלגלין זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב אמרו כשחורב הבית בראשונה אותו היום ת"ב ה' ומוצאי שבת ה' ומוצאי שביעית ה', והנה בית ראשון עמד ת"י שנה ובית שני ת"כ שנה כמב' שם ד"ב ובבית ראשון לכו"ע נחרב בשנת ת"י והוא ה' מוצאי שביעית אבל בבית שני נפלה מחלוקת דדעת רש"י בסוגיין שנחרב בשנת ת"כ עצמה כמו בית ראשון בשנת ת"י עצמה והיא היתה מוצאי שביעית אבל דעת התוס' שם דבשנת תכ"א חרבה והיא היתה מוצאי שביעית והוכיחו כן מסוגיא דערכין ד"ב והרמב"ם (פ"י משמ"י ה"ד) עשה פשרה דהבית באמת נחרב בשנת ת"כ דומיא דבית ראשון בשנת ת"י אלא דמוצאי שביעית ה' בשנת תכ"א ולאותה שנה קרי שנת החורבן בבית שני כמו שהסביר הרמב"ם משום דמניסין מניין כמ"ש המפרשים. וצ"ע למה בבית ראשון לא קרי למוצאי שביעית שנת החורבן מה"ט וי"ל דשלמה המלך ע"ה התחיל לבנות הבית בחודש זה כדכתיב במ"א ו' שהוא לר' יהושע בר"ה י"א ב' תשרי (שר' שזה טעות דבהדיא מבואר שם שהוא ניסן) א"כ ת"י שנה הוא מתשרי לתשרי אבל בבית שני התחילו לבנות בחודש אייר כמפורש בעזרא ג' ולכן נמנה מניסן ת"כ שנים ואע"ג דק"ל כר"א דבתשרי נברא העולם מ"מ לתקופות ק"ל כר' יהושע וי"ל דלענין בנין הבית נחשב כמו לתקופות מניסן (גם חנוכה בית ראשון ה' בתשרי כמב' במ"א ח' ובמ"ק ט' א' וחנכה בית שני היה באדר סמוך לפסח כמפורש בעזרא ו').

(דרך אמונה הל' שמיטה פ"י ה"ד ביה"ל ד"ה נמצאת ע"ש עוד)

יארצייט הגאון הגדול רבי שלום בן ציון פלמן זצ"ל נלב"ע י"ב שבט תשע"ה תנצב"ה

מעשה באחד שחתם לחברו ערבות על חובו, וכאשר הגיע זמן הפירעון הלווה לא פרע את חובו, המלווה ניסה להשיג את הלווה כשלא עלתה בידו פנה אל הערב שישלם את הלוואה כפי שהתחייב בערבותו. הערב התחיל להתנצל בפני המלווה ואמר "אוי איך שכחת, הלווה נתן לי את הכסף של ההלוואה שאני ישיב לך, והדבר נשכח ממני לגמרי", ומיד הזדרז ופרע את החוב.

לאחר שבועיים מקבל המלווה מכתב מהלווה, ובו כותב לו "בוודאי אתה כועס עלי על האיחור בפירעון החוב, אבל תדע לך לא שכחתי מהחוב, אלא שלא הרגשתי בטוב, והייתי כמה שבועות בבית חולים, ושם עברתי ניתוח קשה, ורק עתה שבתי לביתי, וכל הימים הללו לא היתה לי אפשרות ליצור קשר עם אף אחד, לכן לא יכלתי להודיע לך על העיכוב. אבל עתה בעז"ה בקרוב ממש אשיב לך את החוב". התברר שהערב לא רצה שייצא על הלווה שם של אדם שאינו נאמן, שאינו פורע את חובותיו, ומכאן ולהבא שוב לא ירצו להלוות לו, ועל כן סיפר את הסיפור כאילו הלווה כבר נתן לו את הכסף והאשמה היא בו בלבד.

אמר הגר"צ, שכאשר סיפרו את המעשה הזה למרן הגר"ח שליט"א אמר בהתפעלות, "על ערבים כאלו העולם עומד".

שו"ת בעיני ט"ו בשבט

אינו יפה, אמנם חלק קטן ממנו יפה, ולעומת זה יש לו פרי נוסף שהוא קטן אך החלק היפה שבו יותר גדול מהחלק היפה בפרי הגדול הי מנייהו עדיף?

ת. מסתמא הגדול עדיף.

ש. הנה "סוכריה" הוא לכאורה דומה לסוכר, והלא על סוכר מברכים שהכל כי הוא ספק אדמה וספק העץ, וי"ל מה הדין מי שיש לפניו סוכריה ודבר שברכתו אדמה, האם אדמה קודם או סוכריה קודם שהלא סוף סוף גם היא ספק אדמה ומה שמברכים שהכל הוא רק מספק,

ת. מסתמא אדמה קודם. ואח"כ יברך נפרד על הסוכריה, כי הרי לא מכין לפטור אותה באדמה.

(דברי ש"ח)

ש. מי שיש לפניו סלט פירות אך אינו מברך עליה כי כל הפירות הם באים מחמת הסעודה. אבל על מין אחד הוא צריך לברך שהחינו, האם יברך עליו שהחינו או דלמא היות ועל כל הסלט אינו מברך כלל, אין כאן מקום לברכת שהחינו

ת. ודאי יברך שהחינו.

ש. הכלל הוא: שדבר שחביב אצלו קודם לברכה, ויש לדון במקרה שיש לו כוס עם שתיה חמה וכוס עם שתיה קרה, ואצלו החמה חביב יותר, האם נחשב לחביב או דלמא סוף סוף הלא בשניהם יש אותו משקה בדיוק?

ת. יתכן שנחשב חביב וקודם.

ש. קיימא לן, פרי שהוא "יפה" הוא עדיף על פני מעלת פרי "גדול" והגר"א גניחובסקי צו"ק"ל הסתפק בכה"ג שיש לו פרי גדול אך

ש. המהרש"א בחידושי אגדות (הרוית י"ג, ב') עומד על כך מדוע בכל המינים נכתבו הפירות עצמם: חטה, שעורה, גפן, תאנה, רימון - ואילו בזית נכתב היוצא ממנו "זית שמן", והוא מיישב שהזית עצמו אין בו שבח ארץ ישראל כיון שמשכח את הלימוד ע"ש. ובס' "הורה גבר" הקשה רבי בצלאל רנשבורג מה נענה על "דבש" הנאמר בפסוק, שאף הוא אינו הפרי עצמו, התמר, אלא היוצא ממנו?

ת. רש"י בשבועות (י"ב, ב' ד"ה וכל דבש) כתב לענין כל שאור וכל דבש לא תקטירו וגו': "וכל מיני פירות האילן בכלל", א"כ דבש לא קאי על הדבש אלא על הפרי.

ש. האם גם היום יש מיוחדות בפירות א", ובגמרא (סוטה מ"ח, א') אמרו משחרב ביהמ"ק ניטל טעם הפירות.

ת. לפעמים מביאים פירות מחו"ל ואין זה כטעם פירות א"י המשובחין יותר.

שמעתי מרבינו שליט"א: שאלתי מאבי זצ"ל, איך הדין באכל פירות ארץ ישראל וחו"ל, איזה נוסח יאמר בחתימת ברכת מעין ג', וסבור הייתי לומר "פירות", אך אבא ז"ל אמר "ועל פירותיה", משום שבכלל מאתיים מנה, שממילא משבח שיש פירות כאלו בעולם. ושוב שמעתי שגם מו"ח שליט"א פסק כן.

ראיתי שאבא זצ"ל אכל מזונות ושתה קצת יין פחות מרביעית, ואמר גם "על הגפן", ושאלתי אם ס"ל שגם קצת מצטרף, ואמר לי שיש פלוגתא אם סגי לגפן בכזית וי"א שכזית שיעורו קטן מאד, וכיון שהיה מן היין כזית לפי השיעור הקטן וכתב המ"ב שספיקות יש להכליל בברכה, לכן אמרתי גם על הגפן.

• אחד שאל לרבינו, מהם הסגולות המיוחדות שיש בט"ו בשבט. אמר רבינו רק דבר אחד, שלא אומרים תחנון.

• בבית רבינו נוהגים לחלק לילדים בט"ו בשבט שקית עם פירות, והראה רבינו דברי המשנה ברורה בסימן קל"א ס"ק ל"א שמנהג לאכול פירות בט"ו בשבט, ואמר כיון שהיה מנהג לעשות שהחינו ביום זה, מחלקים פירות.

שבת שירה

רבים באים לשאול את רבינו בענין קריאת שמות לילדיהם שנולדים ובין השמות שואלים לגבי השם שירה למי שנולדה בשבת שירה ומובא בספר 'שמות בארץ' שאמר רבינו: "יש להוציא את ה'י' ולקרותה שרה. וכל אחד יכול לומר לה כן, אם יתקבל. ומה שאמרה שנולדה בשבת שירה - א"כ אם נולדה בפרשת פרה יקרא לה פרה, ובפרשת מצורע יקרא לה מצורע. ואין להמציא שמות מהראש".

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות וש"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

כל משאלותיך

כל השאלות שביקשנו לשאול את מרן שר התורה רבי חיים קניבסקי שליט"א בענינים פרטיים וציבוריים. ייעוץ, הכוונה, הדרכה בחיי היום יום - כל משאלותיך!

פרשת בשלח עלון מס' 1

אין בכך איסור, כפי שרבונו הורה לשואל הבא.

יש לו פרנסה ברוח, ויש לו גם כסף נוסף שמרוויח ומניח את הכסף כפיקדון בגמ"ח (כפי שראוי לעשות) ועתה הזדמן לו נכס לקנות שיכניס לו הכנסה נאה, האם זו השתדלות יתרה. כי בניו עדיין קטנים.

איך שירצה יעשה. מותר לו לקנות את הנכס.

החיים מלאים תמיהות, והפתרון לכל הספקות הוא "אני מאמין באמונה שלימה שהוא בורא ומנהיג לכל הברואים והוא לבדו עשה עושה ויעשה לכל המעשים". ולמעשה, כיצד להבין ואיך להתנהג? ראוי לשאול שאלת חכם, כפי השאלות והתשובות שנשאל רבנו.

גן ילדים טוב שמצליח מאד, והנה לשנה זו לא נרשם אפילו אחד, ונודע כי שכנה מקלקלת בידיים, על ידי שקרים. האם לדבר אתה קשות, ואולי בטובות, וישנה גם הצעה לדבר עם אביה שהוא מרבני העיר המפורסמים?

אני חושב שאין בכך תועלת. לא זו הסיבה, כך נרשם בשמים את פרנסתם וצערם לגבי שנה זו.

יש לי עסק של פרנסה מנופש בהכשר של שארית ישראל, ויהודי נוסף מעוניין לפתוח עסק דומה של נופש ממש סמוך אליי, האם אני חייב לעזור לו והאם ראוי לעזור לו ולהאמין שמה שמגיע לי יהיה לי?

חייב, ודאי שלא. ומסתמא אפשר לעזור לו ולהאמין שמה שמגיע לך יהיה לך.

אמרת. סיפר לי בן רבי יהודה פרידמן זצ"ל. כי לסבו דיברו שידוך והיה צריך לקחת על עצמו עול כספי כבד, ובנו ר"י זצ"ל שאל את המשגיח רבי יחזקאל מה לעשות.

המשגיח שאל אותו: האם הוא שכיר או עצמאי, וענה שהוא עצמאי, אמר לו המשגיח אם כן שיקח על עצמו ועם בטחון ה' יעזור. ושאלו למאי נפק"מ אם הוא שכיר או עצמאי. ענה לו המשגיח, לשכיר אין בטחון עמוק, כי סומך על 'ראש

פרשת המן / יסודות והכוונה מעשית לחיי אמונה בכספים ופרנסה

"מלא העומר ממנו למשמרת לדורותיכם למען יראו את הלחם" / וכתב רש"י: לדורותיכם, - בימי ירמיהו כשהיה ירמיהו מוכיחם, למה אין אתם עוסקים בתורה והם אומרים... מהיכן נתפרנס, הוציא להם צנצנת המן ואמר להם, הדור אתם ראו דבר ה'... בזה התפרנסו אבותיכם, הרבה שלוחין יש לו למקום להכין מזון ליראיו

יהודי פלוני היה לו סכום גדול מאד ורצה להפקיד בגמ"ח, אמרה לו אשתו הנה בעוד כמה שנים נחתן ילדים וערך הכסף ירד, נקנה כבר עכשיו דירות. אך הוא אמר לה אל תדברי איתי בזה, ונתן את הכסף להפקדה בגמ"ח. הגיע הזמן לחתן וכעת בשנה זו בקושי אפשר לרכוש מהכסף ב' דירות, ונעשה בעיה בשלום בית, היא טוענת שעשה שטות.

ת: לומר לה, כי אין זה מדרך ההשתדלות לדאוג לכך כמה שנים קודם. ולכן בלי ספק לא היה לו פרוטה אחת נוספת, גם אם היה קונה דירות. כמה שנגזר עליו זה מה שהיה לו, פרוטה לא יותר!

סיפר לי הג"ר ניסן גולדברג, אודות פלוני שהיה לו סכום כסף גדול והציעו לו להשקיע בכמה עסקים גדולים, אך הוא הניח את כל הכספים בגמח"ם כדי שיקיימו בהם מצוות גמילות חסדים, חלפו הרבה שנים ולקראת נישואי בנותיו הוציא את הכסף, והנה שווי הכסף היה עשירית בערך ממה שהיה לו בשעתו, אך היתה לו סיעתא דשמיא ניסים גלויים שלקח חתנים ת"ח ועם כל זאת הצד של הבחור נתן את הרוב (ההיפך מהנהוג בקהילות), והודה לה' על כך, ואמר היהודי (שהסתלק בשנת תשע"ו בשיבה טובה): ה' חסך ממני אפילו את בלבול הראש של ההשקעה - היכן להשקיע וכיצד להשקיע. ע"כ. רבנו התרגש לשמע הדברים. א.ה. עי' בבא מציעא דף ע"א "כל מי שיש לו מעות ומלוה אותן שלא ריבית וכו' עושה אלה לא ימוט לעולם".

הסיעתא דשמיא האמורה לעיל, אינה מחייבת להתנהג רק כך בעקבותיה, כי אם אדם רוצה להשקיע, לקנות ולהרוויח

לפעמים ההשתדלות היא חובה ואין להתנהג ביטחון.

אנו עסוקים בפדיון שבויים להשיג ערבות בשביל ... ולא מצליחים, שמעתי בשם החזון איש אמרו שלא צריך יותר מדי השתדלות, ואם עשו ג' פעמים ולא הולך לא צריך להשתדל יותר.

תגובה: הוא אמר כן על שידוכים, אבל כאן מצוה היא, וצריך לעשות כל מה דאפשר. (ענייני השתדלות בשידוכים (להשגת שידוך) בפרשת חיי שרה. / ענייני אמונה בה' בפרשת יתרו).

עוד ענינים בדרכי השתדלות לפרנסה

פלוני חיתן בת ועכשיו אירס בן, והחתונה בחודשים הקרובים ויש לו בת בגיל 19.5 האם כבר ישמע לה שידוכים, כי מסובב כעת עם כספים מחמת בנו. הוא לא מחויב כעת. ומה ראוי לו לעשות? לא צריך לעשות חשבונות, וכי יודע מה יהיה אחר כך. א.ה. חיוב אין, אבל לגבי העצה והשאלה מה ראוי לעשות, השיב רבנו שאינו צריך לעשות חשבונות.

שאלות מעשיות יום יום: צמצום ושמירת כספים ליום פקודה ועוד מגוון ספקות הניצבים רבות במשפחות החרדים לדבר ה'.

ש"ק אמור ח' אייר תש"ס. אברך שיש לו כדי צורכו, ובביתו בנים ובנות קטנים, שבע"ה יצטרך לחתן אותם, האם צריך לחסוך ולצמצם הוצאותיו ולשמור את הכסף לחתנם, או שחסר בכך בבטחון, וה' יעזור בשעתו.

גם אם לא צריך לחתן ילדים, צריך לצמצם בהוצאות, ויש להוציא רק כמה שמוכרח. לא מתוך קמצנות, ולא להיות קמצן חלילה, אלא לחיות בחשבון ואחריות.

אבל לקושטא דמילתא כהאי גוונא שקשה לו הצמצום, אבל אם יודע שזו הדרך ואין בכך חסרון בבטחון מה שמצמצם, הוא יצמצם עוד יותר למען חתונת הילדים, לענין השקפת חובת הבטחון, כיצד ההנהגה?

אין חיוב השתדלות באופן זה, אלא אם כן עומד לו בן או בת לחתן, כאשר הם קרובים לפרקן, אז יש ענין ההשתדלות למען נישואי הילדים.

החיידר שבני לומד בו, תובעים תשלום חודשי מסוים, ויש מההורים שמבקשים הנחה, והנה מבואר בש"ס שכל מזונותיו של אדם וכו' חוץ מהוצאות בניו לתלמוד תורה, אם כן כיון שיש לי צ'ק פתוח מהקב"ה, מדוע שאבקש הנחה הרי אם המחיר יותר ה' ישלם כפי המחיר, או שמא ה' נותן כפי הצורך ואם אפשר לקבל הנחה נחשב שהוא סתם גרם לעצמו תשלום גבוה.

לכאורה עליו לבקש את ההנחה ואם יסכימו להנחה מוטב, ואם לאו אל יצטער כי כל מזונותיו קצובין וכו'.

חודש געלט' (המשכורת הקבועה) משא"כ עצמאי הוא רגיל בבטחון אמת, ואז יעזור לו ה'. והסוף שקיבלו פיצויים מאירופה וזה היה כפי הסכום שנזקק לו, ולכן, מאז, למרות הפסדים קיבל על עצמו להיות רק עצמאי.

היוהרהר סיפורים כאלו בהשגחה פרטית כאשר יש' בטחון. זכורני, שאבא ז"ל היה צריך להדפיס ספר מהקהילות יעקב, והיו חסרים לו 7 לירות. פלוני שידע שהקהילות יעקב לא יקח ממנו כסף, שלח על ידי אחר, והשליח אמר שזה מיהודי הרוצה בעילום שם, אבא אמר לו: בעילום שם אינני לוקח וה' ישלח לי מה שצריך. וכאשר רק יצא ההוא, נכנס רבי טוביה שכטר והביא בדיוק 7 לירות. אבא אמר אחר כך לשליח הנ"ל של הראשון, הנה אתה רואה - ה' שולח מה שצריך.

יש לי ב"ה גמ"ח ואנשים נותנים פיקדונות ואני עושה תנאי עם הלוה, שאם המפקיד ירצה את הכסף אני אבקש ממנו ויתן לי את הכסף מיד. הוי עובדא שהלוויתי לעני מרוד סכום כסף מפיקדונות של פלוני, ובאותו יום או למחרת המפקיד ביקש את הכסף, וריחמתי עליו כי רק כעת הלוויתי לו וכבר אקח ממנו, אמרתי לעצמי שאני כבר יראה להחזיר למפקיד את הכסף, ובו ביום הגיע מפקיד חדש והפקיד בדיוק סכום הנ"ל, וזה בזכות העני ההוא שה' ריחם עליו שלא יצטרך להחזיר.

כאשר דיברו בענין ביטוח בריאות לנוסעים לחו"ל (והמדובר היה בכסף קטן) אמר רבנו, אבא סיפר לי שכאשר התחיל ענין "ביטוח" שאלו את החפץ חיים האם לעשות, ואמר שאין זה בגדר השתדלות, ואח"כ זה כבר התפשט מאד, ואמר שאם כן זה עתה כמו לחם, אבל בביטוח של נוסעים וכי כולם עושים? אם לא כולם עושים אין חיוב.

ש. ומה בכל זאת לעשות? ת: יהיה טוב גם ככה.

יום ד' לך לך ח' חשון תשנ"ו. קיים הסדר ארצי לביטוח תאונות לתלמידי בתי ספר ישיבות תמורת 24 ש"ח לשנה אם לעשות זאת? אם כולם עושים לא צריך להיות אחרת מכולם, ואם לא כולם עושים, חבל על הכסף.

רגע של הכרעת חיים "יש קונה עולמו בשעה אחת" - בחדרו של גדול הדור.

ו' עש"ק האזינו ד' תשרי תשס"ב. נכנס אברך בן עשירים שבתחילה היה לומד, ויצא לעבודה ולא מצא בה סיפוק, והוא מעוניין לחזור ללימוד, אבל הוא רגיל לחיות ברווחות, וביקש ברכה למעשהו זה לחזור ללימוד.

אמר לו רבנו, נגזר על תלמידי חכמים שילמדו מתוך צער. ושוב ביקש ואמר כי הוא רגיל ברווח. שאלו רבנו, אם אין אפשרות את שניהם יחד, מה אתה רוצה יותר - ללמוד או פרנסה? הוא השיב: ללמוד. אמר לו רבנו: אם כן, תהיה לך פרנסה.

נשיה בחוקיך

עלון שבועי על פרשת השבוע ועניני השעה
מתורתו של מרן פוסק הדור רבינו **נסים קרליץ שליט"א**
גליץ מס' 191 • בשלח תשע"ח

אל יצא איש ממקומו (טז, כט)

פסקים ממרן פוסק הדור שליט"א

בעניני עירובין

דין רחוב ז'בוטינסקי

בעירנו ב"ב עובר רח' ז'בוטינסקי המתחיל בתל אביב וממשיך עד פתח תקוה, הרי שרחוב זה משמש "מעבר מעיר לעיר", אע"פ שהוא עובר בתוך עיר. כיום יש דרך חילופית בכביש אם המושבות והיא יותר מהירה, אך עם כל זאת נשאר כביש ז'בוטינסקי ציר מרכזי לנסיעה מעיר לעיר, והתחבורה הציבורית המובילה מפתח תקוה לתל אביב עוברת בכביש זה. מלבד זה כביש ז'בוטינסקי "משמש תדיר" לכל גושי דן ו"נכנסים בו תדיר שישים ריבוא", רק לא בכל יום. ומחמת שלשה דברים אלו הוא בחשש רשות הרבים דאורייתא לרוב הפוסקים, ואין עירוב מועיל בו ואין לטלטל בו (כך הורה הגר"ש וואזנר זצ"ל ויבלח"א הגר"נ קרליץ שליט"א).

האם להקל כשיטת החזו"א ברה"ר, ודין נשים

יש סבורים שהטעם שמקילים לטלטל בעירוב, הוא על סמך החזו"א שחידש שהעומד מרובה מג' מחיצות מבטל דין רה"ר. והנה החזו"א בנה דבריו על ג' חידושים, שבכל אחד מהם יש להאריך טובא, ועכ"פ המשנ"ב ודאי חולק על אחד היסודות שעליהם מבוסס חידוש זה, שהמשנ"ב עצמו רצה לומר שסומכים על השיטה הזו דקיי"ל כר' אלעזר וכחמים, ולבסוף דחה שאפילו רק בתור צירוף ברחובות שאין שישים ריבוא ג"כ אין דרך כבושה לסמוך ע"ז, כיון שדעת המשנ"ב שרוב הפוסקים פסקו כר' יוחנן וכו' יהודה שיש בזה חיוב חטאת (בה"ל שם). וא"כ רוב רובו של הציבור אינו יכול לומר שסומך על החזו"א להקל באיסור דאורייתא נגד המשנ"ב. וכן הורה מרן הגר"נ קרליץ שליט"א לעושי העירובים בבני ברק, שברחובות שיש חשש של רה"ר לשיטות של שישים ריבוא כגון רחוב בעיר של שישים ריבוא או שהוא דרך מעיר לעיר [סרטיא], לא יעשו עירוב, כלומר שדעתו שהעירובים בנויים על הקולא שצריך שישים ריבוא, ולא סמך ע"ד החזו"א.

[ולכן רחובות השומר ור' עקיבא לא היו כלולים בעירובים השכונתיים, וזה ע"פ הוראתו, ורק אח"כ הוסיפו להקיף חלקים מהם בפנ"ע].

וכן שמענו מעוד כמה רבנים מתלמידי תלמידיו של החזו"א שהיתר העירוב לא מתבסס על דברי החזו"א. ודוקא הרבנים שבדרך כלל אינם חוששים לדעת החזו"א, הם אלו שמצאו להקל כאן בדאורייתא כחזו"א. וצ"ע.

וכן לגבי נשים, אין הוראה ברורה, כיון שלפי שיש צורך יש להקל. מרן הגראי"ל שטינמן זצ"ל שנשאל האם להקל לנשים, התבטא בפליאה הרי נשים חייבות בשבת כמו איש. ומרן הגר"נ קרליץ שליט"א אמר שהטעם שנשים מקילות וגברים לא, מפני שהגברים לומדים ורואים את חומרת הענין ומחמירים מעצמם, משא"כ נשים אינן יודעות אלא מכח מה שרואות שעושים ברחוב, וברחוב רואים את אלו שמטלטלים. הנה רבותינו לא אמרו להחמיר, שדבר זה תלוי כל אחד לפי דרגתו, ולפי שעת הצורך שנקלע אליה, אבל מה שברור יוצא מדבריהם, שאין בזה הוראה חלקה להקל לנשים. (תיקוני עירובין)

ויהי ביום הששי לקטו לחם משנה שני העמר לאחד ויבאו כל נשיאי העדה ויגידו למשה (טז, כב)

מכאן למדו חז"ל את העיקרון ההלכתי של "לחם משנה", כמבואר במסכת ברכות (לט, ב): "אמר ר' אבא: ובשבת חייב אדם לבצוע על שתי ככרות. מאי טעמא? 'לחם משנה' כתיב".

הנהגות מרו פוסק הדור שליט"א בלחם משנה

בציעת החלות

כשיש בסעודה משתתפים שיצטרכו לב' החלות, בוצע בתחילת הסעודה את ב' החלות, וכשא"צ לפתוח את החלה השניה בוצע רק חלה אחת. וביאר רבינו דמש"כ בגמ' (שבת קי"ז): שרב זירא הוה בצע אכולה שירותיה, ולמד הרשב"א לבצוע את כל החלות, היינו דווקא שדעתו לאוכלם בסעודה, ואז הוי בציעה חשובה שבוצע על כולם, אבל אם אין מי שיאכל כ"כ הרבה חלות, אין ענין לקלקל דוקא את הככרות.

פרוסה גדולה

בוצע לכל אחד מהמשתתפים פרוסה גדולה.

מפה ע"ג החלות

קודם שמברך המוציא מסיר את המפה שע"ג החלות, וביאר רבינו מפני שצריך לראות את החלות שעליהם מברך ובא לאכול, וכן נוהג ג"כ בסעודה שלישית.

בציעת חלה בליל שבת

בליל שבת בוצע על החלה של עירובי חצרות.

אפיית החלות

בבית רבינו נוהגים לאפות את החלות בערב שבת. והוא למש"כ במשנ"ב (רמ"ב סק"ו, בטעם השני) הטעם של לישת החלות בערב שבת משום שאיבדה חלתו של עולם [אדה"ר] שנברא בערב שבת, א"כ יש ללוש ולאפות דוקא בערב שבת ולא בליל שישי. ונשאל רבינו האם גם בערב שבת הגדול ראוי לאפות חלות בבית? והשיב: הנשים של פעם היו זריזות, אך הנשים של היום פטורות מזה...

אברך שאל את רבינו: אשתו אפתה חלות לשבת, ויש לפניו גם חלות מהחנות. החלות מהחנות ערבות עליו יותר; על אילו חלות עדיף שיבצע?

רבו נהנה מאוד מהשאלה, והשיב בחביבות: ודאי הדור מצוה הוא לבצוע על מה שאפתה אשתו לכבוד שבת! (הליכות שני)

אמירת ברשות

נוהג לומר ברשות קודם ברכת המוציא.

רושם בסכין

קודם ברכת המוציא נותן הסכין על הפת שיהיה לו רושם וכך אוחז הסכין והפת בשעת הברכה.

פת במלח

אין נוהג כלל לטבול הפת במלח.

עוד מדיני לחם משנה

א. לחם משנה שהוא קפוא, יוצא בו ידי חובתו ללחם משנה, כיון שבקושי אפשר לאוכלו.

ב. חלות הנדבקות בו לזו בשעת האפיה עד שלפעמים הם ממש אחד, הרי כולם יחדיו נחשבים ללחם שלם, ואם אפשר להפריד ביניהם צריך לידע שלפעמים האחד הוא שלם והשני הוא חסר.

ג. לחמים שחסרים קצת, שנופלים מהם חתיכות ופירורים כמו שמצוי, סמכינן לכתחילה [אם אין לו שלם גמור] דדינו לחם שלם אם לא חסר אחד ממ"ח.

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

340

• שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א •

וכן יש הרבה מהראשונים שחיברו ספרי אמונה, כגון חובות הלבבות, ושערי תשובה לרבינו יונה, וכן אורחות צדיקים הוא מאחד הקדמונים, וגם הרמב"ם בסוף כל ספר מספרי ה"יד" כתב דברי אמונה חזקים מאד, וכן במורה נבוכים יש הרבה דברי אמונה, כגון שויתי השם לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים וכו' – שכתב הרמ"א באורח חיים סימן א' – זהו מדברי הרמב"ם במורה נבוכים, וכנהה יש עוד הרבה ספרי אמונה מהראשונים ומהאחרונים, כגון מסילת ישרים, שהוא ספר מלא אמונה, ועוד הרבה ספרים.

קביעות יומית בספרי מוסר

אבל זה משפיע רק אם יש בזה קביעות בכל יום, מפני שצריכים חיזוק תמיד, כמו שאמרנו חז"ל (ברכות לב, ב) ארבעה צריכים חיזוק וכו', ופירש רש"י שם "שיתחזק אדם בהם תמיד ובכל כוחו", ואחד מהדברים הצריכים חיזוק הוא אמונה, תפילה זה אמונה [כוונת הלב בתפילה תלויה בהכרת האמונה], וזה צריך חיזוק תמיד דבר יום ביומו, שאם אין זה "תמיד" זה לא חיזוק!

וכבר נודע מה שכתב החפץ חיים במכתבו לראשי הישיבות (נדפס בספרו בית ישראל פ"ט) כי הוא דיבר עם גדולים שהתנגדו מלפנים ללימוד המוסר בישיבות, שהיו סבורים שאין זה נחוץ כל כך שיהיה זמן קבוע בכל יום באמצע הסדר, כשכולם יושבים ולומדים, להפסיק את הלימוד ולעסוק במוסר. אבל עכשיו, כותב החפץ חיים, שכבר בזמנו "הדו הכל כי כהיום נחוץ מאד לימוד המוסר, ובלא לימוד המוסר אין אנו בטוחים שתתקיים תורת השם ויראתו בלבנו", צריכים חיזוק קבוע של לימוד המוסר, ובלי זה אין יראת שמים.

לכן מוכרח להיות קביעות יום יומית למוסר, והחצי שעה הקבועה לזה בישיבות, אינה מידת חסידות, אלא דבר הכרחי לכל אחד ואחד! בישיבות זה סדר קבוע לבחורים, אבל גם אלו שאינם לומדים בישיבות, אברכים ובעלי בתים, כל אחד צריך למצוא לעצמו איזה זמן בכל יום, וכפי שכתב החפץ חיים בהמשך דבריו שם: "הן בני הישיבות, והן סתם בעלי בתים, צריכים לקבוע איזה זמן בכל יום ללימוד ספרי יראה", כדי להזכיר לעצמו, שלא לשכוח את האמונה.

חיזוק האמונה על ידי תפילה

ושמעתי שהסבא מקלם אמר פעם כי רואים שבראשונים לא מוזכר שהיה להם קביעות בכל יום ללימוד המוסר, ועל כל פנים לא ידוע שעסקו בלימוד המוסר בזמן קבוע בכל יום, והסיבה לכך, אמר הסבא מקלם, כי אצלם התפילה הייתה כמו מוסר, שתפילתם של הראשונים הייתה ככוונת הלב כמו שצריך להיות, וכמו שכתב בשולחן ערוך הלכות תפילה (או"ח צח, א) שחסידי הראשונים היו מגיעים בתפילתם להתפשטות הגשמיות וקרוב למעלת הנבואה, כזו מדרגה היו מגיעים בתפילה, ולכן כבר לא היו צריכים ללמוד מוסר, כי שלושת התפילות ביום היו עבורם המוסר הכי טוב שיכול להיות!

וכך כתב בספר הכוזרי (מאמר ג') ששלושת התפילות ביום הם כמו מזון הגוף, שצריך לאכול כמה פעמים ביום, וכל מזון מחזק את הגוף לשעתו, וכעבור זמן מהאכילה נחלש הגוף וצריך שוב לאכול, כך גם הנפש זקוקה למזון רוחני, והתפילה היא מזון הנפש, שכל תפילה משפיעה חיזוק האמונה וטהרת הנפש, וכעבור זמן מהתפילה נחלשת השפעתה וצריך שוב להתפלל לחיזוק הנפש, וכאשר התפילה היא ככוונה כראוי אזי האמונה מתחזקת ומתחזקת בזה.

וידוע גם בדור האחרון ממרן החזון איש והגרי"י זצ"ל, שתפילתם הייתה בהתפשטות הגשמיות, וכפי שמסופר על החזו"א שפעם אחת

מכות מצרים לחיזוק האמונה

בפרשת השבוע (שמות י"א-ב) "ויאמר השם אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו למען שתי אותותי אלה בקרבו, ולמען תספר באוזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתי בס וידעתם כי אני השם".

היינו שהמטרה של מכות מצרים הייתה, ראשית בשביל המצרים עצמם, שמגיע להם המכות, וזהו "למען שתי אותותי אלה בקרבו", כדי שיהיו המכות במצרים עצמם, בפרעה ובעבדיו. ועוד מטרה הייתה "למען תספר באוזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים", היינו שגם אנחנו, כלל ישראל, נספר לבנינו ולבני בנינו לדורות הבאים את גבורות השם, שעשה אותות ומופתים במצרים.

וסיום הפסוק הוא "וידעתם כי אני השם", היינו לא רק שתספרו לבניכם, אלא גם אתם בעצמכם, דור יוצאי מצרים, תתחזקו באמונה מזה שתראו את המכות שיביא הקב"ה על המצרים.

ולכאורה הסדר הוא להיפך, שהרי קודם הם בעצמם יראו את המכות ויתחזקו באמונה מזה, והם המושפעים הראשונים, ורק אחר כך יספרו לבניהם, ומדוע הזכיר הפסוק בסדר הפוך, תחילה למען תספר, ורק לבסוף וידעתם בעצמכם כי אני השם.

ויתכן לפרש, כי מה שהם בעצמם יתחזקו באמונה מראיית המכות, זהו דבר פשוט, שהרי הם רואים בעיניהם את הניסים, וממילא יקבלו אמונה מזה, ופחות נצרך להזכיר זאת, אבל העיקר הוא למען תספר באוזני בנך ובן בנך לדורות הבאים, שהם לא ראו את המכות, ולהם צורך יותר חשוב לספר, שידעו גם הם מכל הניסים ויתחזקו באמונה, לכן פתח הכתוב בזה והזכיר תחילה למען תספר וגו'.

חיזוק האמונה בכל הדורות

וצריכים לספר ולספר תמיד בזה, לעורר חיזוק האמונה, לא מספיק פעם אחת בחיים, או פעם בחודש, או פעם בשנה, אמנם מצות ההגדה היא פעם בשנה בליל הסדר, אבל גם בכל יום צריכים לזכור יציאת מצרים כמו שכתוב (דברים טז, ג) למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך, כי האמונה צריכה חיזוק תמיד.

ואם זה נאמר לגבי דור יוצאי מצרים, שהם בעצמם ראו את כל האותות והמופתים, ובדאי שגם בניהם ידעו מכל מה שהיה, קריעת ים סוף וכל מכות מצרים, אף על פי כן צריכים עוד לספר ולספר בשביל חיזוק האמונה, קל וחומר אנחנו, בדור שלנו, שרוחקים כל כך הרבה דורות מאלו שראו את הניסים, בדאי צריכים יותר חיזוק באמונה, ועלינו להתבונן כיצד מתחזקים באמונה.

ובאמת בכל דור ודור יש בעלי אמונה, תמיד יש בעלי אמונה חזקים מאד, שמאמינים ממש שהכל בידי שמים, והכל לטובה, בכל דור יש בעלי אמונה כאלו, וכמו שכתב החובות הלבבות (שער התשובה פ"ו) שבכל דור יש מורה דרך לעבודת השם, בכל דור יש סייעתא דשמיא שישנם מורי דרך, ומי שרוצה לדעת ורוצה להיות מאמין, יש לו עצה, ויש מישור בדור שאפשר לקבל ממנו דרך בעבודת השם.

ומלבד מה שיש אנשים שאפשר לקבל מהם, יש גם ספרי מוסר, ראשית יש בגמרא בכל הש"ס הרבה דברי אגדה, ואמרו חז"ל (שבט פז, א) שדברי אגדה מושכים את לבו של אדם, והיינו כי אגדה הוא לשון משיכה, כמו שכתוב בפרשת השבוע (שמות יב, כא) משכו וקחו לכם וגו', ובתרגום: אתנגידו, ודברי אגדה מושכים את הלב לאמונה, ומקריבים את האדם להקב"ה, וכל הש"ס ומדרשי חז"ל מלאים הרבה דברי אגדה המושכים את הלב ומשפיעים חיזוק האמונה.

באמצע התפילה הייתה שאלה של פיקוח נפש, וניגשו לשאול אותו, ודיברו אליו ולא שמעו, עד שהיו צריכים לנענע אותו, כי היה מרוכז כולו בתפילתו עד שכל החושים הגשמיים היו בטלים אצלו.

וכך מסופר גם על הגרי"ז שהיה מתפלל שמונה עשרה בקול רם לצורך הכוונה, ופעם אחת בראש חודש שמעו איך שהוא מתפלל ושוכח יעלה ויבוא, והעירו ואמרו לו יעלה ויבוא! אך הוא לא שמע, ולאחר שמונה עשרה כשאמרו לו ששכח, אמר למה לא אמרתם לי...

מסילת ישרים יהיה מנהלך

ועם כל זה שתפילתו של הגרי"ז הייתה בהתפשטות הגשמיות כזו, אף על פי כן למד מוסר בכל יום, כפי ששמעתי מאדם נאמן, שהיה לומד בכל בוקר פרק במסילת ישרים, וכשסיים ללמוד את הפרק האחרון ביקש אותו אדם מבנו של הגרי"ז שיראה מה ילמד אביו למחר, ובדק וראה שהתחיל שוב מסילת ישרים מתחילת הספר.

ומדוע מסילת ישרים? – כיון שידוע שרבי חיים מוואלוז'ין אמר לתלמידו רבי זונדל מסלנט "כל ספרי מוסר טוב ללמוד אך ספר מסילת ישרים יהיה מנהלך", כל ספרי המוסר הם טובים ומשפיעים, אך בפרט **ספר מסילת ישרים הוא "המנהל", שנותן דרך ושיטה לפי כוחות הנפש של האדם כיצד להיות בעל אמונה, והאיך להתקדם בכל המדרגות ולהיות בעל זהירות וזריזות ונקיות וכל המדרגות עד קדושה, המסילת ישרים נותן "דרך" ו"שיטה" לזה.**

וכיוצא בזה שמעתי שמרן הגאון רבי ברוך בער זצ"ל התבטא ואמר פעם על השערי תשובה לרבינו יונה (באידיש) "ער האט אויסגעטראטן א שוסיי פון תשובה" – **השערי תשובה סלל לנו כביש של תשובה!** וכך גם המסילת ישרים נותן דרך ומסילה כיצד להתקדם בכל המדרגות בעבודת השם, אך השערי תשובה נותן דרך בפרט על "תשובה". ושמעתי שהחפץ חיים בשיחותיו היה מזכיר הרבה מספר שערי תשובה, והיה מביא את לשונו של רבינו יונה ומבארו.

כולנו בעלי תשובה

ובאמת אנחנו כולנו "בעלי תשובה", כל אחד צריך תשובה, ואין מי שלא צריך תשובה, כל אחד ואחד אם יפשפש במעשיו מיום עמדו על דעתו, מגיל בר מצוה, וכי לא היה שום ביטול תורה, הרי זה דבר שכמעט לא שייך במציאות, לכן כולנו בעלי תשובה.

ואפילו מי שאינו יודע בעצמו על דבר שנכשל וצריך תשובה, מכל מקום הרי אפשר להשיג עוד מדרגה, וצריך תשובה על זה שלא הגיע למדרגה יותר גבוהה, כמו שידוע מרב סעדיה גאון שבכל יום היה עושה תשובה על היום שעבר, כי בכל יום נוסף לו תוספת הכרה גדולת הבורא, וצריך לחזור בתשובה על זה שביום הקודם לא ידע להחשיב את הקב"ה כל כך כמו שהוא מחשיב היום.

וזהו גם כן חטא, שהיה חסר את שלמות המדרגה הזו [כמו שנתבאר במקום אחר כי ענין חטא אינו דווקא כשעובר עבירה, אלא כל חיסרון שלמות נחשב חטא, שחטא הוא לשון חיסרון כמו שכתוב (מלכים א' א, כא) "והייתי אני ובני שלמה חטאים" ופירש רש"י: חסרים ומנועים מן הגדולה כמו אל השערה ולא יחטיא].

תורת היראה – תבלין ליצר הרע

ובאמת אמרו חז"ל (קידושין ל, ב) בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין, וכתב רבי ישראל סלנטר באגרת המוסר, "ואין חילוק באיזה דבר תורה שיהיה עסקו, תצילנו מחטא. אם יעסוק בענין שור שנגח את הפרה וכיוצא, תצילנו גם מלשון הרע וכיוצא, הגם כי אינם שייכים זה לזה, רק רוחניות התורה תשמרנו", אמנם כתב שם כי "הנשגב והעיקר בשימוש רפואות התורה לתחלואי היצר הוא ללמוד בעוז ועיון עמוק היטב דיני העבירה עצמה ההלכה עם כל סעיפיה", כגון לגאווה – תורת הגאווה וכו'. עיין שם מה שהאריך בזה.

ובספר אור ישראל (מכתב י"ד) כתב "אכן בכלל נודע אם כי הניסיון יורנו, להיות עובד השם ית"ש גם במדרגה נישאה בלי לימוד המוסרי, אך ההתהפכות מרע לטוב בלי לימוד המוסרי היא כמו בקשת הראיה בלי עין ושמיעה בלי אוזן", היינו שאדם יכול להיות עובד השם בהתלהבות ובמדרגה גדולה גם בלי לימוד המוסר, אבל ההתהפכות מרע לטוב שישתנה טבע המידות, זה שייך רק עם לימוד המוסר, כי צריכים לזה עבודה מיוחדת על המידות עצמן, על פי חכמת הנפש שבספרי המוסר, להשפיע ולהשפיע על עצמו עד שישתנה.

ויכול להיות אדם שהמידות שלו אינן מושלמות, אבל הוא עובד על עצמו, ובמשך הזמן ההרגל נעשה לו לטבע עד שהוא נעשה בעל מידות טובות מאד! – אפילו אדם שבטבעו לא היה בעל מידות טובות כל כך, ואינו אשם בזה, מפני שהוא נולד כך, אף על פי כן צריך לתקן את מידותיו ולהרגיל את עצמו במידות הטובות, כמו שכתוב (ויקרא יט, יח) ואהבת לרעך כמוך, וחיוב הוא על כל אחד ואחד שתהיה בלבו אהבת הבריות, וכן להיזהר בכבוד חברו ומאונאת דברים, זה חיוב, ואפשר, על ידי חינוך תמידי אדם יכול להשתנות.

גם במשנה ברורה (א, יב) כתב בשם אחרונים כי "תבלין היצר הרע הוא תוכחת מאמרי חז"ל", ואמנם כל דברי תורה הם תבלין, אך התבלין המועיל יותר הוא תורת היראה, ללמוד ספרי מוסר המבארים מה זה יראת שמים, גיהנום וגן עדן, לדעת שיש גיהנום בעולם הזה ובעולם הבא, ולפחד מן הגיהנום, והפחד שובר את היצר הרע של טבע הגוף, כמו שאמרו (ב"ב י, א) גוף קשה פחד שוברו.

שויתי השם לנגדי תמיד

וזה מה שהביא הרמ"א בשולחן ערוך סימן א' מדברי הרמב"ם במורה נבוכים "שויתי השם לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלוקים", לזכור תמיד ולא להסיה דעת מן האמונה, וכשאדם זוכר כל הזמן שעין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיו בספר נכתבין (אבות פ"ב) זה משפיע על כל הנהגתו!

וכפי שהמשיך הרמ"א שם "כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו כישיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול, ולא דיבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו כדיבורו במושב המלך, כל שכן כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקב"ה אשר מלוא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו כמו שנאמר אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאום השם, מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד השם יתברך ובושתו ממנו תמיד".

זוהי ההשפעה של ה"שויתי", שאדם זוכר כל הזמן שהקב"ה רואה אותו, וזה משפיע על כל הנהגתו שתהא הנהגה אחרת.

תפילה על עצמו ועל אחרים

ואמנם יחד עם זה צריכים גם תפילה, לזכות לסייעתא דשמיא, ועל זה מבקשים בכל יום בתפילה השיבו וכו' והחזירונו בתשובה שלמה, שנוכה לסייעתא דשמיא לשוב בתשובה שלמה, ומבקשים בלשון רבים, לא רק על עצמנו, אלא על כלל ישראל, וכל המתפלל על חברו הוא נענה תחילה (ב"ק צב, א), לכן כל התפילה היא בלשון רבים.

אמנם בסוף התפילה יש בקשה אחת בלשון יחיד, אלוקי נצור לשוני מרע וכו', ולמקללי נפשי תידום וכו', וכל החושבים עלי רעה מהרה הפר עצתם וקלקל מחשבתם. ונראה לפרש "רעה" כמו שדרשו חז"ל (נדרים כב, א) על הפסוק וגם רשע ליום רעה – אין רעה אלא גיהנום, ולפי זה "כל החושבים עלי רעה" היינו אלו שרוצים להחטיא אותי ולהכשילני, "הפר עצתם וקלקל מחשבתם" שלא יכשילו אותי.

אלו הם דברים פשוטים וחשובים, שצריכים סייעתא דשמיא לזכות לקיים אותם, יהי רצון שנוכה לסייעתא דשמיא!

לע"נ הבה"ח **יצחק דרחי** ז"ל
בן הרב **זכריה דוד** שיבלחט"א
נלב"ע ז' שבט תשע"א - תנצב"ה

לע"נ רבי **יוסף תורתי** ז"ל
בן רבי **יעקב** ז"ל
נלב"ע ב' שבט תשע"ו - תנצב"ה

גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת
הרב ר' **יוסף יהודה לוי** ז"ל
נלב"ע ה' שבט תשע"ג - תנצב"ה

לעילוי נשמת מרת **חיה** בת ר' **אברהם חיים** ע"ה נלב"ע כ"א טבת תשע"ח - תנצב"ה

שיחה מהגאון הגדול רבי דוד כהן שליט"א

לפרשת בשלח

"גדולה שירה שיש בה עכשיו ויש בה לשעבר ויש בה לעתיד לבוא ויש בה לעוה"ב"

(א) בשמו"ר עה"פ נכון כסאך מאז: "משעמדת בים ואמרנו שירה לפניך ב'אז' נתיישרה מלכותך וכסאך נכון, הוי 'נכון כסאך מאז' ב'אז' ישיר". והנה לפי פשטות הדברים הלשון 'אז' ישיר' אינו חלק מגוף השירה אלא הקדמה לשירה, שהוא לומר, דאז כשראו את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים אמרו את השירה הזאת, ותחילתה ב'אשירה לה' כי גאה גאה'. אמנם בלשון חז"ל מבואר שיש הדגשה מיוחדת במה שאמרו שירה בלשון 'אז', והרי מבואר דלשון 'אז' ישיר' הוא חלק מהשירה עצמה ויש משמעות מיוחדת במה שאמרו אותה בלשון 'אז'. וצ"ב מהי ההדגשה המיוחדת במה שאמרו שירה בלשון 'אז'.

וגם בתוספתא סוטה ו, ג מבואר, שתיבות 'אז' ישיר' שבפסוק זה הן חלק מגוף השירה עצמה, וז"ל: "מלמד שהיה משה פותח בדבר תחילה וישראל עונין אחריו וגומרין עמו, משה אמר 'אז' ישיר' וישראל אמרו 'אשירה לה' וגו', משה אמר 'עזי וזמרת יה' וישראל אמרו 'זה אלי ואנוהו'". והרי מבואר שמה שאמר בעצמו תיבות אלו של 'אז' ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה', ומבואר לכאורה דגם 'אז' ישיר' הוא חלק מגוף השירה שאמר משה, ושעליו ענו ישראל 'אשירה לה' וגו'. וכן הוכיח בליקוטי הגר"ז ח"ב עמ' צא: "שמעתי בשם מרן הגר"ז דהסתפק בהא דכתיב 'אז' ישיר' וגו', אם זהו הקדמה לאמירת שירה, אבל עצם השירה רק מתחיל מאשירה לה' כי גאה גאה, או דילמא דגם 'אז' ישיר משה' הוי חלק מגוף השירה עצמה. ואמר הגר"ז דגם 'אז' ישיר' הוי חלק מעצם השירה, דהרי תניא במס' סופרים פ"ב ה"י ומגילה טז, ב דשירת הים נכתבת אריח ע"ג לבינה ולבינה ע"ג אריח, וכתב הרמב"ם בסוף פ"ח מהל' ה"ת וז"ל: שירת הים כותבין אותה בשלשים שיטות, שיטה ראשונה כדרכה, ושאר השיטות אחת מניחין באמצעה וכו', וזו היא צורתה, 'אז' ישיר משה ובני ישראל וכו' עכ"ל, ומקורו מהמסכת סופרים (פ"ב ה"א) יעווי"ש. ומדכיל המסכת סופרים והרמב"ם 'אז' ישיר' בהדי לשלים שיטות דנכתבות אריח ע"ג לבינה, מבואר דגם תיבות 'אז' ישיר משה' הוי חלק מגוף השירה עצמה. ועוד הוכיח הגר"ז מהא שהתוס' והטור והבית הלוי מיייתי המדרש, אז ישיר משה – אמר משה באז חטאתי, שאמרתי 'ומאז באתי אל פרעה' וגו' הרע לעם הזה, באז אני אומר שירה. ומבואר, דגם תיבת 'אז' הוא חלק מעצם השירה עצמה". והדברים צ"ב, במה נחשב תיבות 'אז' ישיר' כגוף השירה, והרי לכאורה אינו אלא הקדמה. וגם צ"ב מהו משמעות ענין זה שמשה עצמו מספר שהוא ישיר את השירה הזאת לע"ל. ועיין בשמו"ר כג, ג: "אמר משה באז חטאתי שאמרתי 'ומאז באתי לדבר אל פרעה הרע לעם הזה', באז אני אומר שירה". וגם בדברי המדרש אלו מבואר דלשון 'אז' הוא חלק מהשירה עצמה. וגם מבואר הענין שנאמרה השירה בלשון 'אז', שכנגד מה שחטא משה ב'אז', אמר השירה ב'אז', והדברים צ"ב.

(ב) והנה סיום השירה הוא בפסוק ה' ימלוך לעולם ועד, ובפשיטות הוא קאי על העתיד ש'ה' ימלוך לעולם ועד. אמנם אונקלוס תירגם בלשון הווה: ה' מלכותיה קאים לעלם ולעלמי עלמא". ולכאורה היינו שמלכותו של הקב"ה קיימת עכשיו ותתקיים לעולם ולעולמי עולמים. ועיין ברמב"ן שם שנתקשה בדברי התרגום למה הוצרך לפרש בלשון הווה. ובעיקר פירושו של האונקלוס יש לתמוה, דאיך באמת מתפרש לשון 'מלוך' בלשון הווה, הרי לא אמרו מלך או מולך בלשון הווה, אלא ימלוך בלשון עתיד, ואיך יתכן דלשון ימלוך יתפרש בלשון הווה.

(ג) והנה כתב הגר"א באדרת אליהו דברים לג, ה: "ויהי בישרון מלך – כי ארבעה פעמים קבלו ישראל את מלכותו עליהם... בים כתיב 'זה אלי ואנוהו וגו' ה' ימלוך לעולם ועד'... וזה שאמר 'ויהי בישרון מלך' והוא שאמרו ה' ימלוך לעולם ועד". ובספר קול אליהו הוסיף בשם הגר"א: "זה שאמר 'ויהי בישרון מלך' ר"ל שהמליכו ישראל את הקב"ה עליהם בשירה (וזהו 'בישרון') שאמרו ה' ימלוך לעולם ועד". ומבואר, דענינה של השירה היא המלכת הקב"ה. וכן בדברי חז"ל בשמו"ר כג, א: "אז ישיר משה – ההוא דכתיב 'נכון כסאך מאז', א"ר ברכיה בשם ר' אבהו אע"פ שמעולם אתה לא נתיישר כסאך ולא נודעת בעולמך עד שאמרו בניך שירה לכך נאמר 'נכון כסאך מאז', משל למלך שעשה מלחמה ונצח ועשו אותו אגוסטוס אמרו לו עד שלא עשית המלחמה היית מלך עכשיו עשינוך אגוסטוס, מה יש כבוד בין המלך לאגוסטוס אלא המלך עומד על הלוח ואגוסטוס יושב, כך אמרו ישראל באמת עד שלא בראת עולמך היית אתה, משבראת אותו אתה הוא אלא כביכול עומד שנאמר 'עמד וימודד ארץ', אבל משעמדת בים ואמרנו שירה לפניך ב'אז' נתיישרה מלכותך וכסאך נכון, הוי 'נכון כסאך מאז' ב'אז' ישיר". ומבואר, דהשירה היא המלכת הקב"ה, ומאז ישיר נתיישרה מלכותו של הקב"ה. וצ"ב בתוכן הענין.

(ד) ונראה לבאר תוכן הענין שהמלכת הקב"ה היתה ע"י השירה, דהנה בסוף שירת הים שאנו אומרים בפסוקי דזמרה, אנו

מסיימים בג' פסוקים: "כי לה' המלוכה ומושל בגוים. ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה. והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד". ובביאור קשר שבין ג' פסוקים אלו מצאנו בדברי הגר"א במשלי כז, כז: "וכן 'מלכותך מלכות כו' וממשלתך כו', והוא כי מלך הוא שכולם יטו שכם אחד לעבדו ויתנו לו כתר מלוכה, ובאמת המלך בעצמו שווה לשאר העם באיכותם אך שכולם ימליכוהו עליהם ויקבלו עול מלכותו, ומושל הוא שמלכותו בא אליו בבחינת מושל שהוא גבור מכולם וכבש ארץ או אומה אחת להיות תחת ממשלתו... וזהו שסידרו בתפלה 'כי לה' המלוכה כו' 'והיה ה' למלך על כל הארץ' אשר יפלא לכאורה מה שכתוב אח"כ 'והיה ה' למלך על כל הארץ' ולא מתחילה ח"ו, אך הענין כמ"ש שאנחנו עמו בית ישראל קבלנו עול מלכותו עלינו, אך לא כן האומות אך שהוא מושל עליהם כרצונו ורודה בהם כחפצו ולהם נקרא מושל, וזהו 'כי לה' המלוכה' זהו עלינו 'מושל' נקרא 'בגוים' אף שלא קבלו עולו הוא מושל בגוים, אך לעתיד יטו כולם שכם אחד לעבדו, ויתנו לו כתר מלוכה, וזהו 'והיה ה' למלך על כל הארץ' שעל כל הארץ יקרא מלך כאשר יקבלו כל הארץ עול מלכותו עליהם". ומבואר בדברי הגר"א, דהמלכה אינה באה אלא מתוך הכרה במלך, דממשלה היא בכפיה, ומלכות היא בהכרה.

ונראה דזהו תוכן הענין שההמלכה שהמליכו ישראל את הקב"ה בקרי"ס היתה ע"י שירה, כיון ששירה היא ביטוי של הכרה, וביטוי ההכרה הנשגב ביותר הוא ע"י שירה, דבשירה מביע האדם את ההכרה שבפנימיות לבו, ומבטא את התפעלות הנפש על רוממות ההכרה שזכה לה, וזו היא ההמלכה שמליכו ישראל את הקב"ה בשירה, דבשירת הים הביעו ישראל את ההתפעלות של ההכרה בגילוי מלכות שמים שזכו לה בקרי"ס, ובזה הודו והמליכו את הקב"ה עליהם וקיבלו עול מלכותו יתברך עליהם בשירה ואמרו ה' ימלוך לעולם ועד.

וזהו מה שאומרים בתפילה 'שירה חדשה שבחו גאולים לשמך על שפת הים יחד כולם הודו והמליכו ואמרו ה' ימלוך לעולם ועד', שאמירת ה' ימלוך לעולם ועד' היתה בבחינת המלכה שהמליכו ישראל את הקב"ה עליהם בשירה. וכן בתפילת ערבית אומרים 'מלכותך ראו בניך בוקע ים לפני משה זה אלי ענו ואמרו ה' ימלוך לעולם ועד', שמתוך ההכרה של 'זה אלי', ענו ואמרו והמליכו בשירה ה' ימלוך לעולם ועד.

ה) והנה יש להתבונן בלשונות התפילה שטבעו חז"ל, שבתפילת שחרית אומרים תחילה 'תהלות לא-ל עליון ברוך הוא ומבורך משה ובני ישראל לך ענו שירה בשמחה רבה ואמרו כלם, מי כמוכה באלים ה' מי כמוכה נאדר בקדש נורא תהלת עשה פלא', ושוב חוזרים אומרים 'שירה חדשה שבחו גאולים לשמך על שפת הים יחד כולם הודו והמליכו ואמרו ה' ימלוך לעולם ועד'. וצ"ב למה בחרו מכל השירה להזכיר במיוחד שני פסוקים אלו. ועוד צ"ב חלוקה זו, שאומרים תחילה 'משה ובני ישראל לך ענו שירה' ומזכירים הפסוק 'מי כמוכה באלים ה'', ואח"כ אומרים 'שירה חדשה שבחו גאולים' ומזכירים הפסוק 'ה' ימלוך לעולם ועד', למה חילקו שני הפסוקים של השירה בשני שלבים. ועוד צ"ב במה שאומרים תחילה 'לך ענו שירה' ושוב אומרים 'שירה חדשה', מה הוא ענין 'שירה חדשה'. וגם למה נזכר ענין שירה חדשה רק בשלב השני ולא בשלב הראשון כשאומרים 'לך ענו שירה'.

וכן מצאנו בתפילת ערבית, שאומרים תחילה 'מלכותו ברצון קבלו עליהם משה ובני ישראל לך ענו שירה בשמחה רבה ואמרו כולם מי כמוכה באלים ה' מי כמוכה נאדר בקדש נורא תהלות עשה פלא', ושוב אומרים 'מלכותך ראו בניך בוקע ים לפני משה זה אלי ענו ואמרו ה' ימלוך לעולם ועד'. הרי שגם כאן נבחרו במיוחד שני פסוקים אלו ונתחלקו לשני שלבים, אמנם כאן נתוסף עוד חילוק, שמתחילה אומרים 'מלכותו ברצון קבלו עליהם', ושוב אומרים 'מלכותך ראו בניך'. וצ"ב מה היא תוספת זו שבזמן שראו ישראל מלכותו אמרו ה' ימלוך לעולם ועד'.

ובביאור הענין שמעתי מהגר"י הוטנר זצ"ל לבאר, שיש שני חלקים בשירה, החלק הראשון נאמר על הגאולה שהיתה בעבר בקרי"ס, והחלק השני נאמר על העתיד וגאולה העתידה. וזהו הביאור שהפסיקו באמצע סדר השירה ואמרו 'מי כמוכה באלים ה' מי כמוכה נאדר בקדש נורא תהילות עושה פלא', כיון שאז נגמר השלב הראשון של השירה, שנסתיימה שירת העבר על הניסים של קרי"ס, וסיימוה באמירת 'מי כמוכה באלים ה'',¹ ושוב התחילו לומר שירה על העתיד, וכללו בזה כל העניינים של שלימותם של ישראל, שהרי נכלל בחלק זה של השירה ביאת הארץ, בפסוק 'תביאמו ותטעמו' וכו', ובנין ביהמ"ק בפסוק 'מקדש ה' כוננו ידיך', וסיימוה של השירה הוא בפסוק 'ה' ימלוך לעולם ועד', בגילוי מלכות שמים, שתתגלה מלכותו לע"ל בגאולה העתידה, ותתקיים נבואת זכריה 'והיה ה' למלך על כל הארץ', שהוא גמר שלימותם של ישראל, והוא הסיום של שירת העתיד במלכות שמים שתתגלה בשלימות לע"ל.

וזהו מה שחילקו חז"ל שני פסוקים אלו בנוסח התפילה, שבתפילת שחרית אומרים תחילה 'משה ובני ישראל לך ענו שירה

¹ ואף שעדיין המשיכו לומר 'נטית ימינך תבלעמו ארץ' וכו', הרי פירש"י שם דפסוק זה מורה על שהובאו המצרים לקבורה, וזה עדיין לא היה בזמן שאמרו השירה, כי השירה נאמרה בזמן שראו ישראל את מצרים מת על שפת הים, ועדיין לא הובאו לקבורה.

בשמחה רבה' דזה קאי על החלק הראשון על העבר שמסתיים ב'מי כמוכה באלים ה', ושוב אומרים 'שירה חדשה שבחו גאולים' על חלק השני של השירה שנאמר על העתיד שמסתיים ב'ה' ימלוך לעולם ועד'. וכן בתפילת ערבית אומרים תחילה 'משה ובני ישראל לך ענו שירה בשמחה רבה ואמרו כולם', ואומרים 'מי כמוכה באלים ה'', דזה קאי על החלק הראשון של השירה שאמרו על העבר, ושוב אומרים 'מלכותך ראו בניך בוקע ים לפני משה זה אלי ענו ואמרו ה' ימלוך לעולם ועד', דזה קאי על החלק השני שאמרו על העתיד.

ו) ונראה דענין זה ששירה זו כוללת גם את העתיד, הוא מעיקר ענינה של השירה, כיון שענינה של השירה בא על הגילוי השלם של כל המהלך הישועה מתחילתו ועד סופו, דמתוך שרואים את השלימות של כל מהלך הישועה מתגלה בשלימות מלכות שמים בעולם, ואז הוא הזמן להביע את רוממות הנפש בשירה, ולהמליכו בשירה זו. וזה מבואר בספרי פרשת האזינו: "גדולה שירה שיש בה עכשיו ויש בה לשעבר ויש בה לעתיד לבוא ויש בה לעוה"ב". ומבואר, דזהו עיקר ענינה וגדלותה של השירה, שהיא כוללת את כל המהלך של הישועה ולכן יש בה עבר הווה ועתיד.

ונראה בביאור הדברים, ד'שירה' היא מלשון מעגל חוזר, כמו שמצינו בש"ס כמה פעמים דצורת עיגול נקרא 'שיר', כדאיתא בב"מ כה, א: "בעי רבי ירמיה כשיר מהו". ופירש"י: "מוטלין בעגול כאצעה". וכ"ה בנדה נח, א: "בעי רבי ירמיה כשיר מהו". ופירש"י: "רצועה בעיגול כצמיד". והיינו ד'שיר' הוא לשון עיגול, וצורת העיגול היא שבכל מקום שמתחילים חוזרים תמיד לתחילתו, וזהו ענין השירה, ההכרה הבאה על סגירת המעגל, כשמתגלה שהכל נכלל וחוזר לשורש ההתחלה, וזו היא ההכרה הבאה לידי ביטוי בשירה, דכמו שבתחילת הבריאה היה הקב"ה יחיד בעולמו והמליך אותו אדם הראשון, כמו כן אחר כל השתלשלות סדר הבריאה תתגלה מלכותו בשלימות, ויהיה ה' למלך על כל הארץ, ואז יהיה ה' אחד ושמו אחד, והשירה באה לבטא את ההכרה בגילוי מלכות שמים, עד הגילוי השלם שיהיה לע"ל, כשיתגלה שה' אחד ושמו אחד. וזהו שאמרו חז"ל 'גדולה שירה שיש בה עכשיו ויש בה לשעבר ויש בה לעתיד לבוא ויש בה לעוה"ב', שהשירה מסתיימת בהכרה של הגילוי שיהיה לע"ל, שיחזור הכל לתחילתו ויתגלה שה' אחד, ויתקיים חזון נבואת זכריה 'והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד'.

ז) ולפי"ז נראה לבאר תוכן הענין מהו הענין דתיבות 'אז ישיר' הם חלק מהשירה, ומשה עצמו אמר כן. דהנה כבר הבאנו מדברי חז"ל בשמו"ר: "אמר משה באז חטאתי שאמרתי 'ומאז באתי לדבר אל פרעה הרע לעם הזה', באז אני אומר שירה". ועיין בביאור דברי המדרש בבית הלוי שמות טו, א: "ולהסביר קצת הכוונה בזה המאמר דמה תיקון הוא זה דהשירה נאמרה באותו תיבה לשון שאמר מקודם, רק הענין דהנה מי שהוא בצער חלילה והקב"ה עוזרו ומצילו ונותן להקב"ה שבח והודיה על הטובה שעשה לו יש בזה שני אופנים וחלוקים הם הרבה, אם עיקר שמחתו של האדם ומה שמשבח לשמו יתברך הוא רק עבור טובתו שקיבל והצלתו מהצער הרי לא יוגדל שמחתו יותר מאלו לא היה לו צער מקודם, ועיקר שמחתו הוא רק על ההצלה ולא על הצער שמקודם דבו לא ישמח כלל, אבל השירה שאמרו משה וישראל אז לא היה עיקר שמחתם על זה שניצולו מיד המצריים, רק עיקר שמחתם היה ע"ז שזכו להיותם הכלי חפץ אשר על ידם נתגדל כבודו יתברך ועל ידי הצלתם ממצריים נתפרסם שמו, וכמו שאמרו בהתחלת השירה 'אשירה לה' כי גאה גאה', וא"כ הרי השירה נאמרה גם על השיעבוד הקדום כמו על הגאולה, דאלמלא השיעבוד לא היה מקום להגאולה ושמחו בהשיעבוד הקדום כמו בהגאולה של עתה, וזהו שאמר באז חטאתי דמקודם התרעם על כובד השיעבוד ועכשיו אני אומר שירה באז, פירושו דאני אומר השירה גם על אז דהיינו על השיעבוד הקדום כמו על הגאולה של עכשיו, וזהו שאה"כ בתהלים 'אודך כי עניתני ותהי לי לישועה', כי אני נותן לך הודיה על העינוי הקודם דע"ז באה לי הישועה ונתקדש שמך ברבים על ידי, ועל שניהם כאחד אני מודה לך ושניהם כאחד טובים". ומבואר בדבריו, דיסוד הענין המבואר בדברי חז"ל שהטעם שנאמרה השירה בלשון 'אז' הוא כנגד מה שחטא ב'אז', הוא לומר שבאו משה וישראל לומר שירה על ההכרה שהכירו שמה שנתרעם משה ב'אז' על קושי השיעבוד שמתוכה באה הגאולה, ולשון 'אז ישיר' הוא לומר שבאו ישראל לומר שירה על השיעבוד הקדום שמתוכו באה הגאולה.

ולפי"ז מבואר מאוד הענין דהלשון 'אז ישיר' הוא חלק מהשירה עצמה, כיון שבאו לומר שירה לא רק על הגאולה עצמה, אלא על ההכרה שהשיגו שהשיעבוד הוא שורש הגאולה, ואמרו עכשיו שירה על התרעומת שנתרעמה ב'אז'.

ולפי"ז נמצא דבאמת שירת הים כוללת את שלימותה של השירה, שמצאנו בספרי דגדלותה של השירה היא שיש בה עכשיו ויש בה לשעבר ויש בה לעתיד לבוא ויש בה לעוה"ב, דגם שירה זו יש בה עבר הווה ועתיד, דהיא שירה הכוללת את הלשעבר באמירת 'אז ישיר' שהיא שירה הבאה על קושי השיעבוד, ויש בה הווה שהוא החלק הראשון של השירה על הניסים והגילויים שזכו להם ישראל בקר"ס, ויש בה עתיד שהוא הסיום של השירה הבאה על ביאת הארץ ובנין ביהמ"ק, עד הסיום של השירה ה' ימלוך לעולם ועד, שהיא השירה הבאה על הגילוי השלם שיהיה לע"ל, שיתקיים חזון נבואת זכריה 'והיה ה' למלך על כל הארץ'.

(ח) ונראה, דענין זה מרומז בדברי חז"ל שהבאנו לעיל 'אבל משעמדת בים ואמרנו שירה לפניך באז נתיישובה מלכותך וכסאך נכון, הוי נכון כסאך מאז באז ישר', ומבואר דיש משמעות מיוחדת לענין זה שנאמרה השירה באז, להא דבאה המלכות של הקב"ה בשירה זו, שהרי מבואר בלשון חז"ל דמשאמרו שירה ב'אז' נתיישובה מלכותו של הקב"ה וכסאו נכון. ולדרכנו הדברים מבוארים היטב, שהרי נתבאר דענינה של שירה בהמלכת הקב"ה הוא במה שבשירה באה ההכרה בגילוי מלכותו של הקב"ה, וההכרה במלכותו של הקב"ה היא ההמלכה, ונראה דענין זה שגדולה שירה שיש בה עבר ויש בה הווה ויש בה עתיד, הוא משום שההכרה האמיתית במלכות הקב"ה היא רק בגילוי השלם כשיראו שכל המאורעות בבריאה מובילים לגילוי מלכות שמים, ואין הגילוי השלם אלא כשתבוא ההכרה שגם העבר שיש בו הסתר פנים מוביל לגילוי מלכותו בבריאה, ולכן רק משאמרו שירה ב'אז' נתיישובה מלכותו של הקב"ה וכסאו נכון, שבשירה זו שנאמרה ב'אז' באה ההכרה שכל המאורעות והתהפוכות שבבריאה מובילים לגילוי כבודו בבריאה, ולכן בשירה זו באה ההכרה האמיתית במלכותו ית', שמתוכה נתיישובה מלכותו של הקב"ה לדורות.

(ט) והנה יש להתבונן, איך באמת אמרו שירה על העתיד, והרי ידוע יסודו של הגר"ח המובא בספר עמק ברכה (עמ' קכד): "הנה מו"ר הגאב"ד דבריסק שליט"א אמר בשם אביו מרן הגר"ח הלוי ז"ל, דיש לעיין אם יבוא הנביא בשם ה' ויאמר שהשם יעשה לישראל נס, או אם ימצא מי שיהיה לו בטחון גמור בה' בטחון של מאה אחוזים, שבהחלט יעשה השם לו נס, אם ראוי לומר ככה"ג את השירה מיד קודם הנס ולצאת בזה ידי חובת שירה. ואמר שזהו ביאור הכתוב בתהלים (יג, ו) 'ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך', פי' אף שיש לי בטחון הגמור בישועתך, בזה רק 'יגל לבי בישועתך', אבל מתי 'אשירה לה' - 'כי גמל עלי', לאחר שגמל עלי, והיינו לאחר הנס אז אשירה לו, שזהו דין בשירה על הנס שאין אומרים שירה אלא לאחר הנס". ומבואר בדבריו, שאין אומרים שירה על ישועה שלא נתקיימה עדיין, ומטעם זה לא אמר דוד המלך ע"ה שירה כל זמן שלא נתקיימה הישועה ואף שבטח בביטחון גמור בישועת ה', כי אין אומרים שירה אלא לאחר שהתקיימה הישועה, כדכתיב 'אשירה לה' כי גמל עלי'. ולפי"ז צ"ב איך אמרו ישראל בקרי"ס שירה על העתיד, והרי עדיין לא נתקיים הגילוי של 'מקדש ה' כוננו ידיך', ו'ה' ימלוך לעולם ועד'.

ושמעתי מהגר"י הוטנר לבאר הדברים, דמבואר בזה שהגילוי שהיה לישראל בשעת קרי"ס היה בדרגה בהירה וברורה באספקלריא המאירה כראייה חושית ממש, וראו בחוש גילוי מלכותו יתברך, ומתוך הגילוי שזכו לה בקרי"ס ראו ג"כ בכח את הגילוי של המלכות שיתגלה לעת"ל, ולכן היה ראוי להם לומר שירה מיד אע"פ שעדיין לא נשלם גילוי המלכות עד לע"ל, מ"מ כבר ראו את הבכח של גילוי המלכות שלע"ל, ולכן מתוך ההכרה הברורה שזכו לה בקרי"ס, שהביאה אותם לומר שירה על הכרה זו, יכלו לומר שירה שלימה הכוללת גם את השירה שלעתיד, כיון שבהשגה שהשיגו בקרי"ס היה מונח גם השגה של הגילויים שלעת"ל.

וענין זה מדוקדק מאד בלשון התפילה, דהנה עמדנו לעיל על הלשון שאומרים 'מלכותך ראו בניך', מהו ענין ראייה זו, וביותר צ"ב לפי המבואר דאמירה זו ד'מלכותך ראו בניך' באה על הגאולה העתידה, שע"ז אמרו ה' ימלוך לעולם ועד', איך אומרים 'מלכותך ראו בניך בוקע ים לפני משה', והרי הם אומרים שירה על הגילוי שלע"ל. ולדרכנו הדברים מתיישרים היטב, כיון שגם השירה שאמרו על גילוי המלכות שלע"ל, לא היה אלא מתוך גילוי המלכות שראו עכשיו בקרי"ס, והיינו 'מלכותך ראו בניך', שמתוך ההכרה שראו עכשיו בחוש את גילוי מלכותו של הקב"ה, הגיעו להכיר בכח גם את הגילוי השלם של ה' ימלוך לעולם ועד', המורה על גילוי מלכותו שלע"ל, ומתוך ראייה זו יכלו לומר שירה גם על ביאת הארץ וגם על בנין ביהמ"ק עד לגילוי המלכות שיתגלה לע"ל, וסיימו ואמרו ה' ימלוך ה' לעולם ועד'. וזהו שאנו אומרים 'מלכותך ראו בניך בוקע ים לפני משה זה אלי ענו ואמרו ה' ימלוך לעולם ועד', דפירושו שמתוך שראו גילוי מלכותו בקרי"ס, נגלה לעיניהם גם גילוי המלכות שלע"ל, וענו ואמרו ה' ימלוך לעולם ועד'.

(י) ולפי"ז מבוארים מאוד אונקלוס שהוציא פירוש תיבת 'מלוך' מפשוטו של מקרא, ותירגמו בלשון הווה ה' מלכותיה קאים לעלם ולעלמי עלמיא', משום דאין לפרש לשון 'מלוך' כפשוטו על העתיד, שהרי אין אומרים שירה על ישועה שלא נתקיימה עדיין, וע"כ פירש דמה שאמרו שירה על העתיד בלשון 'מלוך' היה מתוך גילוי המלכות שראו בעיניהם על הים, שבה השיגו גם את גילוי המלכות שלעתיד ואמרו ה' ימלוך לעולם ועד', ולכן תירגם ה' מלכותיה קאים לעלם ולעלמי עלמיא', שאמרו שמלכותיה דקאים השתא ונגלה לעיניהם היא שתתקיים לעלם ולעלמי עלמיא, אבל בלי להזכיר המלכות שראו עכשיו א"א להזכיר את המלכות דלעתיד, כי אין לומר שירה על ישועה שלא נתקיימה עדיין, ורק משום שמתוך מלכותו הקיימת עכשיו ראו את המלכות דלעתיד, אמרו ה' ימלוך לעולם ועד' - לע"ל, ולכן ביאר אונקלוס שאמרו שמלכותיה דקאים השתא היא המלכות שתתגלה ותתקיים לעלם ולעלמי עלמיא.

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עמרת שלמה

פרשת בשלח תשע"ח

בס"ד

ויחי בשלח פרעה וגו' ולא נחם וגו' (י"ג, י"ז).

בביאור הענין ד'לא נחם אלוקים' איתא במדרש רבה (פרשה כ', י"ב) ז"ל, אע"פ ששלחם פרעה, לא נתנחם הקב"ה, משל למה הדבר דומה, למלך שנשבה בנז, והלך אביו והצילו מן הלסטים והרגו, והיה הבן אומר לאביו, כך וכך עשו לי, כך וכך חכו אותי ושעבדו אותי, אע"פ שהרגו לא היה מתנחם, אלא היה אומר כך וכך עשו לבני, כך עשו המצרים שעבדו את ישראל שנאמר וימררו את חייהם, הביא עליהם הקב"ה עשר מכות וגאל את בניו, אעפ"כ היה אומר, איני מתנחם עד שאהרוג לכולן, שנאמר 'וינער ה' את מצרים בתוך הים', וכתוב 'סוס ורוכבו רמה בים', וכתוב (יואל ד', י"ט) 'מצרים לשממה תהיה', לכך נאמר ולא נחם.

מבואר מדברי המדרש, דאף לאחר שכבר הביא עליהם עשר מכות, וגאלו ישראל ממצרים, אעפ"כ היה הקב"ה אומר איני מתנחם עד שאהרוג לכולן, ורק מחמת זה שלא נתנחם הוא דניער אותם בים, ומשום כך נענשו במה דכתיב ביואל 'מצרים לשממה תהיה'. ומבואר דיש ענין מיוחד והנהגה מיוחדת של הקב"ה שאינו מתנחם, ומכאן הנהגה זו הוא נענשו המצרים, נוסף על עשר המכות.

והנה דבר זה צריך הסבר, דהלא המצרים נענשו במכות כדין הראוי להם על כל מה שעשו לישראל, כמפורש בדברי חז"ל שהיה זה מדה כנגד מדה על מה שהצרו לישראל, ומבואר בפסוקים דכל ענין המכות היה לקים ההכבדה של ברית בין הבתרים דגם את הגוי אשר יעבדו הן אנכי, ובמשנה במסכת עדיות (פ"ב מ"ז) תנן דמשפט המצרים שנים עשר חדש. א"כ צריך להבין מה ביאור ההוספה על הדין, אשר נדונו ונענשו בכח הנהגה זו שהקב"ה לא נתנחם.

ונראה לבאר בזה, שכשם שכלפי מדת הדין, יש הנהגה של מדת הרחמים, שהיא הנהגה ליכנס לפניו משורת הדין, כן על משקל זה יש הנהגה להיפך, והיא הנהגת חימה להוסיף עונש על שורת הדין, דנחמה עניינה הוא להיות נח מחימה, ולא נתנחם עניינו הוא שלא נח מהחימה, דאע"פ דכבר נעשה הדין והעונש כשורת הדין הראוי, מ"מ לא נח הקב"ה מחמתו, ועי"ז שלא נח נוסף עוד עונש, וזהו הנהגה של לא נתנחם. ודבר זה מבואר בפסוק בענין חטא העגל (דברים ט', י"ט) דמשה רבנו אמר 'כי יגורתי מפני האף והחימה אשר קצף ה' עליכם להשמיד אתכם', והיינו דאע"פ שכבר ניחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות, מ"מ עדיין פחד משה מהאף והחימה, ועי"ז שבתרגום יונתן וברמב"ן שהאריכו בזה, וכן מבואר בפסוקים בישיעיה (פרק ה') בענין החורבן והגלות, דאפילו שכבר גלו מ"מ 'בכל זאת לא שב אפו ועוד ידו נטויה', הרי דגם אחר שכבר נעשה הדין והעונש, מ"מ יש ענין והנהגה של חרון אף וחימה, שמכוחה ומחתה באים עוד עונשים.

ודרך הנהגה זו דאף וחימה הוא שהקב"ה מעניש עד כדי כליה גמורה. ומצינו דבר זה בפסוקים בכמה דוכתי, דהנה בפרשת ויהיה אם שמוע באזהרה על עי"ז כתוב 'וחרה אף ה' בכם וגו' ואבדתם מהרה'. וכן מבואר במה שהבאנו לעיל דמשה רבנו אמר 'כי יגורתי מפני האף והחימה אשר קצף ה' עליכם להשמיד אתכם', ובשירת האזינו (דברים ל"ב, כ"ב) כתיב 'כי אש קדחה

באפי ותיקד עד שאול תחתית'. וכן בסוף פרשת ואתחנן (דברים ט', ט"ז) כתיב 'פן יחרה אף ה' כך והשמידך מעל פני האדמה'. ואצל פנחם בסוף פרשת בלק (במדבר כ"ה, ד) כתוב 'ויאמר ה' אל משה קח את כל ראשי העם והוקע אותם וגו' וישוב חרון אף ה' מישראל', ובריש פנחם כתוב 'פנחם בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל וגו' ולא כליתי את בני ישראל'. ובהז"ל נקרא פנחם משיב חימה בן משיב חימה, הרי מבואר דרך מחמת דשב חרון אף השם הוא דלא כילה אותם. הנה מבואר דיש הנהגה של חרון אף וחימה שהקב"ה מביא פורענות עד אבדון וכליון גמורים.

ונראה דזהו ביאור ההנהגה דלא נתנחם דאיתא במדרש, דהיינו דגם אחר שנתקיים בהם הדין המגיע להם, וגם אחר שנידונו י"ב חודש כדתנן בעדיות, וכבר נענשו בעשר מכות, ונתקיים בהם הדין שהובטח בכרית בין הבתרים לאברהם אבינו, מ"מ לא נתנחם הקב"ה ולא שב מחמתו עליהם, ונהג עמהם במידת אף וחימה, ומכאן זה נוסף להם עוד עונש ופורענות. והנהגה זו של חימה היא הוספת פורענות עד אבדון וכליון גמורים, וזהו דאיתא במדרש דאמר הקב"ה איני מתנחם עד שאהרוג לכולן, היינו דלא ישוב חרון אפו מהם ולא ינח מחמתו עד שיהרוג את כולן, והיינו שיאבדו ויכלו לגמרי, וזהו שכתוב ביואל 'מצרים שממה תהיה', דהיינו דתאבד לגמרי ותידון לכליון גמור, דהרי כך הוא ההנהגה של חימה וחרון אף.

ויקח משה את עצמות יוסף עמו כי השבע השביע וגו' (י"ג, י"ט).

הנה מפורש בפסוק דהטעם שלקחו עצמות יוסף עמו, הוא משום דיוסף השביע את בני ישראל שיעלו את עצמותיו בצאתם ממצרים.

אכן נראה לומר בזה עוד, דהנה כתוב בתהלים 'הים ראה וינוס', ואיתא בחז"ל (תנחומא נשא ל"ד) דהים ראה ארונו של יוסף, ועי"ז נקרע הים, ומבואר דארונו של יוסף היה נצרך לעצם היציאה ממצרים, דקריעת ים סוף היא גמר היציאה ממצרים.

ובתוס' שאנץ סוטה דף יג. הביא דברי המדרש, ששמו עצמות יוסף בתוך עור של כבש, ונכנסה בו באותו עור רוח הים, והיינו דכתיב בתהלים נוהג כצאן יוסף. ויש ללמוד מזה שארונו של יוסף שהיה מהלך עם ישראל במדבר, היה זה בבחינה שיוסף הנהיג את עם ישראל בצאתם ממצרים.

וא"כ י"ל דהטעם זה היו צריכין להעלות את עצמות יוסף עמו, וזה גופא גם הטעם למה דהשביע יוסף את בני ישראל להעלות עצמותיו עמו, דזהו מפתח לגאולתן ממצרים, וכשם שעל ידו ירדו למצרים, על ידו גם יצאו ממצרים, ולכן היו צריכין לעצמותיו עמו.

ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התוף בידה וגו'. (ט"ו, כ').

ובגמ' מגילה דף יד. יליף מפסוק זה דמרים הייתה נביאה. ויש לדקדק מדוע דווקא כאן קרא הכתוב למרים בתואר 'נביאה' יותר משאר מקומות.

ועל פי זה נראה לפרש גם הכא, דכיון דעדיין לא נשלמה ונגמרה היציאה מעבדות מצרים, עד שמתו על שפת היאור, על כן עדיין לא יכלו לומר שירה, דעדיין לא נגמרה הישועה בפועל, ורק כשראו אותם מתים על שפת היאור, אז הוא דיכלו לומר שירה, וזהו דכתוב אז ישיר משה.

מרכבות פרעה וחילו ירה בים ומבחר שלישו טבעו בים סוף (ט"ו, ד').

יש להעיר בלשון הפסוק דבתחילה כתוב ירה בים בסתמא, ולבסוף כתוב טבעו בים סוף.

ונראה לבאר עפ"י מה דאיתא במכילתא שטבעו היינו בטיט, דאין טביעה אלא בטיט, כמ"ש טבעתי בין מצולה, והיינו הטיט שהיה באופן מרכבות מצרים כמו שהביא רש"י לעיל (י"ד, כ"ד), שעמוד ענן היה יורד ועושה אותו בטיט, ועמוד אש מרתיחו, ונענשו בזה מצרים במדה כנגד מדה, דכנגד וימררו את חייהם בחומר, נעשו להם המים בטיט ונשתקעו בהן. והנה עוד איתא במכילתא עה"פ ירדו במצולות, מה ת"ל במצולות, מלמד שנפרץ הים הגדול לתוכו והיו המים נלחמים בהם בכל מיני פורעניות, הנה מבואר בדברי המכילתא דלא רק מימי ים סוף היו שם, אלא גם מימי הים הגדול היו שם.

אשר לפי זה יש לפרש דמרכבות פרעה וחילו ירה בים, זה קאי על מה שטבעו במים, וזהו לשון ירה, שהוא לשון השלכה וזה היה למים, והמים הרי לא היו רק מימי ים סוף, אלא גם מי הים הגדול היו שם, על כן כתוב בסתמא ירה בים, וסיפא דקרא דטבעו בים סוף, דזה קאי על מה ששקעו בטיט, זה היה בקרקעית הים, וזה היה רק בקרקעית של ים סוף, על כן כתוב טבעו בים סוף.

ותן שמה מלא העמר מן וגו' למשמרת לדורותיכם (ט"ו, לג').

וברש"י כתב לדורותיכם בימי ירמיהו, שכשהיה ירמיה מוכיחם למה אין אתם עוסקים בתורה, והם אומרים מהיכן נתפרנס, הוציא להם צנצנת המן, אמר להם הדור אתם ראו דבר ה' שמעו לא נאמר, אלא ראו, בזה נתפרנסו אבותיכם, הרכה שלוחין יש לו למקום להכין מזון ליראיו.

ויש לשאול, דכשכיל להראות את צנצנת המן לכאורה סגי בשיעור של כזית, ולמה היה צריך שיעור ד'מלא העומר'.

ונראה לבאר דהנה במכילתא מסיים על דברי רש"י הנ"ל שאמר להם ירמיהו אף אתם אם תעסקו בתורה הקב"ה יפרנסכם מזה. ומבואר מדברי המכילתא דצנצנת המן לא היתה רק להראות להם שאבותיהם היה להם מהיכן להתפרנס, אלא דמאותה צנצנת גופא יהא להם בעצמם פרנסה, וכלשון המכילתא דאף אתם יפרנסכם מזה, היינו מצנצנת זו גופא. ונמצא דבהתפרנסם מאותה צנצנת הרי זה כמו שאוכלים את המן המוכן להם דבר יום ביומו מן השמים.

ולפי"ז יש לבאר דלכן היה צריך שיהא בצנצנת מן בשיעור הראוי להתפרנס ממנו, ולכן היה צריך שיעור ד'מלא העומר, שזהו השיעור להתפרנס מהמן.

והוא דבר נפלא ונשגב לעוסקי התורה שפרנסתם מוכנת להם מן השמים כאוכלי המן במדבר, וראוי לשים על לב שאם עוזב עסק התורה לעמל הפרנסה, הרי הוא מפסיד בידים את המוכן לו, והרי הוא מוגרש עצמו ממזון המוכן לו, ועושה עצמו כאדם הראשון שגורש מגן עדן לילך לאכול להם בועית אפו.

הדברים נערכו מתוך שיעור הנמסר בעש"ק
בישיבת "עטרת שלמה" – קרית הישיבה
את השיעור במלואו ניתן לשמוע בקול הלשון
036171001-1-1-1-21

והנה בגמ' שם איתא על המשך הכתוב אחות אהרן ולא אחות משה, אמר ר"נ אמר רב שהיתה מתנבאה כשהיא אחות אהרן, ואומרת עתידה אמי שתלד בן שישע את ישראל, ובשעה שנולד נתמלא כל הבית כולו אורה, עמד אביה ונשקה על ראשה, אמר לה בתי נתקיימה נבואתיך, וכיון שהשליכוהו ליאור, עמד אביה וטפחה על ראשה ואמר לה בתי היכן נבואתיך, היינו דכתיב ותתצב אחותו מרחוק לדעת, לדעת מה יהא בסוף נבואתה. ויש לדקדק למה נזכר ענין הנבואה שנתנבאה על לידת משה מושיען של ישראל כאן בעת שבאה לומר שירה.

ונראה לבאר בזה דרך השתא בקריעת ים סוף הוא דנשלם קיום נבואתה, דנבואתה הייתה שילד מושיען של ישראל, וקריעת ים סוף הוא סוף וגמר השלמת הישועה מהמצרים, וכמבואר בפסוק דכתיב ויושע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים, הרי דרך ביום ההוא הוא דנשלמה הישועה ממצרים, וא"כ נמצא דרך עכשיו נשלם קיום הנבואה דמשה מושיע את ישראל.

ולפי"ז מבואר היטב דנזכר כאן ענין הנבואה שנתנבאה מרים שעתידי ליוולד מושיען של ישראל, דרך עכשיו הוא דנתקיימה אותה הנבואה, דרך השתא נגמר ונשלם היציאה ממצרים, ונשלמה ישועתן של ישראל. מעתה גם מבואר היטב הא דהוזכרה כאן בתורת נביאה, כיון דכאן הוא דנתקיימה נבואתה.

וע"ד הפשט יש לבאר דהנה בגמ' בסוטה דף ל' נחלקו תנאים איך אמרו ישראל שירה, ואיכא מ"ד דכולן קורין יהוה, ופירש רש"י דשרתה רוח הקודש על כולם, וכווננו יחד את השירה ככתבה, ומבואר דהשירה נאמרה ברוח הקודש. ולפי"ז י"ל דעל כן הוזכרה התורה כאן דמרים הייתה נביאה, לומר דגם שירתה נאמרה ברוח"ק, והזכיר שהיא אחות אהרן ונתנבאה על לידת משה, דבזה היה לה נבואה מקודם, וא"כ הרי היא נביאה.

אז ישיר משה ובני ישראל (ט"ו, א').

פירש רש"י, אז, כשראה הנם, עלה בליבו שישיר שירה.

ונראה דעוד יש לבאר ד'אז' הוא דאמר שירה, שהוא המשך לפסוקים דלעיל דכתיב 'וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים וגו', ואז דייקא ישיר משה ובני ישראל, וביאור הדבר דאע"פ שכבר יצאו ממצרים שבעה ימים קודם לכן, וכדכתיב היום אתם יוצאים, ואיתא בגמ' במגילה דף י"ד דביציאה מעבדות לחירות ראוי לומר שירה, מ"מ נראה דעדיין לא נגמרה ונשלמה היציאה מעבדות מצרים, ועד שלא ראו ישראל את מצרים מתים על שפת הים, לא נשלמה היציאה מהעבדות, דהנה איתא בהז"ל (הובא ברש"י לעיל י"ד, ה') דפרעה שלח עם בני ישראל שומרים, והם חזרו לפרעה ואמרו לו שישאל אינם חוזרים למצרים, והם אלה שגרמו שיהפך לבב פרעה ועבדיו אל העם לאמר מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל, ונמצא שהיה לו לפרעה ידא אריכתא עליהם. ואע"פ שפרעה אמר לבני ישראל הרי אתם בני חורין וכו' כדאיתא במדרש, מ"מ עדיין היו ישראל בצרה גדולה בעת שמצרים השיגו אותם חונים על הים, וכדכתיב לעיל פסוק י' ויצעקו אל ה', ולא זו בלבד אלא גם כאשר כבר נכנסו לים סוף, איתא בגמ' בפסחים (הובא ברש"י פסוק ל') דלא יאמרו כשם שאנו עולים מצד אחד כך המצרים עולים מצד שני, ונמצא דעדיין לא יצאו מתחת יד פרעה לגמרי, עד אחר שראו אותם מתים, ובזה נשלמה ונגמרה יציאתם מתחת יד מצרים.

והנה רבנו הגר"ח זצ"ל ביאר הפסוק דכתיב 'ואני בחסדך בטחת, יגל ליבי בישועתך, אשירה לה', כי גמל עלי, דאע"פ דבבטחון בחסד השם לבד עוד טרם בוא הישועה בפועל, כבר די בשביל שיהא יגל ליבי, אעפ"כ שירה אין לומר עד שתבא הישועה בפועל, דשירה נאמרת רק על ישועה בפועל, ולא על הבטחת הישועה, וזהו פירוש הפסוק, דאני בחסדך בטחתי, ולכן יגל ליבי כבר מעכשיו עוד בטרם שנעשית הישועה בפועל, אבל אשירה לה' יהא רק כי גמל עלי, דתהא ישועה בפועל, דרך אז אפשר יהיה לומר שירה.

תורת ראשי הישיבות

יו"ל לע"נ מדרן ראש הישיבה הגר"א ל שטיינמן זצוק"ל | גיליון מס' 5

הגאון הגדול רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א ראש ישיבת יד אהרן

פרשת בשלח

בגמ' סוטה ל' ב' מבואר כמה דעות תנאים בסדר אמירת השירה על ידי בני ישראל, האם היה משה כגדול המקרא את ההלל שמוציא ידי חובתו את השומע, דהיינו שמשה אמר אשירה לה' כי גאה גאה, והן ענו אשירה לה', עזי וזמרת י-ה והן ענו אשירה לה', וכן הלאה. או שהיה משה כקטן המקרא את ההלל שלא מוציא ידי חובה את השומע וצריך לענות אחריו כל מה שאומר, וכן כאן בני ישראל חזרו אחריו כל מה שאמר. או שהיה כגדול הפורס על שמע, דהיינו שכול קוראים רק הגדול מתחיל, וכן כאן התחיל משה והן המשיכו אחריו מעצמם. ועי' שם תוס' ומהרש"א דאיכא דעה רביעית במדרש שהיו חוצים הפסוקים חצי אמר משה וחצי אמרו ישראל כדרך שאומרים הלל בציבור בבהכ"נ.

והנה ביאור הפלוג' כמש"כ שם המהרש"א והמהר"ל בח"א, מה היתה דרגתם של ישראל ברוח הקודש בזמן הזה, שלמ"ד דהוה כגדול המקרא את ההלל היתה דרגתם נמוכה, שהרי לא השיגו לומר שירה ורק ענו אחר משה אשירה לה' על כל דבר ודבר, ולדעה שהיה כקטן המקרא את ההלל, היתה דרגתם יותר גבוהה שענו אחרי משה על כל מה שאמר, ואף שהיו צריכים לשמוע ממנו תחילה מ"מ לאחריו זכו לומר בעצמם לומר כל השירה, אולם לדעה שהיה כגדול הפורס על שמע שרתה

רוח הקודש על כולם לכוון לומר השירה, ורק שהיו צריכים שיהיה הגדול פותח תחילה.

אולם בזה יש לעי' מה נחלקו הדעה השלישית עם הרביעית הסוברת שחילקו השירה חצי פסוק אמר משה וחצי הם כדרך שאומרים הלל בבהכ"נ, והרי לב' הדעות שרתה רוח"ק עליהם שכוונו לומר מעצמם השירה.

ונראה בביאור העניין, שנחלקו האם הייתה אמירת השירה מבחינת קריאת הלל ושבח לקב"ה, או מבחינת קבלת עול מלכות ש"ש כק"ש, דאם הייתה מבחינת שבח לקב"ה הרי שאפשר לחלקה שחצי יאמר החזן חצי הקהל, אולם אם הייתה השירה מבחינת קבלת עול מלכות שמים היו צריכים כולם לאומרה כדי לקבל על עצמם עול מלכות שמים וכקריאת שמע.

ויש להוסיף, שלדרך שהוא בבחינת הלל הרי נצרך כל הציבור ביחד לומר הלל, ורק ממה ומישראל ביחד נשמע ההלל כדרך השבח והשירה הנאמרים בציבור, אולם למי שסובר שהוא בבחינת גדול הפורס על שמע, הרי כל אחד ואחד לבדו קרא השירה, וקיבל ע"ע עול מלכות שלימה על עצמו כקריאת שמע הנאמרת גם ביחיד, אלא שבציבור איכא גדול הפותח בה בתחילה.

לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן ביטחון והסתפקות - חמדה ותאוה

בפרשתנו אנו קוראים את פרשת המן ואיתא במכילתא, ארשב"י לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן, ולכאורה נראה לפרש את הדבר, עפ"י מש"כ הגר"א באבן שלמה (פ"ג), שהביטחון וההסתפקות המה כללים לכל המידות הטובות והם היפך התאוה והחמדה (שהם כללי המידות הרעות). ועיקר הכל הביטחון, ומי שמחוסר ביטחון אין תורתו מתקיימת. ובהגה"ה שם (מהגר"ש מאלצאן) ביאר, שהביטחון הוא היפך החמדה, וההסתפקות היפך התאוה.

וביאור הדבר הוא עפ"י מש"כ האבן עזרא באיסור לא תחמוד, שאנשים תמהים על איסור לא תחמוד אין אפשר לצוות על האדם לא תחמוד הרי הוא רואה אצל חברו חפץ יפה והוא רוצה לעצמו. וביאר שם, שהרי אדם חומד רק דבר שהוא מרגיש ששייך להשיג אותו ודבר שמופקע ממנו לחלוטין אין לו חמדה לזה כלל, וכמו שכפרי אינו חומד בת מלך, כך צריך אדם להרגיש שכל דבר שיש לחברו אינו שייך אליו כלל, כיוון שהקב"ה ברא את העולם וחילקו וכל אחד קיבל מה שמגיע לו ומה שקיבל חברו אינו שייך אליו, וממילא לא שייך בזה חמדה. הרי שהסיבה שאדם חומד היא רק משום שאינו בוטח בקב"ה שיתן לו כל מה שנגזר עליו, וחושב שע"י השתדלות מסוימת יוכל להוסיף על מה שנגזר עליו, וכשאדם יודע שמזונותיו קצובין לו, והקצוב לחברו אינו שייך אליו כלל אינו חומד. וזהו הביטחון - לדעת שהכל נגזר מאת ה'.

אמנם תאוה אינה בנוגע לממון אחרים אלא סתם מתאוה שיהיה לו עוד... ועל כך צריך את מידת ההסתפקות - לא לרצות יותר ממה שנצרך לו.

ועכ"פ מי שיש בו את החמדה יש בו מן הכללים לכל המידות הרעות, וכמו שכתב באבן שלמה (שם) שהרי עשרת הדברות זה הכלל של כל התורה והדיבור האחרון - לא שזה "לא תחמוד" - הוא כלל של כל הדברות. ומילא נמצא שלא תחמוד הוא כלל של כל התורה. והאמונה השלימה שלא לדאוג דאגת מחר ולבטוח בקב"ה הוא יסוד של כל התורה. שמי שחזק במידת הביטחון אפי' עובר עבירות חמורות הוא יותר טוב ממחוסר הביטחון אע"פ שעוסק

בתורה וגמ"ח כיוון שכל זה אינו אלא לעשות לו שם, ובא מתוך חסרון בטחונו לידי קנאה ושנאה.

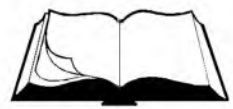
וזהו מה שאמרו חז"ל לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן והיינו שרק מי שיש לו מידות טובות התורה שוכנת בקרבו, ואם ח"ו להיפך שחסר לו הביטחון וההכרה הזו ושאר מידות רעות לא תשכון התורה בקרבו. והאופן הברור והגלוי ביותר של מידת הביטחון הזו, היה בדור המדבר שאוכלים את המן, שהם כל בוקר מחדש ראו איך הקב"ה בעצמו מחלק את העולם לפי צרכי איש ואיש לא פחות ולא יותר, והיו בביטחון בקב"ה והכרה של ממש שכל אחד מקבל מה ששייך אליו, ושמה שקיבל חברו זה מופקע ממנו, ואין שייך לחמוד את זה, וגם היו הסתפקות שכל אחד קיבל בדיוק מה שנצרך לו לאותו יום ולא יותר. ולכן הם זכו לתורה. ורק באופן הזה שייך לקבל תורה, שתתקים לדורי דורות - רק אם ישנה הכרה זו - שורש כל המידות הטובות, שזו הצורה הראויה שתינתן התורה. ומי שחסר מידה זו, ולומד בלי ההכרה הזו אין התורה מתקיימת בו כנ"ל באבן שלמה משום שתורה הנלמדת כשאדם חומד ומתאוה וכו' אינה אלא לעשות לו שם.

ואף שאחז"ל לעולם יעסוק אדם בתורה שלא לשמה שמתוך שלא לשמה... מ"מ הינו דווקא כמו שאמר הסבא מקעלם שחייבת להיות בלימוד נקודה אחת של אמת, שמכוחה יוכל לבא לידי לימוד לשמה, אכן בלי זה - אם לומד לכבוד עצמו, ובכדי לעשות לו שם - הרי זו תורה לקנטר.

וכל מה שאחז"ל קנאת סופרים תרבה חכמה היינו כשרואה מעלה אצל חברו ורוצה ג"כ להשיג מדרגה זו. באופן כזה מוסיף חכמה, ולא באופן כשזה חמדה. וההבדל בין קנאת סופרים לחמדה הוא - שהקנאת סופרים זה לשמוח בכך שלשני יש מעלה רק שגם הוא רוצה בזה. ואין בזה בעיה של חמדה כיון שבתורה כל המעלות שייכות ג"כ אליו וכל מי שרוצה מעלה יכול לקבל אותה, אמנם מי שהוא צר עין בחבירו ומתוך קנאתו. רוצה שלחברו לא תהיה המעלה בכדי שישתווה לו, זו היא החמדה וחוסר ביטחון בכל שהכל נגזר מאת ה', וזוהי קנאה המוציאה אותו מן העולם ח"ו. וע"ז אמרו ז"ל לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן שרק בו התורה.

מִי יֵרֵם

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

שבט תשע"ח

מדיני ט"ו בשבט והל' ברכות

גליון 331

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"ל "דברי שיר" ב"ב

לימוד בט"ו בשבט

◀ "ביום ט"ו בשבט למדתי הלכות מעשר מספר הרמב"ם, ובמסכת ראש השנה (י"ד: והלאה) וחזרתי לחדש דבר מה – כערכי, ויהא חשוב כקיום המצוה במעשר אילן, והתפללתי לה' שיוכיני באותה המצוה בפועל ממש מן התורה, ומאז נראה לי שמה שהראשונים קבעו יום זה ליום טוב שלא לומר בו תחנון, הוא להזכירנו מצוות הפרשת מעשר אילנות" וכו' (האדר"ת ב"נפש דוד" הנהגה ט"ו).

ראש השנה לאילנות

◀ ט"ו בשבט הוא ראש השנה לאילנות בכל הארצות, ואפילו באותם מקומות שזמן הגשם הוא לאחר פסח, כגון: אוסטרליה, ארגנטינה וכד' ("הר צבי" ח"ב או"ח סי' כ"ט).

הלכות ברכות

מעין ג' או "בורא נפשות"

◀ **שאלה:** אכל מזונות ושהכל, איזו ברכה אחרונה יברך קודם, ברכה מעין ג' שהיא חשובה יותר או ברכת "בורא נפשות" שהוא תדיר? **תשובה:** מסתבר שיש לברך מעין שלוש קודם מכיון שהוא חשוב, אע"פ שהוא לא תדיר כ"כ ("ביאור הלכה" סי' ר"ב סעיף י"א ד"ה ובורא).

ברכת "אשר יצר" או "בורא נפשות"

◀ **שאלה:** אכל דבר שחייב ברכה אחרונה ושכח לברך והטיל מים, ונזכר בזה קודם ברכת "אשר יצר", איזה קודם? **תשובה:** ברכת "אשר יצר" קודם שהיא תדירה (משנ"ב סי' ז' ס"ק ב' בשם רש"ל), וכאן אין חשיבות בברכה אחת יותר מהשניה.

בירך "האדמה" על ביצים וגבינה

◀ **שאלה:** בטעות בירך "בורא פרי האדמה" על גבינה או ביצים, האם יצא ד"ח?

תשובה: יש סוברים שבדיעבד לא יצא מכיון שאין זה דומה לירקות ולא גדל על הקרקע כלל ("באר היטב" סי' ר"ד ס"ק א'), ויש סוברים מכיון שבגמרא (עירובין כ"ז:) מבואר (לענין מה מותר לקנות מכספי מעשר שני) שבהמה נקראת גידולי קרקע, מכיון שניזונה מן הקרקע, ולכן אם בדיעבד בירך עליהם "האדמה" יצא כיון שהם באים מבבל חיים ("יכ"פ החיים" שם ס"ק ב').

ברכה על סגולת האתרוג

◀ **שאלה:** יש סגולה שחותכים אתרוג חי (לא מבושל) לחתיכות קטנות כמו בסלט, והוא מר מאוד, וכל יום אוכל כמה חתיכות כמות שהוא, (ומשאירים בעוד דקה בפה) איזו ברכה יש לברך עליו?

תשובה: איתא בשו"ע (סי' ר"ב סעיף ט"ז) כל פלפל וזנגוויל יבשים וכו' שאין דרך לאוכלם אלא ע"י תערובות, אין מברך עליהם כלום. ומפרש המשנ"ב (ס"ק ע"ט) שאין הנאה באכילתם כשהם יבשים, ואם אכלם עם סוכר וכדומה מברך עליהם "בורא פרי האדמה", עכ"ל. לפ"ז לכאורה י"י שאין דרך לאוכלו כן והוא מר, אין לברך עליהם כלל, ועכ"פ כדי להוציא עצמו מספק אפשר לברך "שהכל" על סוכר או "העץ" על פרי אחר ולהוציא בזה הברכה.

פירות וירקות שגדלו בעציץ שאינו נקוב

◀ **שאלה:** מגדל פירות וירקות בעציץ שאינו נקוב, האם מברכים עליהם ברכת הראויה, או שמא יש לברך עליהם ברכת "שהכל" היות שאינם נוקים מן האדמה כלל?

תשובה: יש סוברים שעל לחם (מקום שגדל בעציץ שאינו נקוב), יברך מזונות (שאין זה גדל ב"ארץ" וא"א לברך "המוציא לחם מן הארץ"), וכן על ירקות אינו מברך "בורא פרי האדמה" כיון שהעציץ לא מחובר לאדמה, אבל לענין פרי העץ אפשר לברך "בורא פרי העץ" דסו"ס יש עליו שם עץ ("חיי אדם" כלל נ"א סעיף י"ז).

ויש סוברים שגם על פרי אדמה מברך ברכה הראויה לו מכיון שבירושלמי (שהוא המקור לדברי "חיי אדם"), משמע שהשתפק בעציץ רק על שם "ארץ" ("ארחות רבינו" ח"ג עמ' רכ"ג), וכן לענין גידולי מים מסתבר שאפשר לברך על כל מין את הברכה הראויה לו

לע"נ מרן ראש הישיבה רשכבה"ג רבינו

אהרן יהודה לייב שטינמן זצוקל"ה

לע"נ אחי, נפש נקיה וטהורה

שמעון בן הגה"צ רבי יוסף צבי הלוי ז"ל

נלב"ע א' בסיון תשע"ז

שבת שירה

שבת שירה - האכלת בעלי חיים בשבת

◀ כתב ה"מגן אברהם" (סי' שכ"ד): "יש נוהגים ליתן חיטים לפני עופות בשבת שירה" (יש אומרים שהטעם הוא משום שהציפורים אמרו שירה על הים, ויש אומרים משום שהציפורים אכלו את המן שפיזרו דתן ואבירם מחוץ למחנה), אך מנהג זה אינו נכון שהרי אין מזון של הציפורים על האדם ואסור לו להאכילן בשבת, (עכ"ד) וע"כ יש להכין את מזון ולהניחו לפניו בערב שבת.

◀ מותר לאדם ליתן בשבת מזונות לפני בהמות ועופות שמזונותיהם עליו, דהיינו אלו שאינם רגילים לחפש לעצמם אוכל, ואם לא נותנים להם לא יהיה להם מה לאכול.

◀ כמו כן מותר לכל אדם להאכיל בעלי חיים אלו, ואפילו אינם שלו ("ביאור הלכה" שם סעיף י"א, ועי' ספר "תהלה לדוד" ס"ק י"ד).

◀ ציפורים הנתונות בכלוב – מותר להאכילן בשבת אם צריכות לכך מכיון שמזונותיהן על האדם, אבל אסור לטלטל הכלוב משום מוקצה.

◀ וכן דגים באקווריום (AQUARIUM) – מותר להאכילם בשבת אם צריכים לכך, אבל דגים שמאכילים אותם רק פעם בכמה ימים אין להאכילם בשבת.

◀ יש מתירים לנער מפה עם פירורים אע"פ שציפורים יאכלום, מכיון שאין כאן טרחה יתרה (עי' משנ"ב שם ס"ק כ"ט, ועוד עי' "אשל אברהם בוטשא"י). אם יש שומשום הראוי לזריעה יש להקפיד לנער את המפה על אבנים ולא על מקום שראוי לזרוע שם (עי' שו"ע סי' של"ו סעיף ד').

◀ כאשר מגיע זמן האכלת הבהמות שמזונותיהן על האדם – אסור לו לאכול לפני שנותן לבהמות לאכול (ברכות מ.).

ט"ו בשבט

תחנון

◀ בט"ו בשבט אין אומרים תחנון כיון שנקרא ראש השנה, ואין אומרים גם במנחה שלפניו (משנ"ב קל"א ל"ה), אבל אומרים "למנצח".

מנהג אכילת פירות בט"ו בשבט

◀ כתב ה"מגן אברהם" (סי' קל"א): "ונוהגים האשכנזים להרבות בו במיני פירות של אילנות". ועי' "נפח החיים" סי' קל"א ס"ק צ"ז) שכן יש נוהגין בספרד, ויש שעושין לימוד באותו לילה, שלומדים משנה או זוהר המדבר בענין אותו הפרי ואח"כ מברכים עליו, ויש ספר מסודר בנושא הנקרא "פרי עץ הדר", עי' שם.

◀ יש הנוהגים לאכול ט"ו מיני פירות (ספר "מועד לכל חי" סי' ל'), ויש הנוהגים לומר אחד מט"ו פרקי "שיר המעלות" בין פרי לפרי (ספר "דרכי יוסף צבי", ר"מ מועד לכל חי" שם).

◀ וי"א שהמנהג לאכול הרבה מיני פירות הוא עפ"י הירושלמי (סוף קידושין): "ר' חזקיה ר' כהן בשם רב, עתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל מה שראו עיניו ולא אכל. ר' אליעזר חשש להדא שמועתא ומצמיח ליה פריטין (מאסף פירות שיהיו מצויין לו לקנות) ואכיל בהון מכל מילה (מכל מין) חדא בשתא" ואפשר בגלל זה קבעו לאכול כל מיני פירות בט"ו בשבט. ועי' "פני משה" שמפרש משום ש"אינו נותן לבו לחזור אחריהם לברך להודות השם ב"ה שברא מינים אלו להחיות בהם בני אדם, וכמו שאינו נחשב בעיניו טובתו יתעלה ב"ה", עכ"ל.

בית הוראה ע"י ביהכ"נ "דברי שיר", רח' זכריה 4, בני ברק. פתוח בימות השבוע (א' - ה'):

אחה"צ, בין השעות 13:45 - 14:15. טל': 03-6194741

עניית "אמן" על ברכה דרך הטלפון

◀ **שאלה:** המדבר בטלפון, ושומע את חברו מברך "שהכל", האם יש לענות אמן על הברכה?
תשובה: כיון ששומע את הברכה בטלפון, אע"פ שלהוציא דרך הטלפון אי אפשר, מ"מ הרי יש כאן ידיעה שהוא מברך, ובעין שהיה באלכסנדרים במצרים שהרימו דגל להודיע שיענו אמן, הגם שלא שמעו את הברכה, ולכן בנד"ד יש חיוב לענות אמן (שו"ת "אגרות משה" או"ח ח"ב סי' צ"א אות ד'), ויש סוברים כיון שאין זה אותה רשות אין חיוב לענות אמן אבל מותר לענות (הגר"נ קרליץ שליט"א).

התחיל לברך ושכח מלכות

◀ **שאלה:** התחיל לברך ברכת המזון, ואמר "ברוך אתה ה' הזן את העולם כולו בטובו בכן בחדד וברחמים", ונזכר שלא אמר "אלוקינו מלך העולם", מה עליו לעשות?
יסוד השאלה הוא, האם כיון שתיבות "אלוקינו מלך" מעכבים בדיעבד, א"כ עדיין לא אמר כלום וצריך לחזור לתחילת ברכת המזון? ברוך אתה ה'... או מספיק לחזור ולומר "אלוקינו מלך העולם הזן...".

תשובה: יחזור לומר "אלוקינו מלך העולם הזן..." וזה מצטרף לתחילת הברכה שאמר קודם, כי זה הפסק בטעות שלא מפסיד את הברכה (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

ברכת המזון על ירקות

◀ **שאלה:** בארוחת הצהריים אכל תפוח, ירקות וקציצות דגים, ובירך ברכת המזון כמו בכל יום, ונזכר שלא אכל לחם, האם יצא בזה יד"ח?

תשובה: כיון שחיוב ברכה אחרונה הוא "בורא נפשות" אין ברכת המזון פוטרתו, וצריך לברך ברכת "בורא נפשות" (עי' משנ"ב סי' ר"ב ס"ק נ"ה).

יין או פירות של ארץ ישראל וחול

◀ **שאלה:** שתו יין שנעשה בארץ ישראל עם יין שנעשה בחול (מצוי שמערבבים מיץ ענבים עם יין וכדומה), באיזה נוסח יש לומר ברכה אחרונה "על פרי הגפן" או על פרי גפנה?
וכמו כן אם אכל מפירות ארץ ישראל וגם מפירות חול, באיזה נוסח יסיים?

תשובה: יש סוברים שיברך "על הארץ ועל פירותיה", וכן "על הארץ ועל פרי גפנה", משום שזוהי ברכה חשובה יותר, ובכלל מאתיים מנה ומודים לדי' שנתן לנו פירות, אפילו חשובים הבאים מארץ ישראל ("ארוחת רבינו" ח"א עמ' פ"ח בשם הסטייפלער זצ"ל, והגר"ש אלישיב זצ"ל מובא בספר "וזהו הברכה" פרק ה').
ויש סוברים שיש לברך "על הארץ ועל הפירות" וכן "על הארץ ועל פרי הגפן", שזה כולל את כל סוגי הפירות, ואילו "על פירותיה" משמע רק על פירות ארץ ישראל (הגר"ש איוערבך זצ"ל, והגר"נ קרליץ שליט"א). ועי' ספר "קצות השולחן" סי' פ' ס"ק ה' שנוטה לומר שיאמר שניהם "ועל פירותיה ועל הפירות" או "ועל פרי גפנה ועל פירותיה".

בירך על מאכל חברו

◀ **שאלה:** לראובן היה מאכל ולא רצה לתת ממנו לשמעון, הלך שמעון ובירך עליו. האם ראובן חייב לתת ממנו לשמעון כדי שלא יהיה ברכה לבטלה או לא?

תשובה: אינו חייב לתת לו מכיון שלא היה לשמעון רשות לברך עליו, ואילו דאזיק לנפשיה שגורם לעצמו ברכה לבטלה, ואולי גם עבר בזה משום "לא תחמוד", וא"כ אין זה מברך אלא מנאץ (הגר"ח קניבסקי שליט"א, ועי' בזה בספר "אגן הסהר" להגר"א גניחובסקי זצ"ל עמ' 40).

אכילת 'ארבעס' או בוטנים ב'שלוש זכר'.

◀ **שאלה:** האם ראוי לאכול 'ארבעס' ב'שלוש זכר' או שמא יש בו משום 'בריה'?

תשובה: מצוי שאוכלים 'ארבעס' או בוטנים ב'שלוש זכר' ומסתפק השו"ע (סי' ר"א) והמשנ"ב (סי' ה') באכילת בריה עם יין לברך עליו ברכה אחרונה, ולכן יש להזהר מלאכול 'ארבעס' או בוטנים, וכן גרגרים של רימון או ענב, אם לא שאוכל בשיעור כזית, כדי לא להכניס עצמו לספק ברכת "בורא נפשות", או ספק מעין שלוש.

הפרשת תרומה בשבת לחומרא

◀ **שאלה:** המחמיר (בלי נדר) לחזור ולהפריש תרומה אפילו על מאכל בכשרות טובה, ובאמצע השבת נזכר ששכח להפריש, האם מותר לעשות כן בשבת?

תשובה: כתב ה"ד"ר אמונה" (פרק ט' הל' מעשר, "ציון ההלכה" סי' פ"ט), פעם אחת שכחו לעשר את החלות מערב שבת, ולא היה תנאי רק היה במקום שיש שם השגחה מעולה, וכמעט ברור היה שזה מעושר, והתיר מרן (ה"חזון איש") לעשרן בשבת, אבל לא רצה להתיר לאכלם בלי מעשר וכו', עוד פעם אחת שלחו אתרוג לרב בירושלים שיברך על זה וכל קהילתו, ובלי ל"ו נ"ט נתעורר שאלה על המעשרות, וציווה (ה"חזון איש") לעשר מוודאי טבל עליו ביו"ט, כדי שלא יכשלו כל האנשים שם.

מתי יין פוטר שאר משקים

◀ **שאלה:** שתי משקין ונתחייב בברכת "בורא נפשות", וחזר ושתי רביעית יין, האם אמרין שיין פוטר שאר משקים ועכשיו יברך רק מעין ג', או לא?

תשובה: רק מה ששתה לאחר שתיית היין, נפטר ע"י היין, אבל אם שתי יין לאחר שתיית המשקים צריך לברך ברכה אחרונה על שאר משקים (משנ"ב סי' ר"ח ס"ק ע"ב).

(והא דכתב ב"ביאור הלכה", סי' ר"ב שישתה יין ויפטר ספק יין חמוץ מברכתו, ע"כ כוונתו שישתה יין קודם שישתה את היין שנתחמץ).

מאה ברכות בשבת

◀ **שאלה:** איזו עצה יש כדי להשלים מאה ברכות בשבת?
תשובה: בשבת חסרות לנו תשע עשרה ברכות, ואפשר בקלות להשלים, ויכול לאכול:

- א. קצת מזונות, ואפילו על מעט עוגה מברך "בורא מיני מזונות".
- ב. לשתות מעט יין ולברך "בורא פרי הגפן".
- ג. לאכול פרוסת פרי העץ ולברך "העץ".
- ד. וכן חתיכת פרי האדמה, ולברך "האדמה".
- ה. לאכול חתיכת ביצה או דג וכד' ולברך "שהכל", ואם רוצה לברך "שהכל" על שתייה, כיון שיש ספק אם יין כלשהו פוטר משקין, יברך על היין בסוף (עי' "ביאור הלכה" סי' קע"ד סעיף ב').
- ו. אם אוכל כזית עוגה או ז' מינים מברך גם ברכה מעין ג'.
- ז. אם שתי שיעור רביעית של משקים לפני היין, מברך "בורא נפשות" (ולא נפטר ע"י היין ששתה לאחריו בברכת מעין ג', שהרי יין פוטר רק מה ששותים לאחריו ולא לפניו).
- ואם עושה כן שלוש פעמים במשך כל השבת הרי בקלות יש לו תשלום של מאה ברכות, ובנוסף יש בד"כ גם כמה "אשר יצר".
- ויש המכניסים לעצמם כמה ברכות מיני בשמים (משנ"ב סי' רט"ז ס"ק ל"ט):

- ח. ברכת "הנותן ריח טוב בפירות".
- ט. ברכת "בורא עצי בשמים".
- י. ברכת "בורא עשבי בשמים".
- יא. ברכת "בורא מיני בשמים".
- והנה כל זה לאלו שחותמים בבוקר: "ברוך אתה ה' מקדש שמך ברבים" ("מעשה רב להגר"א" דינים והנהגות, פ"א סעי' י"ב), יש עוד ברכה, אבל לאלו שלא חותמים חסרה ברכה זו, וכן אלו שמברכים ברכת המזון של סעודה שלישית לאחר צאת הכוכבים, אולי חסרות עוד ארבע ברכות, ויש להשליםן.

שכח לברך ברכת המזון במקומו

◀ **שאלה:** הגיע לכולל ונזכר ששכח לברך ברכת המזון, מה עליו לעשות?

תשובה: אם יש לו מעט אוכל אפילו פחות מכזית יאכל בכולל ויברך שם, אבל אם אין לו, לכתחילה היה צריך לחזור לביתו ולברך, אפילו כבר הלך כמה מילין (אם לא שהוא רחוק כ"כ שעד שיחזור למקומו יתעכל כל המזון ויפסיד ברכתו לגמרי). ומ"מ מכיון שזוהי שעת הדחק יש לסמוך על השיטות שיכול לברך במקום שזכר (שו"ע סי' קפ"ד סעיף א', משנ"ב סי' ק"ה, ה"ו).

אכל "המוציא" ופירות, או מזונות ושתייה, ויצא למקום אחר

◀ **שאלה:** בליל שבת מתחילים את הסעודה ואוכלים פירות וממשיכים אצל ההורים במקום אחר (או אצל האדמו"ר ב"טיש"), האם צריך לברך פעם נוספת על הפירות שיאכל שם?
יסוד השאלה לגבי ברכת "המוציא" ושאר מאכלי הסעודה לדעת הרמ"א (סי' קע"ח) כיון שטעון ואין צריך לחזור ולברך לחזור ולברך ברכה אחרונה במקומו, נחשב המשך הקביעות, האם גם לגבי פירות זה מועיל, או שמא כיון שזה רק מחמת הסעודה ולא מחמת הפירות צריך לברך.

וכן יש להסתפק באחד שאכל מזונות ושתייה קולה, ויצא לחצר וחזר, האם זה מהני גם לגבי הקולה לא.

תשובה: כתב ה"ביאור הלכה" (סי' קע"ח ב' ד"ה ואכל) בשם המג"א שאם אכל דברים הטעונים ברכה במקומם, ובירך שם על היין או על מים (ובמג"א כתוב אפילו פירות), ואח"כ עובר למקום אחר, כיון שצריך לחזור לקביעותו מחמת הפת, אין צריך לברך על הפירות ועל היין, עי' שם, עכת"ד "ביאור הלכה".

לפי' יש שחזרו שהיה אם אכל מזונות ושתייה קולה, כיון שחזר למקומו מחמת המזונות, גם לגבי השתייה אין צריך לחזור ולברך (הגר"ח שיינברג זצ"ל והגר"ח קניבסקי שליט"א).

אולם דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל שיש לחלק, דדוקא בפת, כיון שברכת המזון פוטרת גם את הפירות והמים, לכן גם לגבי זה נחשב טעון חזרה למקומו, משא"כ במזונות שברכת "על המחיה" לא פוטרת את השתייה, לא נחשב לגבי השתייה או פירות שלא עקר את מקומו, וצריך לחזור ולברך עליהם.

כאיל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וליקוטי ענייני דיומא
מרבן של ישראל מרן הגרא"ל שטינמן זצוקללה"ה

בס"ד | גליון 241 | שנה ה' | פרשת בשלח | שנת תשע"ח

הודעה חשובה

בס"ד ניתן להשיג את הספר
כאיל תערוג - גדולי הדורות
בחניות הספרים ובהפצת י. בלוי
בבית הכנסת ברחבי הארץ.
לפרטים נוספים ניתן לפנות
למערכת בטלפון 0527680034

הודעה ובקשה

לבקשת רבים, אנו מתעדים
בעז"ה להו"ל את הקונטרסים
הבאים במהדורה נוספת
כאיל תערוג על המועדים
כאיל תערוג עניני ברית מילה
כאיל תערוג עניני שידוכין ונשואין
כאיל תערוג עניני בר מצוה
אנו פונים ומבקשים לכל מי שיש לו
הערות, הארות, הוספות ותיקונים
נא לפנות בהקדם למערכת.

טנא מלא ברכה

להרה"ג, חנו ממותקים וכולו
מחמדים, מזכה הרבים לאלפים
רבי שלמה לוינשטיין
שליט"א
לרגל הוצאת ספרו החשוב
ומתוק האור
פניני הגרא"ל
המלא בעובדות הדרכות ועצות
ממון רבנו הגרא"ל זיע"א
הכתובים בטוב טעם ודעת.
יתן ה' שיזכה להמשיך להגדיל
תורה ולהאדירה.
מערכת כאיל תערוג

עניני הידור מצוה

"זה א-לי ואנוהו". הנה פסוק זה אמרו משה
וישראל בשירת הים ולא נאמר כלל שהוא
דין לעשות כן. ועוד דזה נאמר קודם מתן
תורה, ואמנם בוודאי מכיון שזה נכתב בתורה
חזינן שהוא דבר טוב.

אבל עדיין יל"ע מנלן דהוי חיוב וגם למה זה
מחייב את הדורות הבאים?

והנה בפשיטות דין זה אלי ואנוהו אינו
מעכב, אבל רש"י בסוכה דף כ"ט ב' ס"ל
דמעכב ועיין תוס' שם מי שנשבע לא
ללמוד בס"ת נאה מסתמא הנדר חל, וכן
בנשבע ללמוד בס"ת נאה השבועה חלה
ולא חשיב נשבע על המצוה דאינו מפורש
בתורה שלא נתפרש ענין הנוי כמה נצרך
וכמש"כ תוס' שבועות כ"ג ב' ד"ה דמוקי
דכל שנזכר איסור בעלמא ולא נתפרש לא
נחשב נשבע על המצוה, והאריכו בזה.

ובגמ' בשבת קלג, א איתא בשיראין נאים.
ובכלל זה שהארון קודש יהא נאה. ואפשר
דכל מה שעושה לכבוד המצוה הוי נוי מצוה,
ואפי' אם ילבש בגדים מכובדים כשהולך
לקיים המצוה הוי בכלל זה אלי ואנוהו ועיין
לעיל שבת דף כ"ב א' וי"ל.

עוד שם: דבעינן זה אלי ואנוהו מבואר ...
דסברא זו דחיא שבת. והנה בפשטות ענין
נוי מצוה שיהא יפה כמו אתרוג הנראה יפה
לעיני בני אדם, אבל בשם הגר"ז מבריסק
מטין לפרש שהמצוה היא יותר נאה ומהודרת
ועי' כתבי הגר"ז נזיר דף ב' ב' מש"כ על
שיראים נאים.

והעירו דלכאורה א"א לפרש כן גבי שופר
נאה וקולמוס נאה שזה אינו בגוף המצוה
אלא בדבר שבו מקיימים את המצוה,
ומשמע דגם בגשמיות של חפץ המצוה יש
ענין של נוי ועי' קסת הסופר סי' ג' ס"ו.
אמנם יש פעמים שאינו בחפץ של המצוה
רק בקיום המצוה כגון מה שאמרו בסוכה דף
ל"ג א' דיש לאגוד הד' מינים משום זה אלי
ואנוהו דלכאורה אינו עושהו יותר יפה רק
שהמצוה היא יותר נאה, אמנם אפשר דהוי
גם יותר יופי חיצוני כשהכל אגוד יחדיו ולא
כל אחד בפני עצמו.

היד שלא לקחה כסף

איתא במכילתא 'ויהי ידיו אמונה בידו אחת
שלא קבל בה מישראל כלום. ובידו אחת,
אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של
עולם על ידי הוצאת את ישראל ממצרים
ועל ידי קרעת להם את הים ועל ידי עשית
להם נסים וגבורות כך על ידי תעשה להם
נסים וגבורות בשעה הזאת'.

וסיפר הגאון רבי אליהו דיסקין שליט"א
ששאלתי את מרן רבנו זצ"ל איך יתכן להשוות
את היד שלא לקחה כסף ליד שעשה את כל
הנסים, הרי זה לכא' הבדל עצום בכח של
היד, ואלא לכא' מוכרח שלא לקחת כסף
מישראל זה אותו דרגה של נסים ונפלאות?
ואמר לי רבנו: שהכונה במדרש היא אחרת
שאיזה כוח היה ליד לעשות כל כך הרבה
נסים, זה בגלל שהיד השניה לא לקחה כסף
מאיש, כשהיה כזו נקיות גדולה אז אפשר
לעשות נסים ונפלאות.

מנהג אכילת פירות בט"ו בשבט

רשימות תלמיד: בט"ו בשבט אמר רבנו מספיק לאכול פרי אחד, כי העיקר הוא לזכור שהוא
ראש השנה לאילנות. אמנם לשון המ"א (פ' קל"א) הוא: נהגו "להרבות" בפירות, ומ"מ גם אם
נדייק התיבות במג"א אכתי די לן בשלשה מינים, דרבים היינו שלשה כמבואר בגמ'. ובודאי
אין הכוונה להרבות מאד, דאין כזה תועלת רק מילוי הכרם.

ובענין מנהגו של רבנו באכילת פירות בט"ו בשבט שמענו שאמר רבינו לכו"נ: תביא תמר,
ונאכל קצת, שלא יהי' ספק ברכה אחרונה.

ואמר רבנו מה שי"א [ראה בני יששכר] להתפלל על אתרוג בט"ו בשבט, יש לעיין דהא בעצרת
נדיבנין על פירות האילן ולא בט"ו בשבט.

ולתפלל בעצרת ג"כ לא שייך דהא אין מתפללים בקשות כיו"ט [בפרט לדעת הגר"א], ואף אם זה
צורך מצוה, מ"מ לא מסתבר שיהא מותר לבקש כיו"ט על צורך מצוה של זמן מרובה אח"כ.
וגם יל"ע דמצינו תפילה על צרכי האדם הגשמיים שזה קיום האדם, אבל להתפלל שיזכה
לאתרוג מהודר מנלן, וי"ל ע.

יום היארצייט של הגאון הגדול

רבי שלום בן ציון פלמן זצ"ל

י"ב שבט תשנ"ה

הגאון רבי בן ציון פלמן זצ"ל זכה עשרות עשרות שנים להתקרב לרבנו וללבן עמו עשרות סוגיות בהלכה, ופירסם חלק זה של הלכה ועומק העיון בהלכה של רבנו זי"ע ברבים. ופעם נשאל רבנו על אהבתו העצומה עד למאוד להגרב"צ זצ"ל ואמר: הוא איש אמת שאוהב רק תורה בלי שום כבוד! והוסיף היכן מוצאים בדורינו כאלו אנשים! דברים נשגבים.

וקרוב לחמישים שנה היה לו קביעות לדבר וללבן עם רבנו סוגיות סבוכות שבש"ס כשעה אחר תפילת ערבית והיה יורד עמו לעומק הסוגיא עד לתמצית הלכה וסיפר הרה"ג ר' משה לי. שליט"א שכבר לפני המשים שנה היה רבנו מסתובב עמו בגבעת הישיבה בב"ב הלך וחזור ודן עמו בדברי תורה והיה מחזה מרנין לב לראות מצד אחד את הסיני ועוקר הרים ומצד שני את ההכנעה והערכה שהיה בין שניהם קביעות כל הזמן.

וזכינו בגליון כאיל תערוג בס"ד להביא תמידים כסדרם מדברי תורתו היקרים, ובזכות בני משפחתו היקרים ה"ה בנו הרה"ג ר' ישראל מאיר פלמן שליט"א ונכדיו הרה"ג רבי משה דוד ליפקוביץ שליט"א והרה"ג רבי ראובן פלמן שליט"א העומדים תמיד לימינו בכל עת בכל ענין שנצרך

יתן ה' שזכותו של מרן רבנו זצ"ל תעמוד להם בכל ענינים וכשאיפת לבם הטוהה. נביא כאן מעט עובדות על הקשר שהיה ביניהם.

עוסק במלאכתו

סיפר מרן זי"ע"א להגרב"צ, שבצעירותו ישב ביחד עם ב' בני עליה, ודנו על ההלכה שאסור להנות מכתרה של תורה, במש"כ הטור בהלכות תלמוד תורה (יו"ד סי' רמו סעי' כא) והעתיקו הרמ"א (שם), ומעלה גדולה למי שמתפרנס ממעשה ידיו שנאמר גיע כפיך כי תאכל וגו' כל המשים לבו לעסוק בתורה ולא לעשות מלאכה להתפרנס מן הצדקה הרי זה מחלל השם ומבזה התורה 'לפי שאסור ליהנות מדברי תורה בעולם הזה, וכן דעת הרמב"ם (אבות פ"ד מ"ה), ויש מקילין לומר דמותר לחכם ולתלמידיו לקבל הספקות מן הנותנים כדי להחזיק ידי לומדי תורה שעל ידי זה יכולין לעסוק בתורה בריות, ומ"מ מי שאפשר לו להתפרנס היטב ממעשה ידיו ולעסוק בתורה מדת חסידות הוא ומתת אלהים, אך אין זה מדת כל אדם שא"ל לכל אדם לעסוק בתורה ולהחכים בה ולהתפרנס בעצמו עכ"ל. ועלתה השאלה ביניהם מדוע כהיום אין נוהגים כדברי הרמב"ם, ומתפרנסים מן הצדקה ונהנים מכתרה של תורה, ואף הרמ"א שהביא יש מי שמתיר מ"מ כתב דממדת חסידות להחמיר בזה.

וממחשבה למעשה החליטו ביניהם לנסות ולקיים את דברי הרמ"א הנ"ל, ולראות האם הם יכולים לעמוד בדבר הזה בלא שיפגע אצלם איכות וכמות הזמן של לימוד התורה.

הראשון ניסה והצליח, ובאמת עד היום הזה הוא יושב במשך רוב שעות היום והלילה, ועוסק בתורה בעמל ויגיעה, ואינו מפסיק ממנה לרגע. השני, תוך זמן קצר נכנס לעולם העיסוק, ותוך זמן קצר נשאב כל כולו לעסקים, והפסיק מתלמודו כמעט לגמרי.

ואילו מרן זי"ע"א התחיל בזה, ולאחר זמן קצר ביותר הבחין שהדבר מפריע לו בלימוד התורה, ובאותו הרגע הפסיק את המלאכה שעסק בה באמצע, כשהוא מותיר שם את כלי העבודה כמות שהם, ורץ בחזרה לבית המדרש לעסוק כל היום בעמלה של תורה.

ללמדך - אמר מרן זי"ע"א - שבדור הזה אי אפשר לקיים שניהם, והנהגה הזו כיום לא שייכא, וכדי להצליח באמת בתורה ועבודה חייב להיות שהראש יהיה שקוע ומונח כל היום בעומקה של הלכה, שאם יכנסו בתוכו אפילו לזמן מועט עניני מסחר עלול הדבר לפגוע בעמל התורה.

יגע בתורה בעמילות עד אין קץ

ודיבר הגרב"צ בענין העמל והיגיעה של רבנו זי"ע בתורה, שהיתה מתוך הכרה המוחלטת שאין שום ערך אחר לאדם בעולם זולת זה, וכי זהו הערך העליון היחיד של האדם. זהו עצם החיים ואין חיים מבלעדי זה.

וסיפר ששמע כי עוד מנעוריו בעיר בריסק, היה יגע בתורה במס"נ, וכשחשש שמא בלילה יתנמנם באמצע לימודו מתוך עייפות, הניח קערה עם מים קרים מתחת לשולחן לימודו, וכהעייפות ניסתה

לימים סיפר רבנו להגרב"צ, כי בהיות והוא היה נער צעיר, ומשתתפי השיעור היו מבוגרים ממנו בשנים הרבה, התבייש להצטרף עמם, אבל בימי הקיץ עקב החום היה הרב מבריסק אומר את השיעור בחצר הבית, ואז היה מסתובב בחצר, ועקב מראהו הצעיר נראה היה כילד ומשתתפי השיעור לא הבחינו בו כמשתתף עמם, כי היה נראה כילד המשחק בחצר, וכך זכה לשמוע את שיעורי הרב זצ"ל בימי הקיץ.

לימים כשברח מבריסק לפני המלחמה הגיע לשווייץ, עדי ראייה מאותה תקופה מספרים, האוירה בשווייץ היתה אז מאוד חומרני, האנשים היו עשירים ורדופים אחרי כסף, ולא היה דבר זולת זה, ר' אהרן לייב התעלם לגמרי מאוירת המקום, התנתק מרוח הזמן, והמשיך בתומו לעמול בתורה ולדקדק בהלכה, בלא לזוז כי הוא זה ממה שהוא, לא היה מטלטל בשבת, ועד כהנה וכהנה הנהגות רבות שלא הכירו שם, והיה זה חזיון בלתי נתפס במושגים של אז, לשהות במקום כזה ולא ידבק בו אפילו רבב כל שהוא מרוח המקום, כך גדל וצמח מתוך עמידה בניסיונות בכל מיני מצבים שעבר, ונשאר שלם, תמים במעשיו ובדרכיו,

בשווייץ בתחלה לא הורשה להכנס אא"כ יעבוד בכפיה עבור השלטון. לימים סיפר (וכך שמע הרב אפרים פינס מירושלים מסבא של אשתו הרב אטלס), היו שם שלשה בחורים שבאו מבריסק ועבדו שם בשווייץ בהרכבת צנורות, השלשה היו מרן זי"ע"א ורבי משה סלוביצקי והרב אטלס, ובשעת העבודה שלהם הם שינו מסכתות בעל פה ביחד, סוגיות שלימות למדו, סיימו כל מסכת יבמות, ומסכת ב"ק, וכמדומה שגם חלק ממסכת גיטין ועוד, מסכתות אלו למדו קודם לכן בבריסק אצל ה'אמרי משה, ואת זה חזרו ושנינו בעל פה תוך כדי העבודה, את הגמ' עם התוספות, כך עמדו בניסיונות התקופה ונשארו שלימים וחזקים.

כל זה עמד לו בהיותו כולו תורה, ולא החשיב דבר מעניני העולם זולת זה, היה בז ולועג לעניני הבלי העולם, ולא תפסו אצלו חשיבות כלל. ומזה נבע חיי הפשטות וההסתפקות בו היה חי כל ימיו, כידוע לכל, בית דל ופשוט, מטה של הסוכנות העשויה כמה ברזלים לאורך ולרוחב ועליה מזון מקש, ארון ספרים שנעשו מקרשים שנמצאו ברחוב, ואת הכסאות עשו מארגז תפוזים.

ככל היוצא מפי

לאחד ממקורביו של הגרב"צ שאשתו עבדה בהוראה, נודע על מוסד הקרוב לביתו שדרושים להם מורות, ומאוד רצו לקבל את המשרה ההיא מחמת קירבת המקום לביתם. ומכיון שמרן זי"ע"א היתה לו השפעה על המנהל, החליט לבקש מהגרב"צ שידבר עם מרן זי"ע"א כדי שימליץ למנהל לקבלה למוסד.

הגרב"צ עשה כבקשתו ועלה יחד עימו לבית מרן זי"ע"א כדי לבקש ממנו את הבקשה, בתחילה דיבר הגרב"צ עם מרן זי"ע"א בעניני לימוד והלכה, ורק לקראת סוף השיחה העלה את הבקשה בעבור אותו אדם שהצטרף עימו יחד לשיחה.

מרן זי"ע"א בירך את אותו אדם במאור פנים, בברכה והצלחה ושיזכה לפרנסה בריווח ובנקל. ובסיום אמר להגרב"צ, שלא בטוח שייצא לו לדבר על כך עם המנהל.

כשיצאו מהבית יצא הגרב"צ בהרגשה שמחה שהצליח בשליחותו, ואילו אותו אדם יצא בהרגשה שהשליחות לא הצליחה שאם מרן זי"ע"א אמר שלא בטוח שייצא לו לדבר על כך עם המנהל, הרי זה ברור שלא ידבר עימו על כך, ואם כן כל הטרחה שטרח כאן היתה לשווא.

וכשהבחין הגרב"צ ברחשי לבו, אמר לו "תראה איך הצלחנו, הרי אם הגראי"ל היה אומר שידבר עם המנהל, זה ספק היה מצליח

ספק לא. ואילו עתה שלא הבטיח שידבר עם המנהל, ולעומת זאת בירך אותך בכזו ברכה טובה הרי הברכה וודאי תתקיים בידך, והוסיף הגרב"צ עשרות בשנים אני מכיר את הגרא"ל, ואני יכול להעיד לך שכל מילה שהגרא"ל הוציא מפיו לא שבה ריקם, אם כן אתה מבוטח לברכה והצלחה ופרנסה בריווח ומה יש לך לדאוג, הרי אין לך הצלחה יותר מזאת!".

שנא את הרבנות

להגרב"צ פלמן הציעו לו רבנות במספר מקומות מרכזים, ולכולם הוא סירב, כשבנו את קרית 'נחלת משה' פעל הרב שמעון סירקה מראשי צא"י להביא את הגרב"צ לרב, ולצורך זה הגיעו משלחת של תלמידי חכמים לבקש ממנו להיות רב, התגובה הראשונה שלו היתה "מה אני אשם" וסירב. אלא שלבסוף קרא לו מרן רה"י הרא"מ שך צוק"ל, והכריח אותו להיות רב.

אמר לו הגרב"צ שרב מלבד מה שהוא עונה שאלות בהלכה, הרבה פעמים הוא צריך גם לענות על ענינים ציבוריים, ואין לו את הידע איך להתעסק עם זה.

השיב לו הרב שך: אתה לא צריך להתעסק בשום ענין, אלא רק לענות תשובות בהלכה ולמסור שיעורים, ומעבר לכך אתה לא צריך כלום. וכמו כן הבטיח לו שלא יצטרך לדבר בשום כינוס ציבורי. במקביל ביקש הרב שך מהרב סירקה שבשום פנים ואופן לא יבקש מהגרב"צ לדבר באירועים ציבוריים.

ועדיין מיאן הגרב"צ לקחת על עצמו את התפקיד, ואז פנו המשלחת למרן רה"י הגרא"ל שטיינמן צוק"ל שעמו הגרב"צ היה קשור, שאולי הוא ישכנע אתו להיות רב, אמר להם הרב שטיינמן שכפי שאני מכיר את ר' בן ציון אין לו קשר לכלום חוץ מתורה, ואינו יסכים להשתעבד לשום דבר חוץ מהרבצת תורה ויראת ה', ולפיכך אתם צריכים לדאוג שלא יהיה לו קשר לשום גוף ציבורי, וגם את המשכורת שיקבל שיהיה דרך גופים פרטיים, כיון שאם הוא יקבל דרך גוף ציבורי הוא ירגיש שהוא מחויב ומשעובד לאותו גוף ציבורי, וגם בזה דאגו שלא יקבל ישירות את הכסף דרך צא"י אלא בדרך עקיפה. ואז נאות הגרב"צ לקחת על עצמו עול הרבנות.

ללמוד וללמד

הגרב"צ למד בכולל פוניבז' עד שנת תשמ"ב, ואז שלחו אותו מרן הגרא"מ שך ומרן הגרא"ל שטיינמן צוק"ל להרביץ תורה ולכהן כראש כולל במשה, קבוצת אברכים מחשובי הכולל הלכו לרבינו הגרא"ל שטיינמן צוק"ל ראש הכולל, וביקשו ממנו שישפיע עליו שהוא ישאר בכולל פוניבז', משום שהגרב"צ היה בכולל מעין משיב שכל השאלות הקשות באו אליו, ואם הוא לא יהיה בכולל לא יהיה את מי לשאול את כל השאלות. והוסיפו שלחשיבות הענין הצליחו לארגן לצורך כך מילגה נוספת להגרב"צ אם ישאר בכולל, וחשוב מאוד לכלל אברכי הכולל שישאר בכולל. אבל למעשה גם הרב שך וגם הרב שטיינמן אמרו, שאפילו שלכולל עדיף שהוא ישאר בתוכו אבל להגרב"צ טוב יותר שייצא מהכולל להיות ראש כולל, כיון שזה יותר טוב בשבילו שילמד אחרים בצורה מסודרת.

והגרא"ל שטיינמן אמר אז, שזה ודאי שבמסכת שבת ועירובין, וכל סדר מועד, הגרב"צ הוא הרבי של הכולל, שהרי מי אם לא ר' בן ציון רבה של שבת, מי אם לא ר' בן ציון רבה של עירובין מי אם לא הוא רבה של סדר מועד, אבל בכל אופן עדיף שיצא להיות ראש כולל.

חיזוק לשמירת השבת

בקהילת 'נחלת משה' היה תקופה שהיו כמה חולים, ומרן זיע"א אמר להגרב"צ לתקן שהציבור יקבלו שבת יותר מוקדם, ומאז קבלת שם הוא כחצי שעה קודם השבת. ובעצרת חיזוק שעשו אז סיפר הגרב"צ זצ"ל על אחד הקהילות החשובות בארה"ב, שהיה שם מגיפה שבנ"א צעירים הסתלקו מן העולם, וראשי הקהל באו למרן הגרא"ל שטיינמן צוק"ל לבקש עצה בדבר, אמר להם הגרא"ל תראו להגדיל את קדושת השבת בעירכם ולקבל השבת חצי שעה קודם השקיעה,

וכך עשו וקיבלו עליהם אנשי העיר להקדים את יום השבת ומאז פסקה המגיפה.

והביא שהדברים מפורשים! בפרי מגדים (סי רנ"ו סוף סק"א) "המוסיף מחול על הקודש - מוסיפים לו חיים". והוסיף הגרב"צ שכן החפץ חיים היה רגיל לומר לאנשים שהיו זקוקים לישועת ה', להקדים את כניסת השבת, שהרי השבת היא מקור הברכה ועי"ז שתקדימו את קדושת השבת תגדילו את ברכת ה' בביתכם.

בתקופת ממשלת הרשע היה חילול שבת גדול בא"י והגרב"צ פלמן זצ"ל שכאב לו מאוד את כאבה של השבת הביא את מה שכתב החפץ חיים, שכשיש פירצה בחילול שבת, העצה לזה להתחזק בלימוד הלכות שבת.

ולכן חשב על רעיון לכתוב מכתב חיזוק לשמירת שבת על ידי כך שכולם ילמדו הלכות שבת מידי שבת ושבתו. וניסח מכתב שבכל בית הכנסת ובכל ישיבה ילמדו מידי שבת ושבתו חצי שעה הלכות שבת.

וכשהציע את הדבר לפני רבינו הגרא"ל, אמר שאכן כך ראוי לעשות, אבל אין לנו כח בדורינו לתקן כאילו תקנות שבכל מקום ילמדו מידי שבת דוקא הלכ' שבת, ואמר לי לשנות את הנוסח של המכתב "שראוי שכל אחד ילמד מידי שבת בשבתו חצי שעה הלכות שבת".

השקפה התורנית

מרן זיע"א היה מעורה מאד בכל עניני הנחלת השקפה התורנית באמצעים שונים, מ"מ לא הביע זלזול בדעתן של אותם גדולים שסברו אחרת. ובתקופת הבחירות בתוך אגודת ישראל, [תשל"ז] הגרב"צ פלמן זצ"ל סלד מהמחלוקת שהיתה אז, ורצה להמנע מלבחור, ניגש למרן זיע"א להתייעץ, ענה לו מרן ואמר, כי ישנם שתי דעות בין גדולי ישראל בדרכי ההנהגה, ומנה את דרכו של מרן החזו"א והגרי"ז ועוד, ואח"כ מנה שמות של גדולים שסברו אחרת, ואמר כי מתפקידנו לחזק את דעתם של החזו"א והגרי"ז, ולכן צריך שתצביע ולא תמנע.

תמיד הגרב"צ פלמן זצ"ל היה אומר שהשיקול דעת של הרב שטיינמן הוא עמוק מאד מתוך מבט רחב ותמונה כוללת, עם ההשלכות לעתיד, לא מתוך ראייה מצומצמת לגופו של ההוה ותו לא. שח בנו הרה"ג רבי יוסף שליט"א: בעת שלמדתי בישיבה קטנה היה לי תורנות כל יום שישי להביא מביתו של רה"י רבינו הקדוש זיע"א יין בשביל הבדלה בישיבה, ופ"א שאלתי אותו בטעמו, ואמר: שבשחרית במי שבירך כל כלל ישראל בכל מקום שהם מברכים "וכל מי שנותנים יין לקידוש ולהבדלה", ויין לקידוש אני נותן למקום אחר, ולהבדלה אני נותן כאן לישיבה.

מתי שבאתי אליו ביום שישי, נתן לו גלויות (דואר אויר) לשים בתיבת דואר, ואמר לשים זאת רק אחרי שעה 12:30, שאז ודאי כבר לא יקחו זאת בערב שבת (הדואר עובד ביום ו' עד השעה 12:00), ולא יהיה בזה שום חשש חילול שבת.

*רבינו חנן אותנו שבחורים צריכים לעסוק ולעמול בתורה ורק תורה ורק תורה בלי שום עסק אחר. פ"א רעשה הארץ סביב החוק 'מיהו יהודי', והרב שך יצא נגדו בכל עוז.

אחד הבחורים המוכשרים בישיבה סיגנן מכתב נגד החוג הידוע שעמד מאחורי החוק, והחתים על זה כמה רבנים, ומאחר שידע דעתו הנחרצת של רבינו בנושא, ביקש מרבינו שיצרף חתימתו על זה. רבינו שלא כדרכו, התחיל לצעוק עליי, מה זה נוגע אליך, מי ביקש זאת ממה, תשב ותלמד.

וכך חנן אותנו, שאין שום ערך וחשיבות בעולם, חוץ מלהבין עוד תוס'. ואין דבר שנוגע לתלמידים חוץ מלימוד התורה. כי הם חיינו ועל זה נמית נפשינו, וחוף מזה אין כלום. וכך שימש דוגמא חיה לבחורים.

*פ"א בעת שלמדנו בישיבה קטנה שאל אותי ואם אחי אם אבא לומד איתכם, אמרתי לו שאאמרו"ר לומד איתנו פעמים בשבוע. נהנה רבינו ואמר, שצריך לדעת שכל אבא שיכול צריך ילמוד עם בנו אפילו שהוא בישיבה, ויש הורים שחושבים שמעת שנכנסים לישיבה פטורים מהמצות (ושננתם לבנו, ומצות חינוך).

משיעורי הגרב"צ פלמן זצ"ל - הל' קידוש

אכילת אורז לקידוש במקום סעודה

דעת השו"ע שיוצאים ידי קידוש במקום סעודה גם במיני תרגימא מה' מינים, וביאר הגר"א (שם) דהיינו משום שלענין קידוש במקום סעודה אין צריך שיאכל דוקא סעודת שבת, אלא צריך שיאכל דבר שסעיד וכיון שגם הם סועדים גמי בזה, והוסיף דכיון שמבואר בברכות (דף ל"ה ע"ב) דחמרא סעיד ומשמח, א"כ גם יין חשיב כקביעות סעודה.

ולפי' יש לדון אם גם באורז יוצא ידי קידוש במקום סעודה, דאף שמבכר עליו בורא מיני מזונות וא"כ לכאורה לא גרע משאר מיני תרגימא מה' מינים, מ"מ צ"ע אם הוא סעיד וחשיב סעודה לענין קידוש במקום סעודה.

והנה ברא"ש (ברכות כ"ד מברכין ס' ח') כתב שהטעם שמבכרים על אורז בורא מיני מזונות אף על פי שאינו מן ז' המינים, כיון שזה נקרא מזון כי הוא משיב וסועד הלב, ומבואר בדבריו דאורז הוא גם סועד את הלב, וכן הוא במשנה ברורה (ס' ר"ח ס"ק כ"ח) שביאר דהטעם שמבכרים על אורז בורא מיני מזונות דפת שלו או תבשילו משיב וסועד הלב כמו מה' מיני דגן, ולפי' נראה שכשם שיוצאים ביין ידי קידוש במקום סעודה כיון שהיין סעיד, כך גם באורז יוצא ידי קידוש במקום סעודה כיון שהוא סועד משיב. ולפי זה יכולים בני ספרד שנוהגים לאכול קטניות בפסח לעשות קידוש בשבת חוה"מ פסח, ולצאת ידי קידוש במקום סעודה באכילת אורז.

וכן שמעתי מהגרא"ל שטיינמן זצ"ל דלכאורה מה"ט היה ראוי לצאת קידוש במקום סעודה באורז, אך אמר שאין מנהג העולם כן, וצ"ע לדינא.

אם מזונות שטפלים לדבר אחר מהני לקידוש

במקום סעודה

ויש להסתפק באוכל דג מלוח עם מזונות, באופן שהמזונות טפלים לדג מלוח, דינא הוא שמבכר עליו שהכל כיון שאצלו הדג מלוח הוא העיקר, והמזונות שהם טפלים אינו צריך לכרך עליהם.

ויש לעיין האם יצא בכזה"ג ידי חובת קידוש במקום סעודה, דהרי ביאר הרשב"ם (פסחים דף ק' ע"ב) דילפינן לדין קידוש במקום סעודה מדכתב וקראת לשבת עונג, במקום שאתה קורא לשבת כלומר קרייה דקידוש שם תהא עונג, וכאן העונג והסעודה היה הדג מלוח ואילו המזונות הם טפלים אליו, וא"כ לא היה קידוש במקום סעודה.

אכן לפי דברי הגר"א שכלפי דין קידוש במקום סעודה בעיני שהסעודה תהיה סועדת את הלב, ולפיכך גם יין חשיב קידוש במקום סעודה, מסתבר שגם הכא אע"פ שעיקר הסעודה היא הדג מלוח מ"מ אכילה זו סועדת מכיון שנכלל בה גם אכילת מזונות, ולכן יוצאים בזה קידוש במקום סעודה, וכן נקט הגרא"ל שטיינמן זצ"ל.

בדין קידוש קודם תפילת שחרית, ואם יכול

להוציא את חבירו שכבר התפלל

בדין טעימה קודם תפילת שחרית, הנה הטור בס' פ"ט סע' ג' הביא פלוגתא דרבנן ואתא אי שרי בשבת לשתות מים קודם תפילת שחרית, וז"ל, ואסור לו להתעסק בצרכיו או לילך לדרך עד שיתפלל, ולא לאכול ולא לשתות, ואם עשה כן עליו הכתוב אומר ואתה השלכת אחרי גויך, ואל תתיר גויך אלא גויך, אחר שנתגאה זה מקבל עליו על מלכות שמים, וכתב אבי העזרי שמותר לשתות מים דלא שייך בהו גאווה, ודוקא בחול, אבל בשבת ויו"ט כתב דאסור משום הקידוש, ואדוני אבי הרא"ש היה שותה מים בשבת בבוקר קודם תפילה, שאין הקידוש אוסרו כיון שעדיין לא הגיע זמנו, ע"כ. וכ"כ הטור בהלכות שבת ס' רפ"ט, וז"ל, וראיתי לאדוני אבי הרא"ש ז"ל שהיה שותה מים בבוקר קודם תפילה, שכיון "שלא חל עליו עדיין חובת קידוש עד לאחר תפילה" אינו אוסרו מלטעום, ומשום ואותי השלכת אחרי גויך ליכא, דבמים ליכא גאווה, ע"כ.

ועיין בבית יוסף בס' פ"ט שכתב דדעת הרא"ש נראה עיקר, וכל שכן שיש פוסקים (רמב"ם פרק כ"ט הלכה ה') שמתירים לשתות מים פוסקים קידוש, כמו שיתבאר בס' רע"א. וכ"פ השו"ע בס' רפ"ט סע' א', וז"ל, וגם זה הקידוש צריך שיהיה במקום סעודה, ושלא יטעום קודם

לו כלום כמו בקידוש הלילה, ומיהו לשתות מים בבוקר קודם תפילה מותר, מפני "שעדיין לא חל עליו חובת קידוש", ע"כ. [ושמעתי ממרן הקהלות יעקב זצ"ל שאמר שבזמננו מותר לשתות קודם התפילה גם תה עם סוכר כיון שהמים אין בזה גאווה וכן הורה הגר"ש זצ"ל]. והנה בלשון השו"ע מבואר שההיתר לשתות מים הוא מכיון שלא חל עליו חובת קידוש, מיהו היינו רק קודם תפילת שחרית אבל אחר תפילת שחרית אע"פ שהוא קודם קריאת התורה ומוסף, אסור לשתות אפילו מים וכמו שכתב המשנה ברורה (ס' רפ"ו סק"ז) דלאחר תפילת שחרית יכבד נתחייב בקידוש ואסור לאכול ולשתות מקודם.

ויש לדון אם יכול אחד שעדיין לא התפלל להוציא ידי חובת קידוש בברכת בורא פרי הגפן מדין ערבות אחד שכבר התפלל, [והיינו באופן שמוציאו רק בברכת הגפן, והשני שותה את היין, שבוה מה שיכול להוציא בברכת הגפן הוא רק מדין ערבות]. ובפשוטו לפי המבואר בשו"ע שקודם התפילה עדיין לא חלה עליו חובת קידוש א"כ זה שעדיין לא התפלל חשיב אינו בר חיובא במצוות קידוש, וא"כ אינו יכול להוציא את זה שכבר התפלל במצוות קידוש. ורמי לחרש המדבר ואינו שומע שאינו יכול להוציא אחרים בתקיעת שופר (כמבואר בס' תקפ"ט סע' ב'), משום שאינו יכול לקיים בעצמו לפיכך חשיב כאינו בר חיובא, וכמו בן עיר שאינו יכול להוציא בן כרך בט"ו אף בדיעבד (כמש"כ המ"ב ס' תרפ"ח סק"ח).

והנה בשו"ע (ס' קפ"ט סע' ב') מבואר שאם גדול אכל פת פחות מכדי שביעה, כיון שחייב בברכת המזון מדרבנן, אפילו קטן יכול להוציאו ידי חובת ברכת המזון, וכתב המגן אברהם (שם סק"ג) בשם הראשונים שגם אם הקטן אכל פחות מכדי שביעה יכול להוציאו ידי חובתו, ואע"פ שהגדול מחויב בברכה מ"מ מחמת חד דרבנן, ואילו הקטן מחויב רק מחמת תרי דרבנן, [כיון שגם כל עיקר חובתו במצוות הוא מדרבנן], מ"מ יכול להוציאו ידי חובה, ובמג"א (בס' תרפ"ט סק"ד) הביא מדברי הרא"ם שביאר דהיינו משום שיכול הקטן לאכול כדי שביעה ולהביא את עצמו לידי חיוב דחד דרבנן.

ובגמרא ברכות (דף מ"ח ע"א) לגבי מעשה דשמעון בן שטח, מבואר, שאם היה אוכל כזית פת היה יכול להוציא בברכת המזון את ינאי המלך וגם את המלכה. ומבואר בדברי הגמרא שאע"פ שהם אכלו כדי שביעה, מ"מ אם שמעון בן שטח היה אוכל כזית היה יכול להוציאם, ואע"פ שהם מחויבים בברכה מ"מ מדאורייתא ואילו שמעון בן שטח מחויב מדרבנן. ויש לכאור לפי דברי הרא"ם דכיון שהיה בידו של שמעון בן שטח לאכול כדי שביעה ולהתחייב מדאורייתא לפיכך היה יכול להוציאם ידי חובתם.

ובשו"ת רעק"א (קמא ס' ז') ביאר את יסוד דברי הרא"ם, דהנה חלוק הוא ערבות בחיוב בהמ"ז לערבות בשאר מצוות, ובכל המצוות כגון בקידוש והכרלה החיוב מוטל עליו מצד עצמו ואין לו מקום להפטר ממנו, אלא שכבר קיים חיובו ויצא, ובזה כיון שהוא נקרא בר חיובא יכול להוציא את חברו מדין ערבות. אבל בברכה מ"ז כל זמן שלא אכל אינו בר חיובא כלל, דהיינו אינו מחויב לאכול כדי שביעה ולהביא את עצמו לידי חיוב, וא"כ צ"ע היאך יוכל להוציא אחרים ידי חובתם מדין ערבות, ולזה הוצרך הרא"ם לבאר דכיון שיכול לאכול כדי שביעה ולהתחייב בברכה מ"ז חשיב בר חיובא.

ועכ"פ מבואר שגם באופן שאינו בר חיובא, מ"מ אם בידו להתחייב הוי בר חיובא ויכול להוציא אחרים מדין ערבות. ולפי' י"ל גם בנידון דידן, דכיון שבידו להתפלל ולהתחייב בקידוש, שפיר הוי בר חיובא ויכול להוציא את חברו מדין ערבות אע"פ שאינו מחויב בקידוש כיון שעדיין לא התפלל.

וכשהצעת את הדברים קמיה הגרא"ל שטיינמן זצ"ל הסכים לזה, והוסיף שאפשר עוד, דאע"פ שלשון השו"ע שקודם התפילה לא חל עליו חובת קידוש משום שעדיין אינו זמן הסעודה, מ"מ אין כוונתו שאינו בר חיובא, אלא שלענין שתיתי מים קודם התפילה קאמר שיכול לשתות כיון שלא הגיע זמן הסעודה ועדיין אינו מחויב לקדש, אבל שפיר חשיב בר חיובא, שיכול להוציא אחרים בקידוש. והביא לסייע לטעמו דז"ל, ראשון מה שעבר וקידש קודם התפילה נימא דאחר התפילה צריך לחזור ולקדש, כיון שמה שקידש קודם התפילה לא עלה לו משום שלא היה בר חיובא, דוראי מסתבר שיצא ואינו מחויב לחזור

ולקדש. והיינו משום שדין קידוש חלה עליו כבר מעלות השחר ולא שייכא לתפילה, אלא שחובת קידוש ליכא עד לאחר שהתפלל כיון דצ"ל קידוש במקום סעודה, ואינו יכול לסעוד עד אחר שהתפלל לפיכך הדין קידוש בזה אינו אוסרו מלטעום, עכ"ד הגרא"ל.

וכן נראה מסבירא דחובת קידוש חל עליו מעלות השחר אף קודם שיתפלל (ואף שאינו יכול לשתות מ"מ הא יכול לצאת מאחר אף בלא שתייה כדמבואר בס' רע"ג סע' ו'), ומה שאינו יכול לסעוד אין מפיקע ממנו דין קידוש כדמבואר במשנה ברורה (שם ס"ק י"ט, ובשעה"צ סק"כ) שכתב שאף מי שאינו חייב בסעודה (כגון אם הוא נהנה ממה שמתענה) מ"מ חייב בקידוש, אלא שהוא אנוס מלקיים המצוה לפי שאין קידוש אלא במקום סעודה, וא"כ כ"ש קודם תפילת שחרית שהוא מחויב בסעודה, אלא שאסור לו לאכול מחמת הדין תפילה, דמיקרי שפיר בר חיובא ויכול להוציא חבירו מדין ערבות.

בדין קידש על דעת שהוא יין ונמצא מים

המגן אברהם (ס' רע"א ס"ק ל"ב) כתב שאם קידש על דעת שזה יין ונמצא שהוא מים או שער צריך לחזור לקדש, (ובשחרית בדיעבד יכול לסמוך על הפת עי"ש), והוסיף המג"א דאם היה דעתו לשתות גם מיין אחר אינו צריך לכרך שוב בורא פרי הגפן כיון שהיה דעתו גם על יין זה, עי"ש.

ומבואר שאם קידש על הכוס וסבר שהמשקה שבתוך הכוס הוא יין, ובסוף נמצא שהוא חומץ או מים, לא יצא ידי חובת קידוש, שמצוות קידוש היא לקדש על היין ולמעשה לא קידש כאן על היין. ולכן צריך לחזור שוב ולקדש על היין, וברכת הקידוש שביקר מתחילה על החומץ היתה ברכה לבטלה, וצריך לחזור ולברך ברכת הקידוש. אבל בברכת בורא פרי הגפן הדבר תלוי, אם בשעת הקידוש כאשר בירך בורא פרי הגפן, לא היה בדעתו לשתות עוד יין, אלא רק את היין שבתוך הכוס של הקידוש, הרי עכשיו כשמוזג כוס יין חדשה צריך לחזור ולברך עליה גם בורא פרי הגפן, שברכת בורא פרי הגפן שביקר בתחילה אינה פוטרת את היין הזה. וממילא כשחוזר ומקדש שנית, הוא מבכר שתי ברכות, ברכת הגפן וברכת הקידוש. אבל אם בשעה שביקר הגפן היה בדעתו לשתות עוד יין בסעודה, הרי כיון שלא הסיח עכשיו את דעתו מברכת בורא פרי הגפן, ממילא מועלת הברכה הזו לפטור את היין החדש שעכשיו מקדש עליו. ולכן יברך רק ברכת קידוש ואין צריך לשוב ולברך גם ברכת הגפן, שזה נפטר בברכת הגפן שביקר על הכוס הראשון (שנמצא בסוף חומץ).

ויש לדון באדם שקידש בשחרית וביקר הגפן על דעת שהוא יין ונמצא שאינו יין, אולם היה דעתו גם לשתות מיין אחר שבוה הדין הוא שאינו צריך לחזור ולשתות. ויש להסתפק אם עתה כשישתה מן היין האחר יתקיים דין קידוש על היין, כיון שברכת הגפן הייתה גם על יין זה, אך מאידך אפשר שכיון שמה ששותה את היין הזה אינו מדין ברכת הגפן דקידוש אלא מחמת שיצא בברכה זו על כל שתיית היין, א"כ אינו יכול לצאת בזה ידי קידוש דאינו ברכת הגפן דקידוש. או אפשר דיכול לשוב ולברך שוב בורא פרי הגפן מדין קידוש שבו (אף דיצא כבר ברכת הנהנין על היין).

ולמעשה הגרא"ל שטיינמן זצ"ל אמר, שימוזג כוס אחר של יין וישתה את זה בלא לומר כלום, ויציא בזה ידי חובת קידוש אע"פ שאינו מבכר עליו ברכת הגפן. וזהו חיידוש שאפשר לצאת ידי חובת קידוש של יום, כאשר לוקחים כוס יין לבד, שהחפצא של הקידוש בשחרית הוא עצם כוס היין, וממילא כאשר יצא ידי חובת הגפן ואינו יכול לשוב ולברכה, יכול לקחת כוס יין לבד ויציא בזה ידי חובת קידוש.

וראיתי מביאים שכן נקט גם הגר"ש אויערבך זצ"ל, [וראה באריכות בהליכות שלמה פסח] אולם הקהלות יעקב זצ"ל נקט דכיון שאינו אומר נוסח של קידוש אין זה כלום. עוד ראיתי לדון במי ששכח לקדש בשחרית והתחיל את סעודתו ובצע על הפת, ובתוך סעודתו טעם קצת יין, ועתה נזכר שלא קידש, האם יכול לשתות עתה עוד כוס יין בלא ברכה ולצאת בזה ידי חובת קידוש, ומובא שהק"י זצ"ל נקט דשתיית יין בלא הברכה של ברכת הגפן אינה כלום ואינו יוצא בנק ידי קידוש.

אולם הגר"ש זצ"ל אויערבך זצ"ל נקט דכיון שכבר בירך על היין שפיר יכול לשתות עוד כוס יין ולצאת בזה ידי חובת קידוש, והגה"צ רבי וועלוול אידלמן זצ"ל אמר שבכה"ג יקח יין חדש שמבכרין על זה הטוב והמיטיב ועליו יקדש.

להערת והוספות על הנכתב בגיליון נא לפנות למייל 0527680034@okmail.co.il או בפקס 0722164414 ולציין עבור מערכת כאיל תערוג

ניתן לתרום לגיליון מכל עמדות נדרים פלוס פרוס הרחיב הארץ באמצעות לחצן קופות נוספות. בחיפוש יש להקיש כאיל תערוג.

כמו"כ ניתן לתרום דרך המערכת הטלפונית הממוחשבת 24 שעות ביממה, בחיוב לטל' 037630585 שלווחה 198

הגליון מוקדש לרפואת:

הרב יפת בן הנח
בתושח"יגליון קנ"ז, פ' בשלח
י"א שבט ה'תשע"ח
רמת - השרון

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול רבי יעקב אלכסטיין זוקללה"ה

מאורעות השנה. ויש צורך לדעת מתי מתחילה שנה זו, השנה החדשה לעניין זה. **בדומה לכך**, גם פרי העץ חייב במעשר, וכל מעשר שייך בשנה אחרת. כמו כן, אין מעשרים מפירות של שנה זו על פירות של שנה אחרת. הדבר החותך וקובע לגבי שייכות העץ לכל שנה היא החנטה, מתי הפרי חנט. אם הוא חנט לפני ט"ו בשבט ממילא זהו פרי של שנה שעברה עם כל הדינים הקשורים לכך. לכל שנה דינים אחרים. וזהו תאריך הלכתי הנוגע לדינים השונים החלים על פירות האילן.

לעתים, עקב בישול שהיו נוהגים לעשות ליד הבתים, והיו מניחים דוד בשר על גבי עצים וכשניצוץ אחד עף לגג מיד נשרף הכל. בשריפה שהיתה בכריסק נשרפו ארבע מאות בתים יחד. [והמעשה הידוע שהיה עם המהר"י בן לב שזעק 'שומו שמים' על פגיעה בכבוד התורה, והקפיד על בזוי התורה ושריפה שהחלה בחנות אחת, התפשטה ונהרגו שם שלוש מאות איש בשריפת הענק].

תפילות, צומות, סיגופים ולימוד תורה

אם כן, ביקשו מר' אליהו שיתפלל עליהם. הוא אמר להם שיחבר עבורם תפילה שאותה יאמרו בתוך 'שמע קולנו'. שבעיר שחוששים שם משריפות יאמרו את התפילה. את התפילה לקח זמן להכין. הוא הזמין עשרה חברים יראי שמיים ואמר שיצומו שלשה ימים או יותר, בסוף הימים הללו יתענו [עוד], יתבודדו ויעסקו בתורה כל היום ובסוף התענית נחבר את התפילה ונרשום אותה על פתק.

כדי שתפילה תעלה, צריך לדעת את השפה של השמיים

וכך עשו הכנות גדולות ותעניות, בסוף התהליך רשם את התפילה על פתק. שם היה כתוב: "יה"ר מלפניך יא"א שלא יהיו שריפות בבתי ישראל". שאלו אותו בתמיהה, הרי כל ילד שידוע לדבר עברית טוב יכול לחבר מילים כ"כ פשוטות. הוא ענה להם, אתם חושבים שבמילים הללו יש רק פשט? בפשט ישנן גם כוונות. התפילה עולה לשמיים וכדי שתעלה לשמיים צריך לדעת את השפה של השמיים. כל מילה ומילה צריך לספור. את האותיות והמילים צריך למנות. וכדי שתהיה יכולת לדעת ולצרף כוונות שהתפילה תעלה למעלה, צריך להיות בשביל כך בדרגה רוחנית גבוהה ומובדלות מהעולם הזה, צריך פחות להרגיש את הגוף. כך, אמר להם, חיברנו את התפילה.

אינני יודע כמה צומות צם מחבר 'תפילה הנוטע' לפני שחיבר אותה.

התקרבות להשם. רק ע"י עסק התוה"ק ולא ע"י קונצים

ואם ישנו איזה שהוא זמן שמתאים לקבוע שהציבור יערכו בו נטיעות בכל שנה ושנה, הרי זה חמשה עשר באב דוקא. הרמ"א פוסק להלכה שהנוטע לפני ט"ו באב עץ פרי, כבר מ-א' תשרי עץ זה הנו בשנה השניה שלו לשנות עורלה (מתוך ג' השנים). וזו ההלכה, שיש צורך בשבועיים לקליטת השתיל עם שורשיו בקרקע, ובנוסף לכך עוד שלושים יום, חודש שלם, ובא' בתשרי מתחילה שנה חדשה. ולכן מתאים יותר שבט"ו באב ינטעו נטיעות חדשות, אבל ט"ו בשבט איננו תאריך מתאים לעניין הנטיעות.

לא כל אחד ראוי לחבר תפילות נשגבות **אותו אחד** שהראה לי את ההזמנה ל'טקס הנטיעות', הראה לי בהזמנה העתקה של 'תפילת הנוטע'. אולי חשבו שבדומה לתפילה שלפני נטילת לולב, או התפילה שנאמרת לכבוד האושפיזין בסוכה, התפילה לפני התשל"ך וכו' אז יש גם את 'תפילת הנוטע', אותה חיבר הרב... וזו ליצנות, אנשים כמו השל"ה הקדוש חיברו תפילות, אנשי כנסת הגדולה חיברו תפילות. לחבר תפילה לנוטע?

חיבור תפילה מיוחדת כרוך בהכנות נשגבות

כדי להבין עד כמה דקדקו בחיבור כל תפילה נביא מעשה. בדור שלפנינו, לפני כמאה וחמישים שנה חי הרב אליהו מהעיר קאליש. ידוע היה שכשהיו מבקשים על החולה עם תפילות שחיבר, היה החולה מתרפא. קראתי בספר 'תולדות אליהו' שבאו אליו בעקבות צרה גדולה שהתחוללה באוקראינה. בכל קיץ היו מאבדות אלפי משפחות את קורת הגג שלהן, ביתם היה נשרף והמשפחות היו

ט"ו בשבט

יום הלכתי ולא יום נטיעות

ח"ב של שיחת שו"ב'ים בעמ' ב'
אין שום עניין לנטוע נטיעות בט"ו בשבט

מחר חל חמשה עשר בשבט^א, ראש השנה לאילנות. בבתי ספר רבים עורכים נטיעות, שותלים שתילים. הראה לי אדם אחד הזמנה שקיבל לטקס נטיעות לכבוד ט"ו בשבט שמשותפים בו הרבנים הראשיים. עסקנים ציבוריים גוררים את הרבנים הראשיים לטעות זו בחשבם שיש עניין בט"ו בשבט לנטיעת עצים. יש לדעת את האמת שאין שום עניין לשתול עצים ביום זה, יום חמשה עשר בשבט.

הנוטע הראשון בט"ו בשבט

את 'טקס הנטיעה' המוזכר בהזמנה שהראה לי אותו אחד, עורכים במושב כלשהו, לזכרו של האדם שהחל לפני כמאה שנה בעניין הנטיעות. הוא היה הנוטע הראשון בט"ו בשבט בארץ ישראל, זאת אומרת (שאם הוא היה הראשון) שעד שהוא החל בכך לא עסקו בכך מעולם...

ט"ו בשבט הוא יום לעניין הלכה בלבד

יש לדעת שחמשה עשר בשבט הנו יום בעל אופי הלכתי, הוא ראש השנה לאילנות וענינו תחילת שנה חדשה ששייך בה קיום מצוות מן התורה. לא ראש שנה המציין שנה של תאריכים גרידא, אלא בדומה לא' באלול שהוא ראש השנה למעשר בהמה, שאז מעשרים את הכבשים הנולדים לאחר א' אלול ברפת מיוחדת כדי שלא יתערבו עם הכבשים שנולדו לפני א' אלול. יען כי מעשר בהמה מתעשר בכל שנה בנפרד על הכבשים שנולדו

^א חלק משיעור שנמסר בכולל 'הוד צבי' י"ד שבט תשע"ד

שהקב"ה הוא הכל יכול, הוא המלך שלנו הוא מנהיג אותנו, כך אנחנו צריכים להתחזק מאוד באמונה, לצפות לישועות, והאמונה היא שאנחנו מאמינים שהקב"ה יחיד, וכל התורה המסורה בידינו, ניתנה למשה רבינו, התורה לא תהיה מוחלפת, והחוקים של התורה הם החוקים הצודקים של עם ישראל. ואם יש בני אדם שעושים חוקים, עושים בתי משפט, זה דבר שהקב"ה שונא!

ובין אדם לחבירו צריך לנהוג רק לפי חוקי התורה, אם בחוקי התורה [קורה] מפסידים את הכל, אז זה שווה כמו כל מצוה שבני אדם מפסידים [בגללה]. אמנם היצר הרע חזק מאוד, ר' ישראל סלנטר שאל קושיה, הוא רואה קצב שמוכר בשר, ושואל שאלה על פרה, והפרה שמינה, שווה הרבה כסף, הרב פוסק שהיא טריפה, - את הפרה הזו זורקים לכלבים, והוא מקבל את הפסק של הרב בשמחה. אבל אם בא בסכסוך עם שכן או עם שותף בעסק, והרב פוסק שמפסיד את כל הכסף, הוא לא משלים, מגיש ערעור, ולפעמים אף הוא כועס על הרב. הרי אם לפי התורה צריך להפסיד אז מוכנים להפסיד.

אלא מה, בפרה, [נבלת] הפרה הולכת לכלבים, אבל שאת הכסף 'שלי' חברי ירוויח?? יש קינאת איש מרעהו. את זה אמר שלמה המלך: **וְרֵאִיתִי אִנִּי אֶת כָּל עֹשֶׂל וְאֶת כָּל בְּשָׂרֹן הַפֶּעֶשֶׁת כִּי הִיא קִנְאֵת אִישׁ מֵרֵעֵהוּ נִם הִיא הִבֵּל וְרֵעוּת רֹחַ**, כלומר ראיתי אחד מהדברים הרעים בעולם הזה, בין אדם לחבירו, אדם לא רגוע, כשזה שני בני אדם אז הוא חושב אני צריך להיות הצודק והמרויח, אבל כשפוסקים לו להפסיד, אז עצם הנזק של הכסף שהולך לכלבים - לא כואב לו הלב, רק כואב לו הלב למה הוא מרויח ולא אני. זו פסיכולוגיה.

אדם צריך להרגיל את עצמו - "ואהבת לרעך כמוך", כולנו יהודים, כולנו בני איש אחד, כולם בנים של אברהם אבינו.

כשדוד המלך נרדף משאול, הוא התפלל "הושעני" האויב רודף אותי, ובכן הוא לא ביקש שהרודפים ימותו, כי כאשר הרודפים היו יהודים לא ביקש על מפלה. רק כשהגויים היו רודפים, היה מתפלל שיהרגו ויקבלו עונש. אבל ליהודי לא מבקש רעה, אפילו אם יש אחד שאני סובל ממנו הרבה.

יהי רצון שההתעוררות הזאת שהקב"ה עוזר לנו להתעורר לחזק בלבנו את האמונה (כי השכל של בני אדם הוא קטן מאוד, ואנחנו נמצאים בידי הקדוש ברוך הוא), זכות זאת תציל אותנו, כל יושבי ארץ-ישראל, ונזכה באמת לשמירה גדולה. לא ינום ולא ישן שומר ישראל...

חס' ושלום'. יש בגמרא² סיפור מימי שמואל. אביו של שמואל עסק בפדין שבויים, והביאו לעירו בכל שביות, הגויים היו חוטפים בנות בשבי כדי להרוויח כסף מהיהודים, כסף של פדין שבויים. פדו שתי בנות, והאבא של שמואל שם שומר יהודי שישמור עליהן, שלא יאנסו אותן בינתיים עד שניהלו את המשא ומתן לתת את הכסף, כיון ששבוייה שנאנסה ע"י גוי אסורה לכהן, וכדי שיהיו כשירות ולא יפסלו לכהן, שמרו עליהן.

שאל שמואל את אביו, אבא, מי שמר עליהן בינתיים כשהיו במחנה שלהם [של הגויים], כלומר מה התועלת בשמירה? ענה לו אביו, האם היית אומר כך גם על הבנות שלך? על הבנות שלך ודאי היית שומר, וכי בשביל שאינן הבנות שלך, סתם יהודיות לא מוכרות [לא נשמור עליהן?] כך אמר לו. אומרת הגמרא 'כשגגה יוצאה מפי השליט' - אבוא דשמואל היה צדיק ולכן מילה שלו עושה רושם, לאחר זמן קצר נחטפו שתי בנותיו של שמואל, ונהיו שביות. כי הוא אמר לו אילו היו בנות שלך גם היית אומר כך? אולי אם היה אומר 'אילו חס' ושלום' היה קורה, לא היה יוצא [שישבו בנותיו של שמואל]. אבל הוא לא נזהר בדיבור ואמר אילו הבנות שלך, אז נישבו הבנות שלו. ומסופר שם איך שבסוף שחררו אותן.

עוד מסופר בגמרא¹ שהפקידו כספי יתומים, השקיעו את הכסף בעסקא, ונתנו לאמימר, וסמכו עליו שהוא צדיק והוא ישמור את הכסף ויחזיר ליתומים כשיגדלו כפי חלקם. ורב אשי שאל את בנו הצדיק של אמימר - כיצד נותנים לו לשמור בלי עדים ובלי שטר, מה יקרה אם הוא יפטר מהעולם וישאר הכסף אצל היורשים, ולפי ההלכה הם יכולים לומר שזו ירושה שלנו [ויגבנו את כל הסכום]. מי אומר שהם יחזירו ליתומים? לכן אמר שאסור לעשות כך, ואפילו אצל אדם צדיק צריך הכל להיות כתוב. ומיד אחרי שרב אשי אמר זאת נפטר אמימר, משום שרב אשי הוציא מפיו מה יקרה אם יפטר. לומדים מכאן עד כמה שצריך להזהר בדיבור. אל תפתח פה לשטן. כל אלו דברים השייכים לשמירת הדיבור

כיצד להוסיף זכויות לעם ישראל
חשוב מאוד להוסיף זכויות, למשקל הזכויות הכללי של כל עם ישראל, בפרט ליושבי ארץ ישראל. שנמצאים בסכנה. הסכנה קיימת כבר שנים רבות. וכמו שבמצרים 'ויאמן העם' - בזכות האמונה נגאלו ממצרים, בזכות האמונה

אנו יודעים שבדורנו אין אנו בדרגה כזו. יש החושבים שהם עושים רצון ה' ומתקבלים לקב"ה ע"י שיקדישו זמן רב לכל מיני נסיעות למקומות הקדושים, יעשו ייחודים ויעזבו את לימוד הגמרא וזו טעות. אנחנו יודעים שהקרבן האמיתי לקב"ה היא על ידי לימוד הגמרא, לימוד רש"י ותוספות, לימוד השולחן ערוך. פסק הלכה עם המשנה ברורה, רעק"א, ע"י כל אלה אנו מתקבלים לקב"ה. זו עבודת ה' שלנו ולא דברים אחרים.

ודאי שדבר טוב הוא לכתוב מכתב לצדיק ולבקש שיתפלל בעדי, אבל האדם עצמו צריך לעסוק בעבודת ה' השלימה ע"י הדבקות בלימוד התורה ובזה נזכה שנעבור את חבלי המשיה הקשים שיש לנו כעת. ושנזכה לאור הגדול אמן ואמן.

שובבי"ם

פגם הדיבור ותיקונו

ח"ב

כשאנחנו מדברים על הנושא של שמירת הלשון, חשוב מאוד, שכל אחד יקבע לעצמו לימוד בעניינים הללו, מה מותר לדבר ואיך לדבר.

דיבור מוסיף על ערך המצווה

עוד דבר חשוב להיזהר בדיבור, החפץ חיים כותב בשם השל"ה שדיבור משפיע מאוד - כשמכניסים לכבוד שבת ואומרים לכבוד שבת, על כל דבר שעושים - לובשים בגד, עושים תבשיל, קונים לכבוד שבת, בכל דבר ודבר הדיבור מוסיף על ערך המצווה.

כתוב במדרש, שהנשים שהכינו את הדברים למשכן על כל חוט וחוט שארגו ושטוו את העצים אמרו לשם קדושת המשכן. האומנים, על כל דפיקה בפטיש אמרו לשם הקדושה... ובכך יצא המשכן הקדוש להשראת השכינה. כל פעולה עשו לשם הקדושה הזאת. כתוב בספרים, שלכן טוב שאומרים לפני שהולכים לאכול - 'אני הולך לאכול כדי שיהיה לי כח לעשות מצוות, לעבוד את השם'.

כשגגה שיוצא מלפני השליט

מצד שני, על דיבור שאדם פולט מהפה - אל תפתח פה לשטן. לכן נוהגים שכשמדברים על דבר לא טוב אומרים 'בר מינך'. או שאומרים

¹ כתובות כג ע"א
² בבא מציעא ס"ח

דברי אמרת

מאמרי היוזק השקפה והדרכה
מזקו המשיגים

מרן רבי דב יפה זצוק"ל

גיליון מס' 74 ■ בשלח

השגחת ה' על פרנסתם של המוסרים עצמם ללימוד התורה

לומדי התורה ללא שיצטרכו לעסוק לפרנסתם, כי מי שמוסר את עצמו לעסק התורה הקדושה הוא מכניס את עצמו בזה לצבאו של המלך, והוא קונה בכך זכות לקבל את כל צרכיו מאוצר המלוכה בתורת חייל בצבא המלך, ומשום כך הוא פטור מלהשתדל בעיסוק בצרכי פרנסתו.

חידושו של ה'משך חכמה'

תוספת נכבדה מצאנו בדברי ה'משך חכמה'. ובהקדם: לכאורה יש להעיר, מדוע לאחר שכתבה התורה להניח מן למשמרת לדורות "למען יראו את הלחם אשר האכלתי אתכם במדבר" - הוצרכה התורה להוסיף: "בהוציא אותם מארץ מצרים", שזה דבר הידוע ומובן מאליה? מבאר ה'משך חכמה', שהכתוב מלמדנו בזה שכל נחשוב שההשגחה הפרטית לפרנסה באופן ניסי מובטחת רק למי שכבר דבוק בדרכי ה' ומנהיג עצמו בדרך בלתי טבעית, שרק לו לבדו יש רשות להשליך על ה' יהבו, אבל כל זמן שלא הגיע לדרגה זו, אינו רשאי לסמוך על הנהגה והשגחה ניסית - לכן אמר הכתוב, בא וראה, אימתי האכלתי מן לישראל, כלום לאחר שנתתי להם תורה? הלא תיכף בהוציא אותם ממצרים האכלתי אתכם את המן!

מסיים ה'משך - חכמה': "לכן כל איש אשר ידבנו לבו לקבל עליו עול דרכי ה' ותורתו, בל ידאג מאין יבוא עזרו, כי אף אם לא הסיח עדיין מלבבו כל עניני העוה"ז ולא הורגל בתורה, רק מטרת לבבו גלי להיועד תעלומה [הקב"ה] כי כוונתו להתאמץ במעוז התורה, יחלצהו ה' ולא יעזבו ויזמין פרנסתו מקודש".

ישנם אנשים ששואלים: אם כולם יעסקו אך ורק בלימוד תורה, מי ידאג לקיומו של העולם? מי יזרע את התבואה, ומי יקצור? טענתם מופרכת גם מצד עצמה, שהרי גם לשיטתם, אם כולם ילמדו רפואה או הנדסה, מי ידאג לקיומו של העולם? אך התשובה האמיתית היא, שאם כולם ילמדו תורה, ירד מן מהשמיים, כפי שהיה אצל דור המדבר.

דברי מרן הגרא"ל זצוק"ל על הנהגת הקב"ה בדורנו

מרן ראש הישיבה הגאון ר' אהרן לייב שטיינמן זצוק"ל, שמסור בכל נפשו למענם של אברכי הכוללים הממיתים עצמם על התורה, מרבה לומר שרואים בחוש גם בתקופתנו, שכלפי אברכים יש הנהגה ניסית שלא כדרך הטבע, הן ביחס לפרנסתם, והן ביחס לחיתונן הילדים. הקב"ה מנהיג את האברכים בהנהגה מיוחדת, שאינה נחלתם של כאלו שעזבו את הכולל לשם פרנסה. אך זאת בתנאי שלא יכלו ממנום על מותרות, ובעיקר, שישמרו בטחונם בה' וישליכו עליו את יתבם, ולא ירבו בהשתדלויות שמבטלות מעסק התורה ואשר עומדות בסתירה לבטחון אמיתי בקב"ה.

בעת שהותו של מרן ראש הישיבה הגאון ר' אהרן לייב שטיינמן זצוק"ל בלונדון, הביע בפניו אחד הגבירים תמיהה, מדוע יש צורך במספר כה גדול של אברכים? השיב הגרא"ל: "הרי אפשר גם לשאול, מדוע יש צורך בכה הרבה עשירים, הרי לפני שנים לא רבות - רק בודדים מקרב החרדים לדבר ה' היו עתירי ממון? אלא, שהיות שזכינו לפריחתו של עולם התורה, כאשר בחורים ואברכים רבים מתמסרים ללימוד התורה הקדושה - הקב"ה מעניק לאנשים החרדים לדבר ה' הצלחה בעסקיהם, בכדי לסייע באמצעותם ללומדי התורה. אם חלילה יתמעטו לומדי התורה, הרי שלא יהיה צורך בריבוי עשירים..." סיים הגרא"ל.

"כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות"

המשנה במסכת אבות (פרק ג' משנה ז') אומרת, "כל המקבל עליו עול תורה מעבירים ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ". ומה דינו של מי שמקבל על עצמו רק מקצת עול תורה, האם זה אינו מועיל כלל? תשובה על כך אפשר למצוא בדברי רבנו חיים וואלוז'ין שכתב (נפש החיים שער ד' פרק טז) וז"ל: "וכפי ערך הקיבול אשר יקבל עליו עול תורה באמת ובכל כוחו, כן לפי זה הערך יסירו ויעבירו ממנו טרדות ענייני זה העולם... ומזונותיו מוכנים לו תמיד בלא שום עמל ויגיעה מועטת עליהם".

במקום אחר (שם פרק יח) מוסיף רבנו חיים וואלוז'ין, שהמקבל עליו עול תורה

"ויאמר משה זה הדבר אשר ציוה ה' מלא העומר ממנו למשמרת לדורותיכם למען יראו את הלחם אשר האכלתי אתכם במדבר בהוציא אתכם מארץ מצרים" (שמות ט"ז, ל"ב). מהי התועלת שעם ישראל לדורותיו יראה את הלחם שהקב"ה האכיל את עם ישראל במדבר? מביא רש"י בשם חז"ל: "בימי ירמיהו, כשהיה ירמיהו מוכיחם למה אין אתם עוסקים בתורה, ענו לו, אם נניח מלאכתנו ונעסוק בתורה מהיכן נתפרנס, הוציא להם צנצנת המן, אמר להם: 'אתם ראו דבר ה', 'שמעו' לא נאמר, אלא 'ראו', בזה נתפרנסו אבותיכם, הרבה שלוחין יש לו למקום להכין מזון ליראיו".

נמצא מדברי חז"ל, שהקב"ה ביקש ללמד את עם ישראל לדורותיו, שהוא ידאג להכין מזון לאותם שמניחים מלאכתם ועוסקים בתורה, שהרבה שלוחין למקום להכין מזון ליראיו.

המלבי"ם אומר, שהעמדת צנצנת מן למשמרת לדורות באה להורות, שעניין המן לא היה נוהג במדבר בלבד אלא הוא עניין קיים ונוהג לדורות, "שכל מי שינזר ויפריש עצמו מעניני העולם אל התורה והעבודה, יזמין לו ה' לחם חוקו בלא עמל ויגיעה ויהיה מאוכלי המן".

וכך גם כותב הנצי"ב, "שהיה בזה הוראה מן השמים לדורות, שה' יתברך מסייע למי שנותן נפשו לשקידת התורה. ואע"ג שלא יהיה באופן נעלה כזה, דהיינו שירד לו מן מהשמים, שהיה בו שפע גשמי נעלה במיוחד, מ"מ השגחתו הפרטית ישנה בכל דור שלא יהיו מפריעים לשקידה, ומסירים ממנו עול דרך ארץ - הוא עול הפרנסה".

וידועים דברי הרמב"ם בסוף הלכות שמיטה ויובל [פרק י"ג הלכה י"ב], "שלא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו, והלך ישר כמו שעשהו האלוקים ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר ביקשו בני האדם" - [אנו היינו מגדירים את האיש שמקדיש את חייו לעמוד לפני ה' ולשרתו, כצדיק נעלה ביותר וכ"בעל מדריגה", ואילו הרמב"ם מגדיר אותו: "והלך ישר כמו שעשהו האלוקים" - זה הכל, הוא ישר ולא עקום ופתלתל] - "הרי זה נתקדש קודש קודשים... ויהי ה' חלקו ונחלתו, ויזכה לו בעולם הזה דבר המספיק לו, כמו שזכה לכהנים ללוים".

יתרון מי שתורתו אומנותו על מי שאין תורתו אומנותו

והנה, אמרו במסכת שבת (י"א) שרק מי שתורתו אינה אומנותו צריך להפסיק מלימודו לתפילה, אבל מי שתורתו אומנותו אינו מפסיק מלימודו לתפילה. ולכאורה ממה נפשך: אם לימוד התורה חשוב יותר מתפילה, מדוע מי שאין תורתו אומנותו חייב להפסיק מלימודו לתפילה, ואם מעלת לימוד תורה פחותה בערכה ממעלת התפילה, מדוע מי שתורתו אומנותו אינו צריך להפסיק מלימוד תורה לתפילה? מתרץ החפץ חיים, שמי שתורתו אומנותו, לימוד התורה שלו משרה עליו קדושה כה גדולה, שדוחה את התפילה, בעוד שמי שאין תורתו אומנותו, לימוד התורה שלו אינו משרה עליו קדושה במידה כזאת שתדחה את התפילה, ולכן הוא צריך להפסיק לתפילה.

למדנו מדברי החפץ חיים, שיתרון מעלתו של מי שמוסר את עצמו לעסק התורה ולשקידתה, לעומת מי שאינו כזה, אינו רק בכמות הלימוד אלא גם באיכותו, כי לימוד התורה של מי שתורתו אומנותו משרה על הלומד קדושה גדולה יותר, מאשר על לומד שאין תורתו אומנותו.

הגאון ר' יצחק הוטנר זצ"ל (שבועות ט"ז י"ד) מיישב, שישנם שני דרכים להשיג מזון: או על ידי תפילה לקב"ה אדון העולם, או להיעשות חייל בצבאו של המלך - שאז כל הצטרפויותיו מוטלות על כתפי המלך. לפיכך, מי שאין תורתו אומנותו, זקוק להתפלל לקב"ה שיספק לו את צרכיו, אך מי שתורתו אומנותו נחשב כמשרת בצבא המלך [כמו הכהנים והלוויים - וכפי שעולה מדברי הרמב"ם דלעיל], וזה עצמו מעניק לו את הזכות שהצטרפויותיו יהיו מוטלים על כתפי המלכות, לפיכך הוא אינו זקוק להפסיק לתפילה למען השגת צרכיו.

מתור דברי הגר"י הוטנר. למדנו ביאור נוסף בהבטחה האלוהית לספח מזונם של

ע"י הכוחות הטבעיים". "ואדרבה, הכוחות הטבעיים מסורים אליו כאשר יגזור אומר עליהם, ואימתו מוטלת על כולם, כי נזר אלוהים אור התורה מאירה ומבהקת על ראשו, וחוסה כביכול בצל כנפי השכינה". כלומר, הואיל והעוסק בתורה לשמה הוא אשר נותן חיות וכח לכל הכוחות הטבעיים, לא יתכן שהוא יהיה כפוף לאותם הכוחות הטבעיים...

כמה מאושרים אנו, שיש באפשרותנו להיות בין אותם המושגחים על ידי הקב"ה בהשגחה פרטית על כל עניינינו, על ידי שנקבל על עצמנו עול תורה באמת. יהי רצון שנזכה לכך. (לעבוד באמת)

ומוסיף בנו הגר"מ שליט"א: אבא זצוק"ל עורר ודרבן אותי ללכת לשאול ת"ח, לפעמים הוא ניסה לי את השאלה איך לשאול ומה לשאול, הוא החשיב מאוד את הקשר עם ת"ח, וכנראה הוא עצמו גדל מזה הרבה.

המשגיח תמיד דרבן וזרז להתקשר עם ת"ח וצדיקים ללמוד מהם ולקבל את השפעתם, וגם דאג לכך. זכורני לפני שנים המשגיח הודיע לי שיש ברשותו הסכמה לאחד מהת"ח בב"ב שידוע ש"ס, והוא מעוניין שאהיה בקשר עמו, ומעוניין להעביר את ההסכמה דרכי, בשביל שעי"כ יהיה לי קשר עם אותו ת"ח. ובפסח האחרון המשגיח כבר לא הרגיש טוב, וכששאלו אותו אם מעוניין להכנס למרן רה"י הגר"ג שליט"א כמדי חול המועד השיב שאין זה בכוחו, ואח"כ חזר בו וביקש להכנס, אחרי שיצא מרה"י אמר לי המשגיח שבעיקר מה שהביא אותו להתאמץ כ"כ להכנס לרה"י, היה בשביל לחזק את הקשר של נכדו עם רה"י שיוכל יותר לקבל מרה"י.

המשגיח גם דרבן ת"ח להרבות כבוד שמים ולהפיץ את תורתם ויראתם. בנו הגר"מ מביא שסיפר לו ת"ח חשוב שהמשגיח עורר אותו לומר שיחות באופן קבוע והוא התבייש, והמשגיח אמר לו שאם הקב"ה נותן למישהו כוחות שהוא יכול לדבר הוא נותן זאת כדי שישפיע לאחרים, אם הוא לא עושה זאת הוא מועל במתנה שבזר עולם העניין לו, והוא קיבל את דבריו הכנים והתחיל לומר שיחות. וזכורני שבשעה שהגרה"י קפלן שליט"א התמנה משגיח בשיבת חברון, היה למשגיח שמחה עצומה, כאשר קודם לכך כאב לו שבישיבה כ"כ גדולה אין מספיק משגיחים, ובאותו זמן הגח"י חיתן את בתו והמשגיח הגיע במיוחד מרכסים לירושלים להכיר לו טובה על כך שהסכים לקבל את התפקיד!

המשגיח היה מעודד מרביצי תורה ויראה ואברכים להוציא ספרים לזכות את הרבים, בפרט אלה שהיו מוכשרים לכך, וכשהיה פוגשם היה שואל: על איזה חיבור אתה עובד כעת? וכפי שמעידים רבים מהמו"ל של ספרים חשובים שכל מה שהוציאו לאור הוא בזכות הדרבון של המשגיח. והמשגיח היה מזכיר בשיחותיו ברחבי הארץ שכעת יצא ספר חשוב שכדאי לקנות אותו, ולפעמים היה מדובר במחברים צעירים ממש, והמשגיח לא ראה בזה שום פחיתות להפיץ את ספריהם, ואדרבה בתשוקתו להרבות כבוד שמים היה נהנה להפיץ את דבריהם. היה ספר של אברך צעיר שהמשגיח נהנה ממנו, ונתן אותו במתנה עם הקדשה לכמה מרביצי תורה. בסוכות היה רגיל המשגיח לצטט את דברי החיד"א שהסוכה מרמזת על עראיות האדם בעולם הזה, והיה מקריא את החיד"א מתוך הספר של ר"י חברון הגאון הגדול רבי דוד כהן שליט"א, והיה מזכיר שהוא מקריא מתוך הספר של ר' דוד כהן - זמן שימחנינו, ושהספר חשוב מאוד. היה פעם שדבר בשיבת תפארה והביא את דברי החיד"א ושמת לב שהוא לא הזכיר זאת, ובאמת כשעה אחרי השיחה אמר לי מעצמו המשגיח: היום שכחתי להזכיר את הספר של ר' דוד - וחבל... וכך הפיץ והזכיר הרבה ספרים גם של אברכים צעירים. והיה אפילו ספר שחשב שיש בו תועלת, שמכר המשגיח בביתו. העיקר אצל המשגיח היה להרבות כבוד שמים!

תשי"ח: אמרתי ל... דוגמאות איך חושבים בדרך תבונות. למשל: לנתח על אלו הנחות מבססת הקושיה, ועל אילו הנחות חולק התיורץ - והוא התפעל מגודל התועלת. אך גדולה העולה! בידי מונח האוצר הנשגב להעלאת השכל, או לשיפור דרכי עבודתו, אשר תגדלנה את פרינו ותמנענה טעויות - ואיני מפיצו לאחרים. האם לא חנני הבורא ב"ה אוצרות נשגבים למען אפיצם ברבים? האין זו עולה נוראה של גזל כה יקר? ידיעת התורה - שלמות האדם היא, ואין היא נקנית אלא בשלמות השכל, ואין אמונע כה הרבה טובה נצחית.

תשי"ג: עדין פלוני אינו עושה כהוגן... האם אי אפשר היה להשפיע עליו? כמה השתדלת בזה? מעט מאוד, ולא בתכנית מחושבת. לא בחנוך להשריש בלב את ערך המצוה, ואת גדולתה למרות קשייה. וא"כ אפשר מאוד שאתה ערב בעד אלפי חטאים, שיכולים למנוע לא מנעת. או עכ"פ נזקים ופגמים. גם להתפלל - לא התפללת ולא בכית ולא צעקת! וצריכים להתחנן לה' שיפסק העינים אימתי להעיר ואימתי לא. (להערות ומעשים מרבנו זצוק"ל 0527166490)

בשלמות, לא זו בלבד שהוא מושגח על כל ענייניו, בהשגחה פרטית למעלה מדרך הטבע, אלא שגם הכוחות הטבעיים מסורים בידי.

וז"ל: ולזאת האדם המקבל על עצמו עול התורה הקדושה לשמה לאמיתה, הוא נעלה מעל כל ענייני זה העולם, ומושגח מאיתו ית' השגחה פרטית למעלה מהוראת כוחות הטבעיים והמזלות כולם, כיוון שהוא דבוק בתורה ובקב"ה ממש כביכול, ומתקדש בקדושה העליונה של התורה הקדושה שהיא למעלה לעין ערוך מכל העולמות, והואיל והיא הנותנת החיות והקיום לכולם ולכל הכוחות הטבעיים, הרי האדם העוסק בה מחיה ומקיים את כולם ולמעלה מכולם, ואין

מעשה רב מרבנו הגדול זצוק"ל - נערך ע"י נכדו הרב ימ אנפרדינד

המשגיח זצוק"ל היה רגיל לכבד תלמידי חכמים שהגיעו לרכסים להגיד שיחה בישיבה, הוא לא סבר שזה על חשבוננו, אדרבה, הוא רצה תמיד לעשות את רצון ה' - ורצון ה' הוא מה שיותר יתעלה וירבה כבוד ה', ותועלת הציבור שישמעו עוד ת"ח, ובפרט שאנשים אוהבים התחדשות מסוימת על פני מי שמדבר באופן קבוע. מלבד זאת היה לו בזה עוד חשבון לגרום שיחשיבו אותם יותר בישיבתם, כשידעו שכיבדו אותם לדבר.

הגיע פעם לכפר חסידים ראש ישיבה ומלבד מה שכיבד אותו לומר שיחה, דרבן את הבחורים לבקש ממנו לומר 'ועד', ונכנס בעצמו לשמוע. וכשאחד מקרוביו שאלו מה כל החרדה הזו? השיב הייתי אצלו בישיבה וראיתי שלא מספיק יודעים להעריך את המעלות שלו, וחשבתי שאם ישמעו שם שפה בישיבה קיבלו ממנו הרבה, יגרום הדבר בשישיבתו יקבלו ממנו יותר.

כשהמשגיח התארח אצל נכדו בבכפ"ל, המשגיח הגיע כבר ביום חמישי בלילה (המשגיח השתדל כשהתאפשר, להגיע כבר ביום חמישי ולא לנסוע ביום שישי, מפני כבוד השבת). ותפלת שחרית התפלל בישיבת מיר בבכפ"ל, לאחר התפלה המשגיח נכנס לועד של מרן הגר"א פינקל זצוק"ל ב'פלא יועץ', ואמר לי שמעוניין לחזק את הועד שהבחורים היקרים יבינו שכדאי להכנס לזכות לשמוע מר' אריה, שאלו את המשגיח מה הענין להכנס, הרי ר' אריה מקריא את הפלא יועץ וכמעט לא מוסיף. וזה אפשר לעשות לבד? השיב המשגיח: כששומעים את הדברים מפי קודשו של ר' אריה זה נקלט בלב בדרגה אחרת... ומלבד זאת שאל את הבחורים: מתי פעם אחרונה פתחתם פלא יועץ? אז בכל מקרא המציאות תהיה שאם לא תכנסו לשמוע את ר' אריה גם לא תראו לבד... (באגב, נכנסתי פעם באיזה ענין לר' אריה והתבטא אז אודות המשגיח זצוק"ל: צדיק תמים, צדיק הדור, קדוש מרחם).

המשגיח זצ"ל סבר שצריך להרגיל בחורים ואברכים לשמוע שיחות, מפני שחשוב מאוד שישמעו שיחות מוסר. הוא נהג לשאול מה היה קורא אם הח"ח היה בא להגיד פה שיחת מוסר, האם מישהו לא היה נכנס? והוסיף, אני הכרתי אנשים שלמדו אצל החפץ חיים והם לא נכנסו לשיחות, והם מלאי צער שקשה לתאר עד היום, למה? בגלל שבזמן החפץ חיים הם חשבו שה'חפץ חיים' יחיה לנצח... או שחשבו שאם ה'רעק"א' או אולי 'הגאון' היה באים הם היו נכנסים לשמוע, אבל את הת"ח שנמצאים איתנו אנשים לא מנצלים כראוי. והמשגיח סבר שמאוד חשוב שישמעו מת"ח שיש היום, ולדעת להעריך זאת, וכל מי שמבקש חכמה צריך לשמוע הן שיעורים הן שיחות מוסר, הן להתיעץ, דור דור בדורשיו.

וכשהמשגיח היה נכנס לישיבה או קהילה, היה שומע שיחה מראש הישיבה או המשגיח או רב הקהילה דשם, ואח"כ היה מדבר בשבח הדברים ששמע, מפני שהיה חשוב בעיניו להגדיל בעיני הבחורים והציבור את רבותיהם. שיהיו חכמים וינצלו את רבותיהם לקבל מהם מה שאפשר, ולא להצטער אחרי מאה ועשרים שלהם... ואף על עצמו הוא עורר המשגיח כמה פעמים את השומעים 'לא לנצח אני אהיה פה - וחבל שתפסידו דברי אלוהים חיים שאני משתדל להגיד... לא לנצח אהיה פה'!

וכשנכנסו איליו בחורים לברכה או לעצה, היה אומר - תנצלו את רבני הישיבה! גם כשידיבר במקומות תורה היה משבח את רבני הישיבה, ודאג לשבח את הישיבה הקדושה בה לומדים, ושאפשר כ"כ להתעלות בישיבה כאן. וגם נזהר מאד בכבוד רבני הישיבה, וכששאלו בחורים שאלות היה מתעניין מה ראש הישיבה או המשגיח שלהם אומרים על כך, והיה מפליא ביותר לראות איך נזהר ביותר שלא לסתור את רבותיהם של הבחורים.

דוגמא לכך: לפני כשנתיים המשגיח זצוק"ל התארח בשבת בישיבת 'תורה בתפארתה' באלעד, ובליל שבת שמע שיעור מהגאון המופלג ר' רפאל גפן שליט"א, והתפעל מאד, אח"כ במשך כל השבת דאג לשבח ולכבדו בעיני הבחורים, ושבח ודבר סביב ר' רפאל (שצער ממנו יותר מחמישים שנה...), וכל שאלה ששאלו את המשגיח אמר: מה אתם שואלים אותי כשיש לכם ת"ח כ"כ מופלג בישיבה, תשאלו את ר' רפאל, תנצלו אותו, וכך כשבקשו את ברכתו של המשגיח אמר לבחורים - תבקשו ברכה מר' רפאל, אתם יודעים מי זה ר' רפאל?!

נפשו גחלים תלהט

גליון 170 בשלח תשע"ח

דבר המערכת

ניצוצות מומשנות הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינצוויץ זצוק"ל
לתרומות והנצחות, הוספת מנויים, הצעות והערות יש לפנות ובטלפון: 0527697944 ילמייל nafsho@gmail.com

קרי"ס כניסה לעומק הדעת

[בסוד ישרים ז' פסח תשנ"ח]

א. הראיני את מראיך (ב"פ)

כתיב (שה"ש) הראיני את מראיך וכו'. ובבהגר"א ז"ל שם פי' שמדובר על אותה שעה שהיו בני ישראל לפני הים. וא"ל הקב"ה כשאמרתי לפני כן וישוּבו ויחננו לפני פי החירות וכו' הגם שהתקרבו בזה לצד המצרים לא הררה א' מהם כנגדי ובתמימות קיימו דברי ועברו הנסיון באופן יפה והראו את מראם. וביקש הקב"ה שיעברו עוד נסיון א' ויִרְאוּ את מראם והוא להכנס לתוך הים הסוער יעו"ש. וצ"ב מדוע אחרי שננסו כבר והתגלתה נאמנותם מה יוסיף עוד נסיון. ועוד אם צריך בירור אחר בירור למה לא יספיק הנסיון השני.

ב. התיחסות הנסיונות לכח הדעת במיוחד

ידוע שעצם ענין הנסיון הוא כמ"ש למען נסותך לדעת את אשר בלבבך וכו' יעו"ש. ענין "לדעת" דוקא האמור כאן יובן עד"ז. הגם שיש הרבה כינוים ולמהות למערכת השכל (חכמה, בינה, תבונה, דעת וכו') מכל מקום לשמהל הבירור של נסיון מתחיל הענין על הוצאת הדעת דוקא, לפועל. וביאורו הוא על פי מה שאמרו בנדרים (מ) על כח הדעת דוקא, **דא ביה כולא ביה, דלא דא ביה מה ביה וכו' דא קנית מה חסרת, דא חסרת מה קנית**. היינו שקביעת השיעור קומה של האדם נמדדת רק כפי שיעור התפתחות הדעת בו ולא כפי התפתחות שאר חלקי מערכת השכל. וכן הוא גם בהלכה. קביעה של קטנות וגדלות היא כפי פיתוח הדעת. וכלשונם ז"ל בכ"מ קטן אין לו דעת, גדול יש לו דעת. בלי דעת כולו הוא קטן וכל מערכת שכלו היא בקטנות, ואינו בר חיובא ובר עשית חלות. הרי מבואר, דלא דא ביה מה ביה. אם כן הגדרת עצמיות האדם הוא רק בהדעת שלו. זהו ענין הנסיונות לברר את העצם של האדם מהו. זהו לנסותך לדעת את אשר בלבבך וכו'.

ג. יבשה יים — אתגליא ואתכסיא

נתבאר במק"א [עיין עלון 38] שמועד הפסח הוא זמן חשיפת העצמיות והפנימיות של כנסת ישראל. על כן אחר יציאתם ממצרים הועמדו בימים אלו במהלך של נסיון כדי לברר ולהוציא עצמיותם אל הפועל. והיה צריך לזה שתי הנסיונות (א) חזרתם לפי החירות וחניה שם. (ב) נסיון הקפיצה לתוך ים הסוער בבטיחות גמור שיקרע לפנייהם הים (ועיין לשון הנפש החיים שע"א פ"ט ובמכתבים להלן). והביאור, כי הנה העולם מחולק לשני חלקים יבשה וים. ואמרו סוף חולין כל מה שיש ביבשה יש בים יעו"ש. אם כן הוי הים מהדורא תנינא של היבשה. ואמרו (סוף תמיד) כל נחותי ימא דעתייהו מטרדי, פי' משום שאין הים מקום ישוב לאדם, על כן דעתו שהיא עיקרו של האדם כנ"ל, נטרדת שם. משא"כ ביבשה יש ישוב הדעת.

בגליון זה אנו מביאים מאמר עמוק בענין קרי"ס ובעקבותיו חליפת מכתבים בין רבינו ז"ל למשגיח הגה"צ ר' שלמה וולבה ז"ל [נדפס בספר חיי יוסף – פי' רבינו ז"ל על שה"ש עם ביאור הגר"א]. הדברים כתובים בקיצור נמרץ [מחמת שחליפת מכתבים זו כוללת כמה מושגים בח"ן הוספנו בסוגריים מרובעים ביאור להבנת תשובת רבינו זצ"ל]. כפי הנראה שמכתבים אלו שימשו בסיס לכתיבת מאמר בעלי שור ח"ב עמ' תק"פ עיי"ש..

הבהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שווה לכל נפש דברי תורתו של רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו גחלים תלהט" על עקבתא דמשיחא שי"ל בעדודו. על כן כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק בעורך. נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

ד. נעלמות דהדעת — ריה"ק

אבל הגם שיש מהלך של דעת במקום הישוב ושטח אדם, זה הוא ה"דעת" הרגילה, אבל יש ל"דעת" רובד פנימי יותר אפשרות מגע גם לפניו מזה. דיעוין ברש"י ריש פ' כי תשא עה"פ בחכמה ובתבונה ובדעת דפי' דדעת זו רוח הקדש, והוא הרוח אלקים הנזכר שם. רואים מזה שיש בסגולת כח הדעת להגביה ולהתרומם מעל הטבעיות ולהתקשר בנעלמות דוקא [א.ה. הנעלמות פירושו הנהגות ה' הנשגבות מתפיסת השכל התופס הדברים כפי שנראים כאן בעולם הגשמי ועם כ זה יש אפשרות תפיסה באותן הנהגות נפלאות עם הרובד הפנימי של כח הדעת]. כי כשנבדוק במקראות נמצא שימוש תיבת דעת בצירים של התקשרות אדם אל הדבר. ובפי החירות התנסה והתברר הדעת השייך אל היבשה והנגלות איך שעומד בתקיפות לקיים רצון בוראו שם. אבל עת הגיעם אל הים אז היה צריך גמר בירור העצמיות. והוא לברר סוד רוח הקדש של הדעת (הנעלמות דידה), אחיזתו ותקיפותו העמוק באחיזתו גם למעלה מן החוש והגלוי. וכאן במקום שהדעת הרגילה נטרדת נתבעו ליכנס אל עולם הנעלמות מעין חי (שהמקביל לו בעולם הוא הים), ולעמוד שם בצייון ה'. זהו מהלך של בירור המעמקים דוקא. ובזה נגמר בירור העצמיות שבו עוסקים בחג המצות ונסגר המעגל שלו. והוא מה שזיכה אותם לגילויים של "ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוז" במרכבה. כי הכל לפי רוב המעשה. ומעשה הנאחז בנעלמות פותח את המרכבה הנעלמה מעין חי לרוח הקדש דהאדם, דעת זו רוח הקדש כנ"ל.

דרך ההתמודדות עם הפקעת מקרות ובקשת הנוחיות [אגרות דעת קל"ז, קל"ח]

המציאות המרה היא שאנו חיים בתקופה של פינוק המחפש – בכל שטחי החיים, בין בגוף בין בנפש – חיים נוחים. בדורות הקודמים היו החיים קשים מאוד מכל עבר והיה מקובל כי כך היא צורת החיים. [ואז] אין הקשיים שוברים האדם אלא מגבשים אותו ומעמידים אותו, וכבר גילה רש"י ריש נצבים (כט, יב) יסוד זה, עיין עליו. בספר הישר – המיוחס לר"ת – הגדיר שם את מהות עוה"ז "נווה התלאות" ושעל תכונה זו נוסד. כי רק הקשיים והעמידה בהם, מביאים את איתניות הנאמנות (הנטועה באדם) לגבול שטח החיים שלו [א.ה. שמתגלים למעשה], ובזה האדם משגשג ומקבלים כל פרטי אופיו את תקפם הגמור.

ראשית דרכי ההשכלה הארורה לפני כמאתיים שנה היתה לפרוץ מחיי הגטו היהודי ולצאת לעולם הרחב בחוץ. יסוד פרצה זו היתה ראשית התנוצצות של תקופת ה"חוצפא יסגא" שנועדה לעקבתא דמשיחא. תוכנה היה בעיטה בחיי "נווה התלאות" ולחפש חיים של פינוק ונוחיות. ומכיון שעיקר "נווה התלאות" דאז היה גלות ישראל בין העמים, על כן ביחד עם פרישה ופריצה זו היתה הבעיטה ופריקה בכל יחוד ישראל בעמים. היכולת לבעוט בכל המוסכמות יסודה בבחילה ב"נווה התלאות". וכה הלך ופרץ יותר ויותר עד שנקלע דורנו לדיוטא התחתונה של שאיפה שפלה זו. האש הזרה הגיעה לתוך הקודש פנימה של כנסת ישראל דהוא בתי מקדשות ששם מגדלים תורה ותפילה. ממה שנתקלל דורנו בקללת (בחקתי) (כו, יז) (וברש"י שם) "מכם ובכם אני מעמיד שונאים עליכם והם יחפשו המטמוניות שלכם", הכניסו זרים אלו רוח החוצפא ובעיטה תוך הפנימה שלנו [א.ה. תוך חיינו הפנימיים המתרקמים בבתי מדרשות].

מכיון דבעיטה זו כוללת ב' אבות הטומאה, הפקעת כל מרות ועול אחרים, וגם שאיפת האש הזרה של בקשת הפינוק ונוחיות, על כן במלחמת פנים אל פנים כבר א"א לגשת כאן להכניעה ולשנותה, כי תפגש עם התנגדות וקושי עורף עצומים. והעצה היא להשתמש עם כח חפשיות זה גופא לתועלת, ליתן לזולת כל רגש האנוכיות, אבל בבת אחת לשכנעו באופן פקחותי מאוד כי האנכי שלו בדווקא ירויח משכנוע זה. בשכל יש כח עצום לשכנע, כי בטבעו נברא לשלוט על הלב, ורק צריכים להכיר ולדעת הדרכים המובילים אליו. וידיעת חכמת החיים ואופי בנ"א היא הדרך לזה. [ובאגרת קל"ו נוסח אחר] חיים אנו בתקופה שכבר מתפקע המסורה בין אב לבן, ושמה תקופת החוצפא. האויר מורעל מנטיה זו וא"א ללחום כנגדה ביד חזקה, ורק להתנהג באופן אחר. התביעה על האדם היא על שלא משתמש עם נקודת העצמאות הנטועה כראוי אלא לפרוק מעליו כל מרות, השימוש הנכון הוא להכיר את האחריות ש"בשבילי נברא העולם" ואין אמצעי בינו לבין בוראו. וממילא העצה – כמעט היחידה בזה – היא ליתן מקום לנטיה זו ולא לדחוק השעה רק שבפקחות ובעקיפין ליתן לו ההרגשה כאילו הנר משתתף עמו ומיעצו – לא לוחצו – ומסייעו **לבחור** דרכו

חליפת מכתבים עם המשגיח ר' שלמה וולבה ז"ל

מה שנמסר להנהגת דמות אדם הוא רק עד ז"א [א.ה. שם של הנהגה הנקראת הנהגת המשפט בספרי הרמח"ל, היינו הנהגה שפועלת עפ"י חוקי התורה שמסר הבורא ית'], כי האדם התחתון הוא בדמות הגילויים שלו. אמנם זהו רק מה שנוגע לנקודת הרוח של קומת האדם שפסגתה היא הרוח ממללא, הקול קול יעקב [א.ה. היינו שפסגת קומת האדם הנקרא "יעקב" שמקביל להנהגת המשפט שהיא ההנהגה הגלויה הוא כח הדבור שבאדם הנקרא "רוח" אבל יש הנהגה שהיא למעלה מכך כפי שממשיך]. אמנם יש [עוד] מעמקים בדמותו [של האדם], וליכא מידי בכל החלל [של הבריאה, היינו דרכי הנהגתו ית'] שלא יתמצה [שלא יהיה דוגמתו] בקומתו [של האדם], וכנגד הדרכים שנקראים יחידו של עולם במהלכי ההשגחה [היינו הנהגת ע"ק הנ"ל] יש לאדם סוד קומת היחידה שלו [א.ה. היינו שיש במבנה הרוחני של האדם ה' בחינות נפש רוח נשמה חיה ויחידה, בכל אחת רמת התפיסה באלקות בהירה יותר כשהשיא הוא ביחידה וז"ש] יחידה ליחדך [א.ה. היינו שכאשר אדם מגיע לתפיסה מצד היחידה שבו אז מקיים "ליחדך"]. והיא [הנהגת היחוד שבאדם שהיא בחינת היחידה] פועלת בדרכים סתומים ונעלמים עד מאד מדרכי הצורה דהרוח ממללא. וגם לה סגולת ההנהגה דמדה כנגד מדה [א.ה. היינו אם יפעל האדם עם כח היחידה שבו יזכה מידה כנגד מידה להופעת היחוד בחינת ע"ק] כי כן הוסד שכל גילויי היחידה הכללי של העולמות רק בדרכי ריקום של קו [א.ה. כך מכונה הנהגת הבורא את העולם בצורה מצומצמת כ"קו" דק שיש לו מידה קצובה] שיסודו דרכי המדה [א.ה. שהכל נמדד במידה כ"קו" שהוא מורה על מידה מצומצמת, והמידה שבה נמדדת התגובה מלמעלה נקראת מידה כנגד מידה]. והיא מתגלית [א.ה. מחמת שלא תלויה כלל בדרכי המשפט] בסוד הלמעלה מן הטעם ודעת [היינו דרכי ההגיון של משפטי התורה] דוקא, ומסירת הדעת למעלה לגמרי [מצד האדם – היינו בטחון] היא המדה לגלות מלמעלה את היחידו של עולם.

מסירת הדעת כאן [על ים סוף] היתה [ע"י] הפסקת כח התפלה, לעשות היפך השתדלות אדם. והגם שהניסים תלויים בע"ק [הנהגת היחוד ולא ב]ז"א שהוא מקום המשפט ויש תפלה על ניסים [א.ה. וקשה א"כ מדוע לא התפללו שיעשה להם נס], מ"מ כאן שאני שהוא לגמרי בע"ק **דבעי לאוקיר דיקניה** [א.ה. היינו שהיו צריכים לגלות עומק הנהגה זו שהיא למעלה מכל טעם ודעת כפי שנת"ל]. והוא מה שקריעת ים סוף היתה לידת כנסת ישראל כידוע בז"ח פ' בשלח, והיתה כאן יצירת כח האדם הבוחר, ממילא אין צורת הפעולה ברקע של הבחירה [א.ה. כי כאן נולדה אפשרות הבחירה ע"כ שמקורה למעלה מהבחירה] ורק מהרקע ד"כ לא אדם הוא! בקומה זו. והוא ענין הכניסה לים.

וכאן היא העדיפות למדת הבטחון על כל דרכי האדם כי יש בה [במידת הבטחון] ענין מסוים דכמים הפנים אל הפנים כן וכו'. יעויין בנפה"ח שער ג' פ"ב בהא דר"ח ובדברי הזוה"ק בהקדמה, והמובן דכמו שיש מדה במדה במהלכי המעשה ככה ישנו במהלכי הדעת. וכעדיפות כח הדעת על כח המעשה, ככה היא עדיפות דרכי המדה כנגד מדה של כח הדעת על דרכי המדה כנגד מדה של המעשה. והמידה כנגד מידה של הדעת מושרשת למעלה בסוד עצם המוחין אשר כל התוכן דידהו הוא רק צינורי גילויי המקור לתוך העולם ועיין היטב בספ"ד דף ט' ע"ג בסוף ההגהה (בדפוס הראשון). וכאן, בויסעו, **בתקיפות** הדעת שלהם שהיה בניגוד לכל מהלכי הדעה של האדם דרוח ממללא, אז יעוררו מדה במדה את היחידו של עולם ויתגלה הבעי לאוקיר דיקניה שיסתיים בשירת ה' ימלך לעולם ועד. ההתחלה בא"ז והסיום בוע"ד. וביצירת ה"אתם קרויים אדם" התראה עומק כח האדם כי גם הדרכים ד"לא אדם הוא" מסורים הם לקומתו..... בידידות ובברכת חג כשר ושמח ישראל אלי' וויינטרויב

הו"כ ידידי הגדול הרב הגדול בהבנת עמקי התוה"ק מוהר"ר ישראל אליהו וויינטרויב שליט"א

הנני בזה לבקש עזרת כת"ר בהבנת ענין שאני מתלבט בו. בנפש החיים בשער א' פ"ט כ' ז"ל: "ולכן בעת קריעת ים סוף, אמר הוא ית' למשה מה תצעק אלי כו', ר"ל דבדידהו תליא מילתא, שאם המה יהיו בתוקף האמונה והבטחון ויסעו הלוך ונסוע אל הים סמוך לבם לא יירא, מעוצם בטחונם שודאי יקרא לפניהם, **אז יגרמו עי"ז התעוררות למעלה**, שיעשה להם הנס ויקרא לפניהם". וקשה לי ע"ז ממה שכל הגר"א בסד"צ סוף פ"ד בד"ה ויאמר כו' ז"ל: "ולכן **לא רצה הקב"ה שהם יתעוררו** כי למעלה בע"ק אין תלוי במעשה התחתונים כו' כי מעשה התחתונים ותפלתם אין מגיע רק עד ז"א כידוע" וכו', ולפי שטחיות הבנתי נראים הדברים כסותרים לדברי הגר"ח. רק זאת חשבתי בדברי הגר"ח בנפה"ח שאולי אין כוונתו שהבטחון של ישראל שיסעו אל תוך הים הוא גדר איתערותא דתתאי - אף שכל הפרק ההוא עוסק בזה - אלא כוונתו כי כל גילוי אורות צריך כלים לקבל אותם, ומה גם גילוי גדול של ע"ק כמו קריעת ים סוף, וכתב הגר"ח שע"י שירדו אל תוך הים בבטחון מוחלט הוא הוא הכלי שבו יוכלו לקבל את הנס, ואה"נ הנס עצמו כיון שהוא גילוי ע"ק אינו תלוי כלל באתערותא דתתאי. מ"מ כשיש בטחון יש כאן כלי-קיבול, ויצירת הכלי גורם עשיית הנס היינו גילוי האור. אבל הדברים צ"ע ואבקשה מאד את כת"ר להוציאני מהקושיא הזאת, כי כעת הדברים נוגעים לי הן להבנה והן למעשה (כי אחשוב שאולי יש כאן מבוא גדול לבטחון).... הנני מודה לכת"ר מאד מראש! בברכת חג כשר ושמח מוקירו ומכבדו מאד. שלמה וולבה

תשובת רבינו ז"ל

לכבוד יד"נ וכו' הרב שליט"א

אחדשה"ט, קבלתי מכתבו עכשיו אודות השאלה בדברי הנפה"ח. [יש ב' ענינים תמוהים בפרשה זו] באמת הדיוק בגוף המקרא בולט [מהו שנאמר להם] מה תצעק אלי, הלא זמן תפלה הוא בעת צרה, ועוד [יש לתמוה] למה בתשובה חיובית נאמר לו ויסעו, ד' היה לומר ואתם תחרישון, אם כל המכוון [היה ללמדם] שלא עידן צלוצת היא בענינא דא. [א.ה. כלומר יש כאן ב' תמיהות. מצד טענה עליהם ומצד ההוראה כדת מה לעשות. מצד הטענה עליהם תמוה מדוע באמת לא יתפסו אומנות אבותינו להתפלל בעת צרה וכלשון הפסוק מה תצעק אליי. ותמיהה נוספת מדוע התשובה היתה לנסוע לתוך הים ולא להחריש מתפילה].

על שני דקדוקים אלו סובבים דברי הספ"ד והנפה"ח, הספ"ד על הראשון והנפה"ח על השני. חז"ל במד"ר עמדו לפרש הדיוק הראשון ויש להם כמה פירושים בעיני, אמנם הספ"ד פי' משום דבעתיקא תליא מילתא [א.ה. היינו שהגיעו למצב כזה בו אין צורך בתפילה כי בעתיקא תליא מילתא וכפי שיתבאר ענינו להלן]. ודברי הנפה"ח הם פי' עמש"ש ר' יהושע אומר אמר הקב"ה למשה אין להם לישראל אלא ליסע בלבד, ויסעו, יסיעו רגליהם מן היבשה לים ואתה רואה ניסים שאעשה להם, ע"כ. והנה הקפידא היתה על כח הדיבור, שכן עיקר הדמות אדם מתבטאת במה שיש בו כח הרוח ממללא [א.ה. כפי שנתבאר כ"פ בגליונות]. ועל מהלכי העתיקא קדישא [א.ה. הכונה להנהגה של הקב"ה הנקראת כך משום ש"נעתקת" מכל דרכי המשפט, ורואה הכל מצד נקודת הקדושה הבלתי נפרדת שבו, נקראת הנהגת היחוד בספרי הרמח"ל] כתיב לא ישב אדם שם, אדם לבר הוא, אדם לא כליל הכא (כדאיתא רפ"ב דספ"ד) [א.ה. היינו שכל דרכי המשפט מיוסדים על דרכי אדם, ולכן נברא האדם בצלם אלקים אבל הנהגה זו אינה כפופה לדרכים אלו לכן כתיב לגביה לא ישב אדם שם], ובעי כאן לאוקיר דיקניה [א.ה. יתבאר יותר להלן].

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל - פרשת בשלח תשע"ח -

הים ראה וינס

וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל הַיָּם וַיֹּלֶךְ ה' אֶת הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים עֲזָה כָּל הַלַּיְלָה וַיִּשָּׁם אֶת הַיָּם לַחֲרֵבָה וַיִּבָּקְעוּ הַמַּיִם (י"ד כ"א)

נפתח בדרך דרוש. איתא בקרא הים ראה וינס (תהלים קי"ד) ואמרינן במדרש (מדרש תהילים קי"ד, מדרש רבה בראשית פ' פ"ז ח') מה ראה, ראה ארונו של יוסף יורד לים, אמר הקדוש ברוך הוא ינוס הים מפני הנס מן העבירה, שנאמר ביוסף וינס החוצה (בראשית ל"ט י"ג), אף הים נס מפניו, שנאמר הים ראה וינס.

ותיקשי אמאי דוקא כשראה ארונו של יוסף.

א. חובת הכרת הטוב

בכתב סופר (עה"ת שמות י"ד ל"א) ביאר, דהנה איתא בקרא דיוסף עזב בגדו בידי אשת פוטיפר, ובוזו באה עליו בעלילות. ויש לשאול למה יוסף נס מפניה, ועל ידי זה בא לידי חשדא וסיכין נפשו, הלא היה יכול להתגבר עליה וליטול בגדו מידה, [והרגיש בזה ברמב"ן עה"ת, בראשית ל"ט י"ב], אלא התשובה, דמפאת הכרת הטוב, דאכל ונהנה בביתם והטיב לו מדוחקו, [נאצי"פ שהם נהנו ממנו הרבה יותר], לא היה מדרך ארץ שיעמוד נגד אשת אדוניו. [וכלשון הרמב"ן, לכבוד גברתו לא רצה להוציאו מידה בכוחו הגדול ממנה].

ולפי זה ביאר בכתב סופר, דהים טען שבני ישראל ילחמו במצרים בעצמם וה' יעשה להם נס, אך השתא דראה ארונו של יוסף, דחזינן הכרת הטוב של יוסף, אם כן הכי נמי בני ישראל עצמם לא יכולים ללחום עם מצריים דאע"פ שעבדו עבודת פרך מכל מקום היו גרים אצלם במצרים שנים רבות, ואם כן הוצרך הים להיקרע.

ב. לברוח ממקום נסיון

עוד ביאר שמעתי, דהנה יש לבאר דיוסף לא תפס בגדו, דאדם חייב לברוח מהר ממקום נסיון, ומשום הכי יוסף לא לקח בגדו בידו, דלא רצה לחכות במקום נסיון אפילו רגע כמימרא, והיינו אפילו הזמן המועט דלוקח לתפוס בגדו.

וגם בזה יהא ניחא המדרש, דטענת הים היתה דיעשו מלחמה עם המצריים, אך ראה הים מהא דיוסף ברח החוצה, דצריכים לברוח מיד ממקום נסיון, והוא הדין הכא עם ישראל לא היו יכולים לשהות ללחום עם המצריים, אלא היו צריכים להתרחק מרשעים ולברוח מיד ממ"ט שערי טומאה ולכן הוצרך הים להיקרע.

הכרת הטוב או מקום רשע

הנה לפי ב' מהלכים הנ"ל, חזינן ב' סיבות שיוסף לא תפס בגדו, מחמת הכרת הטוב, ומחמת החובה להתרחק מרשעים.

ויש לדון בהני ב' חיובים, איזה מהן עדיפא, ונפקא מינה היכא דאתרמי תרוייהו, חובת הכרת הטוב, אך על ידי זה יצטרך להכנס למקום רשע. כגון השבת אבידה של מי שעשה לו טובה והאבידה נמצא במקום לא טוב.

א. חשש רחוק

הנה יש לעיין בהך דלא ילך למקום רשע, דאם הוא חשש של ספק השקול, ודאי מיתסר מן התורה, דכתיב ו'לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם', ואם כן פשיטא דאסירא ליה.

אך היכא דיש חשש רחוק, יש לעיין מהו היכא דאיכא הכרת הטוב. וצריך תלמוד.

ב. השבת אבידה ידידה

אמנם לענין מצות השבת אבידה, לכאורה היה נלענ"ד דפטור

ג. בכ"ז איכא השבת אבידה

אך הא חזינן בסוגיא בבבא מציעא (ל' א') דבלא קרא הוי אמרינן דמותר לכהן ליכנס לבית הקברות להחזיר אבידה, דעשה דהשבת אבידה דוחה לא תעשה דטומאה בבית הקברות, אע"ג דבדידיה לא עביד, דהרי באבידה שלו לא יהא מצוה דהשבת אבידה ואם כן יהא אסור ליכנס לבית הקברות להחזירו. וצריך תלמוד.

וכעין זה חזינן דנסתפק במשנה ברורה (ביאור הלכה סוף סי' רס"ו) באבידה שהיא מוקצה, האם יחזירה בשבת, ויסוד הספק היינו האם דחינן איסור דרבנן דטלטול מוקצה כדי לקיים מצוות השבת אבידה לבעלים. ותיקשי הרי דבדידיה אינו נוטל, דהרי באבידה של עצמו ודאי לא יוכל לקחתו בשבת משום איסור מוקצה.

[ובתשובות חתם סופר (או"ח סי' פ"ב) פשיטא ליה דאין חיוב השבת אבידה. ויש לעיין בדפשוטו יהא חייב לומר לנכרי ליקח האבידה דהוה ליה שבות דשבות במקום מצוה].

סעודות שבת

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶכְלֶהוּ הַיּוֹם כִּי שַׁבַּת הַיּוֹם לַה' הַיּוֹם לֹא תַמְצָאֶהוּ בַשָּׂדֶה (ט"ז כ"ה)

אמרינן בגמרא שבת (ק"ז ב') חייב אדם לאכול שלש סעודות בשבת, דילפינן מקרא דידן דכתיב בה ג' פעמים היום.

וכתבו תוספות בשבת (ק"ח א' ד"ה במנחה) שאין לחלק הסעודה בשחרית לשנים ולברך באמצע כדי לצאת ידי חובת ב' סעודות, דיש כאן איסור ברכה שאינה צריכה.

אמנם יש לעיין אמאי חשיב ברכה שאינה צריכה, ויש להקדים, דהנה יסוד דינא דברכה שאינה צריכה היינו דאין לברך כל ברכה שהיא מיותרת אף היכא דאינה ברכה לבטלה, כגון אם יכול לאכול הכל תוך הסעודה ובה ברכת המזון תעלה לו, אסרינן ליה למיכל לאחר הסעודה, או היכול לאכול בלא שינוי מקום ובברכה אחת, אסור לאכול פרי אחד בבית ופרי אחד בחוץ דאז מתחייב בב' ברכות. ויש לעיין מהו היכא דבאמת הברכה על מה שאוכל עכשיו מיותרת, אבל אם יאכל שתיהם בברכה אחת אזי יצטרך לאכול דבר אחר ולברך עליו, נמצא דבין כך יהא אותו מספר ברכות.

כגון הידוע שלאחר המזון יכבדוהו במשקה שאינו נמצא בשעת המזון, אך אם ישייר משקה מסעודתו וישתהו לאחר המזון לא ישתה את המשקה החדש.

א. צדדי הספק

צדדי הספק, דלחד גיסא יש לדון דהכי נמי הוה ברכה שאינה צריכה, דהרי מכל מקום הוי ברכה יתירתא, או דילמא נימא דלא הוה ברכה שאינה צריכה, דהרי כיון שבסך הכל יהא אותו מספר ברכות, אם כן כבר אין נפקא מינה על מה מברך הברכות.

ב. מוכח מהנ"ל דמיקרי אינה צריכה

לכאורה יש להביא ראיה מתוספות הנ"ל דמיקרי ברכה שאינה צריכה ואסרינן ליה בכהאי גוונא, דהרי כתבו תוספות בשבת (ק"ח א' ד"ה במנחה) שאין לחלק הסעודה בשחרית לשנים ולברך באמצע

כדי לצאת ידי חובת ב' סעודות, דיש כאן איסור ברכה שאינה צריכה. והרי אם לא יעשה כן יעשה סעודה שלישית לאחר זמן, ויאמר את אותם ברכות.

[מיהו בתשובות יד אליהו (לובלין, סי' ט"ו) פירש דברי התוספות בהא דכתבו דהוי ברכה שאינה צריכה, דאזלי למה שכתבו תוספות בתירוץ הראשון דלא ייצא בזה ידי חובת סעודה שלישית, ונמצא דיצטרך לאכול סעודה נוספת. אך הוכרח לזה לא מפאת קושיין].

וכך מוכח במשנה ברורה (סי' רצ"א ס"ק ט"ו) שפוסק דביכול לעשות סעודה שלישית בפני עצמו, אינו רשאי לחלק הסעודה השנייה בחצות מפאת ברכה שאינה צריכה.

ג. תשובות הרא"ש

כמו כן יש להוכיח כך מתשובות הרא"ש (כלל כ"ב אות ד') דסבירא ליה דבאמת מותר לחלק סעודה שניה לשנים, משום דאין זה ברכה שאינה צריכה כיון שעושה זאת לכבוד שבת לקיים סעודה שלישית. חזינן דלא אתי עלה משום דבלאו הכי יצטרך לברך. [נועד עיין מה שכתב רבינו בבר אלמגוים סי' קנ"ח].

סעודה שלישית

הנה איתא בשולחן ערוך (סי' רצ"א סעי' ב') דזמן סעודה שלישית משיגיע זמן המנחה, דהיינו משש שעות ומחצה ולמעלה, ואם עשאה קודם לכן לא קיים מצוות סעודה שלישית.

והנה מי שאוכל סעודת שבת ונמשכה הסעודה עד שהגיע זמן מנחה גדולה, וידוע שאם יגמור סעודתו, או יפסיקנה עכשיו וימתין, אחר כך לא יוכל לאכול אלא אכילה גסה ויפסיד סעודה שלישית, אמרינן שם (שולחן ערוך סי' רצ"א סעי' ג') דשרי להפסיק סעודתו ולברך ברכת המזון ומיד להמשיך סעודה שלישית. [דרק אם ישהה לא יוכל להמשיך אבל אם לא ישהה יוכל להמשיך].

ואע"ג דיש כאן ברכה שאינה צריכה, שרינן ברכה שאינה צריכה כדי לקיים המצוה דסעודה שלישית.

וצריך לומר דאע"ג דסגי בהפסק של כחצי שעה לאפקועי מברכה שאינה צריכה (עיין משנה ברורה סי' תמ"ד סק"ח, ועיין אגרות חזון איש ח"א סי' קפ"ח), אך איירי הכא שגם אם יפסיק באופן זה, אכתי לא יוכל להמשיך לאכול דיהא אכילה גסה.

ויש לעיין מהו אם מסופק אם עכשיו זמן מנחה גדולה או לפני זה, באופן שאם יפסיק יהא לו רק ספק סעודה שלישית. [ואינו יכול להמתין עד שיהא ודאי מנחה גדולה, שאז לא יוכל להמשיך לאכול משום אכילה גסה].

א. שלא יהא ספק ברכות להקל

הנה אשכחן בפוסקים (עיין תבואות שור סי' י"ט ס"ק י"ז) דשרינן ברכה שאינה צריכה כדי שלא להיכנס בספק ברכות להקל.

כגון מי ששכח אם בירך בורא נפשות, דמדינא יכול עכשיו להמשיך לאכול בלא ברכה דימלא לא בירך בורא נפשות, אך אם בירך בורא נפשות הא חייב עכשיו לברך ברכה ראשונה, ואם כן יכול לצאת החוצה למיעבד שינוי מקום ואחר כך יחזור ויברך ברכה ראשונה על המשך אכילתו, אע"פ שזו ספק ברכה שאינה צריכה, כיון שמרויח מספק שיוכל לברך, אע"פ שיתכן שאינו חייב בהברכה.

ואם כן הכי נמי יש לדון בנידון דידן דיכול לברך ספק ברכה שאינה צריכה.

ב. ברכה שאינה צריכה ודאי

אמנם אשכחן רק דשרינן ספק ברכה שאינה צריכה לספק תועלת, [דהרי להצד דבירך בורא נפשות לא הוה ברכה שאינה צריכה], אך עדיין לא שמענו דשרינן ודאי ברכה שאינה צריכה לספק תועלת, כגון בנידון דידן דהוה ודאי ברכה שאינה צריכה, דהרי מפסיק הסעודה לשנים.

אך באמת אשכחן (א"ה, כ) הבין רבינו בדברי התבואות שור, עיין לקמן סוף אות ד') גם בברכה שאינה צריכה ודאי, כגון שיאכל לפני הסעודה דברים שבסעודה ודאי אין מברכין עליהם, על מנת לפטור בזה ספק ברכות. ואם כן יש לומר דכשם ששרינן ודאי ברכה שאינה צריכה לספק תועלת של אכילה בלא ברכה, הכי נמי לספק תועלת של סעודה

שלישית.

ג. לחלק לב' סעודות

אך העומד לגדינו, דהנה בהא דשרינן להפסיק סעודתו ולאכול אלתר משום סעודה שלישית, כתב במשנה ברורה (שער הציון סי' רצ"א סק"ז) דזה דוקא במפסיק לאחר זמן מנחה גדולה, אבל אם יאכל שתי הסעודות לפני זמן מנחה גדולה, לא שרינן להפסיק, דנהי דאיכא דסברי דיוצאין בזה סעודה שלישית, אך הוי חומרא דאתי לידי קולא לענין ברכה שאינה צריכה. והביא זאת בשם האליה רבה (שם סק"ד).

ד. וכן מוכח מספר חסידים

וכמו כן יש להוכיח כך, ממה שכתב בספר חסידים (סי' תתס"א, מובא במשנה ברורה סי' רצ"א ס"ק י"ז) במי שיש לו מזון ב' סעודות מצומצמות, ואם יחלקם לג' סעודות לא יהיה לו כל סעודה לשבעה כיון שמפסיק ביניהם, מוטב שיאכל רק ב' סעודות לשבעה ויפסיד סעודה שלישית, כיון שג' סעודות שבת ניתנו לעונג.

ומכל מקום אם נמשכה סעודת הבקר עד אחר חצות, יחלקנה לשנים, דהא מכל מקום ישבע כשאוכל שנית. אבל לכתחילה אין להמתין עד אחר חצות כדי להפסיק באמצע, משום דבזה מבטל במקצת עונג שבת.

ותיקשי, דגם אם לא נמשך סעודת הבקר עד חצות, מכל מקום נימא ליה שיפסיק באמצע, וכדעבדינן בערב פסח שחל להיות בשבת, אלא על כרחך חזינן דמשום ספק סעודה לא מפסקינן, משום דגורם ברכה שאינה צריכה, אע"פ שיפסיד סעודה שלישית. [ושאני בערב פסח דמפסקינן כשעה ביניהם].

חזינן דלספק תועלת לא שרינן, ותיקשי מהך דתבואות שור.

ה. לרוב הפוסקים לא יצא

יש לחלק, דהך דסעודה שלישית קודם חצות גרע מספק רגיל, דרוב הפוסקים סברי דאינו יוצא, אבל לספק מעליא דסעודה שלישית, כגון בנידון דידן שמסתפק אם הגיע חצות, נימא דבאמת שרינן.

ו. יצא לגמרי מכל ספק

אמנם העירוני לחלק באופן אחר, דבהך דתבואות שור, על ידי ברכה שאינה צריכה יצא לגמרי מכל ספק, אף שיתכן שאינו חייב בברכה גם בלא הברכה שאינה צריכה.

משא"כ הכא בספק סעודה שלישית, נהי דקודם לכן ודאי לית ליה סעודה שלישית, אבל השתא אכתי אין לו סעודה שלישית ודאי.

אמנם לעני"ד אין לחלק בין גוונא שקודם אין לו כלום והשתא יהא לו ספק, ובין היכא דהשתא יש לו ספק ואחר כך יהא לו ודאי.

וכן לענין דיני דאורייתא, אם אדם יש לו ספק מצה, ויכול ליתן לו ודאי מצה, ויש אדם אחר שאין לו כלום, ויכול ליתן לו ספק מצה, לאיזה שירצה יתן.

מעתה ליכא ליישב הך דספר חסידים דעל ידי הברכה שאינה צריכה יהא לו רק ספק סעודה שלישית, ולא דמי לתבואות שור שהתם ודאי ייצא מן הספיקות, דלהאמור אין לחלק בהכי, והלכך צריך לומר כהתירוץ דכתבנו דקודם חצות גרע מספק מעליא, דרוב הפוסקים סברי לא דלא יצא.

ז. תפילין או מנין

במגן אברהם (סי' ס"ו ס"ק י"ב) דן מאי עדיף, מעלת תפילה בתפילין או מעלת תפילה בצבור, כגון בגוונא דאין לו תפילין, ואיכא לפניו ב' אפשרויות, או להתפלל במנין אך בלא תפילין, או להמתין לאחר שיגמרו הציבור, ואז יתפלל ביחידות עם תפילין. [כגון בגוונא דהשתא אין מי שישאל לו, דכולם מתפללים, ולכאורה יכול להמתין לחזרת הש"ץ, ואז ישאל תפילין, ויתפלל עם השליח ציבור, וחשיבא תפילה בצבור, ויש לומר דאיירי דאין המתפלל רוצים להשאילו תפילין אלא לאחר כל התפילה]. ומוכיח במגן אברהם דתפילה בתפילין עדיפא מתפילה במנין.

אמנם אם יוכל או להתפלל במנין או להתפלל ביחידות בספק תפילין, בזה מנין עדיפא, דהוה ודאי מעלה.

מעתה להני"ל הוא הדין ביכול להתפלל במנין בספק תפילין או ביחידות בודאי תפילין, נמי יתפלל במנין, דמעלת התפילין רק ספק כיון דגם בלא האי תפילין יהא לו ספק תפילין.

איסור דרבנן לצורך סעודת שבת

הנה אמרינן (שולחן ערוך סי' רנ"ד סע' ה') דמי שאין לו פת לסעודת שבת, אלא יש לו רק פת שצריך עדיין לרדותה מהתנור, והרי רדיית הפת אסור מדרבנן, מכל מקום התירו חכמים לרדות הפת מהתנור כדי שיוכל לקיים המצוה דשלוש סעודות בשבת.

חזינן דהתירו איסור דרבנן משום סעודת שבת. ויש לדון האם התירו גם לצורך סעודת שבת דאחרים. ויש להקשות דלכאורה איכא בזה סתירה במשנה ברורה:

א. מותר רק לעצמו

הנה חזינן דמותר רק לעצמו, דהנה אמרינן (שם) דגם יכול לומר לאחרים שאין להם מה יאכלו, בואו ורדו לכם מזון שלש סעודות. וכתב במשנה ברורה (ביאור הלכה שם) דנראה דהיינו דוקא שכל אחד ירדה לעצמו, אמנם הוא עצמו אסור לרדות בשבילם, אף דהם צריכין לג' סעודות, דהרי אמרינן (שבת ד' א') דאין אומרים לו לאדם חטוא כדי שיוזכה חברך, והיינו אף לענין להציל את חברו מאיסור מלאכה דאורייתא, וקל וחומר הכא שהוא רק כדי לקיים סעודת שבת.

ב. מותר גם לחבירו

אך הא בענין אחר חזינן לא כך, דהנה אמרינן (ועיין ברמ"א סי' תרנ"ה, ובמשנה ברורה שם סק"ג) דמותר לכתחילה לומר לנכרי ביום טוב להביא לולב מחוץ לתחום, דמותר לעבור על שבות דאמירה לעכו"ם כדי לקיים המצוה דלולב.

וכתב במגן אברהם (שם סק"א) דהיינו רק לומר לנכרי להביא לולב לעצמו, אבל לומר לנכרי להביא לולב לחבירו, בזה לא התירו רק אם חברו לא היה יכול לקנות לולב, אמנם אם חברו פשע ולא קנה, בכחאי גוונא לא שרינן שבות דשבות במקום מצוה, דאין אומרים לאדם חטא כדי שיוזכה חברך.

אמנם בשער הציון (שם אות ה') תמה על המגן אברהם, דמה שייך בזה חטא, דהא אנו מצוין מטעם ערבות לראות שגם חברו בן ישראל יעשה מצות התורה, ואם יחסר לו הרי הוא כאילו חסר לי, ונהי דחטא חברו מתחילה בזה שלא קנה הדי' מינים מערב יום טוב כדי שלא יצטרך ביום טוב לעבור על שבות של דבריהם, מכל מקום בדיעבד שלא קנה הלא הוא מחוייב בעצמו לשלוח נכרי כדי להשיג לולב, וממילא כשם שהוא מחוייב, כן אני מחוייב להמצוא לו לולב, והיאך שייך בזה חטא.

חזינן דכשהתירו לעבור על שבות לצורך מצוה, התירו גם לצורך אחרים. ותיקשי היאך יתיישב זה עם דבריו לענין סעודת שבת.

ג. ליישב הסתירה

אבל באמת יש לומר דאין סתירה בדברי המשנה ברורה, דהרי לענין רדיית הפת, שיש כאן איסור דרבנן דרדיית הפת ונדחה משום מצות ג' סעודות, בזה סובר המשנה ברורה דעיקר האיסור נדחה רק לצורך עצמו ולא לצורך חברו, אמנם לענין האיסור דרבנן דאמירה לעכו"ם להביא לולב מחוץ לתחום, הרי חזינן דעיקר האיסור דהותר גם לצורך חברו, דהיכא דחבירו לא פשע לכולי עלמא אמרינן דשרי לאחר לומר לנכרי לעשות שבות למצות חברו, חזינן דזה בכלל שבות דשבות במקום מצוה, והשתא הקשה במשנה ברורה דכיון דלגבי עצמו שרינן אף כשפשע אם כן לחבריה נמי.

נמצא דאע"פ דמסבירא אפשר לומר דהותר רדיית הפת גם לצורך ג' סעודות דחבריה, אבל עכ"פ אין כאן סתירה בדברי המשנה ברורה.

סעודת שבת בבין השמשות

הנה אמרינן בשולחן ערוך (סי' רצ"ט סע' א') דאסור לאכול בסוף השבת משתחשך עד שיבידיל. [וכתב במשנה ברורה (שם סק"א) דמשתחשך היינו אפילו בספק חשיכה והוא תיכף מששקעה החמה], אמנם אם התחילו לאכול אין מפסיקין.

וכתב במשנה ברורה (שם סק"א) דאם עדיין לא התחיל לאכול סעודה שלישית, בודאי צריך להתחיל לאכול אפילו לאחר השקיעה.

א. בספק מצוה לא התירו

הנה יש לדון היכא דכדי לקיים מצוה דרבנן, מותר לעבור על איסור דרבנן, מהו היכא דיש לו רק ספק אם הוה מצוה דרבנן, האם מותר לעבור על האיסור דרבנן כדי לקיים הספק מצוה.

וצדדי הספק, מי נימא דכיון דהאיסור רק מדרבנן ואם יש כאן מצוה הא שרי לעבור על האיסור דרבנן, נמצא דהוה ליה ספיקא דרבנן לקולא, או דילמא נימא דכיון דאפשר דאין כאן מצוה כלל, לא שרינן ליה במקום איסור דרבנן.

ולכאורה יש להוכיח מהכא דשרינן, דהרי הכא בבין השמשות איכא רק ספק מצוה דסעודה שלישית, ומכל מקום דחינן האיסור לאכול לפני הבדלה, [דהרי לולי המצוה דסעודה שלישית היה אסור לאכול].

ב. להוכיח דבכחאי גוונא אסור

אמנם לכאורה יש להוכיח דבכחאי גוונא אסור, דהנה אמרינן במשנה בשבת (קט"ו א') דמצילין ספר תורה מפני הדליקה בשבת, אע"פ דעובר על איסור דרבנן כגון שמוציאו לחצר שאינה מעורבת. ואיבעיא לן בגמרא (שם קט"ו א') אם גם כן מצילין הגליונים של ספר תורה, ולא איפשטא, ופסקו הר"ף והרמב"ם (ועיין שולחן ערוך סי' של"ד סע' כ') לחומרא שלא יציל.

והקשה בר"ן (נ"ג א' בדפי הר"ף) דאמאי פסקו לחומרא, הרי הנידון הוה באיסור דרבנן ונימא דספק דרבנן לקולא, ותיכף הר"ן תרי תירוצים, חדא, מפאת דפשטא דברייתא דאין מצילין. ושנית, דכיון דהוה ספק אמרינן ליה להיות בשב ואל תעשה ולא להציל.

שמענין מתירוץ השני, דכיון דאיכא רק ספק מצוה דהצלת כתבי הקודש, אמרינן דשב ואל תעשה עדיף ולא יציל הגליונים בשבת. והכי נמי נימא דמכיון דאיכא רק ספק מצוה דסעודה שלישית, אמרינן דשב ואל תעשה עדיף ולא יעבור על האיסור דאכילה בבין השמשות. ותיקשי מהני"ל דמבואר לא כך.

ג. ודאי מצוה מחמת תוספת

אבל באמת יש לתרץ דינא דסעודה שלישית, דלא דמי לנידון הני"ל, דהרי יש לומר דהכא הוה מצוה ודאית, שהרי אם התחיל קודם השקיעה אף בלא אכל כזית לפני השקיעה, מעיקר הדין מהני לסעודה שלישית, מכיון דזמן התוספת שבת אפשר לקיים בו מצות סעודה שלישית, אם כן הוה ליה מצוה ודאי.

והרי נראה שמותר לעבור על ספק איסור דרבנן כדי לקיים ודאי מצוה דרבנן, הגע עצמך, היכא דחיובו בשופר רק מדרבנן, ויש שופר על אילן, ויש שם ספק אם גבוה ג' טפחים ואז אסירא משום משתמש במחובר, בפשוטו חייב לקחתו, דהרי אם היה שם דבר היתר היה רשאי לקחת מספק, והשתא בדבר מצוה אטו נימא דלא יקח. [אמנם לאור מה שהוכחנו מהר"ן בשבת, אולי גם בכחאי גוונא אסור. וצריך תלמוד].

ד. האם לאחר השקיעה הוה איסור ודאי

אך מקום העיון הוא דילמא נקבע שלאחר השקיעה כבר אסור לאכול מפאת דאתי זמן הבדלה בתורת ודאי. ונמצא דכדי לקיים מצוה ודאית דסעודה שלישית, עובר על איסור ודאית דאכילה לפני הבדלה, וזה לא שרינן.

והיינו דהנידון אם איסור אכילה בבין השמשות לפני הבדלה הוא ודאי או ספק, ונפקא מינה לדין טעם לפני הבדלה, ושכח לומר אתה חוננתנו, דחוזר להתפלל מעריב משום אתה חוננתנו, מהו אם אכל בבין השמשות, דאם הוה ודאי איסור חוזר, אמנם אם הוה רק ספק איסור לא יחזור. [ועי' באורכ בספר אורות חיים על בין השמשות מהדו"ת סי' רס"ה].

ה. תוספת שלאחריה

אמנם בעיקר הא שכתבנו דאיכא מצוה ודאית בתוספת שבת לאחריה, הנה באמת לא מצאנו דיכול לקיים המצוה דסעודת שבת בתוספת לאחריה, אלא רק לענין תוספת שבת לפנייה, דהתם כתב במשנה ברורה (סי' רס"ז סק"ה) דמעיקר הדין מהני. ויש לחלק דתוספת לאחריה גריעא.

והרי חזינן (משנה ברורה סי' רע"א ס"ק ל"ט) דאם לא עשה קידוש, דמחייבין לקדש בבין השמשות דסוף היום רק מפאת ספיקא דאורייתא לחומרא. וכן חזינן בספק תקע בשופר ביום טוב שני של ראש השנה פטרינן בבין השמשות דלאחריה. (א"ה, לא מצאתי מקורו, ועי' משנה ברורה סי' תקפ"ח סק"א דיתקע בלא ברכה, אבל התם משום ספק

לילה, ושופר כשר רק ביום). וצריך עיון בכל זה. אמנם בפשוטו אין לחלק בהכי. [ועוד עיין מה שהארכנו בענין תוספת לאחריה בסוף פרשת בא תשע"ה].

ו. דברי המשנה ברורה

הנה לשון המשנה ברורה (סי' רצ"ט בשער הציון אות ב') דאפשר דאתי ספק עשה דרבנן ודוחה ספק איסור דרבנן, הרי דנקט דהוה רק ספק עשה, ולא נקט דהוה ודאי עשה משום התוספת.

ובזה באמת צריך עיון למאי דכתבנו דספק עשה לא דחי, היכא

עניני שבת

ה. עדיין רותחות

הנה אמרינן בגמרא שבת (ל"ד א') דבבין השמשות שרינן להטמין בדבר שאינו מוסיף הבל, [אע"פ דסבירא ליה להאי תנא דכל דבר שהוא משום שבות אסרינן בבין השמשות], דהרי הטעם דאסרינן להטמין בדבר שאינו מוסיף הבל משחשכה, היינו משום גזירה שמא ירתיה, משא"כ בבין השמשות לא שייך הגזירה, כיון שהקדירות עדיין רותחות.

ותיקשי לפי זה אמאי אסרינן בקיבל שבת, הרי הקדירות עדיין רותחות ולא שייך הגזירה. וצריך לומר דמכל מקום התירו רק בבין השמשות ולא בשבת ודאית כדי שלא תחלוק בשבת.

לומר לנכרי לבשל מים

הנה יש לעיין בקיבל שבת ורוצה לומר לנכרי בין השמשות להניח מים לבשל, האם יש להתיר לצורך דבר מצוה:

א. אמירה לעכו"ם מותר אף בקיבל שבת

הנה הבאנו לעיל (אות א') דבקיבל שבת אסרינן שבותין, ואף ביחיד שקיבל שבת, אם כן נימא דהכא נמי אסור אמירה לעכו"ם.

אמנם אמרינן במשנה ברורה [עין רמ"א סי' רס"א סע' א', ומשנה ברורה שם ס"ק ט"ז] לא כך, דלענין אמירה לעכו"ם מקילינן, והוה כמו בבין השמשות כשעדיין לא קיבל שבת. ואם כן שפיר מותר לומר לנכרי לבשל המים.

ב. אמאי מותר אמירה לעכו"ם

והטעם אמאי מותר אמירה לעכו"ם, דהנה באמת בכל קיבל שבת שרי ליה לומר למי שלא קיבל שבת שיעשה בשבילו מלאכה, ואם כן הכי נמי בפשוטו יהא שרי לומר לנכרי ואף שלא לדבר מצוה. אלא אם כן נימא דנכרי גרע מישראל שלא קיבל שבת.

ולחצד הראשון, מתפרשים דברי המשנה ברורה הני"ל כפשוטו, דלענין אמירה לעכו"ם חשבינן כאילו לא קיבל שבת ומותר אף שלא לצורך מצוה, דהרי לא גרע מלומר לישראל אחר.

אך אף אם נימא כהצד השני, דלאחר שקיבל שבת אין לומר לנכרי לעשות בשבילו מלאכה, מכל מקום מתפרשים דברי המשנה ברורה דלענין אמירה לעכו"ם לצורך מצוה מקילינן אף בקיבל שבת, וכעין סברת שאר פוסקים דפליגי על השולחן ערוך (סי' רס"א סע' ד') וסברי דבקיבל שבת מותרין גם בכל השבותין לצורך מצוה, ועכ"פ לענין אמירה לעכו"ם נוקטים לקולא.

ג. שמא יחתה

אך יש לעיין מפאת איסור שמא יחתה, דבזה יש לאסור לאחר קבלת שבת, וכדאסרינן להטמין אע"פ שעושה נכרי, למה שכתב בחזון איש (שם) דאין חילוק מי המניח.

אך הרי יש לדון דאין בזה איסור שמא יחתה, דהנה כתב בחזון איש (סי' ל"ז ס"ק כ"ז ד"ה היה צונן) דבישול מציל מאיסור דשמא יחתה, דאין ראוי ליתן בו חומרת חזרה כיון שיש במעשיו משום בישול.

אך אינו כן, דהרי זה רק לענין קנס, דסמכינן דהוה בישול ומקילינן בשוגג, אך גוף איסור שמא יחתה צריך עיון אם פקע, ועוד, דבנידון דידן דאמירה לעכו"ם, דליכא כלל איסור בישול, ודאי הדר שמא יחתה, ועיין.

שכח להטמין

עובדא הוה באשה שהדליקה נרות ונזכרה לאחר השקיעה שלא הטמינה מאכל בדבר שאינו מוסיף הבל.

א. לאחר קבלת שבת אסור שבותין

הנה להטמין בדבר שאינו מוסיף הבל שרינן מבעוד יום, וכמו כן שרינן גם בבין השמשות, אבל הכא גרע, דהרי קיבלה שבת, ומבואר בשולחן ערוך (סי' רס"א סע' ד') דלאחר קבלת שבת אין מערבין ואין טומנין. וכן אסרינן כל שבות אף במקום מצוה.

ואייתי בביאור הלכה (שם) פלוגתא בדינא דהשולחן ערוך, דדעת הגר"א (סי' שצ"ג) כהמחמירין, ודעת הטי"ז (סי' ת"ר סק"ב) ודרך החיים (דין אימת מתחיל איסור מלאכה ס"ה) להקל, ובביאור הלכה משמע דיש להחמיר זולת בהצטרף עוד ספק, כגון שקיבל שבת שתי שעות קודם חשיכה, דלכמה פוסקים הוא קודם פלג המנחה ואין בקבלתו כלום. ואם כן נמצא דלא תוכל להטמין.

[הנה בהוא בכרמלית ועירובו ברשות היחיד, חל העירוב מכיון דבבין השמשות יכול לקחתו, דחכמים לא גזרו על שבותין בבין השמשות. ויש לעיין מהו בקיבל שבת, היאך יחול העירוב, הרי בכהאי גוונא ליכא למימר דיכול לקחת העירוב דהרי בקיבל שבת באמת אסור, וכי תימא דאדם אחר שלא קיבל שבת יקח בשבילו, מכל מקום בליכא אחר מאין].

ב. האם להבעל מותר

אבל לכאורה הבעל יוכל להטמין, דהרי הוא לא קיבל שבת.

אבל יש לעיין, דהנה לכאורה יש להקל להשהות ולהחזיר על ידי נכרי משום דהוה שבות דשבות במקום מצוה, אמנם כתב בחזון איש (או"ח מועד סי' ל"ז ס"ק כ"א ד"ה ונראה) דלא שייך להתיר, דהרי אין האיסור הנתינה, אלא מציאות מצב זה אסור חכמים ששרשו שמא יחתה, והכל בכלל הגזירה אם יעמיד בעצמו או על ידי נכרי, ואפילו העמיד נכרי או קוף חייב להסיר, וכמו קדירה בשיל ולא בשיל העומדת מערב שבת משקידש היום חייב להסירה, הכי נמי היכי דאסרו חכמים החזרה, ומה לי בידים ומה לי על ידי גרמא ידידה. [ועי' שם שמביא דביאור הלכה (שם סע' ה' ד"ה להחם) מביא דעות דמותר].

ואם כן בנידון דידן, יש לדון לאסור גם על ידי הבעל, דלא גרע מעל ידי נכרי.

ג. על מי האיסור

אמנם בנידון דידן יש לעיין על מי האיסור, דלחד גיסא יש לומר דהנידון על הבעל שהוא הבעלים, והרי הוא לא קיבל שבת, ואם כן גם לאשה מותר התבשיל.

אמנם לאידך גיסא יש לומר דלהאשה ייאסר התבשיל, דהרי גם אם הבעל יטמין, היאך יהא מותר לאשה, הרי לגבה יש כאן איסור שמא יחתה ונאסר גם בדיעבד. וצריך עיון בכל זה.

[ואם נימא דאין כאן שבחא לאסור בדיעבד, ולא עיינתי בזה, אך היאך שרי לה שיהא דבר מוטמן שמא יחתה. אך יש לומר דלאו כל כמינה למנוע מהבעל].

ד. האם שאני הטמנה

אך יש לומר דכל דבריו יהא שייכים לענין איסור שהיה וחזרה, אבל הטמנה בדבר שאינו מוסיף הבל, ההיא מפאת גזירה שמא ירתיה, ואולי בזה שרינן על ידי נכרי מדין שבות דשבות.

או דילמא יש לומר לא כך, דהגזירה דשמא ירתיה הוה נמי איסור על המצב, דאמרינן שאם נעשית הטמנה יבוא להרתיה.

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשון של רבין זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

"שלמים מציון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלוי בן ציון פלמן זצוק"ל

פרשת בשלח

כשר שבמצרים הרוג

"ויקח שש מאות רכב בחזר וכל רכב מצרים ושלישים על כולו". (פרק י"ד פסוק ז').

הרוג, אבל לפי הגירסה שרש"י שלפנינו שכתב "כשר שבמצרים הרוג", אין מכאן הוכחה שרבי שמעון הוא דלא כהלכתא, אלא אפשר לומר שאין סתירה בין דברי רבי שמעון להלכה שאסור להרוג גוי בידים. דהנה ברמב"ם בהלכות רוצח (פרק ד' הלכה י"א) מביא להלכה את דברי הגמרא בעבודה זרה וכתב, "הגויים שאין בינינו ובינם מלחמה וכו', אין מסככים להן המיתה וכו'". מבואר בדבריו שכל ההלכה הזו שהגויים לא מורדין, שאסור להרוג את הגוי בידים נאמר דווקא בזמן "שאיין בינינו ובינם מלחמה". ומדויק בזה שבשעת מלחמה אם יש לנו אפשרות להרוג או לגרום מיתה לאיזה גוי, מותר לנו להורגו או לגרום לו למות. ויש לדייק בדברי הרמב"ם עוד, שבשעת מלחמה אפילו אם לא ראינו את הגוי הזה משתתף בפועל במלחמה, גם כן מותר לנו להורגו. שהרי אם הוא נלחם בפועל נגד ישראל ורוצה להורגם, בוודאי שמותר להורגו ודינו ככל רודף שבא להרוג שמותר להורגו, אלא בהכרח שמדובר בגוי שעד עתה הוא לא השתתף בפועל במלחמה, ובכל זאת ההלכה היא שאם יש אפשרות להורגו מותר להורגו ולגרום לו מיתה. והביאור בזה י"ל שבשעת מלחמה אנו אומרים שגם גוי שעד עתה לא השתתף בפועל במלחמה נגד ישראל, הסיבה לכך הוא משום שלא הזדמן לו להיות במלחמה או שהתעצל להלחם, אבל אם תבוא לידו האפשרות להרוג יהודי הוא מיד יקום ויהרגהו, ועל כן כבר עתה דינו כרודף ומותר להורגו.

ומעתה י"ל שבמצרים גדר המצב שהיה בין המצריים לישראל היה כשעת מלחמה, שהרי המצריים שיעבדו את ישראל ועינו אותם מתוך מטרה לבטל את ישראל מהעולם, וכמו שכתוב בפסוק בתחילת פרשת שמות (פרק א' פסוק י') "הבה נתחכמה לו, פן ירבה והיה כי תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שנאינו ונלחם בנו ועלה מן הארץ". מבואר בזה שהמצריים התייחסו אל ישראל כאוייבים שלהם, שבשעת מלחמה הם יהיו כנגדם, ומשום כן רצו לבטל ולאבד את ישראל. וכאשר באו מתוך המטרה הזו לאבד את ישראל, הרי זה ממש כפתיחת מלחמה כנגד ישראל. וממילא אם כל היחס והמצב של המצריים לישראל במצרים היה בגדר כזה של מלחמה, חל על זה דברי הרמב"ם שבזמן כזה לא חלה ההלכה שאסור להרוג את הגויים, אלא בזמן כזה מותר להרוג כל גוי וגוי מהמצריים, שאם יזדמן לישראל להרוג את אחד מהמצריים, באופן שהוא או אחרים לא יכנסו לסכנה משום כן, מותר לו להורגו. ועל הזמן הזה מביא רש"י את הדברים, "מכאן היה רבי שמעון אומר, כשר שבמצרים הרוג", שבזמן כזה מותר להרוג אפילו אדם כשר שבמצרים, כיון שבסופו של דבר יכולה לצאת ממנו תקלה שגם הוא יצטרף למלחמה ויהרוג בכלל ישראל. ומכאן ההוכחה של רבי שמעון, שרואים שאפילו אותם שהיו יראים את דבר ה', שמצד אחד אפשר להחשיב אותם כמצרי כשר, שלא נלחם בישראל, שהרי הוא ירא מדבר ה', ובכל זאת כשיש לו את האפשרות להרע לישראל הוא מצרף ונותן את הבהמות שלו, שילכו איתם להלחם בישראל. אבל לגבי להרוג גוי כשר, בזמן כזה שאין מלחמה בינינו לבינם, על זה

ופרש"י, "כל רכב מצרים, ועימהם כל שאר הרכב. ומהיכן היו הבהמות הללו, אם תאמר משל מצרים, הרי נאמר וימת כל מקנה מצרים. ואם תאמר משל ישראל, והלא נאמר וגם מקננו ילך עמנו. משל מי היו, מן הירא את דבר ה'. מכאן היה רבי שמעון אומר כשר שבמצרים הרוג, טוב שבנחשים רצון את מוחו".

לא מורדין ולא מעלין

בספר "עמר נקא" מרבנו עובדיה מברטנורא, הוא מביא את דברי רש"י הללו, אלא שאצלו הנוסח בדברי רבי שמעון הוא "כשר שבגויים הרוג", ולא כמו שכתוב ברש"י שלפנינו "כשר שבמצרים הרוג". וכתב על כך, "בכאן תפש שיטתו דלא כהלכתא, דהא אמרינן עבודה זרה (דף י"ג ב') הגויים ורועי בהמה דקה לא מורדין ולא מעלין, אלמא שאסור להורגן".

וביאור הדברים הוא דהנה מה שרבי שמעון אומר "כשר שבמצרים הרוג", או לפי גירסת הרע"ב "כשר שבגויים הרוג", מדובר בזה אפילו בגוי כשר, שלא ראינו שעשה רע ליהודי, ואין לו שום כוונה להרוג את היהודי, ובכל זאת אומר רבי שמעון שמן הראוי היה להורגו. שהרי ההוכחה של רבי שמעון לדבריו הללו, היא ממה שאנו רואים שאלו המצריים שהיו במצרים יראים מדבר ה', הם אלו שהביאו את בהמותיהם שירדפו בהם אחרי כלל ישראל כשיצאו ממצרים. ולכאורה אלו היראים מדבר ה', היו מצריים כשרים שאין להם כוונה להרע לכלל ישראל, שהרי במכת ברד הפסוק מעיד עליהם ואומר (פרק ט פסוק כ') "הירא את דבר ה' מעבדי פרעה", ואם הם יראים מדבר ה' בוודאי שאין להם שום כוונה להרע לכלל ישראל. ובכל זאת למעשה אנו רואים שבשעה שהוצרכו לרדוף אחרי כלל ישראל, הם אלו שהביאו את בהמותיהם שירדפו בהם אחרי כלל ישראל. ומזה לומד רבי שמעון "כשר שבגויים הרוג", שכשם שכאן המצריים הללו שהיו כשרים, ובכל זאת בעת שהיתה להם האפשרות לרדוף אחרי כלל ישראל הם הצטרפו ורדפו אחריהם להורגם. כך כל גוי כשר אפילו שבעת הזו הוא כשר ואין לו כוונה להרע לכלל ישראל, בכל זאת אילו תבוא לידו האפשרות להרע לכלל ישראל הוא יקום ויעשה מעשה להרע להם. ולכן בכל מצב יש להקדים ולהרוג אפילו גוי כשר שבשעה זו אינו מרע לכלל ישראל, משום שלבסוף כשתבוא לידו האפשרות, הוא ירע לישראל.

ומעתה כותב הרע"ב שדברי רבי שמעון הללו הם דלא כהלכתא, שהרי הגמרא בעבודה זרה אומרת על הגויים שלא מעלין ולא מורדין, ופרש"י "ואין מורדין, אותן לבור להמית אותן בידים, אלמא עבד עובד כוכבים אסור להמיתו בידים". מבואר בדברי הגמרא שסתם גוי שאינו רודף אחרי כלל ישראל, אין שום התר להורגו. ואם כן רב שמעון שאומר "כשר שבגויים הרוג", הוא לא נפסק להלכה, אלא להלכה אין התר להרוג גוי כשר.

שעת מלחמה

ונראה שכל מה שהוקשה להרע"ב על דברי רבי שמעון שהוא דלא כהלכתא, זהו דווקא לפי גירסתו ברבי שמעון שאמר "כשר שבגויים

בעבודה זרה, שי"ל שרבי שמעון דיבר על כשר שבגויים באופן כזה שהיו כלל ישראל במצרים, שזה היה מצב של מלחמה בינינו לבינם, ובזמן כזה באמת שייכת ההלכה שכשר שבגויים הרוג. אבל בזמן שאין מלחמה בינינו לבינם, לא נאמרה ההלכה הזו, ואסור להרוג גוי. [א"ה, עיין במסכת סופרים (סוף פרק ט"ו) שהביא את דברי רבי שמעון שאומר "כשר שבגויים הרוג" והוסיף במפורש שזהו רק בשעת מלחמה, וז"ל "תני רבי שמעון בן יוחאי, הטוב שבעובדי כוכבים בשעת מלחמה הרוג"].

איסור הריגת גוי

הנכרי, ונוסח אחר נכבד הכלב מן הנכרי, יש לחקור אי איכא איסור צער בעלי חיים בנכרי כמו בבהמה, דאין ללומדו מבהמה כיון שנכבד הכלב מנכרי. ומעתה אם אין איסור צער בעלי חיים בגוי, אם כן בהריגת גוי אין איסור צער בעלי חיים, שהאיסור הזה נאמר דווקא כלפי בהמות ולא כלפי גויים. ואם כן יש לדון מהו האיסור להרוג גוי, הרי איסור לא תרצח נאמר דווקא כלפי ישראל ולא כלפי גויים.

איכא בל תשחית

אמנם מלבד זאת, אפילו אם צער בעלי חיים שייך גם בגוי, עדיין יש לומר שבאיסור צער בעלי חיים נכלל רק איסור צער לבעל חי, ולא איסור הריגת בעלי חיים. ויסוד הדבר מצינו בגמרא בחולין (דף ז' ב') שכאשר רבי פנחס הגיע לביתו של רבי הוא ראה שיש לרבי פרדות לבנות, ולא רצה להכנס לביתו של רבי, ואמר "מלאך המוות בביתו של זה ואני אסעוד אצלו". משום שאם פרידה לבנה נותנת מכה לאדם, אין המכה הזו מתרפאת לעולם. ומכיון שרבי רצה שרבי פנחס יבוא לביתו, הוא אמר לו מיד שיוציא את הפרדות מביתו וימכור אותם לאחר, אבל רבי פנחס לא קיבל את זה וסבר שאסור למכורם לאחר משום איסור לפני עור לא תתן מכשול. אמר רבי, "עקרנא להו", ופרש"י "עקרנא, שלא יוכלו לבעט ובל תשחית ליכא שיהיו ראויות לדישה. עקרנא, מנשר פרסותיהן ועדיין הן יכולין לילך". ורבי פנחס השיב לו, שאסור לעשות לפרדות את הפעולה הזו, ואמר "איכא צער בעלי חיים". שהפעולה הזו גורמת צער לפרידה, ויש בזה איסור משום צער בעלי חיים. ובסוף כשלא היתה שום ברירה, אמר רבי "קטילנא להו", שיהרוג את הפרדות הללו, אבל גם לזה רבי פנחס לא הסכים ואמר "איכא בל תשחית", שיש בזה איסור בל תשחית. וע"ש את כל המעשה.

ויש לדייק בזה שרבי פנחס אמר את הסברא של "צער בעלי חיים" רק על דברי רבי שאמר "עקרנא להו", אבל כשרבי הציע לו לאחר מכן שיהרוג אותם, רבי פנחס טען טענה אחרת משום "בל תשחית", ולא חזר לטעון שגם בהריגה יש צער בעלי חיים, כמו שהשיב לו מקודם, אלא חיפש בזה איסור אחר של בל תשחית, ולא חזר לומר שגם בהריגה יש איסור צער בעלי חיים. ומבואר בזה שאיסור צער בעלי חיים נאמר רק במקום שעושה פעולת צער לבהמה, אבל מעשה הריגה אינו מוגדר כמעשה של צער שיחול על זה איסור של צער בעלי חיים. ומעתה אפילו אם נאמר שיש איסור צער בעלי חיים בגוי, עדיין יש לדון בזה שיתכן שאיסור זה נאמר רק כשעושה לו מעשה צער, אבל על מיתה והריגה לא נאמר איסור זה, וכשם שמבואר מדברי הגמרא שאיסור צער בעלי חיים לא נאמר על הריגת בהמה, הוא הדין י"ל לגבי הריגת גוי שהמעשה הריגה אינו מוגדר כמעשה צער שיחול בו איסור בעלי חיים.

ומעתה יש לדון מהו האיסור של הריגת גוי, שהגמרא נוקטת כדבר פשוט ש"הגויים אין מורדין" שאסור להורגם, מאיזה דין אסור להורגם, וצ"ע. וצריך לומר שבאמת אין בזה איסור מדאורייתא, והאיסור הוא רק מדרבנן.

אין הוכחה מדברי רבי שמעון שיהיה מותר להורגו, אלא ההלכה בזה תהא כמו שנפסק בגמרא בעבודה זרה, שהגויים אין מורדין שאסור להרוג גוי בזמן שאין מלחמה ואין וסיבה שהגוי הזה יזיק לישראל. ואדרבא רבי שמעון מדייק ואומר דווקא "כשר שבמצריים הרוג", אבל בסתם גוי במפורש לא דיבר, משום שבזה באמת אסור להרוג סתם גוי כשר.

ויתכן שאפילו לפי גירסת הרע"ב ברש"י שרבי שמעון אומר "כשר שבגויים הרוג", גם כן אין הוכחה מדבריו שהוא סותר לדברי הגמרא

*

יש לעיין מהו האיסור להרוג גוי (שלא בשעת מלחמה), הלא איסור "לא תרצח" נאמר דווקא על ישראל שאסור ליהודי לרצוח יהודי, וגויים לא נכללו באיסור זה, ומאיזה דין אסור להרוג גוי. ובגמרא בעבודה זרה מבואר בפשיטות, שיש איסור להרוג גוי, ועל זה נאמר "הגויים אין מורדין" שאסור להורגם, ויש לדון מהו האיסור בזה.

צער בעלי חיים

ולכאורה היה מקום לומר שהאיסור הוא משום צער בעלי חיים, ואיסור צער בעלי חיים מובא בגמרא בבבא מציעא (דף ל"ב ב') שהוא איסור דאורייתא, וממילא גוי לא גרע מכל בעל חי ובוודאי שיש כלפיו איסור צער בעלי חיים. ומעתה כיון שהריגת אדם צער היא לו, אם כן יש איסור להרוג גוי במקום שיש אצלו חשש שיוזק את הישראל, שבהריגה הוא עובר על איסור צער בעלי חיים.

ונכבד הכלב מן העובד כוכבים

אמנם באמת יש לפקפק בזה, ראשית דבר מצינו בקובץ שיעורים בפסחים (אות צ"ב) שכתב לדון אם יש איסור צער בעלי חיים בגוי, שיתכן שכל איסור צער בעלי חיים נאמר דווקא ביחס לבעלי חיים ולא ביחס לגוי. ויסוד הדברים שבגמרא בפסחים (דף כ"ב א') דורשים מהפסוק "ובשר בשדה טרפה, לא תאכלו לכלב תשלכון אותו", שכל איסורים שבתורה שאסורים באכילה נכלל בזה גם איסור הנאה. ודורשים מהפסוק הזה "אותו אתה משליך לכלב, ואי אתה משליך לכלב כל איסורין שבתורה". שרק באיסור טריפה הבשר מותר בהנאה ומותר להשליכו לכלב, אבל כל איסורין שבתורה הם אסורים אפילו בהנאה ואסור להשליכו לכלבים. ופרש"י שהלימוד הוא רק מהיתור שנאמר בפסוק "אותו", אבל מעצם הפסוק שכתוב בו שמותר להשליך את הבשר לכלבים אי אפשר ללמוד את הדין הזה שבשאר איסורי התורה איסור אכילה כולל גם איסור הנאה. והטעם לכך כתב רש"י, "ומדאיצטריך קרא למשריה לא מצי למילף טעמא, דאי לא אותו הוה אמינא קרא למצותיה איצטריך, שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, ונאמר במצרים לא יחרץ כלב לשונו לפיכך הקפידה תורה ליתן שכרו, ונכבד שכר הכלב מן העובד כוכבים, שהנבילה ימכור לנכרי וטרפה לכלב". והיינו שעצם הפסוק לא בא כדי ללמד על שאר איסורי התורה, אלא בא לומר שבשר טריפה עדיף לחיתו לכלב משאר לגוי, כדי לתת שכר לכלב על כך שלא חרץ את לשונו במכת בכורות.

והלשון ברש"י הוא "ונכבד שכר הכלב מן העובד כוכבים", ויש עוד גירסה ברש"י שנמחק המילה "שכר", וכתוב ברש"י "ונכבד הכלב מן העובד כוכבים". ולפי זה כתוב ברש"י שיש עדיפות לכלב יותר מאשר גוי, ומעתה יש מקום לדון ולומר שאם כלב עדיף מגוי, אם כן כאשר נאמר איסור בעלי חיים, יתכן שהאיסור נאמר דווקא כלפי בבעלי חיים, ולא כלפי גויים, שבעלי החיים יש להם עדיפות יתר מהגויים משום ש"נכבד הכלב מן העובד כוכבים".

וז"ל הקובץ שיעורים, "רש"י ד"ה אותו וכו', ונכבד שכר הכלב מן

איש לפי אוכלו

"זה הדבר אשר ציוה ה' לקטו ממנו איש לפי אוכלו עומר לגולגולת וגו'. וימודו בעומר ולא העדיף המרבה והממעט לא יחסיר איש לפי אוכלו לקטו. ויאמר משה אליהם איש אל יותר ממנו עד בוקר. ולא שמעו אל משה ויותרו אנשים ממנו עד בוקר וירם תולעים ויבאש וגו'. וילקטו אותו בבוקר בבוקר איש כפי אוכלו וגו'". (פרק ט"ז פסוק ט"ז-כ"א).

ופרש"י, "ויותרו אנשים, דתן ואבירם".

לכאורה יש לדייק בפסוקים דהנה בפסוקים הראשונים עד המעשה של

"ויותרו אנשים" לשון הפסוק הוא "לקטו ממנו איש לפי אוכלו", "איש לפי אוכלו לקטו", הלשון הוא "לפי אוכלו" בל', שמשמעותו שילקטו

לגולגולת, אחר שהראו שדי להם בחצי העומר וכו'".

*

ככר לחם

ושמעתי בענין זה מהגרי"מ פיינשטיין זצ"ל מעשה על חותנו מרן הגרי"ז זצ"ל, שכאשר היה הגרי"ז בוורשא בזמן מלחמת העולם השנייה, היה יהודי אחד שבכל יום היה מביא להגרי"ז ככר לחם לצורך מאכלו ובני ביתו. ויומיים לפני יום כיפור בח' בתשרי לאחר שהביא את ככר הלחם, אמר בנו של הגרי"ז לאביו שכיון שמחר בערב יום כיפור יש מצווה לאכול, ועתה בזמן מלחמה אי אפשר לדעת מה ילד יום ואולי מחר אותו אדם לא ימצא לחם להביא להם, ממילא כדאי לעשות השתדלות ולהשאיר חלק מהלחם לצורך מחר בשביל שיוכלו לקיים בו את המצווה של אכילה בערב יום כיפור. וכך עשו באותו יום הצטמצמו במאכלם והותירו מעט מהלחם בשביל ערב יום כיפור.

למחרת הגיע אותו אדם כדרכו, ומלבד ככר הלחם הוסיף והביא גם דגים לסעודה המפסקת. אבל לא עבר זמן רב ורסיס של פצצה נכנס לבית ונפל בדיוק לתוך הקדידה עם הדגים, ולא יכלו לאכול את הדגים.

אמר הגרי"ז, "אילו היינו אוכלים אתמול את כל הלחם, אז היה לנו היום גם לחם וגם דגים, אבל כיון שעשינו השתדלות ושמרנו חלק מהלחם למחר, הראו לנו שאת הדגים לא נאכל היום".

והגרי"ז לפום דרגתו סבר שכיון שהיה נצרך להם ככר לחם לצורך האכילה של אתמול, לא היו צריכים לשמור ממנו למחר, אלא היו צריכים לאכול את הכמות הנצרכת ולבטוח בהשי"ת שיביא להם למחר כפי מה שצריכים. ואע"פ שזה היה זמן מלחמה, ובאמת לא היה אפשר לדעת מה ילד יום, והיה נס כל יום שהביאו להם את הלחם, בכל זאת כיון שלמעשה זה נצרך להם לכמות האוכל, לא צריכים לחשוב על מחר אלא לבטוח בזה בה' שיזמין להם את מה שצריך.

ובאמת אין כללים בדבר זה, אלא כל אחד לפי מידת בטחונו כך צריכה להיות הנהגתו, והצדיקים שהם בדרגה של בטחון גמור בהשי"ת שיזמין להם כל יום מה שצריכים כך הם צריכים לנהוג.

ובמשנה ברורה בהלכות שבת (סימן ר"נ סק"ב) כותב, על הנהגת שמאי הזקן והלל הזקן, ששמאי "כל ימיו היה אוכל לכבוד שבת, היה מוצא בהמה נאה אומר זו לשבת, מצא אחרת נאה הימנה אוכל הראשונה ומניח השניה על שבת, נמצא שהאכילה היא כדי שתשאר היפה של שבת". והיינו שכבר מיום ראשון היה דואג לשבת, וקונה בהמות כדי שיהיה לו מה לאכול בשבת. אבל אצל הלל הזקן ההנהגה היתה אחרת, ואצלו "מידה אחרת היתה בו, שהיה אומר ברוך ה' יום יעמס לנו צרכנו", שהיה בוטח בהשי"ת שכל יום יביא לו כפי מה שנצרך לו לאותו היום. וכתב במשנה ברורה, "והסכימו הרבה פוסקים שגם הלל מודה שכדברי בית שמאי עדיפא טפי, אלא שהיה בוטח בה' שבוודאי יזמין לו לשבת מנה יפה משאר הימים, וכדי לחזק מדת בטחונו היה נוהג כן, אבל בשאר כל אדם שאין בטחונו חזק כל כך גם הוא מודה דכשמאי עדיפא טפי וכו'".

באותו מקום

עוד שמעתי שכאשר הגרי"ז כבר היה בירושלים, בזמן המלחמה כאשר היה אזעקה לא רצה לרדת למקלט, ופעם אחת כשהיתה הפגזה כבדה הפצירו בו מאוד שירד למקלט וירד. וכאשר חזרו לבית ראו שבדיוק במקום שבו ישב הגרי"ז נפל רסיס, ואילו הגרי"ז היה נשאר בבית הרסיס היה יכול לפגוע בו. אמרו לו שיש בזה סימן שבאמת היו צריכים לרדת למקלט, שכיון שירדו למקלט נצלו מסכנת נפשות. אמר הגרי"ז שזה בדיוק להפך, שכל מה שהרסיס נכנס הוא משום שירדו למקלט, ואילו היו נשארים בבית לא היה נופל רסיס לתוך הבית, ורק כיון שיצא מהבית למקלט לכן נפלה שם הפצצה.

וגם בזה הגרי"ז לפי דרגתו הגדולה במידת הבטחון, הבין שאילו היה נשאר בבית, וודאי שלא היה נופל שם רסיס, אבל בסתם אדם בוודאי שיש עליו חובה בעת סכנה ללכת למקום בטוח יותר ולא להשאר במקום סכנה.

את המן כפי הצורך שדרוש להם לאכילה, וזה "לפי אוכלו, לפי מה שדרוש להם לאכילתם. אבל אחרי המעשה של "ויתירו אנשים" שדתן ואבירם הותירו הפסוק שינה, וכתב בכ' "וילקטו אותו וגו' איש כפי אוכלו". ומדוקדק בזה שהיה משהו במעשה של דתן ואבירם שמכח זה השתנה ענין לקיטת המן, וזה גרם שבמקום שהלקיטה תהא "לפי אוכלו", היא שונתה וירדה "כפי אוכלו". ויש לעיין מדוע מעשיהם של דתן ואבירם גרמו לשינוי הזה בירידת המן. וכמו כן יש לעיין מהו באמת השינוי שנעשה בלקיטת המן, מה ההבדל בין לקיטה שהיא "לפי אוכלו", לבין לקיטה שהיא "כפי אוכלו".

דתן ואבירם אכלו פחות מהכמות שהוצרכו לה

ובמפרשים כתבו, דהנה הציווי במן היה "איש אל יותר ממנו עד בוקר", שכל אחד יגמור כל יום את כל כמות המן שירדה לו ולא ישמור שום דבר לצורך מחר, ונכלל בזה הבטחה שבאמת אין צורך לשמור מן למחר, משום שמחר ירד מן חדש, ובכל יום ויום יקבלו את כמות המן הנצרכת להם לאותו יום. שהרי הכמות של המן שירד לכל אחד ואחד היה כפי הנצרך לו למאכלו לאותו היום, וכמו שכתוב בפסוק "איש לפי אוכלו", שירדה לכל אחד ואחד כמות האוכל הנצרכת לו לאותו היום. וממילא כאשר נאמר הציווי "איש אל יותר ממנו" נאמר בזה שאת כמות המן שירדה ביום הזה שזה הכמות הנצרכת לאכילה ליום הזה צריך לאכול בשלמותו, והיינו שכל אחד צריך לאכול את כל כמות האוכל הנצרכת לו לאותו יום בשלמותו, ולא להצטמצם במאכל ולאכול פחות מהכמות היומית הרגילה.

ומעתה כאשר דתן ואבירם עברו על ציווי ה', והם "ולא שמעו אל משה, ויתירו ממנו אנשים עד בוקר", הרי הנוטר שהשאירו מהמן לא היה במקרה, שנוטר להם מן שלא היה להם צורך בו שכבר אכלו די והותר משאר המן, שהרי כשירד המן הוא ירד בדקדוק כפי כמות האוכל היומית שנצרכת להם למאכלם, ולא תתכן כזו מציאות שיהיה לאדם מן מיותר. אלא בהכרח שכאשר הם הותירו, הרי הם הצטמצמו במאכלם ולא אכלו את כמות האוכל הנצרכת להם לצורך גופם, ושמרו חלק ממנו למחר. שהציווי היה לבטוח בה' שיוריד מחר מן חדש, והם לא בטחו בה' ופחדו שמחר לא יהיה להם אוכל, ומשום כן הצטמצמו ואכלו רק קצת מהמן, כדי שיהיה להם מה לאכול מחר.

ולפי זה י"ל שהעונש של דתן ואבירם היה שמכאן ולהבא לא ירד להם מן בכמות של "לפי אוכלו", שהמן לא ירד להם בכמות כזו שמספיקה להם לצורך המאכל היומי. אלא המן ירד "כפי אוכלו", שכפי הכמות שאכלו מהמן ביום הראשון כך בדיוק ירד להם מן בימים הבאים, ולא יותר. שעיקרו של הציווי היה לאכול כל יום את כמות האוכל היומית כפי מה שנצרך לצורך הגוף, (והמן ירד בכמות כזו שהיא כמות האוכל היומית הנצרכת לכל אחד), ואם הם הותירו הם הראו בזה שהכמות שאכלו זה כמות האוכל היומית שנצרך להם. וממילא זה עצמו היה העונש שלהם, שמכאן ולהבא לא ירד להם מן בכמות של "עומר לגולגולת" שלא ירדה כמות האוכל היומית הדרושה להם, אלא ירד מן רק בכמות כזו של "כפי אוכלו", כפי מה שאכלו מהמן ביום הראשון ולא יותר.

ולפי זה מדויק היטב הפסוקים, שבתחילה עד המעשה של דתן ואבירם הפסוק כותב שלקטו מהמן "לפי אוכלו", שכל אחד ואחד לקט מהמן את הכמות הנצרכת לו "לפי אוכלו" לפי כמות האוכל היומית שנדרשת לו לצורך אכילתו לאותו היום. אבל כאשר לא שמעו אל משה, ודתן ואבירם עברו במזיד על הציווי, נענשו מיד שלמחרת מכאן ולהבא לקטו רק "כפי אוכלו", כפי מה שאכלו ביום הראשון ולא כפי הכמות האמיתית שנצרכת להם לאכילה.

ועיין בהמלבי"ם (פסוק כ"א) שכתב כל זה במילים קצרות, וז"ל, "וילקטו, על ידי קצף משה לא לקטו אחר כך בכל בוקר רק איש כפי אוכלו, ר"ל שלא לקטו עוד עומר לגולגולת, רק כפי מה שאכלו ביום הקודם, שמי שהותיר חצי העומר לא לקט למחר רק חצי העומר

משכיל אל דל

לקראת היארצייט השלישי (י"ב בשבט) לכבוד הגאון הצדיק רבי בן ציון פלמן זצ"ל, הגנו להביא כמה עובדות והנהגות בענין "משכיל אל דל", שעם כל רום גדלותו ושקיעתו בתורה ובהלכה כל ימיו, היה "משכיל אל דל" אל אלו העניים שאין להם קרוב ודורש, ואין להם פת לחם לאכול, והולכים נודדים מעיר לעיר ומבית כנסת לבית כנסת, וגמל עמדם חסד של אמת, להשיב את נפשם אוכל מתוך לובן שינים, והרגשה טובה ונעימה.

לתגום לא תלו בו את הדבר אלא חשבו כטבעו של עולם שבדיוק היו באותו לילה עיפיים מהרגלי.

ובנוסף לזה התחיל הגרב"צ להתבונן על מעשיו של הקבצן בנמשך היום, וראה שהוא בכלל לא מקפיד להתפלל במנין, לפעמים הוא מתפלל ביחידות ולפעמים גם זה לא. ועתה כשראה שמעשיו אינם שלמים, ובמיוחד הוא מבטל ומתבטל מתפילה, החשד גבר אולי מעשיו אינם רצויים, והוא גורם לתופעה המזוהה האת של האחריות בקימה.

החליט הגרב"צ ששאלה כזו צריך לשאול את הסטייפלר, אשר הוא בקדושתו כל רז לא אניס ליה, ובוודאי ידע מה להשיב על החשדות הללו. ובאמת בהודמנות הראשונה שנכנס אל הסטייפלר, סיפר לו את הסיפור דברים כהווייתם, ושאלו למוצא פיו.

השיב לו הסטייפלר, שבפעם הבאה שיפגוש את הקבצן הזה ישאל אותו כמה שאלות, וביאר לו בפרטות איזה שאלות לשאול. והוסיף ואמר שתי תשובות על כל שאלה, אשר אם יענה את התשובה הראשונה על כל השאלות, אות הוא שאין קשר בינו לבין הקימה המאוחרת הזו. אבל אם יענה את התשובה השנייה בכל השאלות, אות הוא שאדם זה מתעסק בכישופים ובכוחות הטומאה, ומשום כן כולם קמו מאוחר, וצריך לזרוק אותו מבני ברק בכלל ומאזור הכולל בפרט.

ואכן כך עשה, וכשהוא נשאל את השאלות, ענה בכלם את התשובה השנייה. ומיד הודרו הגרב"צ לקיים את הוראתו של הסטייפלר, וסיפר זאת לכמה אברכים, והם גירשו אותו מאזור הכולל. והוא כשהבין שקלונו התגלה, קם וברח משם ויותר לא שב להתקרב לעיר.

יש לציין, שלמים בעת שסיפר זאת הגרב"צ, נשאל מה היו השאלות והתשובות שאמר הסטייפלר, אבל הגרב"צ בענוותנותו העליזים, וענה שכבר אינו זוכר את השאלות....

*

ועשיית עמדי חסד ואמת

מספר הרב נחום בויאר שליט"א – מתל אביב, אשר זכה לעסוק במלאכת הקודש בחברא קדישא – תל אביב, בגמילות חסד של אמת עם המתים.

בכל ליל שישי היה מוסר הגרב"צ שיעור בתל אביב, אשר הרב בויאר היה מהמשתתפים הקבועים בו, יום אחד לאחר השיעור ניגש אליו הגרב"צ ואומר לו "שמעתי שסידרת השבוע קבר לאלימלך, תדע לך זוהי זכות גדולה מאוד, הוא מת מצווה אמיתי, וזכית בגמילות חסד של אמת", והמשיך להודות בארוכה על הזכות הגדולה שהתגלגלה בכך שדאג להביאו לקבר ישראל בתוך שומרי שבת.

מיהו היה אלימלך הזה? התברר שהוא היה בחור גלמוד וערירי, שסבל הרבה חולי וצער, והיה גר בגבעתיים, ובין כל עיסוקיו היה מסתובב בבני ברק יחד עם חז בריי וידידיו לצרה. ומתוך כך הוא נפגש כמה פעמים עם הגרב"צ, שגם הזמין לביתו מספר פעמים, ודאג להאכילו ולמלאות את מחסורו כפי מה שהיה בכוחו ובאפשרותו לעשות למענו.

וכאשר נפטר נודע להגר"צ על פטירתו, וחשש מאוד שמכיון שהוא בודד בעולמו ואין לו שום קרוב או מכר, הרי יכולים לזרוק אותו באיזה בית קברות עלום, בין אנשים שאינם שומרי שבת וכיוצא בזה. וחשב שכדאי מאוד לדאוג בעבורו לקבר בבית הקברות "נחלת יצחק" שבגבעתיים, ששם הדבר בטוח שיהיה בתוך שומרי שבת, ולא יטמן בין הבלתי ידוע. אלא שבאותו זמן כבר היה קשה מאוד להשיג קבר ב"נחלת יצחק", המקום היה כבר מלא יחסית, והיו צריכים להתערבות מלמעלה כדי שיתנו לקבור שם מישהו חדש. ומשום כן שלח הגרב"צ את מי ששלח שידבר עם הרב בויאר שהיתה לו השפעה בענין, שיראה אם אפשר לדאוג בעבור אותו נפטר לקבר ב"נחלת יצחק", ואותו שליח דיבר מאוד בחשיבות הדבר שיהיה לו קבר דווקא בנחלת יצחק, עד שהיה נראה כאילו שהוא קרוב משפחה קרוב של אותו אלימלך, וחשוב לו מאוד שיהיה דווקא שם על יד קרוביו.

וכשהרב בויאר הרגיש שכך הם פני הדברים, עשה את ההשתדלות, ואכן מצא חלקה פנויה בשורה השנייה, שהיתה מזומנת בעבור אותו אלימלך, ומיד שכנתין האישור, יצאה הלווייתו במהרה לקברו המוכן והמזומן בעבורו. ועתה כשהגר"צ הודה לו על החסד שעשה, התברר לו שאותו שליח לא היה קרוב כלל וכלל, אלא היה חשוב לו הדבר שיקבר ב"נחלת יצחק", משום שכך הגרב"צ אמר. ולמעשה הודות לכך יצא הטוב שאותו נפטר עלום, מת מצווה, זכה להגיע לקבר ישראל בחלקת שומרי שבת, ובמנוחת אמת.

סעודת עניים

בימים ההם בשנות תשכ"ה ומעלה, בשנים הראשונות של "כולל פוניבז'", היו מסתובבים באזור הכולל הרבה אנשים גלמודים, שחלקם שרדו לבדם מהמלחמה ולא הצליחו להתאקלם בארץ בצורה מסודרת, וחלקם מסיבות אחרות נשארו גלמודים ובודדים בחייהם, ובקושי היה להם מקום שבו יכלו להניח את ראשם לשנת הליל. והיו מסתובבים באזור הכולל ובעוד מקומות מרכזיים בעיר, כדי לקבץ פרוטה לפרוטה לקנות להם אוכל.

דרכו של הגרב"צ היתה בכל ערב שבת לאחר שהתפלל תפילת מנחה גדולה בכולל, אם היה רואה אדם גלמוד כזה שמסתובב בכולל כאפס מעשה, היה מתעניין בו למעשה. וכשהיה מכין שאדם זה כבר לא טעם כמה ימים טעימה של תבשיל, היה מזמין לבוא עתה לביתו שהיה בקרבת מקום, להנות קצת ממאכלי השבת וממטעמיה.

בחצות היום הבית כבר היה ערוך ומוכן לקראת שבת מלכתא, התבשילים מוכנים, ומפת השבת כבר פרוסה לה על השולחן. וכשהיו באים האורחים הללו, היו מתכבדים להכנס לסלון, ושם התכבדו בסעודה שלמה כסעודת שבת בשעתה, היו מתחילים בדגים למנה ראשונה, ממשיכים את המנה השניה במרק עוף, ולאחריה מסיימים את הסעודה במנת עוף. ולאחר שסיימו, ניקו את המפה ואת הכלים (לפני עידן החדר פעמי במפות ובכלים) והחזירו את הסדר לכבוד סעודת השבת.

כך היה כמעט מידי שבוע בשבוע, כאשר בני הבית ערוכים לכך מבעוד מעוד, ומלכתחילה נוספו בתבשילים עוד כמה מנות בשביל אותם אורחים עלומים שעתידיים לנחות בגבעה בערב שבת, ומשם לרדת לבית הקטן לקיים את מצוות "טועמיה חיים זכו", מבעוד מעוד.

והיה הגרב"צ אומר בהלצה, כי כשם שאצל גדולי האדמו"רים המנהג הוא בעת שמחתנים את צאצאיהם שיום לפני החתונה הם עושים "סעודת עניים", כך אצלנו בערב שבת לפני סעודת מלכתא המנהג לעשות "סעודת עניים" לפני סעודת השבת.

בימות החורף היו המזומנים הללו שמחים להרוות את נפשם ולחגוג את גופם מהקור ה"בני ברק" בצלחת מרק, והרבה פעמים כשסיימנו ביקשו צלחת נוספת, וגם אותה קיבלוה בלב רחב ובמאור פנים.

וביום חורפי שכזה היה פעם אחת שמלכד אלו האורחים הגיע עוד אורח לסעודת ליל שבת, דרכו של הגרב"צ היתה לאחר התפילה בליל שבת להתעכב מעט ב"שיבת פוניבז'" – ששם התפלל, וכשראה אדם שנשאר בשיבה ואינו הולך ככולם לביתו, היה מתעניין בו אם יש לו היכן לאכול, ולפעמים היו כאלו שענו בשלילה ומיד הזמינם אחר כבוד לאכול בביתו.

ובאחת מהפעמים בדיוק באותה שבת אורחי "ערב שבת" ביקשו עוד כמה מנות נוספות של מרק, וכך יצא שבהגיע ליל שבת נשאר בסיר מעט מאוד מרק, שלא הספיק לכולם.

בתחילה לא ידעו איך להגיש את המרק, הלא אם יגישו רק צלחת או שתיים של מרק, האורח יבין שבגללו חסר מרק, ויתבייש. אבל מהר מאוד נמצא הפתרון גם לזאת, הביאו שתי צלחות מרק, ועוד צלחות עם מים חמים וקצת ירקות שהיו במרק, וכך האורח אכל ולא התבייש שחסר בגללו, ושאר הילדים נהנו מההברקה....

*

שינה של שחרית

מעשה פלאי סיפר הגרב"צ על אחד מהגלמודים הללו, אשר מרן הסטייפלר הגרי"י קנייבסקי זצוק"ל, הורה איך לנהוג בו.

אחד מאותם האנשים הגלמודים שהיו מסתובבים סביבות הכולל, פעמים רבות היה אומר שאין לו היכן לישון הלילה, והוא מבקש ממני שיכול שיתן לו מקום בביתו לישון, אפילו לילה אחד. הגרב"צ שהזמין מספר פעמים לאכול בביתו, נענה לבקשתו, ובעת שהיה אפשרי נתן לו מקום בבית שיוכל לישון שם.

היו עוד אברכים צדיקים שהזמין אותו לאכול ולישון בביתם, והנה יום אחד סיפר אחד מאותם האברכים שבדיוק ביום שהוא ישן בביתם, כל בני הבית קמים מאוחר מהרגלי, כששמעו הגרב"צ את זאת הדבר החשידו והחליט לברר את הדבר, אם מקרה קרה וברדיוק באותו לילה היו כולם עיפים מההגיל ועל כן התאחרו בקומם, או שיש דברים בגו... והתחיל לברר אודותיו אצל עוד אנשים שידע שהם מזמנים אותו לביתם, ובאמת מכולם שמע את התופעה המזוהה הזו, שבבואו לישון בביתם כולם קמו מאוחר, אלא שהם

גליון השבוע מוקדש לע"נ הגאון רבי אברהם לייב בהרה"צ רבי בנימין אהרן גרודקה זצ"ל

אשר עמל בתורה ביגיעה עצומה, ובה דבק בכל כוחו, העמיד תלמידים הרבה בקרן אורה, ויראת ה' היתה תמיד על פניו נלב"ע י"ג בשבט תשס"ח ת.נ.צ.ב.ה.

ניתן להשיג את העלון בכל שבוע בטלפון 0527120854 או במייל 7120854@gmail.com

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" מאצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

כשאונקלוס מקריא פסוק מהתורה!...

וְהָיָה לְפָנֶיהֶם יוֹמָם בְּעֶמּוּד עֵנָן לְנַחֲתָם הָרָדָּה: וְלַיְלָה בְּעֶמּוּד אֵשׁ
לְהָאִיר לָהֶם לְלַכְתׁ יוֹמָם וְלַיְלָה (יג, טז)

עם פסוק זה השתמש, כידוע, אונקלוס הגר להוכיח לעבדי המלך שנשלחו על ידי הקיסר הרומאי להביאו אליו, שהקב"ה מתנהג עם בניו שלא כדרך העולם. דרך העולם שהחייל הקטן נושא את הפנס ומאיר את הדרך לחייל הגדול ממנו, והחייל הגדול - לגדול ממנו. לא נראה אף לא פעם אחת מלך שיאחז פנס בידו ויאיר את הדרך לחייל פשוט. אבל הקב"ה "הולך לפניו יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם!" (עבודה זרה יא ע"א).

כששמעו זאת עבדי המלך - התפעלו מהדברים והתגייסו! אכן, מימיהם לא ראו מחזה שכזה, שמלך יתהלך בלילה ברחובות העיר החשוכים, עם פנס בידו, ויאיר את הדרך לחייליו...

תבינו, רבותי! בזמנו של אונקלוס לא היו מותקנים פנסי רחוב כמו בימינו. בלילות שרר חושך מוחלט. לא היה שייך ללכת ברחוב בלילה בלי פנס שיאיר את הדרך. אני עוד זוכר את רחוב חזון איש בבני ברק לפני שהתקינו בו עמודי תאורה... ברחוב רבי עקיבא, ליד דובק, היתה קצת תאורה, אבל באזור שלנו, ברחוב חזון איש, שרר חושך מוחלט בלילות. ומה היינו עושים? היינו לוקחים קופסאות שימורים, מדליקים בתוכם נרות, ובצורה שכזאת היה ניתן ללכת ברחוב.

גוטי! אבל מי מחזיק את קופסת השימורים למי? בנוהג שבעולם הקטן מחזיק לגדול. וכשעבדי המלך שמעו שה' הולך לפניו יומם לנחותם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם - התפעלו מכך מאד, עד כדי כך שהתגייסו.

כשהגיעה משלחת נוספת למעונו של אונקלוס הם ראו אותו מנשק את המזוזה ביציאתו מהבית. לתמייתם - שב אונקלוס וביאר להם שהקב"ה מתנהג עם בניו שלא כדרך העולם. דרך העולם שהמלך יושב בפנים הבית, והשומרים ניצבים בחוץ לשומרו. אבל הקב"ה - "ה' ישמור צאתך ובואך", בניו יושבים בפנים והוא שומר עליהם מבחוץ.

למשמע דברים אלו - גם עבדים אלו התגייסו.

רבותי! יש לי שאלה:

יש היום ב"ה הרבה ארגונים לבעלי תשובה. נפלא מאד! איך הם מצליחים להחזיר אנשים בתשובה? השיטה עובדת כך: מארגנים "סוף שבוע" באיזשהו מלון בצפון או בדרום. מזמינים לשם ציבור גדול של אנשים חילוניים, שאינם יודעים מימינם ומשמאלם בענייני יהדות, והחל מיום חמישי בצהריים ועד מוצאי שבת "מפציצים" אותם בהרצאות. מזמינים את הדרשנים המעולים ביותר והללו מושכים ומרתקים את קהל השומעים. "פצצה" רודפת "פצצה": ביום חמישי אחר הצהריים, בליל ששי, ביום ששי אחרי ארוחת בוקר, ולפני ארוחת צהריים, בקבלת שבת, בסעודת שבת, ואחרי הסעודה, ובסעודת יום השבת, ולאחריה, ואחר הצהריים, ובסעודה שלישית, ובמוצאי שבת...

בקיצור, אחרי כל ה"שרשרת" הזאת חוזרים כמה אנשים בתשובה... ישתבח שמו, ברוך ה'... אבל, כאמור, לצורך זה התגייסו טובי הדרשנים, גדולי המרצים, האריות שבחבורה...

אני לא מכיר כל כך טוב את המארגנים של כל ארגוני התשובה האלו, אבל לא אחת רציתי לפנות אליהם בשאלה: למה אתם צריכים לעבוד כל כך קשה? תאספו את כל הקהל לאולם, תפתחו לפניו חומש שמות ותקראו להם את הפסוק "וה' הולך לפניו יומם"... תראו להם איך הקדוש ברוך הוא, המלך, מאיר לבניו את הדרך, שלא כדרך העולם - וכולם יחזרו בתשובה...

לא צריך יותר מזה...

פחות מחמש דקות על השעון...

הרי כך בדיוק החזיר אונקלוס את כולם בתשובה...

והרי דברים קל וחומר: אם מכח פסוק זה הצליח אונקלוס לגייס גויים, על אחת כמה וכמה שניתן באמצעותו להחזיר יהודים בתשובה...

ומיד, לאחר ההרצאה של חמש הדקות, יתחיל "בלאגאן" בקרב השומעים: איפה משיגים תפילין? איך שומרים שבת? איפה קונים כיסוי ראש? מה עם בשר וחלב? איך מכשירים את כל כלי המטבח שהם "טריין?"

מצחיק, אה? הרי אנחנו יודעים היטב שאפילו בעל תשובה אחד לא יהיה מזה! נו? וכאן אני מגיע לשאלה שלי: איך זה שאצל אונקלוס זה כן עבד?

התשובה לכך היא: תלוי מי אומר את הפסוק! אם אנחנו נגיד אותו - לא יחזור אפילו יהודי אחד בתשובה! אבל כשאונקלוס מקריא פסוק מהתורה - "וה' הולך לפניו יומם", הוא אומר אותו עם כל הקדושה שבעולם. כל מילה שיוצאת מפיו מלאה בקדושה ובטהרה! באופן שכזה ניתן ממש לראות בחוש את מלך מלכי המלכים נוטל את הפנס ומאיר את הדרך לבניו...

כשאונקלוס מקריא את הפסוק, מתוך שיאה של קדושה, אי אפשר להישאר אדישים! זה משפיע על נשמתו של השומע! הוא מרגיש את הקדושה הבוקעת מכל מילה של תורה! זה גורם להתפעלות עצומה גם בלבם של גויים, עד כדי כך שהם בחרו להתגייר!

לא כן אם משהו אחר, שאינו במדרגת קדושתו של אונקלוס, שאין בו את אותה מידה של יראת שמים שהיתה לאונקלוס - אין לדבריו את אותו כח השפעה על לב השומע להיטיב את דרכו ולשנות את אורח חייו.

נהרא נהרא ופשטיה

וַיִּבְּאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם (יה כב)

בדברי חז"ל מבואר, שבקריעת ים סוף נבקע הים לשנים עשר שבילים. לכל שבט היה שביל משלו, מסלול משלו, אולם המחיצות בין השבטים היו שקופות וראו אלו את אלו.

ולכאורה, מדוע היה צריך שהים ייבקע לשנים עשר שבילים, וכי לא עדיף שכולם ילכו בשביל אחד, יתפללו ב'נוסח אחיד' ומנהג אחד יהיה לכולם? למה כל אחד לבד?

אומר הרב **למדא זצ"ל**: אדרבה, כבודו של הקב"ה הוא, שכל שבט יהיה בנפרד, כל שבט יצעד בדרך אבותיו וינהג במנהגי אבותיו, יתפלל בנוסח שלו וישיר את הזמירות והתשבחות המקובלות לו מאבותיו. "מנהג אבותיו בידו".

מאידך, אל לו לאדם לומר: 'אני שבט יהודה ולא מעניין אותי כלום מאחרים, זה המנהג שלי, זה האני'ש שלי, זה הרב'ה שלי, זה השטיב'ל שלי... לכן המחיצות בין השבטים היו שקופות וראו אלו את אלו, ללמדנו שיש לראות גם את השני, להיות מודע למנהגיו ואורחותיו ולכבדו.

מסירות נפש לכבוד שמים

וַיִּבְּאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם (יה כב)

והיו שרי יהודה רוגמים אותם

איתא בגמרא (סוטה לו ע"ב): "תניא, היה רבי מאיר אומר: כשעמדו ישראל על הים, היו השבטים מנצחים זה עם זה: זה אומר אני יורד תחילה לים, וזה אומר אני יורד תחילה לים. קפץ שבטו של בנימין וירד לים תחילה, שנאמר (תהלים סח, כח) 'שָׁם בִּגְמִין צָעִיר רָדָם' - אל תקרי 'רָדָם' אלא 'רָד ים'. והיו שרי יהודה רוגמים אותם, שנאמר (שם) 'שָׁרֵי יְהוּדָה רָגְמָתָם' לפיכך זכה בנימין הצדיק ונעשה אושפיזין לגבורה, שנאמר (דברים לג, ז) 'ובין כתפיו שכן'. ולפיכך זכה יהודה לעשות ממשלה בישראל, שנאמר (תהלים קה, ב) 'היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו הים ראה וינוס', מה טעם 'היתה יהודה לקדשו וישראל ממשלותיו' משום ד'הים ראה וינוס'."

השבטים התנצחו אלו עם אלו. כל שבט רצה להיכנס ראשון, וכל אחד הביא ראיות שזכות הראשונים נתונה לו. בעוד שהם מתדיינים - קפץ בנימין ונכנס

הבוטח והמודה - מובטח לו שייושע

ענין זמרת י-ה ויהי לי לישועה (כח. ב)

רבנות! תשמעו כאן ווארט, כמדומני מהגאון, כדאי לזכור אותו הישג: "ענין פירוש: החזק שלי, הביטחון שלי, אם "ענין" הוא בה', ובו, ורק בו, אני בוטח שיביא את הישועה, וגם לאחר שבאה הישועה "זמרת י-ה" - אני מודה, משבח ומזמה, לו יתברך, או אז אכן "ותיה לי לישועה" - הישועה מובטחת.

רבנות! אם באנו בשביל לשמוע את הווארט הזה דיינו! תשמעו מה כתוב כאן! אם היהודי בוטח בקב"ה לפני בא הישועה, והוא גם מודה ומשבח אותו אחרי שהישועה כבר באה - גם "ענין" וגם "זמרת" ביה - יהודי כזה מובטח לו שהקב"ה יעזור לו ויחיש את ישועתו.

דוד המלך ע"ה אומר בתהלים (יג. ה): "ואני בחסדך בשחתי יגל לבי בישועתך אשירה לה' כי גמל עלי". בפסוק זה מגלה דוד המלך את הסיבה לכך שה' היה עמו והושיעו בכל עת: "ואני בחסדך בשחתי" - לפני הישועה שמתה את מבטחי רק בקב"ה, ולא זו בלבד אלא גם "יגל לבי בישועתך" - אחרי הישועה הייתי מקפיד להודות ולהלל את ה' על ישועתו ועזרתו.

הביטחון שלפני וההודאה שאחרי, הם הגורמים לבואה של הישועה. ככל ש"ענין זמרת" יהיה עמוק יותר - כן תהיה הישועה עמוקה יותר.

נאמר בתהלים (לג. כג): "יהי חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך". ביאור הכתוב הוא, שבאותה מדה שאדם בוטח בה' - ה' מודד ומביא לו את חסדו. כפי המדה ש"יחלנו לך" כך "יהי חסדך ה' עלינו! אדם שמראה "אצבע" - יקבל "אצבע", ואם הוא מראה "יד" - יקבל "יד".

זהו גם הביאור בפסוק "ה' צלך" (תהלים קכא. ה) - הקב"ה מתנהג עם האדם כמו צל. הצל משקף במדויק את הדמות או העצם ה"עומדת לצדו". כן גם חסד ה'! הוא מופיע ומתגלה באותה מדה שהאדם מייחל ומצפה לו. מיירדיק, מיירדיק.

"טעם" המן - כצפיחית בדבש

וַיִּקְרָאוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל אֶת שְׁמוֹ מִן הַזֶּה וְהָיָה כְּעֹד גֵּד לְבָן וְטַעְמוֹ כְּצַפִּיחִית בְּדֶבֶשׁ (כח. לא)

מספרת התורה הקדושה, שטעם המן היה "כצפיחית בדבש". עוגת דבש.

נשאלת השאלה, בחז"ל מבואר שמתקנות הדבש הוא אחד מששים שבמן. היינו, שהמן היה פי ששים יותר מהדבש. ובשלון הפסוק משמע שהוא רק כצפיחית בדבש.

שמעתי בשם הגאון מוילנא שאדבריה, הן הן דברי הכתוב "וטעמו" - ה'נותן טעם' שלו. כמה הוא 'נותן טעם'? אחד מששים. - אחד מששים של המן כמו צפיחית בדבש, כי המן עצמו ששים יותר, וכעת, אם חלק אחד שבמן, נכנס במאכל אחר, - עד שישים עדיין טועמים ומרגישים טעם כמו דבש אה, רבותי, וכי הפשט הזה אינו צפיחית בדבש?...

מעשי ראובן

כאשר רבי ראובן היה מהלך לדרשותיו, כל גופו היה מרתת, "הלואי ואזכה להכניס יראת שמים בלבתי". כאשר היה פוגש צדיק בדרכו, היה מבקש ממנו שיברכנו שיוזכה לכך.

בסתר פתח בדבריו היה קורא פרקי תהלים בתפילה ותחנונים ומוסיף תפילה מיוחדת שחיבר לעת ז: "יהי רצון מלפניך שיהיו הדברים מסודרים בפי ומשמעים לעבודתך, ושלא אכשל בלשוני ליגע בכבוד איש, חס וחלילה. הנני מוכן ומזומן לקיים מצוות עשה של הוכח תוכיח את עמיתך".

זו היתה כל כוונתו ומגמת ליבו בדבריו - לדבק את הבריות בעבודתו ואהבתו יתברך. בכל ימיו חרד ודאג שלא ידבק בו שמץ גאווה מחמת דרשותיו. כשהיה אומר דבר חידוש משלו, והשומעים היו שואלים למקורו, נהג לסבב את השיחה לנושא אחר, כדי שלא להתגאות חלילה בחידושי.

בפיו היה שגור הפסוק "על במותיך חלל", גם כאשר אני נמצא על הבמה ודורש בפני הרבים, עדיין "ליבי חלל בקרבי", עדיין אני חש בשפלות רוחי.

ראשון למים. כשהיה ראה זאת - החל לרגום את בנימין! אינני יודע עם מה, עם אבנים או עם חול, זה לא כתוב, אבל לרגום - הוא רגם. ומה אמר על כך הקדוש ברוך הוא? גם בנימין וגם יהודה יקבלו שכר! בנימין יזכה שבית המקדש ייבנה בחלקו ויהודה יזכה למלכות! ולכאורה צריך להבין מדוע מגיע ליהודה שכר? סוף כל סוף הוא לא היה זה שנכנס ראשון למים! בנימין נכנס ראשון! אלא מאי? יהודה רצה להיכנס ראשון! מה בכך? הרי כל אחד מן השבטים רצה להיכנס ראשון! במדרש מובא על כך משל:

מלך אמר לאחד משריו להעיר אותו בשעה השלישית של היום. לשר אחר אמר להעיר אותו בנץ החמה. בהגיע נץ החמה התייצב השר השני ליד מיטתו של המלך כדי להעירו, אך השר הראשון נעמד מולו ולא הרשה לו לעשות זאת: "המלך אמר לי להעירו בשעה השלישית". נענה השר השני ואמר: "ולי המלך אמר להעירו עם נץ החמה". בעוד הם מתווכחים - התעורר המלך. אמר: "היות ושניכם התכוונתם לכבודי - שניכם תקבלו שכר!"

רבנות! צריך להבין במשל, מה באמת המלך רוצה? הוא רוצה לקום בנץ או בשעה השלישית? אם הוא רוצה לקום בנץ - למה אמר לשר הראשון להעירו בשעה השלישית? ואם הוא רוצה לקום בשעה השלישית - למה אמר לשר השני להעירו בנץ?

התשובה לכך היא: את המלך לא עניינה בכלל השעה בה הוא יקום. המלך רצה לראות מה יעשו שני השרים במצב שכזה, מי ידאג יותר לכבודו של המלך, מי יילחם יותר על כבודו, וכיון שראה ששני השרים מתכוונים לכבודו - נתן לשניהם שכר.

ומכאן לנמשל, ובו תתבאר גם השאלה ששאלנו מדוע מגיע ליהודה שכר:

אכן בנימין היה הראשון שנכנס למים ועל כך מגיע לו שכר. אבל גם אצל יהודה ראו את התשוקה לכבוד שמים! בעוד שכל השבטים האחרים, כשראו את בנימין במים, הסתפקו רק במילים בנוסח "מה אני יכול עכשיו לעשות? רציתי, אני, עם כל הלב, להיות הראשון, אבל מה אעשה, בנימין קפץ ראשון! שיבושם לו!". יהודה לא הסתפק במילים! הוא רוגם את בנימין! רגע! רגע! יהודה, בנימין כבר בתוך המים. מה יעזור לך עכשיו לרגום אותו באבנים או בחול? וכי על ידי כך תהיה אתה הראשון?

התשובה לכך היא: בערה בו, ביהודה, התשוקה להיות הראשון שמקדש שם שמים! התשוקה הזאת בערה בו עד כדי כך שכשהוא ראה את בנימין בתוך המים לקח באופן אינסטינקטיבי אבנים ורגם אותו. "כן יעזור! לא יעזור! לא מעניין אותי! הוא במים, אני לא! אני רוגם אותו!"

ברגימה זו הביא יהודה לידי ביטוי את התשוקה העזה שהייתה לו להרבות בכבוד שמים. הרגימה הביאה לידי ביטוי את הכאב הגדול שהיה לו על כך שהוא לא זכה להיות הראשון שמקדש שם שמים. ועל כך מגיע לו שכר! כמו שבמשל למלך לא הייתה נפקא מינה באיזו שעה לקום! כל רצונו היה לראות כיצד עבדיו דואגים לכבודו, ומשראה את שניהם מתדיינים בנוגע לשמירה על כבודו - נתן לשניהם שכר! כך גם בנמשל - הקדוש ברוך הוא ראה, הן בכניסתו של בנימין למים והן בכאבו של יהודה על כך שהוא לא זכה לכך, את תשוקתם העזה ל"כבוד שמים" ולכן נתן לשניהם שכר.

היתה יהודה לקדשו

הגמרא (שם דף ע"א) מביאה דעה אחרת מדעתו של רבי מאיר שהובאה בראשית הדברים: "אמר לו רבי יהודה: לא כך היה מעשה, אלא זה אמר אין אני יורד תחילה לים וזה אמר אין אני יורד תחילה לים, קפץ נחשון בן עמינדב ויורד לים תחילה. לפיכך זכה יהודה לעשות ממשלה בישראל".

לפי דעה זו, נחשון בן עמינדב היה הראשון שקפץ למים, בעוד ששאר השבטים לא רצו להיכנס ראשונים.

מהיכן שאב נחשון את מסירות הנפש הזאת?

הכתוב אומר: "היתה יהודה לקדשו". נשאלת השאלה: מדוע כתוב "היתה" בלשון נקבה? היה ראוי לומר "היה יהודה לקדשו"?

אלא, זה גופא בא הכתוב לומר: מהיכן שאב יהודה את מסירות הנפש לקפוץ למים, שבגינה זכה למלכות? - מהסתבא שלו, תמר! היא נהגה במסירות נפש. היא היתה מוכנה ליפול אל תוך כבשן האש, ובלבד שלא תלבין פנים. ממסירות נפשה של תמר, שהיתה מוכנה להישרף, לקח נחשון, נשיא שבט יהודה, את מסירות הנפש לקפוץ אל המים. "היתה יהודה" - יהודה זכה למלכות מכוחה של הסבתא שלו, תמר, ממנה שאב את מסירות הנפש שזיכתה אותו במלכות.

זכור זאת ליעקב

מתורתו של רבינו הגדול
מרן בעל ה"זאת ליעקב" זצוק"ל

פרשת בשלח | שנת תשע"ח | גיליון 23

ייחודו וסגולתו של יום חמשה עשר בשבט

ענינו של יום "חמשה עשר בשבט"

והנה בענינו של שם "יום טוב", נראה עפ"י הגר"א על מטבע התפילה "שים שלום טובה וברכה" וגו', שכתב שהוא מכוון כנגד ברכת כהנים, ו"טובה" הוא כנגד "יאר", וכדכתיב וירא אלוקים את האור כי טוב, רבים אמורים מי יראנו טוב נסה עלינו אור פניך ה' (תהילים ד ז). והיינו שפסגת הטובה היא הארת פנים של מעלה, פירוש של "טוב" הוא "אור" מלמעלה. וא"כ פירוש השם "יום טוב", הוא יום של הארת פנים של מעלה. כל יום טוב והארת הפנים המיוחדת שלו, פסח - ההארה של גאולת וישועות מצרים, עצרת - מתן תורה, כי באור פניך נתת לנו ה"א תורת חיים, סוכות - ענני כבוד, כי אתה ה' בקרב העם הזה אשר עין בעין נראה אתה ה' וענגך עומד עליהם ובעמד ענן אתה הלך לפניהם יומם ובעמוד אש לילה (במדבר יד יד), ראש השנה - ה' אורי בר"ה, יום הכיפורים - לפני ה' תטהרו, חנוכה - א-ל ה' ויאר לנו [למה קורין את ההלל (בחנוכה) מפני שכתב אל ה' ויאר לנו (תהילים קי"ח כ)]. פסיקתא רבתי פרשה ב, פורים - ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר.

ועיין מהר"ל (בספר נצח ישראל פרק מו) דכמו ששבט הוא מעין עולם הבא כן ימים טובים הן כמו ימי המשיח עי"ש, ועל ימות המשיח ואחרית הימים אנו מבקשים: ה' אלוקים צבא-ות השיבנו הארץ פניך ונושעה, הישועה שאנו מצפים לה מקורה הוא הארת פניו ית', ובבחינה זו הם המועדים וימים טובים. הנהגת השמחה של ימים טובים, וההימנעות מהספד ותענית, הוא משום שכאשר ההארה וההנהגה של מעלה היא פנים שוחקות, גם ההנהגה שלנו היא בפנים שוחקות.

ועד"ז הוא בט"ו בשבט, שהוא יום ההארה של "יאר פניו אתנו סלה - להראות פנים שוחקות לתת טל ומטר", ע"י הגילוי של שפע הגשמים, הוא יום טוב האסור בהספד ותענית, יום הנהגה של פנים שוחקות.

גשמים בכלליות הם גילוי של שפע והשפעה, של הרצון של מעלה להשפיע, כל פרשה שניה של ק"ש - "והיה אם שמוע - ונתתי מטר ארצכם", ולהיפך - "ועצר את השמים". וכן תחילת הברכות על עמלות בתורה שהן על ריבוי הגשמים. וגילוי זה של ההארת פנים הטמון הירידת הגשמים, היה עד עתה בהעלם, ועכשיו כאשר מתחילה החנטה והצמיחה הבאה ע"י גשמי שנה זו, הרי מתגלית לה ההארת פנים שהושפעה משפע המטר, וכש"ב.

ההתחדשות בבריאה מעידה כי יום זה מסוגל להתחדשות בתורה

והנה כתיב "כי האדם עץ השדה", ודרשו ז"ל (תענית ז). כי הוא מתפרש בניחותא, כי אמנם האדם הוא עץ השדה, ודרשוהו על ת"ח עי"ש. וכדברי הפסוק "עץ חיים היא למחזיקים בה", האדם הדבוק באילנה דחיי התורה. ובר"ה לאילנות שהוא זמן התחדשות הפריחה והצמיחה בבריאה, הרי הוא זמן התחדשות הפריחה והצמיחה בתורה, בשפע הרוחני של מעלה. שהרי אסתכל באורייתא וברא עלמא, וההתחדשות בבריאה היא מכח ומחמת שיש התחדשות בתורה, ועל כן כל חידוש בשפע הטבעי מורה בהכרח על חידוש בשפע הרוחני (מיסודו של החידושי הרי"ם). וא"כ ט"ו בשבט הוא זמן מסוגל להתחדשות והתחזקות בהשגת התורה. והוא גם מבחינת הארת הפנים של ט"ו בשבט, שיש בו שרש להארת פנים בתורה. ועיין ספרנו עה"פ "האר פניך ונושעה" שכי"האר פניך - להבינו בתורה", והיינו שהבנה בתורה היא מכח האר פניך. וא"כ יום זה שהוא

בהלכות ט"ו בשבט מצינו בראשונים, שנוהגים בו מקצת שמחה, מכיון שהיום הזה נמנה במשנה בין ארבעת ראשי שנים, ולכך אין מתענים בו (כ"כ במרדכי ר"ה פ"א סי' תש"א, ונפסק להלכה בשו"ע או"ח סי' תקע"ב ס"ג), ואפילו חתן ביום חופתו אין מתענה בו (מג"א סימן תקע"ג סק"א), וכן אין נופלים על פניהם (שו"ע או"ח סימן קל"א סעיף ו' ועי"ש במשנ"ב סקל"ב), וכן כשתל בשבת אין אומרים אב הרחמים ואין מזכירין נשמות ולא צוצ"צ במנחה ((שו"ע או"ח סימן רצ"ב סעיף ב' רמ"א סימן רפ"ד סעיף ז)). וכן אין מספידין בו אלא לחכם בפניו.

ונראה לבאר בענינו של יום. הנה ענינו של חמשה עשר בשבט הוא, כי כל מה שחונט עד אז הוא מגשמי שנה שעברה, מן השפע של השנה הקודמת, אבל מה שחונט וצומח מכאן ואילך הוא מגשמי שנה זו, ולכן לענין ערלה ומעשרות הדבר תלוי בט"ו בשבט (ירושלמי שביעית פ"ה ה"א). ופירוש הדבר שט"ו בשבט הוא הזמן שמתגלה כל השפע של גשמים שהתחדש בשנה זו.

ירידת גשמים הוא הארת פנים של מעלה

והנה ירידת גשמים היא גילוי של הארת פנים של מעלה, וכמו שכי' רש"י עה"פ (תהילים סז ב) "יאר פניו אתנו סלה" - "להראות פנים שוחקות לתת טל ומטר", גשמים הם גילוי פנים שוחקות של מעלה (והוא נלמד מדכתיב להלן שם: יודוך עמים א' יודוך עמים כולם ארץ נתנה יכולה יברכנו א' א' וגו'). ועיין תענית (ז): "אמר רבי שמעון בן פזי אין הגשמים נעצרין אלא בשביל מספרי לשון הרע שנאמר רוח צפון תחולל גשם ופנים נזעמים לשון סתר", וברש"י שם (ד"ה רוח): "מה שגשמים נעצרין ופנים נזעמים ש מראה הקדוש ברוך הוא, שאינו מביא מטר לעולם, מפני לשון שקר רכילות, ופשט המקרא כשם שרוח צפון תחולל גשם כך פנים נזעמים מפני לשון שקר", והרי לנו שעצירת גשמים הם גילוי של פנים נזעמים, ולפיכך מתפללים בתפילת וענו "שמור והצל שנה זו מכל דבר רע, ומכל מיני משחית, ומכל מיני פרעניות, ועשה לה תקוה ואחרית שלום, חוס ורחם עלינו ועל כל תבואתנו ופרותינו, וברכנו בגשמי ברכה וגדבה וחיים ושובע ושלוש, כשנים הטובות, והסר ממנו דבר וחרב ורעב, וחיה רעה ושבי ובזה, ויצר הרע וחליים רעים וקשים, ומאורעות רעים וקשים, וגזור עלינו גזרות טובות מלפניך, ויגלו רחמין על מדותיך, ותתנהג עם בניך במדת הרחמים, וקבל ברחמים וברצון את תפלתנו", משום שעצירת גשמים הוא גילוי של פנים נזעמים, וכך אנו מבקשים שיראה לנו מידת הרחמים.

ולעומת זאת ירידת גשמים היא גילוי של פנים שוחקות. ועיין תענית (ז): "אמר רב אושעיא גדול יום הגשמים שאפילו ישועה פרה ורבה בו שנאמר תפתח ארץ ויפרו ישע", וברש"י (ד"ה ישועה): "מליצי זכות נכנסין לפניו ביום הגשמים שנזכר לישועה מתוך שעת רצון הוא לישנא דקרא ויפרו ישע ואימתי בזמן שהשחקים יזלו צדק, רצית ה' ארץ במים". נמצא דהגילוי של ט"ו בשבט, שהוא הזמן שמתגלה שפע הגשמים של שנה שעברה, הוא גילוי של הארת פנים - פנים שוחקות והרצון של מעלה.

גילוי של הארת פנים של מעלה ודאי שהוא מסוגל להתחדשות בתורה ובהבנתה.

ואכן מוצאים אנו בתורה כי בראש חודש שבט החלה התחדשות מיוחדת בלימוד התורה, - ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש באחד לחדש דבר משה אל בני ישראל ככל אשר צוה ה' אתו אליהם. בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר (דברים א ג-ה). תחילת ביאור התורה של משנה תורה החל בראש חודש שבט. ראש חודש שבט הוא זמן ההתחדשות באילנות, לדעת ב"ש הוא ר"ה לאילנות, וגם לדעת בית הלל השרש הוא בר"ח, אלא שהגילוי בפועל הוא בט"ו, שהוא אמצע החדש ותוקפו.

ההתחדשות בדברי התורה היא זו שיוצרת ומביאה את ההתחדשות בכריאה כולה. וכדברי הגמ' (שבת קיד.) מאי בגאים, אמר רבי יוחנן אלו תלמידי חכמים שעוסקים בבנינו של עולם כל ימיהם. ועל כן כל חידוש בשפע הטבעי מורה בהכרח על חידוש בשפע הרוחני (מיסודו של הידושי הרי"ם).

התורה משפיעה על האדם מעין השפעת הגשמים על האדמה

עוד במה שנמשל האדם לעץ השדה - כי האדם עץ השדה. עיין בגמ' (ריש מו"ק) שבפעולת השקאת האדמה, יש בה ב' תכונות, והם ב' מלאכות לחיוב, האחד הוא מלאכת חורש - לרפויי ארעא, ומלאכת זורע - לצמוחי פירי.

וכאשר נמשל הדברים להשקאת האדם ע"י מי התורה - אין מים אלא תורה, אף היא פעולתה בשמים. לרפויי ארעא - מעדנת את ההרגשים, מרככת את הַטְבָּעִים וְהַמְדוּת, מרסנת את הגסות, כל תנועה של ת"ח היא כולה עדינות כולה רכות, איידלקייט. וכמו שא"י בגמ' (מו"ק טז:) - כשהיה יושב ועוסק בתורה היה מעדן עצמו כתולעת ובשעה שיוצא למלחמה היה מקשה עצמו כעץ. וכן בגמ' (סנהדרין פח:) "שלחו מתם איזהו בן העולם הבא ענוותן ושפל ברוך שייף עייל שייף ונפיק וגריס באורייתא תדירא ולא מחזיק טיבותא לנפשיה", ער קען זיך בייגען (לשונו של מו"ר מרן הגר"ח שמואלביץ זצלה"ה), כולו רכות ועדינות.

ועיין במאירי (מגילה כח.): "ובספרי המוסר לחכמים נאמר, ממדות החכם - צהלנו בפניו ובלבו אכלו, לבו רחב ונפשו שפלה, איננו חומד ולא נוסר, ואינו מספר בגנות, מואס בגדולה, שונא את השררה, אם ישחק לא ירבה ואם יכעס לא יתקצף, מחלקתו נאה ותשובתו נכבדת, הסכמתו חזקה בריתו נאמנה, אם יכעס יחמול, ימשול ביצרו וירצה בדיון אלקיו, לא ידבר עתק למי שזיקהו, ולא ייגע במה שלא יועילהו, לא יתנקם ולא יזכור רעה,

משאו קל ועזרתו רבה, הודאתו נמצאת בעת רעה, וסבלו ארוך בעת הנזק, אם ישאלוהו יתן, ואם יחמסוהו ימחול, אם ימנעו ממנו יתנדב, ואם ירחיקוהו יתקרב, רך מחמאה מתוק מדבש, לא יגלה סוד ולא יחשוף מסתור צרותיו, רבות תלונותו מעוטה, כשיראה טוב יזכרנו וכשיראה רע יכסנו, מלמד לסכל, מזכיר למשכיל, כל אדם בעיניו נכבד ממנו, אב ליתום בעל לאלמנה, מכבד הדלים מייסר לעשירים, וראוי לכל מי שייחס עצמו בשם תלמיד חכם להתנהג על דרך אלו המדות ובדומיהם".

ועד"ז הוא ביתר אריכות בספר חובת הלבבות (שער תשיעי שער הפרישות פרק ד): "כאשר אמר קצת החסידים, הפרוש צהלנו בפניו ואכלו בלבו, לבו רחב מאד ונפשו שפלה מאד, איננו נוסר ולא חומד ולא מספר בגנות ולא מדבר מאדם, מואס בגדולה ושונא השררה, מיושב זכרן, מודה, רב בושת, מעט נזק, אם ישחק לא ירבה ואם יכעס לא יתקצף, שחקו ריוח שפתיים, ושאלתו ללמוד. חכמתו רבה וענותו גדול. הסכמתו חזקה. לא ימחר ולא יסכל. מחלוקתו נאה ותשובתו נכבדת. צדיק אם יכעס. חומל אם יבוקש. ידידותו זכה ואסורו חזק ובריתו נאמנה. רוצה בדיון הבורא. מושל ביצרו. לא ידבר עתק על מי שזיקהו. ולא יתעסק במה שלא יועילהו. לא יתנקם לא יזכור לאדם רעה. משאו קל ועזרתו רבה. הודאתו רבה בעת הרעה וסבלו ארוך בעת הנזק. אם ישאלו ממנו יתן ואם יחמסו אותו ימחול. ואם ימנעו ממנו יתנדב ואם ירחיקוהו יקרב. רך מחמאה ומתוק מדבש. מצווה על האמת. דובר צדק. עוזב מאויו. מצפה ליומו. אומר ועושה. חכם, זריז, נפשו יקרה, ובריתו נאה, גבור בארץ, צול מכל גנות, עזרה לדל ותשועה לעשוק, לא יחשוף מסתור ולא יגלה סוד, צרותיו רבות ותלונותו מעוטה, כשיראה טוב יזכרנו ואם יראה רע יכסנו רצוי וזך, חברתו שמוחה הרחקתו אנחה, זקקתהו החכמה, ויפתהו הענוה, מכיר למשכיל, מלמד לסכל, כל מעשה אצלו זך מומעשו וכל נפש בעיניו יותר ברה מנפשו, יודע את מומו, זכור את עונו, אוהב האלהים, רודף רצונו, לא ינקם לנפשו ולא יתמיד בקצפו, חבר למזכירים, יושב עם העניים, ואהב לאנשי הצדק, נאמן לאנשי האמת, עוזר לרש, אב ליתום, בעל לאלמנה, מכבד הדלים". והיינו שהתורה המעדינת ומרככת את האדם, הופכת אותו ויוצרת ממנו יצירה של "תלמיד חכם", על כל משמעות הדבר, וכפי הנ"ל, אשר שורש הכל הוא עידון החומר. וזו היא הפעולה הראשונה - לרכוכי ארעא.

והפעולה השנייה הנוצרת ע"י השקאת מי התורה, הוא - לצמוחי פירי, שהתורה מגדלת ומרוממת את האדם. "ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים". היא מרוממת את ההשגה את הדעת וההשכל, "שלמדתי תורה ונתרוממת י" (לשון רש"י פסחים סח: ד"ה אי לאו).

מעשה רב - עבדי יעקב

הש"ס, אותו היה מוכן במשך כל הלילה הקודם. ולאחר השיעור היה מוכן עצמו לשבת, ומיד (לאחר לילה שלא ישן בו) היה מתיישב ללימוד את סדר הפרשה במשך שעות ארוכות (בד"כ היה בדעתו לסיים כשעה לפני כניסת השבת ולהספיק לבנו, אך עפ"י לא היה שם ליבו לשעון שחולף הזמן, והיה קם מלימודו דקות אחדות לפני תחילת "קבלת שבת").

ובנוסף לזה, מכיוון שהיה מוסר את השיעור כללי ביום חמישי, בד"כ גם כמעט ולא עצם עין בליל חמישי כלל, ואחרי כל זה היה סדר לימודו ממלא את כל שעות היממה כולה. ומחמת זה, הרבנית תליט"א שלחה להודיע בשיבה, כי מי מבין תלמידיו המעוניין לקבוע תאריך לחתונה, וחפץ בהשתתפותו של רבינו בשמחתו, עליו לקבוע זאת בתחילת השבוע ולא לימי רביעי או חמישי, אז אין באפשרותו להוסיף לסדר יומו כלום. וכך אכן הונהג בשנים האחרונות.

לזכות להיפקד בזש"ק, היה פ"א בליל הושענא רבה שקיבל תשובה כי אבדה כל תקווה, ובאותו הלילה למד רבינו בחברותא עם הגר"י, והעיד עליו, כי למד כל הלילה בשמחה ובמרץ כאילו לא היה דבר. ובדומה לזה סיפר הגר"ד כהן על הזדמנות אחרת לאחר שהייתה תקווה גדולה לרפואה, ונגזז החלום, ובאותו יום למד עם הגר"ד בחברותא, והיה נראה על פניו כאילו לא ארע מאומה. אין זה מציאותי כלל עפ"י דרך הטבע, אילולא סגולת התורה אשר בכוחה להפוך את האדם וליצור את אישיותו למושה מרומם יותר, וכפי שמואריך רבינו בשיחה זו. מציאות זו היא התגשמות דברי המאירי הנזכרים כאן - בנלואם.

סדר לימודו בימי שישי

ומענין לענין, סדר לימודו הקבוע בימי שישי היה אף הוא משהו מעבר לדרך הטבע. כאשר ביום שישי בבוקר היה מוסר שיעור קבוע באגדות

כאשר זכינו לעמוד ולחסות בצילו של האילן הגדול, רבינו זצוק"ל, נוכחנו לנגד עינינו את התמונות דבריו בשיחה זו, כיצד התורה אינה כשאר חכמות המוסיפים לעוסק בהם ידע בעלמא, אלא התורה משפיעה על אישיותו של האדם ויוצרת ממנו יצירה חדשה לגמרי, ושמה - תלמיד חכם. ועל כן כל הנהגותיו שונות, ויכיר עליו בכל פעולה ובכל תנועה כי הוא תלמיד חכם.

היה זה בכל התקופה האחרונה לחייו (טרם אשפוזו בבית"ח), כאשר התייסר ביסורים קשים, לא זו כמלוא הנימה מסדריו הקבועים, ובשעת לימודו ובמסירת השיעורים לא ראו על פניו מאומה מן הרגשותיו. וכן בתקופת מחלתה של הרבנית ע"ה, אף כאשר היו מצבים שהגיעה עד שערי מוות והיה מוטרד מאד, בשעת השיעור שקע בעומק הסוגיא ולא נראה על פניו כלום. כן סיפר הגר"י רפפורט, כי לפני עשרות שנים, לאחר השתדלויות מרובות שעשה רבינו בכדי

פרקי זיכרון להגאון הגדול רבי שלו' בן ציון פלמן זצוק"ל

בעומדנו לקראת יום היארצייט השלישי של הגאון הגדול רבי שלו' בן ציון פלמן זצ"ל, הננו להביא מעט מקצות דרכיו בקודש בתורה ועבודה, אשר בהם עמל ויגע בכל כוחו ומאודו.

מרן קדוש ישראל הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל, כמעט בכל ימי השבעה על הגרב"צ היה מדבר על גדלותו של הגרב"צ, ובאחד מהפעמים שאל איך יתכן הדבר שספריו של הגרב"צ "שלמי תודה", כל כך הצליחו, וישנם אלפי אנשים שבכלל לא הכירו את הגרב"צ ובכל זאת הם קנו את ספריו, הרי בדרך כלל בשאדם קונה ספר מסויים זה משום שהוא מכיר את המחבר ואת גדלותו, אבל באן ישנם אלפי אנשים שקנו את הספר ובכלל לא הכירו את הגרב"צ.

אלא יישב מרן זיע"א, **שמכיוון שהגרב"צ ברח מהכבוד עד קצה הגבול**, והקב"ה רצה לכבדו ולפרסמו על כן פרסמו על ידי ספריו, וככל שהוא ברח יותר מהכבוד כך הצליחו ספריו יותר ויותר שהם ניקנו על ידי ריבוי אנשים שבכלל לא הכירוהו.

בדרכי העליה

הגה"צ רבי משה קפלן שזכה ללמוד בחברותא שנים רבות עם הגרב"צ, סיפר על דבריו של הגרב"צ בענין שמירת הסדרים, ואלו הם דבריו "הגרב"צ היה מזורז אותי מאוד לשמור את הסדרים לפי השען כמו בקלם (לא הזכיר את קלם), לבוא כמה דקות לפני הזמן של הסדר כדי להכין את כל הצרכים, ומיד בתחילת הסדר לשבת כבר וללמוד. והיה חוזר ואומר שבזוה טמון סוד ההצלחה, ואם בחור ישיבה באמת רוצה לקבל קבלה אז בקבלה הזאת יש את כל הטעמים שצריך לקבלה, משום שכל עבודת ה' וכל עבודת המידות מונח בקבלה זה". והוסיף ואמר, "הראייה לכך שהרי היצה"ר עובד קשה מאד על ענין זה, זו ראייה שאין עליה פירכא".

פעם אחרת אמר, כתוב בפסוק, "ואהבת את ה' אלוךך בכל לבבך", וחז"ל דרשו על

יסוד הגמחי"ם

בכולל פונבז', בירחי כלד, ובשיטבך של פא"י שברחוב דרב דסלר. כמובן בהתחלה האנשים לא הבינו מה זה הדבר הזה, ומאוד התפלאו איך עובד כזה גמ"ח איך לוקחים, ואיך מחזירים, וכמה משלמים. והגרב"צ היה מסביר בשלושה ובפשטות, שכאשר נצרכים לכך במקום לנסוע לבית חולים, אפשר לקחת את המכשיר מהגמ"ח, ולהחזירו בגמר השימוש, והכל בתור גמ"ח ללא תשלום. היו גם כאלו שהתלוצצו על הרעיון המוזר הזה ואמרו לו, אולי תפתח גם גמ"ח לתרופות או לכלי עבודה. והגדילו לעשות כאלה שבאו והציעו לו הצעות יותר מעניינות ומרשימות, כמו גמ"ח לטישו ולממחטות אף...

אך הגרב"צ לא התייחס ולא נרתע, והיה אומר להם יבוא יום ועוד יפתח גם גמ"ח לזה... וכך הגמ"ח קם ועמד על מקומו ומעמדו. עברו כמה ימים אחרי שהמודעה עמדה על תילה, והנה יום אחד דופקים בדלת דפיקות מהירות ומבוהלות, היו אלה הורים שילדם קיבל התקפת אסטמה, ורגע לפני הנסיעה לבית חולים חשבו אולי לנסות לקחת לבד את האינוהלציה וכך להימנע מטשטלי הדרך. הגרב"צ בשלושה הוריקן אותם איך משתמשים בזה, ואכן הוטב לבנם "ושב ורפא לו", ונמנע מהם כל עגמת הנפש של הנסיעה.

מפה לאוזן עברה השמועה על הגמ"ח הנפלא הזה, ואנשים מכל קצוות העיר היו מתדפקים על דלת הבית הקט שברחוב סעדיה גאון שבב"ב, לוקחים מהגמ"ח את המכשירים שהוצרכו להם, ובסייעתא דשמיא זכו להקל מכאובם ומכאובם בצורה קלה ומכובדת, ובלא טירחה יתרה ומיותרת.

כאשר הגמ"ח התחיל להתפרסם בתועלתו ומעלתו, התחילו הרבה להתדפק על דלתותיו, לקחת את המכשירים הזקוקים להם, וקומץ המכשירים שהיה בגמ"ח לא הספיק, והיו זקוקים להוסיף ולקנות עוד מכשירים. הגרב"צ היה פונה לאברכים מהכולל ושאר מכרים, והיה מבקש מהם שיתנו לו את המעשר כספים שלהם, וכך קיבץ פרוטה לפרוטה וקנה עוד ועוד מכשירים.

ד"ר כגן - רופאת ילדים בכירה מבני ברק, היתה תמיד מייעצת איזה מכשירים כדאי לקנות, מה נצרך יותר ומה פחות, והיו מכשירים שכמעט ולא היה אפשר להשיג בארץ והיא היתה אומרת באיזה דרך ומקום אפשר להשיג את זה. והגרב"צ במסירות דאג לקנות את המכשירים הללו מהמקומות ההם.

כך לאט לאט הגמ"ח גדל וגדל, ובבית הקטן שהיה בסך הכל שני חדרים, והמשפחה היתה ברוכת ילדים, מצאו מקום בבחינת יש מאין, לאבסן את כל המכשירים הרים. ופעמים רבות מחוסר מקום היו מניחים הרבה מכשירים גם מתחת למיטות...

כמעט כל יום יומים היו דופקים אנשים לקחת מהגמ"ח מכשיר כזה או אחר, וכאשר הדפיקות היו חזקות ומבוהלות ידעו כולם שמדובר בחשש פיקוח נפש וצריך למחר להביא לו את המכשיר. הרבה פעמים גם באמצע הלילה היו דפיקות חזקות, ומיד הגרב"צ היה קם בורזיות, ומביא את המכשיר הדרוש. גם בשבת הגמ"ח לא הפסיק לפעול, ושהיה התקף לאיזה ילד בעיר, במקום לנסוע לבית חולים בשבת היו רצים למשפחת פלמן לקחת אינוהלציה.

זה היה תחילתו של החסד הגדול שהשקיע בגמ"ח הנפלא הזה, ובמקום גדולתו - תורתו והתמדתו, שם אתה מוצא ענותנותו - הזמן הרב שהשקיע בגמ"ח לגמול חסד. המחשבה הטהורה והזכה שהיתה כולה לשם שמים, בלא שום חשבונות גדלה ועלתה, וזכה חיכה את הרבים בתורתו ובחסדיו. וכידוע מצווה גוררת מצווה, וחסד גורר חסד, ומצוות חסד שקיים בגמ"ח הצמיחה עוד ועוד חסדים רבים, אשר גדלו ורבו לאין מספר.

חסד שבחסד

פעם אחת **בליל שבת בשעה שתיים וחצי בלילה** נשמעו דפיקות חזקות ומבוהלות בבית הגרב"צ, היה זה אברך משיכון ויוניץ' בבני ברק שבנו הקטן קיבל התקף אסטמה והוצרך לקחת אינוהלציה לרפואתו, ובמקום לנסוע לבית חולים בשבת, רץ אל הגמ"ח בבית הגרב"צ לקחת את המכשיר.

בני הבית כבר היו רגילים לדפיקות מעין אלו, ומיד קם הגרב"צ בורזיות והביא לאותו אברך את מבוקשו.

בימים ההם כל הרחובות שבאזור רחוב נחמיה בבני ברק עדיין לא היו בנויים, והיה

הגרב"צ שרצה בכל מאודו להקים בביתו גמ"ח, לקיים את דברי החפץ חיים שאמר על מי שמחזיק בבית גמ"ח שיוזכה לשפע ברכה והצלחה בבית, ובזכות שמתנהג בחסד, הקב"ה יגמול לו חסד ובניו לא יחלו ולא יודקק לרופאים. הרי כששמע את הרעיון הנפלא של הגמ"ח הזה שכל כך נדרש ומתבקש שמח מאוד על הרעיון, וממחשב למעשר דחליט לפתוח את דגמ"ח בביתו.

בתחילה חותנו קנה את המכשירים הראשונים, וכך נולד ויצא לאור העולם הגמ"ח הראשון בעולם עם כמה מכשירים בודדים וחשובים...

כיון שכזה מין גמ"ח היה דבר חדשני, חשש מאוד איך זה יתקבל בציבור, ולכן התחיל את הגמ"ח בשקט ובצנעה, תלה רק 3 מודעות **קטנות** ב-3 בתי כנסת,

במקום יער שומם מלא בעצי סרק, וכדי להגיע מיוניץ' לזכרון מאיר היו צריכים לעבור דרך היער הזה. בלילה היה היער הזה כמו כל היערות שנאמר עליהם בפסוק בתהלים "תשת חשך ויהי לילה בו תרמוש כל חיתו יער", והיו שומעים במקום יללות של תנינים וכדומה. ומחמת זה לא כל אחד העיז ללכת לבד ביער דזה בלילד.

האברך הזה מעולם לא היה לו צורך ללכת ביער בלילה, ולכן עתה שהוצרך ללכת לגמ"ח שבזכרון מאיר לא חשב שההליכה ביער היא כל כך מפחידה ומאיימת,

והלך לבדו ביער. אך כשהלך ראה את החיות בעיניו, ובאוזניו שמע את הקולות המפחידים שהילכו ביער, פחד לחזור את הדרך לבד.

לאחר שביקש את המכשיר שח לפני הגרבי"צ את פחדו לשוב וללכת לבדו בדרך אשר הלך בה, ושאלתו בפיו אם יש איזה רעיון מה לעשות איך לשוב לביתו ברוגע וללא מורא.

הגרבי"צ שמע את השאלה ומיד הבין את אשר לפניו, ובמקום לדחות אותו בלך ושוב שילך לשיבה ובטח ימצא שם בחורים שישמחו לעזור ולסייע לו, מיד בורזיות לבש את בגדי הזבת ובפשטות יצא ללוות את האברך הלז. וכך הלך עימו את כל הדרך, עד שיצאו מהיער והגיעו לרחובות הראשונים שביטכן וזינג' ואז נפרד ממנו לשלום.

בשקט ובצניעות שב הגרבי"צ וחזר לביתו בלא לספר על כך לאיש ובלא לייחל לתשואות בני אדם, ולא נודעו מעשיו.

לאחר זמן פגש האברך ההוא את אחד מבני המשפחה וסיפר לו בהתפעלות ובהשתוממות על החסד הגדול שנעשה עימו, אבל הגרבי"צ עשה את המעשה בינו לבין קונו ולא נשמע קולו בבואו אל הקודש.

אמר הגרבי"צ, **"כשעושים חסד, החסד צריך להיות בחסד, עד הסוף"**. ולכן מהסיבה הזו אמר שאין לגמ"ח שעות פעילות, אלא בכל שעות היממה כל מי שזקוק למכשירי הגמ"ח יכול לדפוק ולבקש. שלא יהיה מצב שאדם זקוק לאיזה מכשיר, וימנע מלבקשו מחמת שאין זה שעות פעילות הגמ"ח.

היו כאלו שנהנו מאוד ממכשירי הגמ"ח, וכשהחזירו את המכשיר רצו להביא להגרבי"צ מתנה על החסד הגדול שעשה עימם בגמ"ח הזה. והיה אחד שבנו היה במצב של פיקוח נפש והרופאים אמרו שאם לא היה לוקח מיד אינהלציה, הרי עד שהיו מגיעים לבית חולים כבר היזל לא היה בין החיים, וכשהחזירו את המכשיר הוסיפו להביאו מתנה על זה שזכותם בנם ניצל ממוות.

אבל הגרבי"צ לא הסכים לקבל מתנות מחמת הגמ"ח, תרומה לצורך הגמ"ח בשביל לקנות עוד מכשירים קיבל בשמחה, אבל מתנות לעצמו לא קיבל. הגמ"ח כולו חסד, ומה שייך לקבל מתנה בעבור חסד...

כאשר ראה הגרבי"צ שיש ביקוש גדול למכשירים שבגמ"ח ורבים צריכים לו, וגם הגמ"ח גורם למעט בחילולי שבת, שלפני הגמ"ח היו הרבה נוסעים לבית חולים בשבת כשהוצרכו בדחיפות לאחד מהמכשירים, לכן התחיל לשכנע עוד ועוד אברכים שגם הם יפתחו בביהם גמ"ח למכשירים רפואיים.

בתחילה ניגש לידידיו בכולל, והציע להם לפתוח גמ"ח בביתם, והיה מביא את דברי החפץ חיים באהבת חסד שמרחיב במעלה ובסגולה הגדולה של פתיחת גמ"ח בבית, וזכותו זו גורמת ברכה בבית, ויזכו לילדים פריאים. ובמילים שהורות ונלהבות היה סולל מסילות בלבבות השומעים כדי שגם ירצו לפתוח גמ"ח בביתם.

בהתחלה האנשים היו נבהלים לרגע, מה אני אפתח גמ"ח? איך אוכל לנהל את הכל ביחד עם הלימוד? אבל בשלווה וברוגע היה הגרבי"צ מסביר ומדריך את הפשטות שבענין, עד שהשומעים היו נרגעים ומקבלים את הדבר בחפץ הלב

מעשה פלאי היה עם הגרבי"צ שישב וחשב חשבון נפשו ימים וילילות מיום עומרו על דעתו, עד שנתיישרה דעתו – ומעשה שהיה כך היה.

בחדש תמוז בשנת תשס"ב, פרצו גנבים באישון לילה לביתו של הגרבי"צ, במשרה לגזול ולחמוס "את כל היקום אשר ברגליהם – זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו". בשקט בשקט פרצו הגנבים, סובבו את הבית הלוך ושוב עד שמצאו את טרפם – ארנק של כסף, אשר בדיוק יום קודם הונח בתוכו כ-3,000 ש"ח. מיד נטלו את הארנק עם צרור הכסף המונח בתוכו, וברחו להם לנפשם. עם שחר כשבני הבית התעוררו, ראו שפני הבית אינו כתמול שלשום, הבינו מיד אלו אורחים ביקרו בלילה בביתם... וכאשר חפשו ובדקו בכל הבית, מצאו שמלבד צרור הכסף, והשעון של הגרבי"צ – שבו חישב את דרכיו ורגעיו, לא נגנב מאומה. הגרבי"צ שמע על הגניבה, ונבול מאוד, מה זאת עשה אלוקים לנו? בימים הראשונים מאוד הוטרד ונסער מהגניבה, ובדאגה סיפר כמה פעמים לבני הבית ולאחיו, על סכום הכסף שנגנב.

הדבר היה פלא, על מה ולמה חרד את כל החרדה הגדולה הזאת, כמובן 3,000 ש"ח אינו סכום של מה בכך, אבל עדיין אין זה מצדיק את הדאגה הגדולה הזאת. אחיו של הגרבי"צ איש החסד הרב ישראל ז"ל היה קשור אליו בלב ונפש, ובכל בוקר היה בא ברכבו לקחת את הגרבי"צ לכולל. באותו בוקר של הגניבה סיפר לו הגרבי"צ על שאירע בבית באישון הלילה, ועל השעון והכסף שנגנבו. הרב ישראל שידע כמה מחשב הגרבי"צ את עיתותיו ורגעיו, מיד הוריד את שעונו מידו ומסרו להגרבי"צ, ובפשטות אמר "אני כבר אסתדר עם שעון אחר...".

אבל לגבי הכסף הפטיר ואמר, "נו, ה' נתן וד' לקח...". הגרבי"צ שמע ושתק בהרגלו.

עברו כמה ימים ועדיין הגרבי"צ לא נרגע מהכסף שנגנב, אחיו שראה שהוא מאוד מטורד, אמר לו "אני לא מבין מה הבהלה הגדולה, נכון 3,000 ש"ח הם סכום מכובד, אבל עדיין אין זה מצדיק את האבל הגדול הזה. ובכלל אני יכול לדאוג להשיג 3,000 ש"ח אחרים". הגרבי"צ ביטל את דבריו בהנף יד, כאומרו לא זה הענין. אבל א"כ השאלה מתעצמת, מה הן הענין?

חדי עין הבחינו שמיד כאשר נודע להגרבי"צ על סכום הכסף שנגנב, לקח עט ודף והתחיל לחשב לעצמו חשבונות, בינו לבין עצמו ישב וחישב, כתב ומחק, ושוב כתב ומחק.

המבינים הבינו כי בוודאי מחשב הוא את חשבונותיו, לראות אם היה בידו כסף שלא נהג בו ביושר שמחמת כן סיבב המסובב העליין לפרצה הזו להתרחש.

כך עברו כמה ימים, ועדיין בכל ערב הפנקס פתוח והיד רושמת, החשבון מתחיל מימים עברו מיום עומדו על דעתו, אולי שם נעשה איזה מעשה שלא ביושר, אבל לא נמצא דבר!

ובתשוקת הרצון.

גם היה מרבה להביא את המעשה שהביא החפץ חיים בספרו "שם עולם" (חלק א' פרק ח') שכתב, "ובעיני ראיתי מעשה נורא שהיה בענין זה, איש אחד היו לו בנים ומתו כולם ובא לפני חכם שיתן לו עצה וסגולה לענין זה, והשיב לו איני יודע סגולות אך עצתי שתעשה גמ"ח קבוע בעיר אולי יתן ה' שבזכות מדת החסד שתתנהג עם אנשים יתחסד השם יתברך עמך ויתן לך בנים. ושמע לעצתו וכו', ויהי בכלות השלש שנים נולד לו בן וכו'. ברבות הימים שכח טובותיו של הקב"ה, ובא לפני החכם ובקש ממנו היות שהוא מוטרד גדול והגמ"ח גדל וכו', על כן יראו למנות נאמן אחד שיעסוק בגמ"ח וכו'. ויהי ממחרת בא אצל החכם ויספר לו איך שקרה לו דבר נורא הלילה הזה, שנחנק לו ילד קטן אחד ויחזור ויאחו במצווה זו. **הנך רואה בעליל שבזכות החסד נולדו לו בנים, ובאשר נסתלקה מדת החסד התחילה מדת הדין תיכף להתגבר עליו**". ועי"ש באריכות דבריו. והוסיף ואמר, שידעי דבר אמרו שהחכם שהזכירו הח"ח היה הוא בעצמו, אלא שלרוב ענוותנותו הסתיר את זה.

לאחר שדיבר ודיבר על המעלה הנשגבה הזו, וכבר השומע קיבל את דבריו הלכה למעשה, היה אומר קודם תשאל את אשתך בבית אם גם היא מסכימה, שהרי אתה רוב היום נמצא בכולל והיא תצטרך לטפל בזה ברוב המקרים, ואולי קשה לה הדבר. ולאחר שהתשובה היתה חיובית, היה תורם את הגרעין הראשון של המכשירים, מפרטות שאסף לצורך מטרה נעלית זו.

כך דיבר עם עוד אברך ועוד אברך, וכשהיו באים אליו אנשים משאר ערי הארץ הדבר הראשון ששאל האם יש אצלכם גמ"ח של מכשירים רפואיים? האנשים בהתחלה לא ידעו מה זה, והגרבי"צ התחיל להסביר להם ברוגע ובמתינות את כל מהות הגמ"ח. ובדברים ערבים מיד שכנע אותם לפתוח בעריהם גמ"ח, וכך בערים רבות נפתחו גמ"ח"ם למכשירים רפואיים: בנתניבות, אופקים, ירוחם, פתח תקווה ועוד ועוד.

בכל המקומות הגרבי"צ תרם את הגרעין הראשון, ואח"כ לאט לאט הגמ"ח המשיך להתפתח עוד ועוד.

הכל נעשה בצניעות ובחסתרה, לא שמר לעצמו את הכבוד של פתיחת הגמ"ח, ובכלל מעולם לא דיבר ולא הזכיר את פעולותיו בפתיחת הגמ"ח"ם הללו, אף אחד בעולם לא ידע שהוא זה שעמד ביסוד הענין.

לאחר שהגמ"ח של המכשירים הרפואיים התחיל להתפרסם בציבור, היו אנשים שאמרו אם יש גמ"ח לזה אפשר לפתוח גם גמ"ח לתרופות, ופתחו גמ"ח לתרופות. אח"כ באו אנשים עם עוד שלל רעיונות: גמ"ח לכלי עבודה, לשולחנות וכסאות, לכלים לשמחות, ועוד היד נטויה לרעיונות חדשים ומגוונים. ובכל תקופה נוספים עוד ועוד גמ"ח"ים חדשים לרשימת הגמ"ח"ים. והיסוד והשורש לכל התחיל בגמ"ח הראשון בעולם שנפתח בבית הקטן שבזכרון מאיר בבני ברק, ברוח טהרה וקדושה לשם שמים אמיתי. וכאשר פותחים דבר נטו לשם שמים, הרי זה גדל ומצמיח פירות ופרי פירות עד עולם.

דק על דק עד אין נבדק

עברו כמה ימים הפנקס נסגר בצער, מסיבה פשוטה שלא נמצא שום מעשה שיצדיק את דבר הגניבה הזאת.

עברו שבועיים שאל השואל את הגרבי"צ, "נו, האם עתה כבר ידוע למה נגנב הכסף?". והגרבי"צ משיב לו בצער, "לא, עדיין אינני יודע את הסיבה".

לאחר חודשיים שוב יצא לדבר על דבר הגניבה, וכאן אמר מי שאמר "אני יודע למה נגנב הכסף, כיון שלא היו בבית סורגים...". הגרבי"צ שמע והגיב מיד, "לא זו הסיבה, הכסף נגנב מחמת סיבה אחרת". כמובן מיד נשאלה השאלה, מהי הסיבה? הגרבי"צ מגלה טפח ומכסה טפחים, ואומר "אני יודע את הסיבה...", סתם ולא פירש.

לאחר תקופה התגלה כל הסיפור במלואו. כחודש לאחר הגניבה שבו ותקפו הרהורי תשובה את הגנב, ושלח את מי ששלח להשיב את הגזילה אשר גזל, והשיב את צרור הכסף במלואו, מתוך בקשת מחילה וחרטה גמורה. באותו יום שהושב הכסף, ראו על פניו של הגרבי"צ שמחה גדולה, "אין שמחה כהתרת הספקות", והיה שרוי באושר עלאי, "על דבר הכסף השב באמתחותינו". וכאשר פגש את אחיו סיפר לו בשמחה, על הכסף שהושב. אחיו שמלכתחילה לא הבין על מה הצער הגדול, עתה לא הבין עוד יותר על מה השמחה הגדולה הזו, מה האושר הגדול על זה שנמצאה הגניבה וחזר הכסף. ומיד השיח את אשר בלבבו, למה בהתחלה כל כך נבהלת מהגניבה, ולמה עכשיו שנמצא הכסף אתה כל כך שמח, וכי 3,000 ש"ח זה סיבה לעצב או לשמחה כזו גדולה.

הגרבי"צ שהיה שרוי באושר ובשעת רצון, פתח ואמר "כשהכסף נגנב לא הצטערתי על הכסף, בוודאי כסף הוא לא סיבה להביא צער או אושר על האדם. אלא אמרתי, אם הקב"ה קרא לגנב שיגנוב, אות היא כי נהגתי שלא ביושר בכספי, ועל זה חרדתי חרדה גדולה, באיזה כסף נהגתי שלא ביושר? חישובתי את כל הכסף שבא לידי, ולא מצאתי כסף שלא נהגתי בו ביושר. ומעתה גדל צערי, כנראה שיש איזה כסף שנהגתי בו שלא ביושר ואיני יודע מהו, ועל זה בוודאי שיש לדאוג ולהצטער.

אנכם ממצאתי שהיתה תקופה שהמצב הכספי בבית היה דחוק מאוד, ובאותה תקופה לא נתתי מיד את המעשר כספים, אלא לקחתי את המעשרות בהלוואה לעצמי, עד שבעזר ה' השיגה ידי ופרעתי את החוב של המעשרות. ובאמת הסכום של המעשרות מהימים ההם היה בדיוק 3,000 ש"ח, אבל עדיין לא הבנתי אם זהו הכסף שנהגתי בו שלא ביושר, זה לא סיבה שיגנב הכסף לצמיתות, שהרי בסוף

פרעתי את החוב לעניים והפרשתי את המעשר כספים.

אבל עתה לאחר שהכסף חזר הבנתי הכל, הכסף נגנב כיון שלא נתתי מיד את המעשרות, אבל כיון שבסוף כן פרעתי את החוב לעניים ממילא גם הכסף חזר אלי,

בשם

אחד מהדברים המיוחדים שהיה אצל הגר"צ בכלל ובשיעוריו בפרט, הוא "אומר דבר בשם אומרו", כל דבר טוב ששמע מיד נכתב אצלו בשם אומרו, ומכאן ולהבא כשהיה מזכיר את השאלה או התשובה הזו, היה מקפיד לומר זאת בשם אומרו.

אבל כל זה היה רק לגבי אחרים, אילו לגבי עצמו השתדל בכל מקום להשים את עצמו כאין. והרבה פעמים כשאברכים היו צריכים למסור שיעור בכל מיני מקומות, הביא להם את כתביו שיוכלו להעתיק ולצלם את הדברים, על מנת למסורם ברבים. והיה מדגיש לאברכים שלא יזכירו את שמו במהלך השיעור, אלא יאמרו את הדברים מעצמם.

ובאמת היו כמה שמסרו שיעורים רבים, שבעצם כל השיעור היה שיעורו של הגר"צ כמעט ללא שום הוספות מעצמם. והגר"צ לא רק שלא הקפיד, אלא שמח על זיכוי הרבים שהתורה מתפרסמת בעולם.

ובשאיחוד בא לבקש ממנו מחילה על זה שהרבה פעמים מוסר שיעורים, ואומר בהם את החידושים ששמע מהגר"צ בשם עצמו. הגר"צ צחק וביטל את דבריו ואמר, **"אשמח מאוד אם תמשיך כך הלאה, העיקר שהאברכים נהנים מהדברים"**.

ובשסיפור לו פלוני, שהרבה פעמים כאשר צריך למסור שיעור, הרי הוא לוקח פותח את הספר "שלמי תודה", ומוסר מתוכו סימנים שלמים. נהנה מאוד ואמר "אדרבא, הרי לכך הספר מיועד".

סיפור מעניין מספר בענין זה תלמידו של הגר"צ, הגר"ש זיאת שליט"א, אשר זכה שנים רבות ללמוד בחברותא עם הגר"צ בכולל, ולשמוע את שיעוריו הרבים. את כל השיעורים ששמע הקליט בצורה מסודרת, והרבה פעמים כשמסר בעצמו שיעורים בשבתות ובמועדים, היה מוסר את השיעור כפי הדרך שבה קיבל מהגר"צ.

יום אחד נישא אל הרב זיאת יהודי מכובד שהיה כותב מאמרים בהלכה בעיתון, ואמר לו ששמע על שיעוריו הנפלאים שמוסרם במתיקות נפלאה, כפי מה שקיבל מהגר"צ. ועתה גם הוא רוצה למסור כאלו שיעורים נפלאים, ולכן הוא מבקש לקבל ממנו בהשאלה את קלטות השיעורים של הגר"צ, בכדי שגם הוא יוכל למסור את השיעורים הנפלאים הללו לרבים.

הרב זיאת אמר לו, שצריך לבקש על כך רשות מהגר"צ, אם הוא מסכים שיתן לו את הקלטות על מנת למסור בעצמו את השיעורים הללו.

אותו אדם נכבד דיבר עם הגר"צ, וכמוכן הגר"צ בחפץ לב הסכים לכך, ואף ביקש בעצמו מרוב זיאת אם הוא יכול לתת לו את הקלטות. ומיד קיבל הלה ממנו את הקלטות מסודרות לפי נושאים.

הגר"צ זכה ללמוד בחברותא עם הגאון הגדול רבי גדליה נדל זצ"ל הלכות טרפות ותערובות, במשך כשנתיים, בשנים תשי"ח ותשי"ט. הם למדו בימי שישי בעזרת נשים של כולל ברסלב, שהיה מקום שקט ושם יכלו לשבת וללמוד ברציפות ובישוב הדעת.

הלימוד היה כל היום, מזהשעה 8:30 בבוקר, עד שעה ורבע לפני כניסת השבת.

הגר"צ היה אז אברך צעיר, תקופה קצרה אחרי החתונה, ור' גדליה היה מבוגר ממנו בשנים עשרה שנה. והיה הגר"צ מספר בהתפעלות על ההתמדה העצומה שלו, שהיה לומד יומם ולילה בלא הפסק.

ואמר בשם מרן החו"א זצ"ל, שפעם אחת אמר על ר' גדליה, **"סבברתו כסברת הראשונים"**. ופעם אחרת אמר, **"סבברתו כסברת הר"ן"**.

בכל יום שישי בשעה שלמדו יחד, היה בא לכולל ברסלב מנקה, שהיה מנקה את בית המדרש ואת עזרת הנשים לכבוד שבת. המנקה עסק בעבודתו והם עסקו בתורתם, ולא הפריעו זה לזה. וכמוכן כאשר ניקה את המקום שבו הם ישבו ולמדו, עברו לצד השני של הבימ"ד, עד שסיים לנקות שם.

למנקה לא היתה שעה קבועה שבה הגיע לנקות, ברצותו מקדים וברצותו מאחר, בכל פעם הגיע בשעה שהיתה נוחה לו באותו היום.

לאחר תקופה שהם למדו ביחד, המנקה שם לב כי לאחרונה יצא לו לנקות כאן בכמה זמנים במשך כל שעות היום, ותמיד שני האברכים השקדנים הללו יושבים כאן ולומדים. הוא הבין, כי כנראה הם קבעו ללמוד חבורתא ביום שישי לכל היום. המנקה התפלא מאוד, איך הם יכולים לעשות כדבר הזה? הרי יום שישי הוא היום שבו בכל בתי ישראל עוסקים וטרודים בטרדה של מצווה, בהכנות לכבוד שבת, בנקיית הבית ובהכנת מאכלי השבת. ואין אפשר שבדיק ביום כזה שעזרתו של כל אחד מהם בוודאי מאוד חשובה בביתו, יכולים להעלים להם שני השקדנים הללו מביתם, ויושבים ספונים בהיכל ה' כל היום, ולא עוזרים בבית מאומה?

השאלה הזו הטרידה אותו מאוד מאוד. עד שפעם אחת החליט לעשות מעשה, ולקיים מצוות תוכחה, להוכיח אותם על מעשיהם הללו. נישא אליהם והתחיל לצעוק, "אתם לא מתביישים לשבת וללמוד כאן ביום שישי כל היום, ולא עוזרים כלום בבית". וכך המשיך להוכיחם בדרב, בצעקות רמות... "היכן המידה של נושא בעול עם חברו, לעזור בבית לאשה ולילדים להיכנס לשבת ברוגע ובישוב הדעת". שני השקדנים שמעו את תוכחתו, ור' גדליה פונה לחברותא ואמר לו, "נו, הוא טוען טענה". – כלומר מה יש לך לענות על טענותיו.

ענה לו הגר"צ, באמת מאז שהתחלנו ללמוד בימי שישי, אני קם ביום שישי לפנות בוקר, שעתיים לפני הזמן הקבוע, ובשעתיים הללו הנני מסייע ומכין את הדברים שצריך להכין לכבוד שבת.

בסודות היין

במשך שנים ארוכות היה הגר"צ מכין בעצמו את היין לקידוש ולהבדלה.

ותקפו הרהורי תשובה לגנב והחזיר את הכסף.

ועתה שנפשטו כל הספקות, אין שמחה כדתרת הספקות, אני שמח מאוד שבאמת ראיתי שלא נמצא בידי כל און".

אומרו

מאותו שבו שקיבל הלה את הקלטות קרה דבר מעניין. כל המאמרים בהלכה שהרב ההוא כתב בעיתון היו מועתקים מילה במילה, משיעוריו של הגר"צ. הוא לא שינה כלום ולא הוסיף דבר מעצמו, אלא הכל הכל היה בדיוק אותו דבר. הוא פשוט לקח את הקלטות, שיכתב אותם ופרסם את השיעור במתכונתו ובצורתו המקורית.

אבל דבר אחד הוא השמיט, הוא לא כתב שהדברים הללו הם שיעוריו של הגר"צ. הוא כתב את הכל על שמו, כאילו שהוא המחפש, הוא המבין, הוא הגאון והוא הכל. ומעולם לא הזכיר את שמו של הגר"צ במאמרו, בשום הקשר כל שהוא.

הרב זיאת ראה וקרא את מאמרו בכל שבוע, והתפלא מאוד איך הוא לוקח את דבריו של רבו ומפרסמם בשער בת רבים על שם עצמו, בזמן שהכל מועתק מילה במילה מהשיעורים שנתן לו בהקלטות. הדבר כאב לו עד מאוד איך יתכן כדבר הזה.

כאשר ראה שהדבר נמשך כך בתמידות, שאין זה דבר חד פעמי, אלא בכל שבוע הוא מפרסם מאמרים על גבי מאמרים שגונבם מהשיעורים ששמע בהקלטות. החליט שאין זה הוגן וצריך לספר את הדבר להגר"צ לשאול אותו כדת מה לעשות להבא, האם להמשיך להביא לו קלטות או להמנע מכך.

ובאחד מהימים נישא אל הגר"צ, ואמר שיש לו ענין לדבר עימו, שחושב שנעשה כאן עוול כלפי הגר"צ, וסיפר את לו את הדברים כהוויתן, כשהוא מוסיף שכונתו רק לתועלת ולא לשם לשון הרע.

הגר"צ שומע את הדברים, ובמקום להצטער על הגניבה שגונבים לו את השיעורים, הוא התמלא בשמחה, ובהנאה מרובה הוא אמר **"מה איכפת לך על שם מי הוא כותב את החידושים הללו, העיקר שהתורה תתרבה בעם ישראל. ברוך ה' שהתורה מתרבה, זה העיקר, ומה זה משנה אם כותב את השם שלי או שם אחר"**.

ולא די בזה מוסיף הגר"צ ואומר, **"אפילו שהוא כותב את הדברים בשם עצמו, זה מותר, והוא עוד יהא תלמיד חכם גדול, כמו שפסק הש"ך להלכה"**.

וכשהוא שואל איזה ש"ך, מיד הוציא הגר"צ גמרא בבא קמא, ופתח את התוספתא (פרק ד' משנה ג') שכתב, "שבעה גנבים הן וכו', אבל המתנגב מאחר חבר והולך ושונה פרקו, אע"פ שנקרא גנב זוכה לעצמו שנאמר לא יכוזו לגנב וגו', סוף שמתמנה פרנס על הצבור, ומוכזה את הרבים, וזוכה לעצמו וכו'". והש"ך בחר"מ בסיומן רצ"ב סקל"ה הביא את התוספתא.

החברותא ליום שישי

כאשר חשב להתחיל לעשות לבד יין, לא ידע דבר וחצי דבר בחכמת עשיית היין, והלך לשאול את ר' גדליה נדל איך מכינים יין, שכידוע ר' גדליה עשה בעצמו יין, והיה לו את הידע הנצרך לכך.

ר' גדליה חיין, ואמר יש הרבה שיטות בזה, יש שיטת הבבלי ויש שיטת הירושלמי, יש שיטת הר"ש ויש שיטת הרמב"ן, תגיד כמו איזו שיטה אתה רוצה לעשות, וכך אומר לך. – וכונתו היתה, שלפי איך שכתוב בבבלי נראה שהיו מייצרים יין בצורה כזו, ומדברי הירושלמי נראה שהיו מייצרים בצורה אחרת. וכך גם בר"ש וברמב"ן מכל אחד אחד נראה שהיתה דרך אחרת בייצור היין. אי"כ כמו איזו שיטה אתה רוצה לעשות.

אמר לו הגר"צ, תראה לי את הדרך הכי קלה. וכך ר' גדליה הדריכו ולימדו איך להכין יין.

בתקופה ההיא היו מוכרים בכולל פונביץ' ענבים ליין, והיה קונה מזה כמות גדולה, וסוחטם, ומכין מזה יין לזמן רב.

היין היה יוצא משובח מאוד, והיו אומרים עליו "וטעמו כטעם לשד השמן", אי אפשר לתאר את המתקנות שהיו ביין בטעמו ובריחו, וממש לא נמצא כדבר הזה... ולא היה הסבר טבעי למה היין כל כך מצליח, כאשר מעולם לא למד את רזי המקצוע, ולא התמצא בסודות היין.

בפעם הראשונה לאחר שהכין את היין הביא בקבוק יין למרן הגרא"מ שך זצ"ל. הרב שך שאלו, מה זה? ענה לו, בשתי מילים "נסיכים – יומא".

שאל הרב שך, אתה מתכווין לגמרא ביומא? – שבגמרא ביומא (דף ע"א א') כתוב, "ואמר רבי ברכיה הרוצה לנסך יין על גבי המזבח ימלא גרונו של תלמידי חכמים יין". ענה לו, כן. אמר הרב שך, א"כ אני מקבל את היין!

וכך בכל חודש היה מביא לרב שך בקבוק יין, ועל היין הזה הוא היה מקדש ומבדיל. והיה משבח מאוד את היין, וקרא לו "היין של ר' בן ציון". והרבה פעמים כאשר היו שמחות של רבנים ואדמו"רים ולא היה בכוחו של הרב שך ללכת לשם, היה שולח לשם בקבוק יין "מהיין של ר' בן ציון".

סיפר הגר"צ, "הרב שך היה שואל אותי תמיד, איך יוצא לך יין כל כך משובח? לרב שך לא היתה תשובה, אבל לי התשובה היתה פשוטה מאוד, הרי הרב שך שותה מהיין הזה, לכן היין מצליח מאוד, בזכות הרב שך יש ברכה ביין".

כך נמשך הדבר עשרות שנים, ומעולם היין לא החמיץ, תמיד היין יצא משובח בטעמו ובריחו, ויהי לפלא!

כאשר הרב שך נחלש בשנים האחרונות לחייו, אמר להגר"צ שכבר אין לו צורך ביין, ומעתה כבר שלא יביא לו את היין.

בפעם הבאה שהכין הגר"צ יין, כל היין החמיץ... אמר הגר"צ, "מעולם היין לא החמיץ, ומה השתנה עתה?". אלא סיים ואמר, "זאת אומרת שכל מה שהיין הצליח, הוא משום שהרב שך היה שותה מהיין הזה, ועתה שהפסק לשותות שוב אין ברכה ביין, ולכן כולו החמיץ". ומאז הפסק להכין את היין.

ותשחק ליום אחרון

מאותו רגע שהגרבי"צ ראה את האות הזה משמים והבין את מה שהבין, שינה את כל דסדרים שלמד כל יום לעצמו, ורחליל ללמוד מסכת ביצה.

מסכת ביצה היתה המסכת הראשונה שהגרבי"צ למד כשהתחיל את דרכו בשיבה קטנה. ומנעודיו דבק בה עד למאוד, מאות ואולי אפילו אלפי פעמים למד וחזר שוב ושוב על מסכת ביצה. בכל עת פנאי לקח לעצמו את מסכת ביצה וחזר עליה שוב. בימי בין הזמנים או בשבתות אחרי הסעודה, כל פעם שלא היה עסוק באיזה לימוד אחר, היה מוציא את הגמרא האהובה עליו "מסכת ביצה" מארון הספרים, ולומדה מכריכה לכריכה.

מפעם לפעם היה ניגש לאחד מהבנים כשלמדו בשיבה, ושואל בעדינות "אתה רוצה ללמוד עימי כחרותא", והתיישבו לאחר הסעודה בשבת ללמוד מסכת ביצה. גם כשהנכדים ביקשו ממנו ללמוד עימו, המסכת שלמד עימיהם היה "ביצה".

כאשר נפתח בית הכנסת "נחלת משה", היה מוסר שיעור בגמרא לפני התפילה, וכמובן השיעור היה במסכת ביצה.

מעולם הוא לא סיפר מדוע דבק כל כך במסכת ביצה יותר מכל מסכתות הש"ס, הבנים והחברות נולדו עם המציאות הזו, שמסכת ביצה ואביהם קשורים וברוכים זה בזה.

בימי השבעה הגיע לנחם אחד מידידיו מימי הנערות, וסיפר שהגרבי"צ אמר לו בשעתו, שראה בשם הגר"א שכל אדם צריך לשנן לפחות מסכת אחת מהש"ס שיידע אותה בעל פה, שיוכל לבוא עימה לעולם האמת. והוסיף ואמר, **"אני לקחתי לעצמי את מסכת ביצה"**.

ועתה מאותו יום חמישי התחיל לעשות "הכנה דרבה" לעולם הטרקלין, בלימוד מסכת ביצה. גם זמני השינה והמנוחה הקבועים נדחו עתה לזמן אחר – לזמן שינת עולמים...

ליל שישי עבר במיעוט שינה, ויום שישי עבר ללא שינה ומנוחה כלל. כל רגע נוצל במלואו לחטוף עוד שורה ועוד שורה בתורה הקדושה, במסכת ביצה.

והנה נכנסה "שבת מלכתא" יום שכולו עונג "אחד משישים לעולם הבא", שבת שירה פרשת בשלח. הגרבי"צ הולך כדרכו לבית הכנסת "נחלת משה", ומוסר שם את השיעור הקבוע בין קבלת שבת למעריב, השיעור נאמר בהתלהבות יתירה, כשהוא מסיים במילים "כי האדם הוא אדמה".

ביום השבת קם הגרבי"צ השכם בבוקר, את התפילות והסעודות קיים כסדרו מידי שבת בשבתו. בזמירות שבת כאשר הגיעו לקטעים המדברים בדרכות בזה, התרגש מאוד לרגע אחד ואף זלגו עיניו דמעות, ומיד המשיך את הזמר בשמחה לכבוד קונו.

מיד אחרי הסעודה פתח שוב את מסכת ביצה, ולמד בקול נעים כשהוא מתגנדר בשעת הלימוד – שלא כדרכו, עד שהגיע זמן תפילת מנחה וסעודה שלישית. שינה בשבת תענוג, אבל עתה מסכת ביצה היא התענוג.

והזמן עובר ומוצאי שבת בפתח, השעון מתקתק את שעותיו האחרונות בעולם, הזמן קצר והמלאכה מרובה, צריך להספיק לסיים מסכת ביצה.

אחד מהנכדים שהיה בבית ניגש לאחר הבדלה אל הסב הגדול ומבקש ברכה, הסב לוחץ את ידו ומברך... ומברך... כעשר דקות ידו אוחות בידו, ומברך את ברכת חייו, הסב מתפלל ומברך על הצלחתו כל ימי חייו.

אח"כ בא עוד נכד עם בנו בן השלש להתברך מפי סבו זקנו, וגם הוא במאור פנים מקבל ברכה לו ולכל משפחתו.

עוד כמה נכדות שהיו בבית בכדי לעזור במוצאי שבת, לפני שיצאו נכנסו לחדרו של הסב הגדול, לקבל ברכת "שבוע טוב", ובדרך כלל בזמן הזה הוא כבר היה שקוע כדרכו בתלמודו, אבל הלילה להפתעתם הוא הרים ראשו ברכם בחביבות יתרה, והוסיף ואמר, "תודה רבה שאתם באים לכאן כל שבוע לסדר את הבית".

ומיד אח"כ כמובן כבר הגמרא – מסכת ביצה נפתחת, עוד כמה דפים במסכת נדפכים מצד שמאל לצד ימין של המסכת.

שעון החיים עדיין פועל, הזמן קצוב, עומד להסתיים, אבל עדיין פועל, מהר מהר להספיק ככל האפשר להגיע שלם ומושלם עם מסכת ביצה השלמה.

והנה הגיעה שעת האפס, זמן חצות, הזמן שבו הקב"ה משתעשע עם נשמות הצדיקים בגן עדן הגיע, ונהרי אפרסמון החלו לזרום לעבר החדר הפנימי. המטה מוצעת והשולחן ערוך, והכל ממתנים לבעל הבית שיבוא ויסעד את הסעודה שבה עמל עליה כל שמונים שנות חייתו.

והנה לאט לאט מתרומם הגרבי"צ מתלמודו, קם לסעוד את הסעודה המתוקנת לצדיקים, הגמרא נסגרת... ומראה פניו כמראה קודש, "כהוד אשר הלביש צור ליצורים".

ובקול דממה דקה נכנס אל הקודש – אל המיטה המוצעת, העינים הקדושות שנזהרו מכל ראייה אסורה, נפתחות עתה ורואות מה שרואות, והנשמה הטהורה שבה אל אביה בקדושה ובטהרה, בשמחה ובצהלה. חיך גדול נפרס על הפה שנזהר מכל דיבור אסור, ומתוך השחוק הזה יוצאת לה הנשמה לטרקלין הגדול שבנודד לעצמד בעמל דתוריד ודמצוות כל ימי דפרוזדור... **"מת מתוך השחוק סימן יפה לו"**.

ובמוצאי מנוח ליל י"ב בשבט תשע"ד, עלתה לד נשמתו בסערה, בקדושה ובטדרה.

ובבוקר כשהגיע זמן קריאת שמע של שחרית, התפלאו בני הבית למה האב הגדול שהיה כל ימיו מעורר השחר, עדיין לא קם, נכנסים לחדר לראות, ונדהמים לראות את פניו זורחות מאירות בחיך גדול שלא מעלמא הדין... רוצים להעיר ואולי לזכות לשמע, איזה גילויים חזה בחייו הלילה, שמשום כן בה זורח הוא בשנתו. אבל אין קול ואין עונה, נסע למנוחת עולמים להשמיע את קול ה' בבית המדרש של מעלה.

שנת תשע"ד היתה אצל הגרבי"צ פלמן זצ"ל שנה קשה במיוחד, כמה וכמה פעמים היה בסכנת נפשות ממש, במלא מובן המילה. אבל הקב"ה ברחמי ובחסדיו, הוסיף לו שנות חיים ופדאו משערי מות. ובכל הפעמים זכה לצאת מאפילה לאורה, ולחזור לארץ החיים, לחיי תורה, עבודת ה' והרצת תורה לרבים.

כאשר הגיעה שנת תשע"ה, ראו אצל הגרבי"צ שינוי גדול לטובה, היה זה בבחינת "תכלה שנה וקללותיה" – תחל שנה וברכותיה, כל הדברים שסבל מהם בשנה החולפת נעלמו ולא שבו עוד, וחזר וקיבל כוחות חדשים ורעננים משמים.

את כל הכוחות החדשים ניצל במלואו לעבודת קונו, הלימוד עם החברותות שלעולם לא פסק, חזר עתה להיות כימים קדמוניות בעיון ובידור עומק הפשט באר היטב. השיעורים שגם הם לא פסקו בכל המצבים, חזרו עתה ביתר שאת וביתר עוז, ונמסרו מתוך שמחת התורה ועיניה.

שאלות רבות בהלכה שעמדו על השולחן ימים מספר ללא מענה, נענו עתה במהירות ובבהירות.

בכל דבר וענין היה ניכר כי פנים חדשות באו לכאן, ובחוש ראו הכל כי יש אלוקים בישראל, אשר עונה לעמו בעת שוועם אליו. והתחיות הרבות על המאור הגדול הזה שיתחדש כנשר נעוריו, ולא יפול ולא יכבה, נענו בשמים, ולאורו ניסע ונלך עוד רבות בשנים.

*

סדרי הלימוד היו קבועים ומסודרים דבר יום ביומו, חדי עין הבחינו כי בחודשים הללו יש קצת שינוי בלימודים הקבועים, הרבה פעמים קבע הגרבי"צ לעצמו ללמוד ולעיין בספרים המדברים אודות המעבר לעולם שכולו טוב. ספר "גשר החיים" שמדבר על עניני המעבר בין העולמות, היה יוצא לעיתים קרובות מתוך ארון הספרים והונח לצד ספרי הלימוד הקבועים. גם ספרי המוסר שהיו חלק מקביעותו היומית, נפתחו ונסגרו לעיתים קרובות ומוזמנות יותר. בפנקס מיוחד שהיה סגור ומוסגר בארון, היה מסמן לעצמו רמזים נסתרים, שלכאורה חישב בהם את חשבון נפשו הטהורה והקדושה עם בוראו.

הכל נעשה בהצנע שבהצנע, בגלוי לא היה נראה כלום, שמחת החיים התמידית השורה על לומדי התורה לשמה, שרתה עליו בדרך קבע. ולא סיפר לאף אחד על רחשי לבו הטמירים. היה זה בגדר "לבא לפומא לא גלי".

בכל שבת היו מכבדים את הגרבי"צ בבית הכנסת בעליה לתורה, ובברכת "מי שברך" שאחריה אומרים "בעבור שיתן בלי נדר מתנה לבית הכנסת".

הגרבי"צ שהזמירות מעון נדרים היתה לו נר לרגלו, היה כל יום ראשון מיד לאחר תפילת שחרית שם בקופה של בית הכנסת את ה"מתנה" בעבור העליה שקיבל. הדבר היה אצלו בגדר חוק ולא ויעבור, לא דחה את תשלום העליה למועד מאוחר יותר, אלא תמיד פרע מיד את חובותיו.

בחודש טבת תשע"ה שלח הגרבי"צ ביד בנו 200 דולר שיעביר לגבאי עבור חובו בעד העליות שקיבל שבתות. הבן התפלל מאוד ושאל את אביו "מה זה ועל מה זה, הרי תמיד שלימת מיד ביום ראשון על העליות, ולשם מה צריך עכשיו לשלוח עוד כסף".

הגרבי"צ משיב בטבעיות, שכין שבשנה האחרונה היו הרבה פעמים שמחמת מצבו לא הגיע לתפילה ביום חול, ולא שילם על העליות הללו, לכן עתה רצונו לשלוח את הסכום הזה בעבור כל אותם עליות.

הבן ממשיך ומתפלל, הרי בדרך כלל גם בשבתות הללו היה אביו שולח עימו מיד ביום ראשון כסף עבור העליות, וגם אם קרה פעם או פעמים שכח לשלם החוב לא מגיע לסכום כל כך גדול, ומדוע עתה צריך כזה סכום גדול.

והגרבי"צ משיב בשובה פלאית, "זה בעבור העליות של כל השנים, שיתכן ששכחתי לשלם".

דיד זר רמז נסתר שדספיק למבין לדבין את רחשי דלב דטודר, שרוצד לנקות את עצמו מכל סרך ונדנדו של חוב ממוני, שלא יעכב את המעבר לבית הנצחי בעולם שכולו טוב.

*

"ויהי לשבעת הימים", השבוע שיתברר לבסוף שהוא השבוע האחרון בחיי הפרוזדור הגיע, יום ראשון ה' בשבט תשע"ה, הסדרים התגברו ביתר שאת וביתר עוז, כבולל מסר גם כמה שיעורים על הסוגיות הנלמדות, ובשעת הלימוד קולו של הגרבי"צ בעת לימודו הלך וגבר שלא כדרך הטבע, והיה זה בבחינת "ושמע קולו בבואו אל הקדש", ובנעימות ובניגון למד את הגמרא עם החברותא.

הגיע יום חמישי, ביום זה ראה הגרבי"צ מעשה מסוים, וכדרכו בכל דבר שהיה רואה או שומע, ראה בזה השגחה פרטית, גם כאן ראה את המעשה הזה כאות ומופת משמים לרמוז על העתיד, על ההוא יומא דממשמש וקאתי...

ובאשר הגיע החברותא של סדר ב' ללמוד עימו, אשר למדו בקביעות בשלושים שנה מידי יום ביומו, לפני תחילת הלימוד שח לו הגרבי"צ משפטים פלאיים כמשיח לפי תומו, ספק אומר ספק חושב, וכה אמר **"סיימתי את תפקידי בעולם, אני הולך... אני הולך..."**. וכל גופו החל לרעד באופן בלתי נשלט, כאומר שאין אלו דמיונות שווא, אלא זהו דבר ברור ומוחשי. **ויהי לחרדת אלוקים!**

והגרבי"צ ממשיך ואומר "ברצוני לדבר עם הרב שטיינמן על כך". החברותא נדהם, מעולם לא שמע מרבו כאלו דיבורים, ומה פשר הדיבורים הללו. האם מאמרם של בני הנביאים שאמרו לאלוהים "הידעת כי ה' לוקח את אדוניך מעל ראשך" עומד להתקיים כאן?

אבל החריש בתשובתו של אלישע, שאמר "גם אני ידעתי החשו". ומיד לאחר הדברים הללו התחילו ללמוד. וברגע שהתחילו ללמוד, הגרבי"צ נהפך לאיש אחר כאילו לא אמר את מה שאמר קודם, ולמדו יחד בשמחה כדרכם מימים ימימה.

"אשרי מי שגדל בתורה ועמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו וגדל בשם טוב ונפטר בשם טוב מן העולם", **"אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו"**. ת.נ.צ.ב.ה.

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

עוצם ישיבת נר זרח עפולה גבעת המורה עפולה עילית ישיבת עפולה עלי 052-8990135 פתח תקוה גני הדר בבתי הכנסת: אוהל אברהם מקוה בעש"ט מרכז העיר אבי עזרי כפר אברהם כולל אוהל רחל 050-4187771 קרית אתא ישיבת מאקאווא 052-7626243 קרית גת בבתי הכנסת: ביהמ"ד קרעטשניף קהילת בני תורה קרית מלאכי בכולל שעל יד הישיבה קרית שמונה 052-7136824 ראשון לציון שדה חמד ישיבת עטרת שלמה רחובות 050-4101805 ישיבת מאור התלמוד כולל בר שאול לב לאחים רמתיים גבעה א' 052-7606491 ישיבת כפר חסידים 053-3136168 גבעה ב' כולל נר ישראל בית יצחק 052-7183722 בביהכ"ס שבת אחים גבעה ג' 052-7171992 בנה ביתך בביהכ"ס היכל משה חולון מלון דבורה שפירא מכולת רח' ר' ישראל סלנט תל ציון 052-7626880 (משפ' יהושע) תפרח 08-9924520 ישיבת תפרח-תושיה ניתן להשיג בבתי החולים: • בלינסון-שניידר • מעייני הישועה • תל השומר	קרית יובל 052-7639488 רובע היהודי ישיבת אש התורה רוממה בית כנסת חניכי הישיבות רמות א' 054-8408719 (גולדשטוף) בבתי הכנסת: משכן שרגא שערי תבונה רמות ג' בבתי הכנסת: חניכי הישיבות צא"י 053-3120780 (גליקסברג) מרום הרים רמות פולין ביהכ"ס אוהל יוסף 053-3180324 (דורוני) רמת שלמה ביהכ"ס המרכזי שערי חסד 054-8498969 (קירט) פרמיאל ישיבת רנה של תורה רוד אצל ידידנו ר' דוד קם הי"ו מודיעין עילית בכוללים: עטרת שלמה, ישכר באוהליך, הר"ן כתר תורה הרב אברמוב פוניבז' בית אבא מגדל עוז חפציבה 052-7143196 (דרמר) ישיבת כנסת יצחק בביהכ"ס המרכזי נאות הפסגה 052-7608620 קרית ספר בית הכנסת קהילת משך 053-3127555 בביהכ"ס קהילת קצוה"ח ברכפלד ישיבת מיר בביהכ"ס קהילת ר' עקיבא בבתי הכנסת אוהל תורה חניכי הישיבות רשב"י גרין פארק ביהכ"ס בני הישיבות גבעה הדרומית בביהכ"ס זכרון משה מצפה רמון אצל ידידנו ר' איבגני בוגוסלבסקי הי"ו וצרת עליה הר יונה בביהכ"ס המרכזי ותיבות 054-8454356 (טרבלסי) ישיבת שחר שכיח ותניה רמת אפרים 052-7664668 ביהכ"ס מנחם אברכים רח' גבע 25 054-8452828 (וייס) ישיבת עטרת מתתיהו 054-8479928 (סעידוב)	כולל איילת השחר טבריה קרית שמואל ביהכ"ס שמחת אריה טלז סטון 02-5335545 (כל בו אלן) יזרעלים אצל ידידנו הר"ר יצחק איבגי הי"ו יסודות ביהכ"ס המרכזי ירוחם ביהכ"ס המרכזי 052-7627788 (מיכאל) ירושלים בית וגן 02-6449498 (שעני) הפיסגה 46 בבתי הכנסת: אמשינוב מנחם אברכים בית ישראל ישיבת מיר 052-7677676 (לוי) בר אילן/נווה צבי 054-8474651 גאולה 053-3172626 (אלה) חנות גל פז (מלכי ישראל) גבעת שאול זופניק בביהכ"ס אוהל יונתן בכולל ישכר באוהליך גוש 80 ביהכ"ס בראשות הגאון ר' דן סגל שליט"א גילה ביהכ"ס חזון נחום 052-7653820 הר נוף בבתי הכנסת: אמרי שפר קהילת בני תורה חניכי הישיבות-רח' ברנד כנסת 054-8429113 (גרס) מאה שערים ביהכ"ס תפארת בחורים (הישן) מטרסדורף ישיבת בית שמואל בביהכ"ס היכל שמואל מרכז העיר כולל עטרת שלמה (רח' דוד ילין) נווה יעקב 052-7677676 (לוי) בבתי הכנסת: בני הישיבות חניכי הישיבות מרכז מגן אברהם תורה ותפילה סורוצקין בבתי הכנסת: אהבת תורה באר שמואל היכל שמואל סנהדריה ביהכ"ס פאג"י עזרת תורה בית הכנסת בית ישראל	בית הכנסת הגדול דברי שיר היכל צבי רח' סירקין הליגמן הליכות חיים המרכזי - רמת אלחנן חניכי הישיבות רח' רמב"ם יד אהרון לדרמן משכנות יעקב נאות יוסף שבת אחים שיח תפילה רח' קה"י שם אבותי תפארת נחמן בכוללים: בית הלל ברסלב חזון איש ישכר באוהליך רח' סורוצקין נחלת משה עטרת שלמה (צעירים) פוניבז' (אוהל קדושים) רשב"י אצל הנציגים בישיבות: אורחות תורה אהבת אהרון בית מדרש עליון גאון יעקב משך חכמה סלבודקא פוניבז' קהילות יעקב קרית מלך קרלין שערי תורה תפארת ציון מרכז חנות גל פז-ר"ע 88 חנות שאבעס חזו"א 49 פרדס כץ 052-7168580 (אבוחצירא 30) במקוה בבתי הכנסת: מנחם אברכים (אבוחצירא 9) שכון ה' ביהכ"ס המרכזי כח"ס 052-7119064 כולל בית יעקב כולל היכל התורה בביהכ"ס היכל הקודש הרצליה שכונת נווה עמל בבית הכנסת חפץ חיים רח' כצנלסון זכרון יעקב בבתי הכנסת: חזון איש מסילת ישרים חיפה נווה שאנן 054-8454992 (גינזער) ישיבת נחלת הלויים בביהכ"ס מקלט רח' פרל פינת מנדלה הדר ישיבת תפארת ישראל 04-8699455 (חסידים) בביהכ"ס צא"י טבעון בביהכ"ס קדושי השואה	אופקים 052-7635246 (סמ"ד) בבתי הכנסת: קיותי שיויתי נחלת שמשון אצל הבחור חיים טיטלבוים אלעד 054-8415551 (הופנר) אצל הנציגים בישיבות: בני ראובן כנסת יחזקאל תורה בתפארתה תורת חסד בבתי הכנסת: דרך החיים מאור שרגא אחיעזר אשדוד רובע ג' - קרית חרדים 054-8454846 (וינגרטן) רובע ז' 052-7668323 (מונק) רובע ט' 077-7656779 (בלומנטל) אשקלון 050-4181543 (לוי) באר שבע 052-7628911 (היקלי) בית שמש קריה 02-9910398 (פינקלשטיין) בביהכ"ס שערי תורה ישיבת אור לשרים רמה ג' ביהכ"ס אהבת תורה 02-9920797 יפה נוף 054-8488951 (וקסלר) רמה א' בבתי הכנסת: כולל עטרת שלמה ביהכ"ס לב אליהו פיתר גבעה א בביהכ"ס אשכנז זכור לאברהם ישיבת הר"ן קרלין גבעה B בבתי הכנסת: בני הישיבות דרכי תורה מנחם אברכים בית דגן אצל ידידנו ר' יוסף מוצרי הי"ו בית חלקיה 050-4156578 (מן) ישיבת שערי שמועות בני ברק שכון ג'/יהודה הנשיא 053-3145900 (גולדשטוף) בבתי הכנסת: אוהל לאה (רח' פרדו) אוהל משה ורחל-רח' פרל אוהל תמר אשכנז רח' יעל בית אהרון רח' רדק בית אריה רח' גרוסברד פינת בעל התניא
---	---	--	--	--

המעוניינים להפיץ באזור מגוריהם יפנו ל: 053-3145900

ניתן לקבל קובץ זה בכתובת מייל: k.gilyonot@gmail.com | להנצחות ע"ג הקובץ ניתן לפנות ל: 053-3145900

דברי חיזוק שכתב הגר"צ פלמץ זצ"ל לעצמו בבהרותו בשנת תש"ה, בתחילת מהברת הידושי תורה

1. בורא עולם מלך גדול ונורא שברא המון עולמות, ויש לו אלפי מליונים משרתים ועבדים, ואין ולנו השגה בגדולתו ומלכותו.
2. ברא את כל העולם כולו, את הימים והאדמות והארץ עומדת על המים, ואת האילנות והמצחים בהמון מינים, ובני אדם וחיות, והכל בחכמה נורא נפלאה בקצת התבוננות.
3. והוא מנהיג את כל הבריאה, והכל נעשה על פי רצונו. ועל הכל הוא מנהיג, ואם הוא לא רוצה בשום אופן שבעולם לא יהיה. ועל כל פרט ואיש יחיד, יש הנהגה שלו פרטית עם כל אחד ואחד. ואין הוא צריך לבריאה כלל, אלא הבריאה צריכה לו.
4. וכל מטרת הבריאה כולה היא אך ורק בשביל עם ישראל, העם שהבורא יתברך בחר לו לעם סגולה מכל העמים, לטובתנו ונתן לנו את תורתו - תורת חיים, כדי שעל ידי שנקיימה נזכה לשכר נורא בגן עדן, ונתקדש בקדושתו יתברך, והכל מצד חסדו הגדול.
5. על כן מוטל עלינו לעשות את רצונו יתברך, שהוא בחרנו ונתן לנו את כל צרכנו רק שנעשה את רצונו, וכמה עלינו להודות לו. והעיקר לקבל את עול מלכותו בתור עול, והוא מלכנו.

